

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet
Odsjek za sociologiju
Ivana Lučića 3, Zagreb

Marica Marinović Golubić

**USELJAVANJE U TRADICIONALNO
ISELJENIČKA PODRUČJA –
ISTRAŽIVANJE SLUČAJA OTOKA
KORČULE**

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2015.

University of Zagreb

Faculty of Humanities and Social Sciences
Department of Sociology
Ivana Lučića 3, Zagreb

Marica Marinović Golubić

**MIGRATION TO TRADITIONALLY
EMIGRANT AREAS –
A CASE STUDY OF THE ISLAND OF
KORČULA**

DOCTORAL THESIS

Supervisor:
Prof. Milan Mesić, Ph.D. Full Professor

Zagreb, 2015

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet
Odsjek za sociologiju
Ivana Lučića 3, Zagreb

Marica Marinović Golubić

**USELJAVANJE U TRADICIONALNO
ISELJENIČKA PODRUČJA –
ISTRAŽIVANJE SLUČAJA OTOKA
KORČULE**

DOKTORSKI RAD

Mentor:
Dr.sc. Milan Mesić, red. prof.

Zagreb, 2015.

O mentoru

Prof. dr. Milan Mesić redoviti je profesor na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Utemeljitelj je i predavač kolegija Sociologija migracija, Sociologija društvenih pokreta i Multikulturalizam. Objavio je desetak knjiga i brojne znanstvene radove na više svjetskih jezika. Dobitnik je dviju godišnjih državnih nagrada, godišnje nagrade i Povelje Filozofskog fakulteta.

Zahvala

Ova disertacija je s prekidima nastajala duže vremena. U tom periodu mnoštvo ljudi pružalo mi je potporu i poticalo me te ih je ovdje teško sve nabrojati.

Za početak, zahvalnost dugujem svojim kolegama u Institutu Ivo Pilar. Posebno zahvaljujem kolegicama dr. sc. Renati Franc, mr. sc. Gabrijeli Sabol i Vlatki Venos iz „Društvenih istraživanja“ jer su me oslobodile većine posla u časopisu da bih mogla završiti disertaciju. S njima je uvijek ugodno raditi, a rado bih da dio njihove ozbiljnosti i profesionalnosti prijede i na mene. Vlatki Venos dugujem veliku zahvalnost zbog njezine pomoći u izradi transkripata intervjua. Hvala puno uredskim „cimerima“ Kreši, Tihani Štojs, Ivanu Hrستیću i Antunu Plenkoviću. Prvoj voditeljici projekta dr. sc. Maji Štambuk zahvalna sam jer me uvela u svijet znanosti te mi omogućila da se bavim upravo onim što me najviše zanimalo. Drugoj voditeljici projekta dr. sc. Lynette Šikić-Mićanović hvala na vjeri i podršci koju mi je uvijek iskazivala i što je u meni zapalila iskru interesa za kvalitativne metode. Sadašnjem voditelju projekta dr. sc. Geranu-Marku Miletiću zahvaljujem što me poticao u trenucima kada sam bila bez „intelektualnog predumišljaja“.

Nadalje, zahvalu dugujem mentoru prof. dr. sc. Milanu Mesiću. Sretna sam što mi je bio mentor, nadam se da i on dijeli slično mišljenje. Zahvaljujem i članici Povjerenstva dr. sc. Sonji Podgorelec na toplim i nenametljivim, ali vrlo promišljenim i korisnim primjedbama. Dr. sc. Petri Rodik i dr. sc. Draganu Bagiću, koji je ujedno bio i predsjednik Povjerenstva, zahvaljujem na vrlo ozbiljnom i angažiranom pristupu. I pored njihove najbolje volje, odgovornost za manjkavosti disertacije preuzimam na sebe.

Naravno, ovaj rad ne bi postojao da nije bilo ispitanika koji su pristali na razgovor. I to najčešće nakon samo jednog šturog telefonskog poziva. Ne mogu im se dovoljno zahvaliti. Hvala im na povjerenju, vremenu i ponekom čaju ili kavi. Znaju tko su! Zahvaljujem i mnogim otočanima koji su mi pomogli doći do ispitanika. U Veloj Luci zahvaljujem Lei i Jakši Marinoviću, njihova pomoć mi je bila ključna. Bez njih bi moje istraživanje bilo puno sporije, teže i napornije. Zahvaljujem i Mariji i Radi Kaštopilu jer su mi pomogli da se snađem u Blatu. U gradu Korčuli vjerojatno nisam mogla imati boljeg vodiča od Branka Kalogjere. Upoznao me s mnogim doseljenicima, dovevši me doslovce do njihovih ulaznih vrata. Svi koji su ikada istraživali na terenu znaju cijeniti takav trud.

I naposljetku, zahvaljujem svojoj obitelji – dragim roditeljima, sestri i sestričnoj obitelji, te muževoj obitelji na svemu pruženom. Suprugu Tomislavu i djeci Klari, Josipu i Moniki posebno hvala.

Sažetak

U ovom radu istraživali smo pojavu novijeg doseljavanja na otok Korčulu, odnosno doseljavanja stanovništva koje je uslijedilo nakon 2000. godine. Naš interes bio je usmjeren na domaće i strane useljenike koji većinu godine žive na otoku, odnosno kojima je otok mjesto stalnog boravka. Kao glavnu istraživačku strategiju izabrali smo studiju slučaja. Područje otoka izabrali smo vodeći se kriterijem da su otoci primjeri tradicionalno iseljeničkih područja. Istraživački pristup je kvalitativan i uključivao je dubinske intervju s migrantima (37 ispitanika), te ekspertne intervju (4 ispitanika). Demografski i socioekonomski podaci o ispitanicima dobiveni su uz pomoć anketnih upitnika podijeljenih svim ispitanicima, a dodatno su korišteni i dostupni statistički podaci.

U istraživanju smo prepoznali tri skupine migranata: povratnike, bračne migrantice, doseljenike. U skupini povratnika radi se o otočanima (ili njihovoj djeci i potomcima) koji su veći dio života proveli izvan otoka, te su se na njega u određenoj životnoj fazi odlučili i vratiti. Najveći dio vratio se iz preoceanskih zemalja i Europe, dok je nešto manji dio koji je došao iz drugih dijelova Hrvatske. Osim povratnika prve generacije koji većinom dolaze nakon umirovljenja nalazimo i povratnike druge generacije koji se vraćaju u radno-aktivnoj dobi. Kao drugu zasebnu skupinu izdvojili smo bračne migrantice koje su se na otok doselile zajedno sa suprugom otočaninom ili zbog udaje/veze s otočaninom. To je ujedno i najmlađa skupina u uzorku. Njihovo znanje hrvatskog jezika u polovini slučajeva je ograničeno, najčešće nisu zaposlene ili su u mirovini. Preseljenju bračnih migrantica na Korčulu prethodili su periodi življenja obitelji u drugim zemljama. Najčešće radi se o suprugama pomoraca, suprugama povratnika ili suprugama koje su to postale nakon turističkog posjeta otoku upoznavanjem te udajom za otočanina. Kao treću zasebnu skupinu možemo izdvojiti doseljenike, odnosno, one koji su na otok došli nevezano od rodbinskih veza. Neke od njih privukla je poslovna prilika (zdravstvo, trgovina, ugostiteljstvo, ronjenje) dok je put dolaska na otok za druge bio vođen inicijalnim turističkim posjetom koji je prerastao u trajniju povezanost.

Eksperti izražavaju pozitivan stav o dolasku migranata na otok svjesni da demografska obnova nije moguća samo „iznutra“, odnosno, bez dolaska stanovništva s kopna. Ono što se nakon provedene tipologizacije pokazuje je da na način života više utječe položaj unutar životnog ciklusa, a manje sam način ili razlog zbog kojeg su migranti stigli na otok.

Ključne riječi: hrvatski otoci; povratnici; migranti; bračna migracija; radna migracija; migracije životnog stila; umirovljeničke migracije; doseljenici; useljavanje

Summary

This dissertation aims to contribute to ongoing theorisation of so-called “new types of migration” which are not directed to achieve (only) economic objectives. It explores small group of recent internal and international immigrants to previously un-research Croatian island Korčula which otherwise suffers population and economic decline but with valuable natural and cultural resources. To better explain the context of these type of migration we used the theoretical concept of lifestyle migration (Benson & O'Reilly, 2009b) – the concept that connects more dispersed migrant phenomenon such as retirement migration, amenity migration, migration related to second homes and counter-urban migration.

Our interest was focused of newcomers who spent most of their time during the period of one year on the island, meaning we were interested in more permanent newcomers in the contrast to tourists or visitors. The goal was to explore their reasons for moving and their new life on the island. The research approach was qualitative and included field-work and in-depth interviews with migrants (37 respondents), and expert interviews (4 respondents). Demographic and socio-economic data were obtained with the help of questionnaires divided to all the respondents. In addition, available statistics was used.

We identified three groups of migrants: a) return migrants, b) marriage migrants and c) newcomers without prior family or marital connections to island. The group of **return migrants** consisted of islanders that have spent most of their life off the island and decided to come back in certain life phase. Besides first generation returnees that come after retirement we find also second-generation returnees still in their active working age. **Marriage migrants** moved to the island together with their island-partner or to be with their island-partner. In most of the cases marriage migrants were females. The third group called **newcomers** could be divided into two sub-groups: work migrants who occupied previously not developed small business niches on the island such as diving or health services and ex-tourists who saw an island as an ideal location for starting a new life in which they would be able to find more balance between work and enjoyment, work and family, with closer connection to community and nature.

The thesis ends with the conclusion that a way of life after migration is more affected by the position in a life-cycle and family status then initial reasons for moving. Unlike some other small Croatian island, Korčula has a solid infrastructure: health centres, primary and secondary schools, kindergartens, banks, post offices, supermarkets, restaurants, cafes. However, in addition to that what should be strengthen is the so-called social infrastructure – civil initiatives and local activities which would act as integration channels due to their observed

lack. Immigrants in traditional emigrant regions like islands are largely attracted to the idea of the Mediterranean relaxed way of life, life without crowds, in close contact with nature and in small communities.

Key words: Croatian islands; return migrants; marriage migration; lifestyle migration; retirement migration; newcomers; immigration; small communities

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Ciljevi i hipoteze rada	2
1.2. Struktura rada	3
 TEORIJSKO-KONCEPTUALNI OKVIR	
2. Zašto ljudi migriraju – raznolikost teorijskih perspektiva	5
2.1. Uvod – neke osobine suvremenih migracija	5
2.2. Tipologizacije teorija migracija	12
2.2.1. Ekonomska objašnjenja migracija	14
2.2.2. Psihosocijalna objašnjenja migracija	16
2.2.3. Makro-ekonomska i politička objašnjenja	17
2.2.4. Kulturalna objašnjenja	18
2.2.5. Objašnjenja iz perspektive društvenih mreža i transnacionalizma	19
2.2.6. Rodna objašnjenja	20
2.3. Širenje spektra migracijskih teorija	27
2.3.1. Unutareuropska mobilnost	28
2.3.1.1. Tipologije europskih migranata	29
2.3.2. Migracije životnog stila	32
2.3.2.1. Važnost određene lokacije	36
2.4. Izazovi istraživanju motivacijskih čimbenika	38
2.4.1. Raznolikost i isprepletenost mogućih motiva	38
2.4.2. Povezivanje mikro-mezo-makro razine	38
3. Migrantsko iskustvo	41
3.1. Ljudsko lice migracije	44
3.1.1. Migracija – privremenost ili trajnost	45
3.1.2. Život nakon migracije	48
3.2. Postojeće tipologije migranata na hrvatske otoke	50

PROSTORNO-DEMOGRAFSKI OKVIR

4. Otok Korčula	53
4.1. Povijesni i geografski pregled	53
4.2. Demografsko-gospodarski pokazatelji	62

METODOLOŠKI OKVIR

5. Metodologija	65
5.1. Studija slučaja kao istraživački pristup	65
5.2. Korištene istraživačke metode i analize	68
5.2.1. Demografski upitnik	68
5.2.2. Intervju i grupni intervju	69
5.2.2.1. Ispitanici i uzorak	70
5.2.2.2. Predložak za intervju	71
5.2.2.3. Vrijeme i mjesto provođenje intervjua	72
5.2.2.4. Trajanje intervjua	75
5.2.3. Statistički podaci	75
5.3. Način analize podataka	77
5.3.1. Kako osigurati pouzdanost i vjerodostojnost kvalitativne studije?	77
5.4. Etika i pozicija istraživača/ice	79

REZULTATI

6. Rezultati studije slučaja doseljavanja na Korčulu	84
6.1. Statistički podaci – dimenzioniranje istraživane pojave	84
6.2. Demografski upitnik – tko su ispitanici i od kuda dolaze?	87
6.2.1. Tipologija dolaznih migranata na otok Korčulu	92
6.3. Analiza intervjua – razlozi dolaska	94
6.3.1. Migranti povratnici na otok Korčulu	94
6.3.1.1. Povratak prve generacije – dolazak nakon umirovljenja	97
6.3.1.2. Povratak druge generacije – obiteljski uvjetovani razlozi	99
6.3.1.3. Planiranje i „tempiranje“ povratka	103
6.3.2. Bračna migracija na Korčuli	104
6.3.2.1. Pregovaranje preseljenja	108

6.3.3. Doseljenici	111
6.3.3.1. Zašto Korčula?	113
6.3.4. Stavovi eksperata	116
6.4. Analiza intervjua – iskustva dolaznih migranata na otoku Korčuli	120
6.4.1. Odnos s lokalnom zajednicom	120
6.4.2. Navike putovanja	124
6.4.3. Djeca na otoku	128
 ZAKLJUČAK	
7. Useljavanje u tradicionalno iseljenička područja: narav pojave	131
 8. Literatura	 138
 9. Prilozi	 152
Prilog broj 1: Obrazac anketnog upitnika korištenog u istraživanju	153
Prilog broj 2: Obrazac anketnog upitnika – verzija na engleskom jeziku	156
Prilog broj 3: Predložak za intervju	159
Prilog broj 4: Predložak za intervju – verzija na engleskom jeziku	162
Prilog broj 5: Potvrda o provođenju istraživanja	165
Prilog broj 6: Potvrda o provođenju istraživanja – verzija na engleskom jeziku	166
Prilog broj 7: Popis tablica i grafikona	167
Prilog broj 8: Popis fotografija	168
 10. Životopis	 170

Uvod

1. Uvod

Kada razmišljamo o migracijama i hrvatskim otocima, najčešće je prva asocijacija iseljavanje i napuštanje otoka. Možda se i prisjetimo otočne živosti i gužve u ljetnim mjeseci, ali doći i ostati živjeti na otoku veći dio godine manje je raširena predodžba korištenja hrvatskih otoka. Ovaj rad bavi se upravo takvom pojavom – useljavanjem na otok, točnije stanovništvom koje se u posljednjih petnaestak godina iz nekih drugih krajeva Hrvatske ili inozemstva doselilo i ostalo živjeti na Korčuli.

Više je razloga zbog kojih bi znanstveno istraživanje doseljenika na hrvatske otoke moglo biti zanimljivo i relevantno. Prvo, pretežito iseljenički karakter hrvatskih migracija urodio je i većim interesom istraživača za iseljenike, dok je nešto manje radova koji su se bavili doseljenicima.¹ Dugogodišnje iseljavanje otočnog stanovništva kao da je zamaglilo činjenicu da otoci privlače određene grupe doseljenika (iako ne u većem broju). Drugo, novo stanovništvo svakako izaziva pažnju jer njegov utjecaj na revitalizaciju manjih zajednica kakve su otočne može biti ključan.

U radu polazimo od teze da je sve više zemalja zahvaćeno migracijama, te je sve više različitih tipova migranata čiji motivi se ne mogu objasniti isključivo ekonomskim ili političkim razlozima (Castles i Miller, 2009; Faist, 2000; King, 2002; Papastergiadis, 2000), a iz tog procesa nije isključena niti Hrvatska. Sve su brojniji oni koji se na druga mjesta sele zbog ugodnije klime, ljepšeg ili zdravijeg okoliša, boljeg ili tek drugačijeg životnog stila. Odmicanjem fokusa od ekonomskih razloga migracija potencijalno privlačnim postaju mnoga manja i „nepoznata“ mjesta bogata prirodnim ili kulturnim resursima. To redefiniranje privlačnosti gospodarski i prostorno perifernih lokacija događa se pod utjecajem globalizacije, razvoja informacijsko-telekomunikacijske tehnologije i prometa, fleksibilizacijom rada i zarađivanja, porasta životnog standarda (u nekim dijelovima svijeta, a u drugim pad), procesa individualizacije, novih tokova lančanih migracija, te umrežavanja i posredništva (npr. međunarodna prodaja nekretnina, međunarodne turističke agencija) (O'Reilly, 2007). Ovo naravno ne znači da će svi tradicionalno iseljenički krajevi doživjeti priljev novog stanovništva. Kao što ćemo vidjeti u radu, dimenzije ove pojave vrlo su skromne, ali ono što smatramo važnim je simboličko značenje koje novo stanovništvo donosi tim krajevima, a to je da su vrijedna življenja.

---

¹ U tom pogledu zanimljiva su sociološka istraživanja o dolaznim radnim migrantima (Božić, Kuzmanović i Barada, 2013), o umirovljenicima na hrvatskim otocima (Bara, 2014; Podgorelec i Klempić Bogadi, 2013), te o kineskim, albanskim i bosanskim doseljenicima (Kuti, 2011), da spomenem samo neke.

U slučaju Korčule postojanje imigracije povezano je i s nekoliko lokalnih osobina kao što su: ekonomija koja većim dijelom počiva na turizmu, višedesetljetnom tradicijom zapošljavanja muškog dijela stanovništva na brodovima i s time povezane bračne imigracije, snažnom emigracijom prije i poslije drugog svjetskog rata, te povratnom migracijom povezanom s time, postojanje nekoliko specijaliziranih ustanova koje zapošljavaju usko profilirane radnika koje otok često „uvozi“ (npr. zdravstveni radnici). Zanimljivo je stoga istražiti nalazimo li na Korčuli osim ovih situacijskih uvjetovanih tipova migrantskih tokova, nešto i od onih tipova novijih migranata koje smo malo prije naznačili.

1.1. Ciljevi i hipoteze rada

Glavni cilj rada je istražiti populaciju novijih doseljenika na otok Korčulu. Ostali ciljevi istraživanja bili su a) analizirati teorijske odgovore na pitanje zašto ljudi migriraju; b) definirati prostorni, demografski i ekonomski kontekst otoka Korčule kao lokacije odabrane za studiju slučaja; c) grupirati migrante temeljem međusobnih motivacijskih, iskustvenih i socioekonomskih sličnosti i razlika; d) ispitati koje su životne okolnosti ispitanika dovele do dolaska/preseljenja; e) ispitati u kojoj su se obiteljskoj odnosno, životnoj fazi odlučili na selidbu; f) ispitati koji su bili njihovi kanali dolaska na otok; g) analizirati uklapanje u lokalnu zajednicu; h) ispitati njihovu percepciju eventualnih posebnosti života na otoku. U radu se kroz metodu studije slučaja na jednom otoku želi dobiti uvid u razloge doseljavanja u područja iz kojih se stanovništvo u većoj mjeri iseljava ili se iseljavalo u prijašnjim povijesnim razdobljima. Želimo istražiti razloge te „privlačnosti“ iz perspektive samih doseljenika. Istraživački pristup je kvalitativan i uključuje dubinske intervjuje s migrantima, te ekspertne intervjuje. Demografski i socioekonomski podaci o ispitanicima dobiveni se uz pomoć anketnih upitnika podijeljenih svim ispitanicima, a dodatno su korišteni i podaci službene statistike.

Glavna hipoteza rada oblikovana je na sljedeći način: veći hrvatski otoci su, usprkos negativnim demografskim trendovima, potencijalno privlačne destinacije za određeni broj domaćih i stranih doseljenika. Iz toga slijede i ostale hipoteze: skupina novih otočnih doseljenika vrlo je raznolika – dobno, nacionalno i socioekonomski, te stoga i nije moguće izlučiti jedan motiv koji bi bio dominantan. Jednako tako razlikuju se i njihova migrantska iskustva. Novi doseljenici i povratnici predstavljaju zasebnu socio-kulturnu skupinu obilježenu migrantskim iskustvom i životom u drugoj, različitoj sredini, te je i raznolik njihov stupanj uklapanja u novo socijalno-stambeno okruženje.

1.2. Struktura rada

Rad je strukturiran na sljedeći način. Nakon uvoda, slijedi teoretski dio rada u kojem ćemo prikazati raznolike odgovore na pitanje zašto ljudi migriraju. Naglasak je na pojavi širenja spektra migracijskih motiva, odnosno na dvije perspektive koje nam se čine posebno značajnim u objašnjenju novijeg doseljavanja na Korčulu, a to su migracije životnog stila, te unutareuropska mobilnost, odnosno sloboda kretanja unutar Europske Unije. U trećem teorijskom poglavlju bit će riječi o migrantskom iskustvu i o važnosti bilježenja individualnih iskustava u cilju dobijanja što jasnije slike trenutnih migracijskih tokova, a reći ćemo nešto i o postojećim tipologijama migranata na hrvatskim otocima.

Nakon toga prelazimo na prostorno-demografski okvir, odnosno četvrto poglavlje koje nam donosi informacije o samom okruženju (kontekstu) unutar kojeg se istraživana pojava događa, a uključuje povijesni, geografski i demografski opis otoka Korčule.

Zatim slijedi poglavlje o metodologiji u kojem ćemo govoriti o studiji slučaja kao istraživačkom pristupu, te o korištenim istraživačkim metodama i analizama. Također, u ovom poglavlju problematiziraju se i pojedina etička pitanja inherentna kvalitativnom pristupu, te se analizira mogući utjecaju same istraživačice na tijek istraživanja, te na analizu podataka.

U šestom poglavlju izloženi su rezultati studije počevši od statističkih podataka, zatim demografskog upitnika da bi naposljetku došli do analize intervjua.

Nakon toga slijedi sedmo poglavlje – Zaključak u kojem sumiramo najvažnije nalaze doseljavanja u tradicionalno iseljenička: studije slučaja otoka Korčule.

Naposljetku se nalaze „tehnička“ poglavlja: Literatura, Popis priloga, Popis tablica i grafova, Popis fotografija, te Životopis.

Teorijsko-konceptualni okvir

2. Zašto ljudi migriraju – raznolikost teorijskih perspektiva

2.1. Uvod – neke osobine suvremenih migracija

Migracije su nešto što prati ljudsku vrstu, iako su se njezini oblici, tokovi i obujam mijenjali kroz prostor i vrijeme. Svoje sadašnje lice migracije počinju poprimati s početkom europskih geografskih otkrića nakon 16. stoljeća. Veliki val industrijalizacije na prijelazu iz 19. u 20. st. doveo je do prvog doba masovne migracije. Drugo doba masovne migracije započinje nakon 1945. godine. Promjene u smjeru daljnjeg intenziviranja tokova i tipova migranata posebno su postale vidljive nakon 1980.-ih da bi kulminirale početkom novog stoljeća i tisućljeća (Castles i Miller, 2009). Prema istim autorima, procjenjuje se da migranti čine između dva i tri posto svjetske populacije. Mnogi od onih koji se kreću tj. sele su zapravo “prisilni migranti” – oni koji su morali pobjeći iz svojih domova i tražiti utočište negdje drugdje. Razlog za bijeg uključuje političko ili etničko nasilje ili proganjanje, razvojne projekte poput izgradnje velikih brana, prirodne ili industrijske katastrofe. Iako se broj svjetskih izbjeglica naizgled smanjio u usporedbi s brojem s početka 1990-ih, vjerojatno je to stoga jer države nevoljko prihvaćaju izbjeglice te ih niti ne žele registrirati kao takve. To je i razlog zašto se povećao broj interno premještenih osoba – prisilnih migranata koji su ostali u zemlji podrijetla zato jer nisu mogli preći granicu (Castles i Miller, 2009:7).

Ipak, velika većina ljudi ostaje u zemlji rođenja i nikada je ne napušta. Stoga je migracija svojevrsna iznimka, a ne pravilo. Sličnu tvrdnju izlaže i Faist (2000) koji postavlja obrnuto pitanje kako to da tako veliki broj ljudi ostaje u zemlji rođenja. Prema OECD-ovom izvještaju o migracijama za 2011. godinu, postotak populacije rođene izvan zemlje trenutnog prebivališta za one države koje tradicionalno smatramo imigrantskim poput SAD-a ili Australije iznosi 13, odnosno 26,7 posto. U većini europskih zemalja taj je udio više ili manje niži od 13 posto, dok Njemačka, Španjolska, Belgija, Švedska, Estonija, Austrija, Irska imaju i više od 13 posto stanovništva koje nije rođeno u tim zemljama. Švicarska i Luxemburg u tome prednjače – prva sa 27,3 a druga s 42,1 posto stanovništva (OECD, 2013). Šetnja središnjim europskim i svjetskim gradovima (a sve više i manjim mjestima) dokazuje možda i jasnije nego brojke rastuću etničku raznolikost. Prema podacima UN-a 2013. godine u svijetu je bilo registrirano 232 milijuna međunarodnih migranata što predstavlja otprilike 3,2 posto ukupne svjetske populacije (UN DESA, 2013:1). Iako velika većina ljudi nikada ne napušta svoja rodna sela i gradove, ovo je danas vrlo aktualna pojava. Zašto? Prvo, migracije nisu ravnomjerno raspoređena pojava – 3,2 posto ukupne populacije je tek prosjek te pomalo

zamagluje njezino pravo značenje u nekim krajevima svijeta gdje je svaki četvrti ili peti stanovnik emigrant, odnosno, imigrant. Migracije su danas aktualne i zbog promjene koje migranti donose društvima primitka (ali i slanja), čineći ih raznolikijim i složenijim, a dijelom i zbog sve većih napora razvijenijih zapadnih zemalja da se migrantski tokovi ograniče (King, 2012). Osim toga, migracije dotiču i one koji nisu nigdje otišli ali su rođaci, prijatelji ili potomci migranata, ili jednostavno primjećuju promjene u svojim lokalnim zajednicama kao rezultat odlaska susjeda ili dolaska novih (Castles, 2000).

Kao najznačajnije odrednice današnjeg „doba migracija“ (Castles i Miller, 2009) možemo navesti:

1. Globalizaciju migracija – sve više i više zemalja je pod utjecajem migracijskih kretanja, većina imigracijskih zemalja ima ulaznike širokog spektra ekonomskog, socijalnog i kulturnog podrijetla.
2. Ubrzavanje migracija – povećava se volumen međunarodnih tokova ljudi, iako međunarodne migracije nisu nezaustavljiv proces – vladine politike mogu spriječiti ili smanjiti međunarodne migracije.
3. Diferencijacija migracija – većina zemalja nema samo jedan tip migranata, kao što su npr. radnici, izbjeglice ili trajni doseljenici, već čitav spektar tipova odjednom. Ova diferencijacija predstavlja glavnu prepreku nacionalnim i međunarodnim praktičnim mjerama.
4. Feminizacija migracija – žene igraju sve značajnu ulogu u svim regijama i u većini tipova migracija.²
5. Pojava migracijske tranzicije – tradicionalno emigracijske zemlje postaju zemlje tranzitnih migracija. To je često uvod nakon kojeg te zemlje postaju pretežito imigracijske zemlje (npr. Malta) što uključuje i veću politizaciju migracija – sve je jasnija spoznaja da regulacija migracija zahtjeva globalno upravljanje i suradnju između dolaznih, prijelaznih (tranzitnih) i odlaznih zemalja. Stara dihotomija između zemalja slanja i zemalja primitka je nagrižena. Mnoge zemlje u isto vrijeme doživljavaju i emigraciju i imigraciju (iako prevladava jedna ili druga), dok su druge zemlje preuzele ulogu tranzitnih (prijelaznih) zona za migrante. Nakon 1980-tih južnoeuropske države poput Grčke, Italije i Španjolske koje su dugo vremena bile područja emigracije, postala su imigracijske zemlje. Danas su opet uglavnom emigracijske, a

---

² O ženi – suvremenoj migrantici vidjeti npr. tematski broj „Women in Migration“ *International Migration Review*, Vol. 18, br. 4 i Uvodnik M. Morokvašić (1984), te druge radove iste autorice. Također, usp. radove S. Pedraze, H. Lutz, P. R. Pessar i S. J. Mahler, E. Koffman itd. Osim ovih, i brojni drugi autori navode i empirijski dokumentiraju različitost muškog i ženskog migrantskog iskustva, iako više na margini vlastitih istraživanja. I Ravenstein je u svojim migracijskim zakonima načeo diferenciranost migracija po spolu navodeći kako je za očekivati da će žene činiti glavninu migranata na kratkim udaljenostima (Ravensteinove zakone vidjeti u: Mesić, 2002:273-275).

centralno- i istočno-europske zemlje, posebice Mađarska, Poljska i Češka Republika postale su imigracijske.

Isti autori (Castles i Miller, 2009:5) navode razloge zbog kojih treba očekivati da će današnje doba migracija potrajati: rastuće nejednakosti u bogatstvu između zemalja sjeverne i južne polutke i dalje će poticati određeni broj ljudi da krenu u potragu za višim životnim standardom; politički, okolišni i demografski pritisci utjecat će na stanovništvo brojnih država da traže utočište izvan svojih vlastitih zemalja; politički ili etnički konflikti u brojnim regijama svijeta mogu rezultirati budućim masovnim bjegovima; stvaranja novih područja slobodne trgovine potaknut će daljnje kretanje rade snage.

Promjene tokova i oblika međunarodnih migracija, ali iz druge perspektive, prepoznaje i Papastergiadis. Za njega su sljedeće odrednice ključne u definiranju novuma globalnih migracija: sve veći broj ljudi u kretanju, množenje migrantskih smjerova i odredišta, veća raznolikost migranata, novi oblici prekogranične ekonomske, političke i kulturne razmjene, te implementacija politika koje omogućuju transnacionalnim migrantima sudjelovanje u nacionalnim razvojnim procesima izdaleka (2010:348-352). Analizirajući europski kontekst, Penninx zaključuje kako je do 1980-ih podrijetlo i naseljavanje migranata u Europi bilo moguće grupirati u tri kategorije: a) migracije s kolonijalnim zaledem gdje se jasno očitovale povezanost određenih europskih zemalja s njihovim bivšim kolonijama; b) radne migracije koje su povezivale određeni broj zemalja primanja s određenim brojem zemalja slanja; c) izbjegličke migracije istočnih Europljana na europski Zapad. Danas je ova slika potpuno zamagljena. Promijenio se sastav, podrijetlo, odredišta i obujam međunarodnih migracija (Penninx, 2006:8-9).

Koser navodi tri promjene unutar tzv. geografije međunarodnih migracija koji označavaju udaljavanje od prošlih migratornih procesa i oblika (Koser, 2007:6-11). Prvi je porast udjela žena u ukupnom broju migranata. Gotovo polovica svjetskih migranata 2005. godine činile su migrantice. Drugo, nastavlja autor, briše se tradicionalno razlikovanje između zemalja podrijetla, tranzita i odredišta. Kao primjer možemo uzeti mediteranske zemlje. Treće, sve veći broj ljudi migrira nekoliko puta tijekom svog života, često u druge zemlje ili dijelove svijeta. S padom cijena i porastom brzine prijevoza međunarodna putovanja sve su dostupnija. Kratki boravci, kratki periodi življenja na različitim mjestima, koji uključuju cirkulaciju – kruženje između mjesta podrijetla i odredišta imaju dugu povijest. Ipak ova cirkulacija sada se događa na većoj razini nego prije.

Na ovom mjestu u nekoliko točaka možemo sumirati malo prije nabrojane odrednice današnjih migracijskih tokova – u prvom redu to su **a) promjene u obujmu i smjerovima**

migracija. Migrantska odredišta su brojnija, a migranti se više ne koncentriraju samo na nekoliko centara. Također, brojnije su i zemlje podrijetla emigranata. Zatim to su i **b) promjene u oblicima migracija** – klasična percepcija migracija kao jednosmjernog puta zamijenjena je složenijem brojem novih oblika, koji uključuju sezonsko, kružno, povratno i neprekinuto kretanje. Migranti kao da se kreću u svim smjerovima, te izgleda da nema neke strukturne sile koja ih usmjerava (Papastergiadis, 2010:348). Nadalje tu su i **c) promjene u tipovima** migranata. Vertovec (2007) to opisuje pojmom raznolikosti (eng. *diversity*) i tvrdi kako tu raznolikost ne možemo promatrati samo u smislu etničke pripadnosti, već je potrebno osvijestiti sve veću raznolikost „dodatnih varijabli“ kao što su: različiti imigracijski statusi i s njima povezana zakonska prava i zabrane, različita iskustva na tržištu rada, drugačiji spolni i dobni profili, različiti oblici prostornog razmještaja imigranata i različiti odgovori lokalnih davatelja usluga i samih lokalnih stanovnika. Ovi faktori rijetko se navode zajedno, a kako navodi Vertovec, u britanskom društvu upravo njihova međuigra stvara stanje super-raznolikosti (u smislu složenosti veće nego što je država ikada prije iskusila) koja ima kako normativne tako i praktične implikacije. Kao daljnju odliku današnjih migracijskih tokova možemo izdvojiti **d) promjene u načinu pripadnosti** migranata koje naglašava transnacionalizam kao perspektiva oprečna perspektivi koji nudi „klasični“ nacionalni model po kojem je identitet teritorijalno ukorijenjen, a nacija-država krajnji okvir i norma pripadanja. I naposljetku, **e) promjene doživljavaju i zajednice primitka** migranata postajući etnički raznolikije i „šarolikije“ ali ne samo na vizualnoj, folklornoj razini već i strukturno-funkcionalnoj, te simboličkoj.³

Ali migracija nije samo reakcija na teške uvjete kod kuće, ona je također motivirana potragom za boljim mogućnostima i životnim stilom negdje drugdje. Nisu samo siromašni oni koji se sele, povećavaju se kretanja i među bogatim zemljama (Castles i Miller, 2009). Migracije impliciraju prelazak granice, međutim nije svaki prelazak granice migracija, jer je potrebno zadovoljiti i određeni vremenski kriterij. Taj minimalni vremenski kriterij razlikuje se ovisno o zemlji. Takve varijacije naglašavaju činjenicu arbitrarnosti definicija migracija koje su rezultat državnih politika uvedenih u skladu s političkim i ekonomskim ciljevima i stavom javnosti. Međunarodne migracije odvijaju se u svijetu podijeljenom na nacije-države i u kojem se ostanak u državi rođenja smatra normom, a preseljenje u drugu državu devijacijom

---

³ Zanimljivo, odnos migracije i društvenih promjena dva vodeća sociologa migracija različito konceptualiziraju. Castles (2010) tvrdi kako je migracija cjeloviti dio (ne uzrok i ne rezultat) procesa velike društvene transformacije temeljnih struktura i institucija razvijenih društava, dok Portes s druge strane tvrdi kako migracije izazivlju puno više promjena u društvo slanja nego društvu primitka, te da općenito migracija ne unosi toliko promjene u samu društvenu strukturu koliko se to čini na prvi pogled (Portes, 2010). Za više o odnosu migracije i društvene promjene vidjeti tematski broj *Journal of Ethnic and Migration Studies* (2010), vol. 36, br. 10.

(Castles, 2000). Također, promijenili su se oblici naseljavanja. Dok se u prošlosti migracija smatrala jednokratnom selidbom koja je vodila trajnom naseljavanju, novije migracije potpomognute brzim razvojem transporta i komunikacije – postale su fluidnije. Prakse međunarodnih migranata pokazuju kako ima sve više njih koji uzastopno borave u različitim zemljama, odnosno, koji izmjenjuju svoje prebivališta između zemalja itd. (Penninx, 2006:10).

Naravno, nisu svi dijelili isti entuzijizam. Favell piše kako je s pojavom globalizacije tema međunarodnih migracija postala nadasve moderna. Međunarodne migracije su, s već recikliranim tvrdnjama o porastu tokova i obujma i dosada neviđenom raznolikošću i heterogenošću migranata, te s dramatičnim društvenim promjenama koje su donijela zapadnim društvima, odnosno nacijama-državama, centralni motiv i ilustracija teoretičarima globalizacije (Favell, 2001:389). Prema njemu, definirajući događaj ove epohe nije nivo globalizacije dosegnut na prijelomu stoljeća, već urušavanje svijeta izvanrednih mogućnosti slobodnog kretanja koje je postojalo na početku 20. stoljeća. Upozorava na mogućnost da je „doba migracija“ postalo tek puka, nejasno definirana retorička tema, bez utemeljenih terenskih istraživanja.⁴ Kaufmann, Bergman i Joye (2004) pišu kako mobilnost treba smatrati jednim oblikom kapitala (jednako kao i ekonomski ili kulturni kapital), a sposobnost pojedinca da bude mobilan u društvenom i geografskom smislu nazivaju motilnost (eng. *motility*).⁵ Kao i ostali oblici kapitala niti ovaj nije jednako raspoređen te se, ovisno o situaciji, individualni akteri, grupe i institucije razlikuju prema razinama pristupa, kompetencijama i znanju zbog čega na raspolaganju imaju drugačije mogućnosti mobilnosti. Današnja mobilnost nije apsolutna, jer koliko živimo u vremenu mobilnosti toliko živimo i u vremenu fiksiranosti ovisno o pojedinčevom bogatstvu, zemlji podrijetla, boji kože i sl. Carling navodi kako ova razlika u stupnju mobilnosti postaje sve veća te se povećava raskorak između onih koji žele migrirati i onih koji su to doista u mogućnosti (Carling, 2002; prema King, 2009:63). Možemo se složiti s Faistom koji zaključuje kako „slučajnost rođenja u nekoj zemlji i položaj te zemlje na globalnoj ljestvici nejednakosti“ u velikoj mjeri određuju slobodu međunarodnog kretanja, pa čak (Faist to formulira dramatično, ali točno) i nečije „životne šanse“ (2013:1644).

Nakon što smo ocrtili neke glavne osobine današnjeg doba migracija možemo prijeći na iznošenje teoretskih objašnjenja zašto ljudi migriraju.

---

⁴ Njegova pozicija postaje jasnije ako znamo da je nastala kao reakcija na teorijske globalno-migracijske radove N. Papastergiadis, J. Urry i Castlesa i Davidsona, objavljenih 2000. godine.

⁵ Taj naziv Kaufmann, Bergman i Joye (2004) preuzimaju iz biologije i medicine, a odnosi se na sposobnost organizma da se kreće.

U sljedećem dijelu teksta analizirat ćemo samo one teorije ljudskih migracija u čijem su fokusu dobrovoljni migranti. Prisilni migrant, po samoj definiciji – jer je, dakle, prisiljen, ne može odlučivati, ne pokreću ga vlastiti motivi već tuđi, njegove želje i vrijednosti se ne uzimaju u obzir – sjetimo se npr. robova, izbjeglica, ugovornih radnika, osuđenika, ali ponekad i supružnika, te djece (Bushin, 2009; Faist, 2000:31; Huijsmans, 2011; White, Ni Laoire, Tyrrell, i Carpena-Méndez, 2011, itd.).⁶ S druge strane, nešto drugačiji pogled na prisilne migracije nude npr. radovi van Liempta i Doomernika (2006) ili Andrijašević (2010) koji govore o (iz naše perspektive neočekivanoj) dobrovoljnoj povezanosti migranata i njihovih krijumčara, odnosno o radnicama u seksualnoj industriji i o tome da li i koliko same oblikuju svoj položaj. Možda bi stoga bilo prikladnije govoriti o stupnjevima slobode, odnosno o kontinuumu, a ne o dihotomiji, jer nisu svi prisilni migranti u potpunosti lišeni slobode djelovanja i odlučivanja, niti su svi slobodni migranti u potpunosti slobodni u odlučivanju. Već je i Petersen nedobrovoljne migracije dijelio na prisilne i iznuđene (*forced i impelled*) (1970; prema Mesić, 2002:259 – posebno fusnota broj 222). Također, dobrovoljne i nedobrovoljne migracije prema Papastergiadis ne treba definirati samo u odnosu na postojanje ili nepostojanje trenutne prisile. Kako npr. definirati ljude koji sele ne zbog svog, već zbog interesa npr. šire obitelji. Time se pogrešno fokusiramo na sadašnjost, a zanemaruje se prošlost i budućnost (Papastergiadis, 2000:57). O tome je li migracijska odluka plod osobnih težnji ili kolektivnih potreba, bit će još riječi kasnije u tekstu.

Riječ motiv u migracijskoj literaturi ima blisko značenje kao i riječ razlog (eng. *reason*) ili uzrok (eng. *cause*), ali se ne radi o istoznačnicama.⁷ Iako su osobni motivi nešto što je i samim migrantima i istraživačima blisko migrantsko ponašanje nije objašnjivo isključivo na toj mikro razini. Strukturalni preduvjeti (globalni ili tek karakteristični za zemlju odlaska i za zemlju dolaska) pokazuju se ključnim kao što ćemo u empirijskom dijelu vidjeti. Najčešće se sintagma „uzroci migracija“ koristi kada se želi ukazati na neke strukturne razloge migracija koji su izvan pojedinačne sfere (iako utječu na pojedinca/ku). Uzroci i razlozi djeluju kao svojevrсни meta-motivi (nešto što leži iza motiva). U literaturi je moguće naći još nekoliko sličnih termina, a jedan od poznatijih je i „odlučivanje o iseljavanju“ (engl. *migration decision-making*) koji se odnosi „na formiranje namjere ili dispozicije koja može rezultirati migracijskim ponašanjem“ (Jong i Gardner, 1981:2). Termin „okolnosti iseljavanja“ (engl. *circumstances of moving*) naglašava značaj konteksta – okoline, događaja –

---

⁶ Tema djece u migracijskom procesu u posljednjih nekoliko godina zadobiva sve više pažnje.

⁷ Prema Rječniku hrvatskog jezika V. Anića, motiv označava „ono što pokreće na neku djelatnost, svrha, cilj, poticajna okolnost, pobuda“ (Anić, 2003:779). Prema Oxfordovom rječniku engleskog jezika motiv je „razlog zbog kojeg nešto radimo“ (Oxford, 2010).

unutar kojeg se donosi odluka. Pojam „determinante migracija“ (engl. *determinants of migration*) još je općenitiji a može uključivati razne (najčešće kvantitativne demografske ili ekonomske) podatke kako na mikro, tako i makro razini koje objašnjavaju ili pokušavaju predvidjeti migracijsko ponašanje. Uz migrantske motive u literaturi se ponekad vezuje i pojam težnje (engl. *aspiration*) koji dodatno „komplicira“ već ionako nejasno i nedefinirano pojmovno područje. Sve ove jezične raznolikosti reflektiraju i raznolike teorijske pristupe pitanju zašto ljudi migriraju. Tako je i pregled mogućih odgovora na to pitanje ujedno i kratki pregled najznačajnijih migracijskih teorija odnosno perspektiva.

Mnoštvo je radova koji daju prikaz međunarodnih teorija, a kriteriji kojima se koriste u klasifikaciji su različiti. Niz problema koji se pritom javlja može se opisati na slijedeći način: nema jedne, opće-prihvaćene teorije međunarodnih migracija, dakle, više je mogućih istovremenih teorija i paradigmi, koje stoga „zaslužuju“ da ih se navede; migracijske teorije mogu se promatrati kao niz od vrlo uskih specijaliziranih teorija koje objašnjavaju jedan tip ili podvrstu migracija pa do vrlo općih i apstraktnih (Mesić, 2002); literatura koja se bavi ovim područjem je opsežna – osim što je tema aktualna godinama (a slobodno možemo reći i stoljećima ako krenemo od Ravensteina), ona je i višedisciplinarna što znači da različiti znanstvenici često svaki iz perspektive vlastite discipline analiziraju jedan isječak međunarodne migracije. Uz ovo, migrantski tokovi se mijenjaju – ono što je aktualno na određenom geografskom prostoru u određenom povijesnom trenutku, nije aktualno u drugom povijesnom i geografskom okruženju iz čega stalno nastaju drugačiji setovi objašnjenja. Ipak, mnogi radovi (npr. Arango, 2000; King, 2012; Massey i sur., 1993; Mesić, 2002; Morawska, 2007; Samers, 2010) dokazuju kako su klasifikacije moguće i poželjne, posebno one kritičke, „jer uvode reda u teorijskom prostoru“ (Bakewell, 2010:1692), a da ne spominjemo njihovu korisnost za one koje se tek imaju upoznati s područjem.

2.2. Tipologizacija teorija migracija

Klasifikacija (tipologizacija) je moguća temeljem više kriterija: Mežnarić preuzima podjelu na „dvije glavne 'škole': funkcionalno-strukturnu, koja gleda na migracije kao na akciju pojedinca uz maksimiranje beneficija i minimaliziranje troškova“, te konfliktnu koja gleda na migracije „kao na rezultat osnovnih proturječja u razvoju kasnog kapitalizma“ (1991:13). Mesić navodi kako „u osnovi razlikujemo samo dvije temeljne perspektive i treću u nastajanju“. Prvu označava tradicionalnom, a karakteriziraju je „dva ključna koncepta: funkcionalistička teorija društvene ravnoteže i zakon tržišta“. Drugu perspektivu naziva novom, i za nju je određujući strukturalistički pristup i kritičnost spram ranijih teoretskih pokušaja (2002:284-285). Boyle, Halfacree i Robinson (1998) rade razliku između determinističkih, humanističkih i integrativnih teorija. Determinističke teorije umanjuju pojedinčevu ulogu u aktivnom odlučivanju o migraciji pretpostavljajući kako migrant ima malo prostora za izbor hoće li ili neće migrirati. S druge strane kod humanističkih teorija migracija osoba ima vrlo realan izbor hoće li ili neće migrirati, a pojedinosti o toj odluci saznajemo kroz dubinski intervju s tom osobom. Ova dva pristupa pomiruju se u integrativnim migracijskim teorijama.⁸ Castles i Miller (2009) teorije dijele na a) ekonomske, b) povijesno-strukturalne i sistemske, te c) interdisciplinarne (unutar koje smještaju teoriju migracijskih sistema i migracijskih mreža, te transnacionalizam). Fussell (2012) radi tipologiju teorija koristeći se trima kriterijima – prostornim, vremenskim i voljnim. Svaka dimenzija/kriterij odgovara na specifična pitanja: Zašto se migracija javlja između dva mjesta? Zašto migracija počinje i traje ili s vremenom prestaje? Što potiče migrante? Na taj način je, tvrdi autorica, moguće obuhvatiti sve migracijske teorije i međusobno ih povezati. Papastergiadis (2000) navodi kako je period od 1960-ih pa sve do ranih 1980-ih unutar sociologije bio obilježen raspravama o tome kako objasniti migracije. Postojala su dva prevladavajuća modela. Prvi je naglašavao dobrovoljnu perspektivu prema kojoj je kretanje rezultat unutrašnjih odbojnih i vanjskih privlačnih faktora. Drugi model je s naglašavao strukturalističku političko-ekonomsku perspektivu koja objašnjenje migracija tražila u razlici spram industrijaliziranih kapitalističkih društva na sjeveru i zapadu i manje razvijenih perifernih država juga i istoka. Prva je pretjerano naglašavala ulogu osobe kao racionalnog subjekta, dok je druga rezultirala ekonomskim determinizmom. Massey i sur. (1993) kreću od

---

⁸ Ova podjela zapravo je drugi naziv za ono što je u sociologiji poznato kao opreka između strukture i djelovanja. Determinističke teorije daju primat strukturi, a humanističke daju primat djelovanju. Integrativne teorije predstavljaju pokušaje usklađivanja ova dva principa.

razlikovanja teorija koje objašnjavaju početak nekog međunarodnog kretanja i onih koje objašnjavaju njegovo trajanje tokom vremena.

Teorije međunarodnih migracija uobičajeno je grupirati prema temeljnim analitičkim razinama i mnogi pregledi vođeni su upravo ovim kriterijem. Mikro ili makro pristupi bili su karakteristični za starije teorije, dok novije naglašavaju mezo razinu, odnosno više istovremenih razina, stoga i neki autori (Brettell i Hollifield, 2007; Fussell, 2012), ovaj inače praktičan kriterij grupiranja teorija međunarodnih migracija smatraju neadekvatnim.

Diskusije o teoriji(ama) međunarodnih migracija i dalje su žive. Često se ponavlja zaključak kako postojeće teorije nisu međusobno isključive, te da funkcioniraju u objašnjavanju određenih isječaka međunarodnih migracija (Massey, 1993). Noviji teoretski impulsi smještaju migracije unutar šireg društvenog konteksta „socijalne transformacije“ (Castles, 2010), transnacionalizma (Faist, Fauser i Reisenauer, 2013), političke ekonomije (Collinson, 2009) i „ne istražuju i teoretiziraju je u izolaciji“ (King, 2012:24, Van Hear, 2010). Ideja u pozadini je da se „migracija rekonceptualizira kao kompleksan proces na koji zajednički utječu ekonomski, politički, društveni i kulturni faktori“ (Castles i Miller, 2009:25). Massey zagovara sintetski teoretski pristup koji bi trebao „opisati i demonstrirati strukturalne sile koje potiču iseljavanje iz zemalja u razvoju i potiču doseljavanje u one razvijenije; zatim socijalne i ekonomske strukture koje nastaju povezivanjem područja slanja i primitka migranata; te motive, ciljeve i aspiracije ljudi koji postaju imigranti“ (Massey, 1999:50, prema Fussell, 2012:25-26).

Pojedini autori predlažu inkorporiranje nekih novih ili starijih društvenih teorija u objašnjavanje međunarodnih migracija. Ono što im je većini zajedničko je interdisciplinarnost, povezivanje mikro-mezo-makro razine, te pretpostavka o kompleksnosti uzroka i mehanizama migracija.

M. Samers (2010:53) navodi 10 različitih teoretskih pristupa međunarodnim migracijama (nazive preuzimamo kao u originalu – za cjelovit prikaz vidjeti Tablicu br. 1 na kraju ovog poglavlja):

- 1) Ravensteinovi zakoni i privlačno-potisni pristupi;
- 2) neoklasične ekonomske analize;
- 3) bihevioristički pristupi;
- 4) pristupi nove ekonomije;
- 5) pristup dvostrukog tržišta rada i segmentiranog tržišta rada;
- 6) strukturalistička objašnjenja;
- 7) analiza društvenih ili migrantskih mreža;

- 8) transnacionalni argumenti;
- 9) rodno-osjetljive analize;
- 10) strukturacijske perspektive.

Navedenu podjelu preuzimamo kao okvir unutar kojeg je moguće ocrtati različite migracijskih perspektiva s time da ćemo je malo skratiti tako što ćemo različite ekonomske teorije staviti u jednu grupu. Posljednju, desetu Samersovu kategoriju, strukturacijske perspektive analizirat ćemo u pod-poglavlju pod nazivom Izazovi istraživanju migracija. Kako se u migracijskim teorijama radi o većem broju teorija različitog stupnja općenitosti (Mouzellis, 2000:19) ponegdje će biti riječi o vrlo konkretnim motivima, a ponegdje o uzročnom mehanizmu ili mehanizmima čiji je (nus)produkt migracija, odnosno o strukturalnim razlozima koji formiraju ili usmjeravaju migracijski tijek.

2.2.1. Ekonomska objašnjenja migracija

Ekonomska motivacija utjelovljena u liku radnika-migranta dugo je vremena bila dominantan lajtmotiv migracijske teorije, a započela je još od E.-G. Ravensteina koji je zaključio kako su prvotni (ne i jedini) razlozi iseljavanja ekonomski, bilo kroz potragu za poslom ili boljim primanjima (Arango, 2000:284; Samers, 2010:55).⁹ U svojoj privlačno-potisnoj teoriji E. Lee (1966) navodi četiri grupe čimbenika koji utječu na odluku o migraciji. To su: (1) čimbenici povezani s područjem podrijetla, (2) čimbenici povezani s područjem dolaska, (3) intervenirajuće prepreke, (4) osobni čimbenici (prema Mesić, 2002:296). Iako se motivacijska dimenzija ne konkretizira (u općoj teoriji to može biti bilo koji set potisno-privlačnih faktora), „općenito se podrazumijevalo da ekonomski rast 'privlači' migrante k novom odredištu, dok ih ekonomska stagnacija 'potiskuje'“ (Fussell, 2012:27). Kasniji autori, pa i sam E. Lee, u svojim su radovima elaborirali veći broj potencijalnih privlačnih i potisnih faktora, ovisno o konkretnim geografskim lokacijama koje su u studijama uključivali. Pa tako kao potisna varijabla može figurirati npr. okolišna katastrofa, ali i demografski rast, siromaštvo, politička represija, rat, a kao privlačna: bolji posao, bolji životni standard, bolja zdravstvena zaštita, sloboda od političke represije itd. (Samers, 2010).

---

⁹ Naravno, iako je od samih početaka znanstvenog proučavanja migracija ekonomska motivacija bila naglašena ona svakako nije bila jedina koja se spominjala i to reći značilo bi zanemariti velik broj literature koja od najranijih dana govori o psihološkim, ljubavnim (bračnim), avanturističkim i inim razlozima migracija, uključujući bijeg od progona ili pak prisilu. Ipak, radi se o studijama, nastalim na individualnim ili grupnim primjerima koje nisu imali tendenciju stvaranja opće teorije migracija, već su više bile povijesne, političke, sociološke i slične deskripcije.

Slijedeći pristup pod nazivom *neoklasični ekonomski pristup* u svojoj makro inačici objašnjava migraciju geografskim razlikama u ponudi i potražnji rada i s time povezanim razlikama u nadnicama, dok se na mikro razini migracija objašnjavala kao osobna odluka pojedinca racionalnog aktera usmjerena k maksimiziranju dobiti. U rafiniranijoj verziji ove teorije (Todaro, 1976; prema Samers, 2010) seljenje nije samo odgovor na realne razlike u plaćama, već i na očekivane ili percipirane razlike u plaćama. Još kasnija varijanta mikroekonomskih modela polazila je od koncepta ljudskog kapitala. Vjerojatnost (međunarodne) migracije ovisna je o uobičajenim sastavnicama osobnog kapitala kao što su dob, spol, obrazovanje, sposobnosti, iskustvo, radni status, te određenim karakternim crtama kao što su npr. ambicija ili spremnost za prihvaćanjem rizika u drugačijem jezičnom, kulturnom i socijalnom okolišu (Morawska, 2007). Kako je selektivnost pozitivna (odlaze oni s najviše kapitala) teorija drži da takvo premještanje elite ima za posljedicu „odljev mozgova“ u zemljama slanja.¹⁰

Važan dodatak isključivo ekonomskoj motivaciji uvodi Piore (1979) koji povezuje migraciju sa socijalnom mobilnošću kroz pojam statusa, te objašnjava kako migracija nije samo „korak van“, već i „korak gore“ na društvenoj ljestvici (prema Papastergiadis, 2000:34). U osnovi ove teorije stoji tvrdnja da je međunarodna migracija uzrokovana stalnom potražnjom imigrantskog rada koja je inherentna ekonomskoj strukturi razvijenih nacija. Teorija objašnjava zašto u razvijenijim zemljama migranti zauzimaju slabo plaćene, nestabilne, nekvalificirane, opasne, i ne-prestižne poslove koje „domaći“ ne žele čak i u situaciji nezaposlenosti. Odgovor se krije u činjenici da za migrante čak i male nadnice omogućuju materijalna dobra u zemlji podrijetla. Za njih društveni status nije povezan sa destinacijom rada, već onaj koji imaju kod kuće (Arango, 2000:289). I „nova ekonomija radnih migracija“ (Stark i Bloom, 1985; Stark, 1991) preuzima motivacijski koktel sastavljen od ekonomskih i statusnih faktora. Odluka o migraciji donosi se na razini kućanstva s ciljem minimaliziranja rizika smanjenja obiteljskog prihoda ili da se zaobiđu ograničenja obiteljskih proizvodnih aktivnosti. Migracija je tako oblik diversifikacije obiteljskog prihoda, ali i sredstvo ostvarenja ili zadržavanje željene statusne pozicije u lokalnoj zajednici (prema Morawska, 2007).

---

¹⁰ Možemo se pitati koliko je kod migracije uistinu na djelu pozitivna selekcija, jer očito odlaze i oni sa slabijom stručnom spremom. Termin „odljev mozgova“ (engl. „*brain drain*“) je s vremenom dobio nekoliko povezanih inačica: „priljev mozgova“ (engl. „*brain gain*“) – za opis povratka visoko educiranih i stručnih migranata, „*brain waste*“ – za opis zapošljavanja visoko educiranih i stručnih migranata u neadekvatnim poslovima, „*brain circulation*“ – za opis slobodnog međunarodnog kruženja visoko obrazovanog kadra (Baldacchino, 2006).

2.2.2. Psihosocijalna objašnjenja migracija

Slično, migrantskocentrično (mikro) stajalište imaju i **bihevioristički** (psiho-socijalni) pristupi kojima su u fokusu pitanja a) kako razumjeti migrantsko razmišljanje i odlučivanje, te b) zašto migranti odabiru određeno mjesto. Za razliku od ekonomista, bihevioristi su više bili zainteresirani za otkrivanje iracionalnosti nego racionalnosti odluke o migriranju (Samers, 2010:62). De Jong i Fawcett (1981) posvetili su posebnu pažnju procesu odlučivanja razvivši model kojim se mogla „izračunati“ jakost namjere za migracijom i to na osnovi dvije varijable: a) očekivanja od migracije i b) vrijednosti koje posjeduje, odnosno, koje vode potencijalnog migranta. Ipak, jakost namjere ne mora odmah značiti i stvarnu realizaciju preseljenja. Hipoteza je kako migrantsko ponašanje rezultira iz: 1) jakosti namjere za seljenjem, 2) utjecaja pozadinskih osobnih i lokalnih faktora, i 3) modificirajućih utjecaja koji olakšavaju ili olakšavanja odluku (kao što su npr. akutne promjene u obiteljskoj strukturi, zdravlju, financijskim troškovima preseljenja, ili očekivana podrška obitelji i prijatelja). Isti autori na temelju analize tadašnje literature ovako kategoriziraju najčešće migracijske motive: povećanje stvarnih ili očekivanih ekonomskih dobitaka, socijalna mobilnost i zadobivanje (višeg) socijalnog statusa, stambeno zadovoljenje, blizina obitelji i prijatelja, te želja za ostvarivanjem potreba vezanih uz životni stil pojedinca. Kao najčešće spominjane motive za ostankom navode „zadržavanje društvenih i ekonomskih veza temeljenih na zajednici“ (De Jong i Fawcett, 1981:39). Novina kod ovog pristupa je što ne pretpostavlja da je migrant unaprijed i radnik – migrant može biti i glasač, vjernik, sportaš ili bilo koja druga profesionalna ili statusna figura (Faist, 2000). U svom pregledu dominantnih teorija migracija Faist (2000) navodi i druge socijalno-psihološke modele kao što su tolerantnost na razinu stresa na nekoj lokaciji (Wolpert, 1975), te model relativne deprivacije, odnosno, relativne frustracije. Migracija je tako psihološka reakcija na lokalno uzrokovan stres i nezadovoljstvo. Problem s ovim modelima je u tome što nam ne govore zašto se ljudi rješavaju stresa tj. psiholoških napetosti baš migracijom, a ne pribjegavaju nekim drugim mogućnostima kao što su npr. pobuna ili prilagodba.

Pitanje odabira lokacije drugi je aspekt migrantske odluke.¹¹ Ideja korisnosti mjesta (engl. *place utility*) (Wolpert, 1965) i lokacijski specifičnog kapitala (Da Vanzo, 1981) samo

---

¹¹ Pitanje odabira određene lokacije uvijek je iznova aktualno. Fussell piše kako je: „Disperzija imigrantskih grupa na nove destinacije unutar SAD-a potaknula novu empirijsku literaturu koja se fokusira na uzroke i posljedice međunarodnih migracija na specifična mjesta ili tipove mjesta. Većina te literature bavi se meksičkim migrantima u nove ruralne ili gradske destinacije poput Atlante, Dallasa i Washingtona. Pitanje zašto se migranti raspršuju po SAD-u fokusu je brojne literature o novim destinacijama“ (2012:30). Navedena tema nije samo od

su neki od mogućih odgovora na tu dilemu, a koji se fokusiraju na prostornu ograničenost moguće iskoristivosti osobnih resursa, odnosno, na činjenici da osobni i socijalni kapital nisu tako lako prenosivi s lokacije na lokaciju, te da se korisnost gubi ili smanjuje ukoliko osoba migrira na neko drugo mjesto (prema Haug, 2008).¹²

2.2.3. Makro-ekonomska i politička objašnjenja

Do sada spomenute ekonomske i psiho-socijalne pristupe u velikoj je mjeri određivala mikrosociološka perspektiva, te percipirana racionalnost odluke. Možemo zamijetiti kako pate od barem dva –izma: metodološkog individualizma¹³ i ekonomskog redukcionizma, što znači da su njihovi autori zanemarivali utjecaje društvenih struktura, te postojećih kulturnih i političkih sustava. Sasvim suprotnu poziciju zauzimaju makro **ekonomske i političke** teorije i pristupi (poput teorije svjetskog sustava Wallersteina (1974), historijsko-institucionalnog pristupa (Castles i Kosack, 1973; Cohen, 1987; Portes i Bőrócz, 1989), teorije ovisnosti, teorije globalnih gradova (Sassen, 1991) koje i nisu primarno nastale za objašnjenje migracija, već se migracije vide kao njihov nusproizvod (prema Samers, 2010). Prethodnu sliku slobodnih pojedinaca koji na temelju valjanih i dostupnih informacija donose odluke, ove teorije zamjenjuju slikom pojedinaca koji odlučuju na temelju ograničenih i često kontradiktornih informacija, te koji su subjekti najrazličitijih zabrana i ograničenja. Prema tome migrantsko ponašanje nije samo plod njihove tržišne odluke, „već je pod utjecajem povijesnih iskustava i obiteljske i lokalne dinamike“ (Castles i Miller, 2009:23), odnosno nacionalnih, međunarodnih i globalnih društveno-političkih promjena i zabrana. U mjeri u kojoj su mikro ekonomski pristupi bili „gluhi“ na politička ograničenja (jer u vremenu u kojem su te teorije nastale ta ograničenja još nisu bila tako značajna) gore navedene globalne teorije su relativno neosjetljive na moguću raznolikost osobnih migrantskih motiva. Migranti su u takvoj slici svijeta pijuni čija je sposobnost djelovanja uvelike ograničena globalnim

---

interesa američkoj znanstvenoj zajednici. Usp. npr. temu novih doseljenika u ruralnu Europu i s time povezane naslove poput: Rural Melting-pots (Oliva, 2010), Translocal Ruralism (Hedberg i do Carmo, 2012), International Migration and Rural Areas (Jentsch i Simard, 2009) Migracija životnog stila kao novi konceptualni okvir za objašnjavanje migracija posebno tematizira važnost prostora, odnosno, onoga što pojedina lokacija simbolički znači u svijesti potencijalnih selitelja. Na ovaj pristup se posebno osvrćemo u nastavku.

¹² Jedan takav primjer je i pitanje priznavanje diploma stranih sveučilišta.

¹³ Metodološki individualizam prema Rječniku sociologije (hrvatsko izdanje) je: „učenje koje tvrdi da se sva sociološka objašnjenja mogu svesti na osobine pojedinaca. Izvorno se razvio kao protuteza teorijama sociologa poput É. Durkheima, koji je isticao da se osobine pojedinaca mogu slobodno zanemariti u sociološkim objašnjenjima, jer “društvene činjenice” postoje same za sebe i mogu se istraživati neovisno o pojedincu čije djelovanje određuju (Abercrombie, Hill i Turner, 2008:28-29).

strukturnim silama (Arango, 2000). Njihov fokus je na makrosocijalnim procesima i na ideji da razvijene ekonomije u određenim sektorima trebaju jeftiniju radnu snagu.

2.2.4. Kulturalna objašnjenja

Ako sada pogledamo sljedeći citat: „odlučivanje o migraciji bez obzira kako izgleda racionalno planirano, ima povijest, ima geografiju i sociokulturnu dimenziju; uvijek je smješteno unutar različitih struja koje čine iskustva, osjećaji, dojmovi, susreti i sjećanja, razmišljanja, nadanja i iščekivanja“ (Halfacree i Rivera, 2012:94-95), onda vidimo da je migrantsku motivaciju moguće promatrati i kroz „kontekstualnu“, odnosno **kulturalnu** perspektivu. Kultura se ovdje shvaća u najširem smislu, kao sve što stoji izvan ekonomske sfere. Halfacree i Boyle (1992) navode tri specifične pretpostavke ovog pristupa: prvo, u pozadini odlučivanja o migraciji nalaze se mnogobrojni utjecaji koji nisu osviješteni na logičkoj, racionalnoj razini; drugo, u pokušaju da objasne svoje postupke migranti će vrlo vjerojatno navesti više, među-povezanih i djelomičnih objašnjenja; i kao treće, migracija je nerazmsivo povezana s kulturom, odnosno, migracija je “kulturni događaj“. Fielding navodi pet točaka preklapanja migracije i kulture kao plodna područja za daljnja empirijska istraživanja, a to su: kulturne raznolikosti različitih skupina migranata; kako kulturne karakteristike različitih mjesta utječu na migracije; kako migracija oblikuje kulture zajednica dolaska i odlaska; kulturne promjene kao poticaj na migraciju; kako migracija mijenja i oblikuje kulture (1992:202-203; prema Boyle, Halfacree, i Robinson, 1998:73).¹⁴

Sama činjenica preseljenja tek je početak životnog ciklusa migracije u kojem se mogu dogoditi brojne i neočekivane promjene i otvoriti nove prilike. U tom smislu prvotni razlog za migraciju nakon same selidbe postaje manje važan. Shvaćanjem migracije kao događaja, koji je tek počeo, a ne završio selidbom, otvara se mogućnost za sve ono neočekivano što se migrantu nadaje u bliskoj ili daljoj budućnosti. U toj perspektivi pojedinac se ne odbija od mjesta do mjesta poput kugle, već je poput klupka koje se namatajući izgrađuje. Vrlo važno je da je u tom „namatanju“ migrant pod utjecajem vanjskih faktora, odnosno, da je on kontekstualni subjekt što znači da se prilagođava danoj situaciji (Halfacree i Rivera, 2012). Kako razloge za selidbu treba gledati u cjelini migrantovog života – u njihovoj cjelokupnoj biografiji, teško da će istraživač doprijeti do pravih odgovora ukoliko postavi jednostavno

---

¹⁴ Ova dosta široka pitanja teško je objasniti samo kulturnim pristupom bez da se u analizu uključe i širi kontekstualni povijesni, politički i ekonomski razlozi. Ali namjera autora je bila promovirati, prema njegovom mišljenju, do tada zanemarenu kulturnu dimenziju istraživanja migracija.

pitanje poput: „Zašto ste se preselili?“. Umjesto toga potrebno je posegnuti za dubinskim kvalitativnim instrumentarijem raspitujući iz različitih uglova, pokazujući kako i gdje se (migracija) smješta unutar života pojedine osobe (Boyle, Halfacree, i Robinson, 1998).

2.2.5. Objašnjenja iz perspektive društvenih mreža i transnacionalizma

Naravno, objašnjenja migracijske odluke ne treba tražiti jedino u opoziciji između osobnog izbora i globalnih strukturalnih sila. Ta „problematična metodološka razina u istraživanjima odseljeničtva iz koje analitičkom horizontu izmiču neka vrlo važna pitanja poput u mrežama kojih skupina se donose odluke o selidbi“ (Špoljar Vržina, 2013:152) dovodi nas do sljedeće grupe teorija migracija: teorija društvenih (migrantskih) mreža i transnacionalizma. Teorija društvenih mreža ima svoje korijene u sociologiji i antropologiji, a naglašava važnost neformalnih i formalnih veza koje migrantima pomažu da se nose s migracijom i naseljavanjem. Obitelj i zajednica ključna su čvorišta u migrantskim mrežama (Castles i Miller, 2009). Transnacionalizam se odnosi na „aktivnosti spontanih neinstitucionalnih aktera koje transcendiraju granice nacija-država, stvaraju nove i koriste stare lojalnosti i pripadnosti izvan ograničavajućih okvira tzv. nacionalnih društava odnosno kontejner-društava“ (Portes, 2001; prema Kuti i Božić, 2011:316). Unutar teorija transnacionalizma i društvenih mreža fokus je na vezama koje spajaju migrante, bivše migrante i ne-migrante unutar i između zemalja podrijetla i odredišta (ili nekih trećih zemalja). Te veze se promatraju kao posredujuće između strukturalnih sila i individualnog djelovanja migranata, a djeluju tako da smanjuju troškove i rizike povezane s migracijama. Važnost mezo razine u objašnjavanju migracija vrlo uvjerljivo argumentirao je Faist (2000). Na mikro razini u objašnjenju migracija u fokusu stoje ljudske želje, htjenja, osobne procjene dobrih i loših strana odlaska ili ostanka, životna dob, ljudski kapital. Na mezo razini ključne su socijalne i simboličke veze, lokacijski specifičan socijalni kapital. Na makro razini stoji strukturalni okvir koji može potaknuti ili otežati individualne migracije.¹⁵ I teorija migrantskih mreža i transnacionalizam

---

¹⁵ Faist postavlja pitanje kako prevladati početne troškove/probleme povezane s migracijom. Odgovor nalazi u količini i naravi socijalnog kapitala koji postoji u nekom društvu, te u migrantskim mrežama. Socijalni kapital je kolektivno dobro, ako postoji omogućuje suradnju, smanjuje rizike i troškove razmjene. Ključna tri mehanizma socijalnog kapitala su obaveze, reciprocitet i solidarnost. Migrantske mreže funkcioniraju kao socijalne veze bilo među rođacima, prijateljima ili daljnjim poznanicima, koji tek namjeravaju otići, koji su se vratili ili uopće ne namjeravaju otići. One povezuju i približavaju zemlju odlaska i dolaska tako da smanjuju početne rizike koji se vezuju s emigriranjem kao što su problemi s traženjem smještaja ili posla. Osnovnu os migrantskih veza čini odnos prvih migranata (pionira), brokera/posrednika i potencijalnih migranata. Nakon što je prvi migrant ili grupa migranata otišla u neku zemlju svakom prenesenom informacijom, pismom, preporukom o tom i sličnim događajima, raste mreža socijalnih veza, te se povećava zaliha informacija u jednoj zajednici. Ukoliko u zajednici postoje raširene simboličke veze (veze koje se baziraju na pretpostavljenim sličnostima i zajedničkim

naglašavaju mrežnu-posredovanost migracija: društvene mreže ne samo što osiguravaju financijske i druge resurse potrebne za migraciju, već imaju ulogu kako u formiranju tako i u nastavljanju migracija (Samers, 2010).¹⁶ U oba ova pristupa teško je razlučiti uzroke od posljedice migracija. Transnacionalizam naglašava različite kulturne, ekonomske, političke i društvene migrantske ili dijasporske veze koje su globalne i prekogranične u svojoj naravi (Samers, 2010). One su simultane i djeluju na više razina, iako ne žive svi migranti transnacionalne živote (Portes, 2003). Zanimljivo je da migranti mogu imati osjećaj pripadnosti za više lokacija ili više etničkih ili bilo kojih drugih grupa u isto vrijeme (Samers, 2010) što baca novo svjetlo na pojmove poput identiteta, pripadnosti ili integracije. Zajedničku motivacijsku dimenziju unutar studija transnacionalnih zajednica teško je pronaći. Radi se više o novoj perspektivi nego o teoriji koja na listi postojećih motiva dodaje novi element. Zapravo, ova dva pristupa odmiču fokus od migracijskih motiva na specifične prakse i načine života pa tako više nije u fokusu pitanje što je uzrokovalo kretanje, već možda više kako se to kretanje oblikuje, tko ima pristup migracijskim tokovima, kako se kretanje održava i kakve su njegove karakteristike.

2.2.6. Rodna objašnjenja

Na ovome mjestu treba spomenuti još jednu moguću prizmu tumačenja migracija, a to je **rodna prizma** u čijem su fokusu u prvom redu žene migrantice, odnosno rodne razlike. Prema Samersu (2010) studije unutar ovog pristupa mogu se svrstati u četiri tematske kategorije:

- 1) uloga države u formiranju različitih tipova migracija muškaraca i žena;
- 2) kako unutar-obiteljski i lokalni rodni odnosi utječu na emigraciju i povratnu migraciju;
- 3) kako percepcija ravnopravnijih rodnih odnosa u stranim zemljama oblikuje migraciju;
- 4) migracije radnica zaposlenih na poslovima održavanja kućanstva.

---

obilježjima), mogu nastati i bez osobnog poznanstva (Faist, 2000:102) gotovo svi članovi zajednice imaju pristup migrantskim mrežama. S postojanjem migrantskih mreža i uz podršku koju one pružaju, lakše je otputovati, naći smještaj i zaposlenje, prilagoditi se novim tipovima posla. Odluka o odlasku donosi se unutar specifičnog ekonomskog, političkog i kulturnog konteksta, zato Faist navodi važnost različitih grupa, domaćinstva, organizacija i same države u donošenju odluka o odlasku (2000).

¹⁶ Iako je, kako piše Morawska, teško empirijski dokazati da su migracijske mreže informacija i pomoći ujedno najjači prediktori transnacionalnog kretanja ljudi (2007:9).

Kada se govori o rodu nekako se podrazumijeva da se govori o ženama (tj. da je rod uvijek ženski), odnosno da se privilegira studij žena i specifične radne sektore u kojima su žene dominantne (Samers, 2010) ali reakcija je to na dugogodišnje zanemarivanje različitosti muškog i ženskog migrantskog iskustva. Muškarci i žene migriraju zbog različitih razloga i u različitim okolnostima ali je važno razumjeti do koje mjere migracija sama (pre)oblikuje rodne odnose (King, 2012:27).

Promatrajući ove teorije i pristupe javlja se nedoumica koje od njih bi se moglo primijeniti na novo-pridošlo stanovništvo otoka Korčule. Čini se kako se novi oblici (europskih) migracija odmiču od čisto radnih migracija k drugim oblicima motivacija. Za objašnjenje pojave i značenja tih „drugih“ tipova migracija i migranata rezervirane su uže, specifične teorije (bolje reći pristupi) kojima se bavimo u sljedećem poglavlju. Prije toga, u Tablici broj 1 ponovit ćemo i usporediti teorije koje smo upravo nabrojali, a koje odgovaraju na pitanje zašto ljudi migriraju.

Tablica 1: Teoretski pristupi migracijama i njihove osnovne karakteristike

<i>Teorija migracija</i>	<i>Fokus</i>	<i>Objašnjenje</i>	<i>Komentar</i>
<p>1. Ravensteinovi zakoni i model privlačnih i potisnih faktora Ravenstein (1885), Lee (1969)</p>	<p>Unutarnja i međunarodna migracija koja se temelji na privlačno-potisnom zaključivanju.</p>	<p>Bilo koja kombinacija privlačnih ili potisnih faktora.</p>	<p>Individualistički i ahistorijski (Castles i Miller, 2009).</p>
<p>2. Neoklasični ekonomski pristup Ranis i Fei (1961), Sjaastad (1962), Todaro (1969; 1976), Harris i Todaro (1970), Borjas (1989)</p>	<p>Fokus je na razlikama u plaćama i uvjetima zapošljavanja među različitim zemljama, te na troškovima migracije.</p>	<p>Na makro razini migracija je uzrokovana geografskim razlikama u ponudi i potražnji rada i s time povezanim razlikama u nadnicama. Na mikro razini objašnjava seljenje kao osobnu odluku pojedinca racionalnog aktera usmjerenu k maksimiziranju dobiti. Migracija se promatra kao oblik ulaganja u ljudski kapital – stoga je migracija selektivna.</p>	<p>Klasični model racionalnog izbora promatra pojedince kao racionalne ekonomske aktere. Počiva na pogrešnoj pretpostavci da svi potencijalni migranti imaju jednak i neograničen pristup relevantnim informacijama na temelju kojih mogu donijeti utemeljenu odluku o odlasku ili ostanku. Što se teorije ljudskog kapitala tiče, glavna kritika usmjerena je na nepriznavanju postojanja kulturno i vrijednosno-specifičnog kapitala. Ljudski kapital je svakako povezan s vjerojatnošću međunarodne migracije, ali intenzitet i smjer ostaju neodređeni (Morawska, 2007). Empirijski, rijetko kada se stanovnici najsiromašnijih zemalja sele u najbogatije zemlje, a ova teorija ne može objasniti zašto se npr. većina Alžiraca seli u Francusku, a ne u Njemačku (Castles i Miller, 2009:23).</p>
<p>3. Bihevioristi Wolpert (1965), Mueller (1981), Clark (1986)</p>	<p>Kako razumjeti migrantsko razmišljanje i odlučivanje, zašto migranti odabiru određeno mjesto. Razvijena za objašnjavanje unutarnjih migracija. Razvili koncept „korisnosti mjesta“ (<i>place utility</i>).</p>	<p>Migranti kao oni koji traže osobno zadovoljenje, a ne maksimiziranje dobiti. Istraživači zainteresirani za otkrivanje očitih iracionalnosti (više nego racionalnosti) odluke o migriranju.</p>	<p>Zanemaruju utjecaj globalnih političkih i ekonomskih sila na migracijske tokove, važnost rodnih odnosa, migracijskih mreža, imigracijskih politika.</p>

<i>Teorija migracija</i>	<i>Fokus</i>	<i>Objašnjenje</i>	<i>Komentar</i>
<p>4. Nova ekonomija migracija Stark i Bloom (1985), Stark (1991), Taylor (1999)</p>	<p>Migracija između siromašnijih i bogatijih zemalja bazira se na kućanstvu kao kolektivnoj jedinici odlučivanja. Analiziraju se uvjeti na različitim tržištima, ne samo na tržištu rada. Važnost doznaka za zemlje podrijetla migranata.</p>	<p>Odluka o migraciji donosi se na razini kućanstva s ciljem minimaliziranja rizika smanjenja obiteljskog prihoda ili da se zaobiđu ograničenja obiteljskih proizvodnih aktivnosti. Migracija kao oblik diversifikacije obiteljskog prihoda.</p>	<p>Kakva je dinamika unutar kućanstva – kućanstva su rijetko kohezivna i racionalna kako teorija sugerira (Samers, 2010). Nije primjenjiva na situacije kada čitava obitelj migrira (King, 2012).</p>
<p>5. Pristup dvostrukog (segmentiranog) tržišta Piore (1979) Povezane teme: - globalni gradovi i potražnja za radnom snagom - nedokumentirani imigranti i tržišta neformalnih poslova - imigrantsko (etničko) poduzetništvo/ ekonomija enklava</p>	<p>Povezuje imigraciju sa strukturalnim potrebama modernih industrijskih ekonomija. Ignorira procese odlučivanja na mikro razini, umjesto toga fokusira se na sile koje djeluju na puno višoj razini agregiranosti. Tko će se u razvijenim nacijama baviti 3D (<i>dirty, dangerous, demanding</i>) poslovima? Piore uvodi pojam statusa, te povezuje migraciju sa socijalnom mobilnošću, objašnjavajući kako migracija nije samo „korak van“, već i „korak gore“ (Papastergiadis, 2000:34).</p>	<p>Međunarodna migracija uzrokovana je stalnom potražnjom imigrantskog rada koja je inherentna u ekonomskoj strukturi razvijenih nacija. Migranti zauzimaju slabo plaćene, nestabilne i neprestizne poslove koje „domaći“ ne žele zato jer im i objektivno male nadnice omogućuju materijalna dobra u zemlji podrijetla koja pak znače i veći društveni status (Mesić, 2002:335).</p>	<p>Zanemaruju kontekst zemalja podrijetla migranata. Imigrantski rad tražen je i za visokosofisticirane poslove (Mesić, 2002). Teorija segmentiranog tržišta pomaže objasniti važnu ulogu poslodavaca i vlada u međunarodnim migracijama i trajanje migracija i kada padaju međunarodne razlike u nadnicama. (Castles i Miller, 2009:24). Empirijskim provjerama nije dokazano da segmentacija tržišta rada doista objašnjava sve ili barem većinu zahtjeva za imigrantskim radnicima (Mesić, 2002).</p>
<p>6. Strukturalistički pristupi (makro ili političko ekonomski) 1. <i>Teorija ovisnosti</i> 2. <i>Teorija artikulacije načina proizvodnje</i> 3. <i>Teorija svjetskog sistema</i> Castles i Kosack (1973), Wallerstein (1974), Castells (1975), Portes i Walton (1981), Cohen (1987), Portes i Böröcz (1989)</p>	<p>Ovi pristupi nastali kao odgovor na masovne radne migracije druge polovice 20. st. Fokus je na utjecaju promjena u (globalnom) kapitalističkom sistemu na migracije. Naglašavaju problem političko-ekonomske nejednakosti. Percepcija svijeta kao jednog povezanog kapitalističkog sustava koji se sastoji od centra, polu-periferije i periferije. Kretanja migranata dešavaju se u smjeru od JI prema SZ, ali su posebno česta između kolonijalnih sila i njihovih bivših kolonija (Morawska, 2007).</p>	<p>Promatra imigraciju kao prirodnu posljedicu ekonomske globalizacije i prodiranje tržišta preko nacionalnih granica. Prodiranje i razvoj kapitalizma u tzv. tradicionalnim društvima prekida postojeće društvene odnose i udaljava ljude od zemlje i poljoprivrede, tako što ih inkorporira u kapitalistički sektor, a naknadno potiče i međunarodnu migraciju u bogatije zemlje.</p>	<p>Temelje se na različitim marksističkim i neo-marksističkim čitanjima kapitalizma. Ostaje nejasno jesu li originalno dizajnirane kao teorije migracija ili teorije kapitalizma, neokolonijalizma, imperijalizma ili neoliberalizma u kojima se migracije promatraju kao ključne. Imaju tendenciju zanemarivanja uloge države i ulogu nacionalnih imigracijskih politika. Preglobalni, ostavljaju malo mjesta za procese koji se dešavaju na mikro i mezo razini (Morawska, 2007). Migracijski tokovi ne prate uvijek tokove kapitala.</p>

<i>Teorija migracija</i>	<i>Fokus</i>	<i>Objašnjenje</i>	<i>Komentar</i>
<i>4. Globalizacija</i>	Nije toliko teorija koliko koncept koji obuhvaća kombinaciju procesa i sila koje se istovremeno događaju na svjetskoj razini. Migracije su integralni dio globalizacije, ne samo njezina posljedica. (Castles, 2002).	Globalna ekonomija/globalno ekonomsko restrukturiranje; napredak u transportu i komunikaciji omogućava i olakšava: izgradnju migrantskih mreža, slanje doznaka, cirkularnost kretanja, posjete članova obitelji. Kroz medijski generirane slike materijalnog blagostanja u zemljama odredišta ohrabruje se kretanje tražitelja azila, ali i krijumčarenje i trgovina ljudima.	Prenaglašava lakoću kretanja i smanjivanje cijena transporta i komunikacije. Udaljenost je i dalje važna, a nakon 11. rujna 2001. i pojačanih mjera sigurnosti, migracije su za siromašnije pojedince i nacije postale gotovo i nemoguće.
<i>5. Globalni gradovi</i> Sassen (1991), Friedmann i Wolff (1982)	Efekti globalne ekonomije na razvoj velikih, ekonomski dinamičnih i raznolikih gradova. Aktualna imigracija usmjerena prvenstveno na globalne gradove.	Razvoj globalnih gradova izravno je povezan s imigracijom. Proizvodne djelatnosti povećale su potrebu za uslužnim djelatnostima koje popunjava migrantska radna snaga.	Dio međunarodnih tokova ide i u ruralne krajeve.
<i>6. Neo-liberalizam</i>	Pojam neo-liberalizam odnosi se na kombinaciju politika, programa i diskursa (ideologija), a neoliberalna migracijska teza objašnjava utjecaje (pogotovo negativne) liberalizacije svjetskog kapitalističkog sistema na migracije. Međunarodnu studentsku mobilnost moguće je također analizirati kroz ovu prizmu.	Strukturalne prilagodbe kapitalističkog društva koje smjeraju k većoj liberalizaciji (deregularizaciji) tržišta rada, smanjenju socijalnih programa, smanjenje ulaganja u javni zdravstveni sustav, smanjenje utjecaja sindikata i sl. utječu kako na mogućnost zapošljavanja u zemlji odlasku, tako i u zemlji dolaska.	Različite varijante neoliberalizma pojavljuju se u različitim državama.
<i>7. Ideja spone migracija i razvoja</i> de Haas (2006, 2007), Faist (2008)	Ovaj pristup analizira odnos između zemalja (i regija) iseljavanja i useljavanja, s posebnim fokusom na utjecaj doznaka. Neke od mogućih dvojbi su: kako razvoj ili njegov izostanak utječu na migracije? Kakve su npr. posljedice migracija za ekonomski razvoj siromašnijih zemalja itd.... Postoje pesimistične i optimistične struje.	Uzroke i posljedice je teško razdvojiti.	Sam pojam razvoja je problematičan, kako ga operacionalizirati, koje su granice razvoja, kakav smjer razvoja je poželjan i za koga?

<i>Teorija migracija</i>	<i>Fokus</i>	<i>Objašnjenje</i>	<i>Komentar</i>
<p>7. Teorije društvenih (migrantskih) mreža Massey i sur. (1987), Boyd (1989), Goss i Lundquist (1995), Faist (2000), Caglar (2006) <i>Paradigma migracijskih sustava</i> Mabogunje (1970), Kritz i sur. (1992)</p>	<p>Fokus je na vezama koje spajaju migrante, bivše migrante i ne-migrante unutar i između zemalja podrijetla i odredišta. Te veze se promatraju kao posredujuće između strukturalnih sila i individualnog djelovanja migranata, tj. povezuju socijalne i individualne razloge za migraciju. Način gledanja na migracije kroz povijesno ukorijenjene i mrežno oblikovane kulturne, ekonomske, političke i socijalne veze između zemalja podrijetla i odredišta.</p>	<p>Primarno se odnosi na mehanizme koji održavaju više nego što izvorno potiču migraciju. Migracija je mrežno-posredovana: društvene mreže ne samo što osiguravaju financijske i druge resurse potrebne za migraciju, već imaju ulogu kako u formiranju tako i u nastavljanju migracije.</p>	<p>Postoji paralelna literatura o migrantskim mrežama koja daje ponešto drugačiju sliku stoga socijalne mreže ne moraju uvijek predstavljati nešto pozitivno za sve migrante, kao npr. mreže trgovaca i krijumčara ljudi (Samers, 2010:87). Pokazalo se teškim empirijski dokazati da su migrantske mreže informacija i pomoći uistinu najznačajniji prediktori transnacionalnog kretanja ljudi (Morawska, 2007). Migracijska kretanja javljaju se i zbog postojanja prijašnjih veza između zemlje podrijetla i zemlje primitka. Te veze mogu biti različite: npr. uslijed kolonizacije ili zbog političkog, trgovinskog ili kulturnog utjecaja (Castles, 2002:272).</p>
<p>8. Transnacionalizam Basch, Glick-Schiller i Blanc (1994), Portes, Guarnizo i Landolt (1999), Vertovec (1999)</p>	<p>Različite kulturne, ekonomske, političke i društvene migrantske ili dijasporske veze koje su globalne i prekogranične u svojoj naravi. Brettel i Hollifield kao element razlikovanja transnacionalizma i globalizacije navode dobrovoljnost – transnacionalni migranti nisu prisiljeni migrirati već su subjekti koji se kreću s lakoćom – cirkuliraju između različitih država i kultura.</p>	<p>Migranti mogu imati osjećaje pripadnosti za više lokacija ili više etničkih ili lingvističkih grupa u isto vrijeme.</p>	<p>Ako je koncept globalizacije izgledao kao da je deprivirao ljude vlastite agencije i na njih imao poprilično deterministički i obezvlašćujući utjecaj, ideja transnacionalizma pokazala se više fokusirana na migranta i njegovo djelovanje. Ipak, teško je vidjeti kako točno koncept transnacionalizma objašnjava migraciju ili njezino perpetuiranje i na koji se način razlikuje od globalizacije. Objašnjenje se može tražiti u važnosti migrantskih mreža za transnacionalizam koje stimuliraju i nastavljaju migraciju (Samers, 2010). Pitanje je koliko većina migranata uistinu živi transnacionalne živote.</p>

<i>Teorija migracija</i>	<i>Fokus</i>	<i>Objašnjenje</i>	<i>Komentar</i>
9. Rodno osjetljiv pristup migracijama	Fokus je na ženama migranticama, rodnim razlikama, radu u kući i odnosima unutar domaćinstva.	Četiri dimenzije: 1) temeljna uloga države u formiranju različitih tipova migracija između muškaraca i žena 2) kako unutar-obiteljski i lokalni rodni odnosi utječu na emigraciju i povratnu migraciju 3) kako percepcija ravnopravnijih rodni odnosa vani oblikuje migraciju 4) migracije radnica u kućanskim poslovima	Zanemaruje strukturalne političke i ekonomske procese, privilegira studij žena i specifične radne sektore u kojima su žene dominantne.
10. Teorija strukturacije	U fokusu potencijalno svi oblici migracija, ali rijetko primijenjena.	Značenje struktura, institucija i individualnog djelovanja u objašnjavanju migracija.	Često se kao istraživačka metoda koristi biografski pristup koji kroz životnu priču ili dubinski intervju daje uvid u osobna značenja i tumačenja istraživanih pojava. Problem se javlja kod interpretacije biografskog i etnografskog materijala – povratak na metodološki individualizam?

Izvor: Samers (2010, 107-110), autoričina dopuna komentarima iz radova Castlesa i Millera (2009), Kinga (2012), Mesića (2002) i Morawske (2007).

2.3. Širenje spektra migracijskih teorija

Već je u više navrata primijećeno kako se promijenio spektar migracijskih motiva (Russell King, 2002); Favell i Recchi, 2009; Van Hear, 2010). King piše „kako su u ranijim migrantskim epohama varijable bile više ili manje znane – odredišta, tipovi posla, visina plaće i dnevnice, sredstva transporta, vjerojatnost ostanka ili povratka. Sada su migrantski motivi puno različitiji kao i njihovo geografsko podrijetlo, odredište, rute i načini putovanja. Pored tradicionalno ekonomski motiviranih radnih migracija, možemo dodati i druge razloge poput uzbuđenja, iskustva, užitka, „vidjeti svijeta“. Migracija tako postaje dobro koje se može kupiti (King, 2002:95). Kakvi su to novi oblici migracija koje nismo spomenuli u prethodnom pregledu dominantnih teorija? U literaturi susrećemo različite nazive kao što su umirovljeničke migracije (King, Warnes, i Williams, 2000), migracije u kasnijoj životnoj dobi (Božić, 2006), migracije povezane s dokolicom (dokoličarske migracije) (Böröcz, 1996), migracije ugodnosti (Gosnell i Abrams, 2011; Moss, 2006); potrošačke migracije (Bell i Ward, 2000), migracije povezane s turizmom (O'Reilly, 2003; Williams i Hall, 2000), ne-ekonomske migracije (Hoey, 2014b), „mješovite“ migracije (Van Hear, 2010). Svi ovi koncepti međusobno se isprepliću i nemaju jasnih granica, ali možemo reći da su novi oblici motivacija za migracijom povezani s mijenom *životnog ciklusa* (npr. umirovljeničke ili studentske migracije), te mijenom *životnog stila* (migracija kao izraz potrošačkog društva u kojem se migracijom konzumira ugodnija klima, bolji, ili ljepši i zdraviji okoliš, uzbuđenje, iskustvo, pa i novi život (King, 2012b).

Promjene vezane uz životnu dob i životni stil¹⁷ i prije su generirali migrantske tokove, međutim danas su prepoznati kao puno značajniji i brojniji fenomeni koji se proučava pod posebnom i širokom teorijsko-istraživačkom nišom pod nazivom migracije životnih stilova (eng. *Lifestyle migration*). Koncept migracija životnih stilova naglašava vezu između preseljenja i promjene dosadašnjeg smjera života (relokacija i reorijentacija (Hoey, 2006)). Čini nam se kako je taj koncept, iako širok, pogodan za opisivanje pojedinih migrantskih putanja na otoku Korčuli obzirom da je empirijskom analizom zaključeno kako mnogi migranti zbog životnog stila migriraju upravo u krajeve koji ne nude značajnije gospodarske mogućnosti, ali posjeduju vrijednosti koje su migrantima iz nekog razloga značajne. Migracije

---

¹⁷ Slično kao i životni stil i pojam kvalitete života čest je koncept u migracijskim teorijama, a može sadržavati kako ne-ekonomske, tako i ekonomske indikatore. Sami pokazatelji različito su se definirali – npr. Findlay i Rogerson (1993:40) navode dostupnost zdravstvene zaštite, razinu kriminala, troškove života, razinu zagađenja, broj i veličinu dućana, blizinu prirodnim ljepotama, klimu, troškove stanovanja (stanarine), kvalitetu javnih stanova, dostupnost obrazovnih institucija, mogućnost zapošljavanja, visinu prosječne plaće. Namjera povećanja kvalitete života može se odnositi i na odabir sasvim konkretnog tipa okoliša bilo ruralnog bilo urbanog.

vezane uz životni stil označavaju „migraciju u kojoj estetske kvalitete i kvaliteta života igraju važniju ulogu od ekonomskih čimbenika kao što su napredovanje u poslu i zaradi“ (Knowles i Harper, 2009; prema Benson i Osbaldiston, 2014:1).

U ovom poglavlju fokus je na ne-ekonomski motiviranim migracijama ili, bolje rečeno, na migracijama koje nisu motivirane isključivo poslom i zaradom. To naravno ne znači da u onome što nazivamo „novi motivi i oblici migracija“ ekonomski faktori nemaju utjecaja, već da oni jednostavno nisu dominantni ili da dolaze „u paketu“ s drugim motivima poput povećati kvalitetu života, živjeti mirniji, opušteniji život.

Osim ovih promjena vezanih uz životni tijek i životni stil, važnim se pokazuju i europski kontekst, odnosno, nastanak i širenje Europske Unije jer se prostorna mobilnost promovira kao ključni način europske integracije (Favell i Recchi, 2009). U sljedećim odlomcima kroz ove dvije prizme pokušati ćemo objasniti novije teorije i oblike migracija. Krenimo od migracija u kontekstu Europske Unije.

2.3.1. Unutareuropska mobilnost

Europska Unija jedinstven je ekonomski, politički, pravni i društveni eksperiment transnacionalne regionalne integracije. Favell i Recchi Europu nazivaju jedinim postojećim institucionalnim primjerom post-nacionalnog ili kozmopolitskog društva. Sloboda kretanja među najznačajnijim su odrednicama projekta Europske Unije, te je Europljani (građani EU) navode kao najvrjedniju beneficiju članstva (2009:1). I dok je većina Europljana i pored otvorenih granica (u usporedbi s Australijom ili SAD-om) poprilično statična,¹⁸ pojedine grupe stanovništva nešto su mobilnije. U prvom redu to se odnosi na studente, znanstvenike i poslovne ljudi. Glavni europski gradovi poput Londona, Amsterdama, Pariza, Milana, Barcelone i Münchena postali su dinamična čvorišta unutar europske mobilnosti mlađih radnika. Mogućnost mobilnosti koriste i „provincijalni i periferni državljani EU nezadovoljni šansama koje im se pružaju kod kuće, žene mlađe dobi, te pojedinci nekonvencijalnih životnih stilova koji međunarodnu mobilnost koriste kao put vlastita oslobođenja.“ Također, sve veći broj umirovljenih i skoro umirovljenih Sjevernjaka odlučuje se za preseljenje na Jug (Favell i

---

¹⁸ Gledajući statistički, Europa je kontinent relativno niske razine među-nacionalnog, pa čak i među-regionalnog kretanja, te njezino stanovništvo obilježava značajna regionalna i nacionalna identifikacija (Favell i Recchi, 2009:2). Isti autori navode statističke podatke prema kojima manje od jednog Europljana između njih pedeset živi izvan svoje zemlje podrijetla, a njih oko 4% ima iskustvo života i rada izvan granica svoje nacije. Prema Favellu i Recchiju marginalne su to brojke s obzirom da bi prostorno kretanje europskih građana trebala biti ključna dimenzija europske integracije.

Recchi, 2009:2-3). Možemo zaključiti kako je europski kontekst prostorne mobilnosti važan: a) simbolički – jer se migracija prikazuje kao poželjna društvena opcija, i b) formalno – izgradnjom zajedničkog pravnog prostora unutar kojeg je moguć prijenos određenih „prava“ – poput prava na mirovinu, na zdravstveno osiguranje i slično. Sve ovo dostupno je onima koji imaju državljanstvo Europske Unije, tako da je jasno da ovdje govorimo o jednoj vrsti privilegirane mobilnosti, odnosno mogućnostima koje se temelje na privilegiranom državljanstvu.

2.3.1.1. Tipologije europskih migranata

U nastavku dajemo pregled nekoliko tipologija europskih selitelja.

King (2002) razlikuje sedam tipova novih i ne tako novih europskih migranata. Prvi tip naziva *migrantima krize*; radi se o izbjeglicama, iregularnim i ilegalnim migrantima kojih je sve više kako se povećava broj svjetskih kriznih žarišta. Drugi tip je *žena nezavisna migrantica* koji se javlja kao odgovor na potrebe europske i globalne uslužne ekonomije. Žene se više ne pojavljuju kao pratiteljice muških migranata. Treći tip čine *kvalificirani i stručni migranti* – radi se o profesionalcima, poslovnim direktorima, računovođama, inženjerima, konzultantima i zaposlenicima međunarodnih organizacija, sportskim zvijezdama i zabavljačima. Kretanje stručnjaka stoji u samom srcu pokušaja da se Europa integrira kroz slobodno kretanje ljudi, dobara, usluga i kapitala unutar EU. Kao četvrti tip navode se *pendularni migranti* koji se poput klatna kreću između nacionalnih granica uslijed veće ponude poslova ili kao mali trgovci. Peti tip su *studenti migranti*; ovaj rastući oblik europske mobilnosti dosta je promoviran od strane Europske komisije kroz programe razmjene Erasmus i Sokrat. Studentske migracije moguće je promatrati na više načina – kao mobilnost mlađih osoba unutar svake od pojedinih EU zemalja, ili kao podgrupu migracija mladih motiviranih mješavinom stjecanja širih obrazovnih ciljeva ali i novih iskustava. Šesti tip King naziv pomalo provokativno *ljubavnim migrantima* (u nešto širem značenju od tradicionalnih bračnih migranata). Mogućnost za započinjanje takvih „transnacionalnih intimnosti“ u velikoj je mjeri povećano masovnim putovanjima, studiranjem izvan zemlje rođenja, i turizmom, dok je razvijenost komunikacijske i prometne mreže u Europi povećala šanse da se takve transnacionalne veze i održe. Osim same tehnologije još je nekoliko globalnih socioloških faktora koji leže iza rasta ljubavnih migracija unutar i izvan Europe. Širenje lingvističkih kompetencija je jedan faktor. Drugi je širenje industrija „globalnog iskustva“ (turizam, putovanja, užitek, obrazovanje, umrežavanje) sa tendencijom rastezljivosti mladenačkih

stavova i životnog stila i na kasnije godine. Kao sedmi tip autor navodi *heliotrope i ruralne idiličare*.¹⁹ Naime, primjećuje se stalan rast onog što Williams i sur. (1997) nazivaju migracijama zbog okolišnih preferencija. Sam naziv heliotropi uobičajen je u biologiji i izvodi se od grčkih riječi *helios* i *tropos* što doslovno znači okretanje k suncu. Ovo nam odmah govori da je ova skupina migranata primarno privučena ugodnijom klimom i okolišem. Sunce i selo nisu samo sunce i selo već i sva ona značenja koja se tim pojmovima implicitno pridodaju a to su odmor, dokolica, zabava, opuštenost, bijeg, zajednica, sigurnost itd. (vidi npr. rad van Dam, Heins i Elbersen, 2002 o tome kakve vrijednosti gradski stanovnici pridaju selu). King (2002:100) tvrdi kako „heliotropski migranti koji provode različiti dio godine živeći u opuštajućoj i toplijoj klimi europskog juga vrlo dobro pokazuju kako je razlikovanje između migracije i mobilnosti teško zacrtati. Spektar njihova kretanja u rasponu je od turizma kroz sezonski boravak pa do stalnog preseljenja u mjesto provođenja odmora“. Također, naglašava povezanost između prošlih turističkih posjeta istom području i donošenja odluke o (polu)trajnom umirovljeničkom preseljenju. Slično kao i heliotropi, i ruralni idiličari u potrazi su za mirnijim okolišem, prirodom i zajednicom.

Manje idealne, a više empirijske tipove nalazimo u radu Brauna i Arsene (2009)²⁰ koji su na temelju rezultata istraživanja unutar-europske mobilnosti Nijemaca, Francuza, Britanaca, Talijana i Španjolaca izlučili četiri klastera EU selitelja. Prvi tip nazvan *stariji tradicionalni selitelji* čine klasični radni migranti koji su s juga Europe odlazili na rad u sjevernije dijelove Europe. Većina ih je migrirala u razdoblju između 1974-83. godine, a motivi njihova dolaska bili su posao ili ljubav. Drugi tip su *pred-umirovljenički selitelji*: dobrostojeći migranti srednjih godina. Prosječna dob u vrijeme migracije za ovu skupinu iznosila je 44 godine, te su većinom u zemlju primitka došli u razdoblju nakon 1984. Kao motiv spominje se kvaliteta života, zatim slijede ljubav i posao. Treći tip autori nazivaju „*Eurozvijezde*“²¹ a radi se o novoj, naglašeno mobilnoj klasi u prvom redu mladih profesionalaca koji koriste europske mogućnosti mobilnosti. Prosječna dob u vrijeme migracije za ovu skupinu iznosila je 28 godina i većina ih je pristigla u razdoblju nakon 1994.

---

¹⁹ Kontraurbanizacija (ili protourbanizacija) označava preseljenje iz grada na selo (od eng. *counter-urbanisation*). Sličan pojam je i dekoncentracija, a označava seljenje iz veće u srednje ili manje gradske sredine. S obzirom da je velik broj istraživača kontraurbanizacije bio geografske provenijencije fokusirali su se na analizu prostornih aspekata koji utječu na veću privlačnost mjesta (karakteristike okoliša, prometna dostupnost, obrazac naseljavanja, izgled i gustoća naselja, distribuciju ekonomske aktivnosti i radnih mjesta, udaljenost od većih lokalnih centara i sl.). Također, pokazalo se da nisu svi ruralni krajevi jednako privlačili stanovništvo, a oni krajevi (svojevrsni džepovi) koju su imali privlačnu snagu nisu uvijek privlačili jednake tipove stanovništva.

²⁰ Radi se o jednoj dionici većeg istraživanja pod nazivom *European Internal Movers Social Survey* koje je obuhvatilo 5000 europskih građana iz pet najmnogoljudnijih europskih zemalja. Više o studiji vidjeti u Recchi i Favell (2009).

²¹ Više o „Eurozvijezdama“ vidjeti u knjizi A. Favella: *Eurostars and Eurocities* (2008).

godine. Njih 55% ima sveučilišnu diplomu, više nego u bilo kojem drugom klasteru. Njihovi migrantski motivi prema navedenom istraživanju po važnosti su poredani na sljedeći način: ljubav,²² posao (gotovo jednaki omjeri), studij, te kvaliteta života. Najveći broj „Eurozvijezda“ u istraživanju činili su Španjolci, dok su Britanci i Nijemci bili u manjini. Obrnuto je bilo sa zemljama dolaska – najpoželjnije zemlje dolaska za ovu skupinu selitelja su Velika Britanija i Njemačka. Posljednja četvrta skupina nazvana je *tipično umirovljeničkom* skupinom i nju čine umirovljenici koji se sele sa sjevera na jug nakon odlaska u mirovinu. Od njih deset, osam je došlo u razdoblju nakon 1994. godine. Prosječna dob u vrijeme migracije iznosila je 60 godina, a Španjolska i Francuska su zemlje u kojima nalazimo najveći broj umirovljenika migranata.

Iako se radi o zanimljivom i velikom istraživanju, ono predstavlja tek početak. Osnovni nedostatak ove tipologije je taj što uključuje samo dio zemalja članica Europske Unije. Potpuniji pregled unutar europske mobilnosti trebao bi sadržavati još jedan tip selitelja, a to su Srednje Europljani. Skupinu koja se u literaturi naziva A8 zemlje (engl. *accession 8 countries*) čini onih osam zemalja Srednje Europe koje su Uniji pristupile 2004. godine (Poljska, Litva, Estonija, Latvija, Slovenija, Slovačka, Mađarska i Češka Republika). Migracijski smjerovi iz Srednje Europe u EU i dalje se smatraju radnom migracijom iako se navode i ne-ekonomski faktori koji uključuju: važnost društvenih mreža, percipiranog životnog stila, kvalitete života, životne dobi i sl. (Cook, Dwyer i Waite, 2011; Salamońska, Baglioni Grifone i Recchi, 2013).

Ako gledamo otok Korčulu u kontekstu unutar europskog kretanja primjećuju se dvije činjenice. Prvo, u slučaju Korčule, radi se o migraciji koja ide u obrnutom smjeru od dominantni migracijskih smjerova iz manje razvijenih u razvijenije zemlje (iako ne treba zaboraviti kako je smjer migracija u svjetskoj prošlosti bio iz kolonizatorskih zemalja prema „periferiji“). Drugo, u samoj Korčuli nalazimo migrante iz ostalih dijelova svijeta, ne samo Europe, stoga je nužno teorijsku priču proširiti i na drugi, geografski i kulturno širi teorijski koncept.

---

²² Iako „ljubav“ nije tipična kategorija motiva (za tu kategoriju već postoji termin bračna migracija ili obiteljski razlozi migracije) citirani autori je koriste u radu.

2.3.2. Migracije životnog stila

Migracije životnog stila²³ O'Reilly i Benson (2009:2) definiraju kao „prostornu mobilnost relativno dobrostojećih pojedinaca svih dobi, koja može biti trajna ili povremena, na mjesta koja su im značajna jer im omogućuju veću kvalitetu života“. Skupina migranata životnog stila izrazito je raznolika – Benson i O'Reilly ponudile su okvir koji bi bio dovoljno širok da može povezati više raspršenih koncepata kao što su umirovljeničke migracije, migracije motivirane različitim prirodnim ili kulturnim ugodnostima, migracije vezane uz sekundarno stanovanje, te kontra-gradske migracije. Prema ovim autoricama radi se o različitim oblicima takozvane privilegirane mobilnosti (Amit, 2007) u čijim temeljima leži ista želja za samo-realizacijom kroz prostornu promjenu. Ono što je dakle zajedničko gore navedenim raznolikim tipovima migranata je doživljaj migracije kao puta u bolji i ispunjeniji (ili tek drugačiji) život. „*Lifestyle*“ migracija je motivirana potrebom da se realizira idealizirana vizija sebe, potencijalnog sebe, migracija je prema tome samo-realizacijski projekt preslagivanja, re-kreiranja sebe u novom fizičkom i socijalnom okolišu. Migracija je za ove pojedince iz razvijenijih dijelova svijeta „često anti-moderan, samo-realizacijski projekt, izlaz, potraga za neopipljivim *boljim životom*“ (O'Reilly i Benson, 2009:1). Bolji život ili ono što mi podrazumijevamo pod njim naravno ima mnogo oblika i nužno se radi o subjektivnoj kategoriji, ali analizom veće količine empirijskog materijala autorice prepoznaju isti motivacijski obrazac koji opisuju kao: bijeg od rizika, nesigurnosti, ispraznosti, brzog životnog ritma, besmisla. Često se migracija dovodi u vezu s nekim prijelomnim životnim događajem (otkaz, rastava ili smrt supružnika) ili životnom etapom (umirovljenje, rađanje djece). Život poslije migracije se prezentira kao antiteza životu prije. Najvažnije osobine novih životnih stilova, tj. života poslije preseljenja su pronalaženje ravnoteže između rada i slobodnog vremena, kvaliteta života i sloboda od prijašnjih ograničenja. Iako spominju i ekonomske razloge, migranti sebe ne prikazuju isključivo kao konzumente ili cost-benefit procjenitelje, već umjesto toga naglašavaju ne-materijalne razloge za selidbom (O'Reilly i Benson, 2009; Benson i O'Reilly, 2009b:609-610).

Ideal-tipski razlikujemo tri vrste migranata životnog stila koji traže tri vrste različitih okoliša a to su (Benson i O'Reilly, 2009b:611-613):

a) stambeni turisti;

---

²³ Većina teksta iz ovog poglavlja bazira se na dva teksta K. O'Reilly i M. Benson iz 2009. godine. Kako čitatelju ne bi bilo zamorno nakon svake rečenice čitati iste reference, a kako bi bilo jasno da se radi o tuđim idejama citirane izvore navodimo na početku i na kraju poglavlja.

- b) tražitelji ruralne idile;
- c) buržujski boemi.

Stambene turiste nalazimo u obalnim i otočnim turističkim odredištima. Akademski interes za ovaj tip migranata životnog stila je u zadnje vrijeme dosta izražen a poklapa se sa preseljenjem određenog broja Amerikanaca na jug SAD-a, te Britanaca, Nijemaca i Skandinavaca u južnije obalne i otočne dijelove Europe (Španjolska, Portugal, Malta, Italija). U potonjem (europskom) slučaju, osim povoljne klime privlači ih mediteranski životni stil – sporiji ritam života, drugačija kuhinja, opuštanje, dokolica i turizam kao način života, bijeg od svakodnevnog, od rutine, odnosno, za njih turizam postaje trajni način života (King, 2012).

Drugi tip, **tražitelje ruralne idile** određuje potraga za izvornim i jednostavnijim načinom života, povratak zemlji i povratak u prošlost, te osjećaju sigurnosti i zajedništva. Sam pojam *ruralne idile* mogao bi se opisati kao privlačnost seoskog načina života, odnosno, kao jedna idealizirana vizija seoskog društvenog i prirodnog okoliša od strane ljudi iz grada, jednom riječju, pozitivna očekivanja i percepcije koju o selu imaju ljudi iz grada, a stvara se najčešće ne kroz direktno iskustvo ruralnog već kroz različite medije. Bez obzira na njihovu fiktivnost prethodne vizije ruralnog snažno utječu na odluku o preseljenju (Boyle, Halfacree i Robinson, 1998). Potraga za ruralnim okolišem često je i metafora potrage za zajednicom iako mnogi gradski migranti dožive razočarenje preseljenjem na selo.

Treći tip migranata životnog stila Benson i O'Reilly (2009) opisuju kao **buržujске boeme** (u originalu *Bourgeois Bohemians*) koji u potrazi za alternativnim životnim stilovima odabiru odredišta koja mogu zadovoljiti njihove stvaralačke, duhovne, umjetničke i ine težnje. Neke lokacije poput Ibize i Goe (D'Andrea, 2007), odnosno, Mikonosa u Grčkoj (Bousiou, 2008), Majorke (Waldren, 2009), Firenze (Trundle, 2009) posjeduju, između ostalog, i takav tip privlačnosti.²⁴

Kako navode (O'Reilly i Benson, 2009) pojedinačno vrednovanje određenog mjesta ili vrste krajolika rezultat je složene međupovezanosti njihova prijašnjeg iskustva, kulturno-specifičnih stavova o lokaciji koji se stvaraju i šire kroz medije i oglašavanje, povijesnih i materijalnih uvjeta, te okolnosti u kojima se oni sami nalaze (uključujući kulturni, obrazovni i ekonomski kapital) u trenutku migracije. Naravno, i stupanj integracije jednako je tako raznolik, a ovisi o više različitih čimbenika kao što su: želja i motivacija migranta, brojnost prilika za interakciju s lokalnom zajednicom, prihvaćenost od strane lokalne populacije i postojanje zajedničkih interesa (Benson, 2010:48).

---

²⁴ Ovdje možemo spomenuti marginalne, ali vrlo zanimljive mobilne prakse poput života na brodu na Mediteranu (Rogelja, 2012) ili npr. u kući na kotačima u Zapadnoj Africi (Kalčić, 2012).

Migranti životnog stila često se promatraju kao suprotnost „čisto“ ekonomski motiviranim migracijama. Slovenska autorica Kalčić (2012:109) dobro primjećuje kako se teorija o migracijama životnog stila „ne fokusira na mobilnost samu, već na životni stil koji se konstituira u mjestu migracije“.²⁵ Iako se na prvi pogled čini kako je takva migracija isključivo osobni čin, ona je posljedica sadašnjeg duha vremena kasne ili tekuće modernosti u kojoj su pojedinci prinuđeni stalno tražiti, stalno odabirati svoj vlastiti stil života. Prema Beck i Beck-Gernsheim (2001:5) takvo ljudsko stanje nazivamo *homo optionis*: „život, smrt, rod, tjelesnost, identitet, religija, brak, roditeljstvo, društvene veze – sve postaje podložno odluci do u detalja; jednom razlomljeno na mogućnost, na izbor, sve mora biti odlučeno“. Na novu lokaciju oni donose već stečene vještine, očekivanja i težnje. Drugim riječima, njihov simbolički kapital (uključujući obrazovni, kulturni i socijalni kapital) utječe kako na odluku o preseljenju tako i na odabir lokacije, ali i na način života koji će voditi (O'Reilly, 2007). Prema istoj autorici ovaj oblik migracija javlja se kao rezultat određenih povijesnih i materijalnih uvjeta, posebice globalizacije, povećane mobilnosti i fleksibilnosti rada. Pojava migranata životnog stila ne može se jednostavno objasniti rastom relativne ekonomske moći, već se može gledati kao rezultat refleksivne procjene mogućnosti – hoće li život biti bolji tamo ili ovdje (Giddens, 1991), kao izraz „povećane osobne autonomije“ (Rogić i Čizmić, 2011). Naravno, te mogućnosti nisu neograničene; one izrastaju iz pojedinčeva habitusa i stoga su na neki način unutar njega i ograničene. Drugim riječima, uvjetovane su relativnom ekonomskom privilegiranošću pojedinaca razvijenijih dijelova svijeta, refleksivnošću očitom u trenutnom vremenu kasne moderne, nastankom lokacija koje nude alternativne životne stilove i općenitijom lakoćom kretanja preko granica. Potraga za boljim načinom života, iako je u osnovi ista kao i kod drugih tipova migranata npr. izbjeglica ili tražitelja azila, ovdje označava nešto drugo, ukazuje na odabir određenog stila života koji je specifičan za pojedince iz razvijenijih dijelova svijeta (Benson i O'Reilly, 2009b).

Slični motivi – potraga za boljim životom i ideologija bijega prisutne su i u diskusijama vezanim uz putovanje i turizam, ali autorice brane tvrdnju kako se radi o novom i relevantnom fenomenu. Taj stav ne dijele Huete, Mantecón i Estévez (2013) koji kritiziraju konceptualni okvir migracija životnog stila na primjeru španjolske ekonomske krize. Njihova kritika usmjerena je na dva aspekta koncepta. Prvo, tvrde, temelji koncepta počivaju na subjektivnoj procjeni ispitanika (samoiskazima) o razlozima selidbe što ne mogu biti dovoljno snažni teorijskih stupovi. Drugi problematični aspekt tiče se suprotstavljanja migracija

---

²⁵ Zanimljiv i iscrpan teorijski uvod na hrvatskom jeziku u ono što se u sociologiji poima pod sintagmom životni stil nalazimo u radu Tomić-Koludrović i Leburic (2002).

životnih stilova i radnih migracija, te umanjivanju važnosti ekonomskih faktora. Analizom statističkih podataka koji se odnose na stanovanje i nacionalnost za jednu španjolsku pokrajinu, Huete, Mantecón i Estévez (2013) utvrđuju kako migranti životnog stila u situaciji ekonomske krize pokazuju slične oblike mobilnosti kao i ostali tipovi migranata, iz čega se iščitava kako ekonomski razlozi njihovog seljenja nisu zanemarivi. Zbog svega toga, tvrde, taj istraživački okvir nije primjeren za istraživanje novijih oblika mobilnosti.

Ipak, koncept migracija životnog stila zanimljiv je pokušaj da se objasni makar jedan specifični dio migracijskih kretanja. Taj koncept jednako pripada sociologiji kulture koliko i sociologiji migracija. Njegove autorice niti nisu imale ambicija stvoriti širu migracijsku teoriju, ovaj koncept je primjenjiv u okviru nekih migrantskih skupina što su i naznačile. Migranti životnog stila predstavljaju oblik privilegiranih migracija, te čine manji udio u ukupnom broju migranata, te su brojčano više rezidualna, a manje konstitutivna kategorija.

Osim gore navedenih postmoderno ukorijenjenih motivacijskih sklopova, možemo uočiti i sasvim praktične i instrumentalne razloge preseljenja u tradicionalno iseljenička područja. Escribano (2007) je ponudila zanimljivu empirijsku analizu pridošlica u jednu španjolsku ruralnu općinu. Iako je u radu fokus na unutarnjim (domaćim) migrantima shema je primjenjiva i šire. Ova autorica razlikuje tri ideal-tipa došljaka. **Pragmatični distopisti** („pragmatic dystopist“) predstavljaju sve one čije je preseljenje rezultat slijeda trenutnih životnih okolnosti. Unutar ove stambene strategije ton kojim su ispitanici objašnjavali svoju odluku bio je pragmatičan – prema njima, konačna odluka o selidbi predstavljala je jedinu ili najrealniju mogućnost unutar zadanih ograničenja. Kompromis je to između stvarnih potreba i prikrivenih želja, odnosno, između idealnog stanovanja i kućanskih ograničenja. Ovaj kompromis ima različite oblike – ponekad su to oni koji si ne mogu priuštiti život u gradu, već su prisiljeni stambeno rješenje tražiti u jeftinijoj okolini, npr. mlade obitelji koji traže veći životni prostor, a ponekad roditelji koji ostavljaju djeci stan, a oni odlaze živjeti u „vikendicu“ i slično. **Utopisti prebjezi** („refugee utopians“), suprotno od prethodne strategije, svoju odluku objašnjavaju kao slobodno izabran čin koji je rezultat njihovih osobnih dugogodišnjih snova i planova. Ipak njihova utopijska vizija je tek dijelom ostvarena jer pripadnost novom mjestu iz raznoraznih razloga nije potpuna – određeni broj aktivnosti ili socijalnih kontakata ostao je na prijašnjoj lokaciji i nije sasvim zamijenjen novima. I kao treći tip Escribano izdvaja **duboko-ukorijenjene utopiste** („deep-rooted utopians“) koji se nalaze najčešće u zabačenijim ruralnim krajevima. I dok je prvi tip adaptivna strategija, a drugi pokušaj kombinacije života unutar dviju ili više lokacija, treći tip je ne samo stambena promjena, već i znak potrage za cjelovitom promjenom života. „Zajedno s preseljenjem ljudi žele ostvariti

životni stil koji je radikalno drugačiji od onog kojeg su prethodno živjeli [...] a preseljenje prati osjećaj samo-realizacije“ (Escribano, 2007:37).

Očito, posljednja kategorija jako podsjeća na migrante životnog stila, što je vidljivo i po korištenoj terminologiji koja je vrlo slična terminologiji koju koriste zagovornici koncepta migracija životnog stila: životni stil, životna reorijentacija, samo-realizacija, potraga za promjenom i autentičnošću. Migracije životnog stila pokazale su se kao vrlo privlačan i plodan koncept koji se dodatno širi i primjenjuje na sve brojnije migrantske skupine i odredišta. U interesu istraživača tako su se našli pripadnici američke srednje klase koji iz gradova sele u ruralne krajeve i manja mjesta Srednjeg Zapada (Hoey, 2006), Britanci u Francuskoj (Benson, 2010) japanski umirovljenici u Maleziji (Ono, 2014); Zapadnjaci u Indiji (D’Andrea, 2007; Korpela, 2009) kineska elita (Salazar i Zhang, 2013) i sl. U Australskom kontekstu Osbaldiston (2010) istražuje povezanost estetske degradacije gradova i gradskog okoliša i socijalne nejednakosti kao poticaj unutarnjoj migraciji u manje obalne gradove.

2.3.2.1. Važnost određene lokacije

Usko povezano s migrantskim motivima je i diskusija oko odabira migrantske lokacije. Često je dolazak na neku lokaciju slučajan i kao takav rezultat sreće ili nesreće (npr. u slučaju prijevoza ilegalnih migranata brodom obala ili morsko područje gdje će biti iskrcani ovise o tehničkoj ispravnosti broda, vremenskim uvjetima, trenutnoj lokaciji patrolnih čamaca ili jednostavno o dobroj tj. lošoj volji onoga koji ih prevozi). Ali postoje i lokacije koje su zbog svojih prirodnih (npr. nacionalni parkovi), klimatskih (npr. veliki broj sunčanih dana), infrastrukturnih, kulturnih, društvenih ili ekonomskih faktora ili kombinacija nekih od tih postale vrlo tražene lokacije za dulji ili kraći boravak. Iako je prostorna dimenzija svakako među ključnim odrednicama fenomena migracija, u samim sociološkim istraživanjima važnost konkretne lokacije smatrala se manje bitnom. Ono što je sociološki relevantno u definiranju migracija izrazio je Mangalam (1968; prema Mesić, 2002:248) na sljedeći način „migraciji prethodi proces odlučivanja pojedinca, zasnovan na hijerarhijski uređenim sklopovima vrednota i želja koji rezultira promjenom interakcijskog sistema migranata“.

Ipak, u tematiziranju migracija životnog stila posebna važnost pridaje se značenju prostora. Materijalna i društvena konstrukcija određenih mjesta koja nudi alternativni način života pokazuje se posebno važnom i upravo je to ono što objašnjava zašto je odabrano određeno mjesto, otkrivajući ulogu imaginacije, mita i krajolika unutar odluke da se migrira (O’Reilly i Benson, 2009:3). Ove reprezentacije izabranih odredišta nastale su iz osobnih

iskustava ovih mjesta kroz prijašnje turističke posjete ili putovanja, ali su također i izvedeni iz širih kulturnih predodžbi tih mjesta. Mogu se svrstati u tri glavne grupe: **ruralna idila**, **obalno utočište** i **kulturna/duhovna privlačnost** (O'Reilly i Benson, 2009:6). Migranti kojima se unutar migracija životnog stila posvećuje posebna pažnja su migranti privučeni toplom klimom (heliotropski). Socijalna konstrukcija turističkih mjesta kao mjesta opuštanja, uživanja i bijega od rutine relevantna je za migrantska očekivanja o tome kakav bi njihov post-migracijski životni stil trebao biti. Ove asocijacije između mjesta i zamišljaja života koji se tamo nudi nisu tek izvedeni niotkuda, već počivaju na dugoj povijesti prethodne povezanosti i reflektiraju šire kulturne slike određenih mjesta. Odabrane destinacije imaju kulturno specifična značenja koja su derivirana kroz povijest (O'Reilly i Benson, 2009).

Migranti životnog stila prepoznaju ključnu ulogu mjesta u kreiranju trajnijeg osjećaja sebe, a posebno se vrednuje autentičnost. Od tuda i potreba za marginom, periferijom ili pak lokalnim manjim urbanim središtima ili zemljama koje su u nekim drugim povijesnim epohama imali značajno kulturno ili gospodarsko značenje jer su upravo to prostori koje odlikuje izvornost. Naravno, ne vide svi migranti životnog stila izvornost i autentičnost na isti način te se mnogi oslanjaju na turistički proizvedenu autentičnost koja je često puta tek invencija bez značajnijeg oslonca na baštinu. Hoey tvrdi kako upravo mjesta preseljenja postaju stabilna sidrišta identiteta u situacijama kada je svijet rada izvrnut post-industrijskom ekonomskom promjenom. U SAD-u bijeg se traži u ruralnom, bilo realnom bilo zamišljenom, kao pretpostavljenom kulturnom repozitoriju autentičnosti, zajednice i prirode (Hoey, 2009:42). Preseljenje je jednako unutarnjem putu rasta i ponovnog otkrivanje svoje vlastite naravi. Ruralno je slika života koji se smatra prirodnijim, cjelovitijim i harmoničnijim od gradskog, a radi se o svojevrsnom mitu čija je upotreba vrlo raširena i stara (Rapport i Overing, 2000:316: prema Waldren, 2009:154). Osim ruralnih krajeva i pojedini kulturno-geografski lokaliteti poput Mediterana (a kako ćemo kasnije vidjeti i Dalmacije i otoka) predmet su dekontekstualiziranih i generičkih, relativno nestvarnih predodžbi kao mjesta na kojima sunce uvijek sija i gdje je toplo, gdje se živi zdrav, opušten i romantičan život.

2.4. Izazovi istraživanju migracijskih čimbenika

Iz svega gore navedenog čini se kako se u istraživanju migrantskih motiva javljaju dva bitna izazova: raznolikost i isprepletenost mogućih motiva, te povezivanje mikro-mezo-makro razine. U nastavku ćemo nešto malo više reći o oba.

2.4.1. Raznolikost i isprepletenost mogućih motiva

Raznolikost mogućih motiva za istraživače predstavlja veliki izazov, jer u praksi motive nije moguće prepoznati ili međusobno razlučiti, a i sami migranti naknadno (nakon selidbe) rekonstruiraju i opravdaju svoju odluku. Očito je da je migracija „funkcija“ višestrukih motiva. I kada su ekonomski motivi dominantni, oni ne reflektiraju cjelokupni kontekst odlučivanja o migracijama tako da je otkrivanje točnog uzročnog redoslijeda nemoguće (De Jong i Fawcett, 1981). Međutim, migracija nije i ne može biti promatrana kao akcija koju u potpunosti možemo objasniti analizom motiva, bez da u analizu uključimo i ulogu makro struktura, odnosno društvenog okruženja.²⁶

2.4.2. Povezivanje mikro-mezo-makro razine

Iz onog što je dosada izloženo jasno je kako se o migrantskim motivima gotovo uvijek govori kao nečemu što se odnosi na pojedinca, odnosno, da motivi uvijek operiraju na mikro razini. Analizirajući migrantske motive, dakle uzimajući u obzir samo mikrosociološku perspektivu dovodimo se poziciju zagovaratelja metodološkog individualizma. Iz prijašnjeg pregleda migracijskih teorija vidljivo je kako osim motiva u procesu odlučivanja o migraciji i drugi elementi odlučivanja imaju važnu ulogu, kao npr. društvene, ekonomske i demografske karakteristike pojedinca ili obitelji. Također, već smo spomenuli neke od elemenata koji utječu na prostornu mobilnost kao što su globalizacija, razvoj informacijsko-telekomunikacijske tehnologije i prometa, fleksibilizacija rada i zarađivanja, porast životnog standarda (u nekim dijelovima svijeta, a u drugima pad), proces individualizacije (O'Reilly, 2007). Mogućnost da se odluka ostvari ovisi i o lokalnom kontekstu zemlje primitka i zemlje odlaska, nacionalnim i nadnacionalnim graničnim i viznim režimima, ali i socijalnom

---

²⁶ Ovdje nećemo dodatno objašnjavati načine razrješavanja odnosa strukture i djelovanja u sociologiji ili u migracijskoj teoriji (za uvod vidjeti radove Bakewella (2010) ili Morawske (2007)), već samo napomenuti kako „čin i iskustvo migracije nudi nove individualne i kolektivne mogućnosti i potencijalno otvara prostor za ljude da preoblikuju strukturalna ograničenja i vlastiti identitet“ (Cook, Dwyer i Waite, 2011:54).

kapitalu, društvenim mrežama, poznanstvima i vrijednosnom sklopu budućeg migranta. Petersen (1970) govori i o svojevrsnoj kulturi migracije: „kada su jednom ustanovljene kao društveni obrazac više nije relevantno ispitivanje pojedinačnih motiva. Tada je naime pojedinac u nestabilnom stanju ekvilibrija u kome i najmanji poticaj usmjeruje njegovu odluku pa su onda i motivi koje pojedinac pripisuje svojoj odluci o migriranju bilo trivijalni ili uopćeni prema onome što on misli da se od njega očekuje“ (citirano prema Mesić, 2002:261).

U istraživačkom dijelu rada provjerit ćemo ponavljaju li se određeni motivi, odnosno možemo li uočiti ponavljajuće obrasce. Kao uvod u istraživački dio rada i kao ilustracija kako to preklapanje različitih razina uzročnosti izgleda na konkretnom primjeru donosimo sljedeći kraći tekst. Tekst je materijal koji mi je kao pripremu za intervju napisao Peter (65 godina), jedan od sudionika istraživanja. U tekstu navodi okolnosti svog dolaska na otok Korčulu.²⁷

Skraćena povijest dolaska na Korčulu

Rođen u Londonu gdje sam završio srednju školu i fakultet. Počeo sam roniti u Velikoj Britaniji krajem 1960-ih ... Ronjenje je postala moja strast... Godine 1989. supruga i ja kupili smo svoj prvi veći brod (dužine 10 metara) i započeli posao vožnje ronioca u ljetnim mjesecima, dok smo po zimi većinom vozili ribolovce. Iako je vođenje broda bilo uspješno, zbog lošeg engleskog vremena firma nije polučila veću financijsku dobit. Krajem 1990-ih godina počeli smo razmišljati u koju zemlju gdje bi mogli prebaciti poslovanje. Naši kriteriji za novu lokaciju bili su (redosljed nije po važnosti): 1) blizina Velikoj Britaniji; 2) nerazvijenost – gledano iz perspektive ronjenja; 3) bolji vremenski uvjeti; 4) čisto i toplo more. Gledali smo Bretanju u Francuskoj, Costa Bravu u Španjolskoj, Sardiniju, ali niti jedna od ovih lokacija nije u potpunosti zadovoljavala naše kriterije. Godine 1999. s poznanikom sam razgovarao o tome kako je ljetovao u Jugoslaviji ²⁸ i njegov opis jadranske obale me zainteresirao. Nakon što sam se malo raspitivao u uredu Hrvatske turističke zajednice u Velikoj Britaniji, dobio sam poziv za seminar u Londonu na kojemu je govorila tadašnja hrvatska ministrica turizma. Stupio sam u kontakt s Hrvatskim ronilačkim savezom u Zagrebu i oni su me obavijestili o postojećem ronilačkom centru na Lošinju. Tada sam i prvi put došao u posjet Hrvatskoj, bilo je to u ožujku 1999. godine s namjerom da kupim i iste godine

---

²⁷ Tekst donosim u skraćenom obliku. Izvorno je napisan na engleskom. Umjesto pravog imena koristimo pseudonim.

²⁸ 1999. godine Hrvatska više nije u sastavu Jugoslavije, ali ispitanik i dalje koristi stari naziv koji nismo htjeli mijenjati.

otvorim centar u Lošinj. Zbog lokalnih administrativnih problema to ipak nije bilo moguće. Jedan od ronioca mi je sugerirao da bi Korčula možda bila bolja lokacija.

3. Migrantsko iskustvo

„To suggest that stories are a way to knowledge and understanding may not seem scholarly.“

(Seidman, 2006:1)

Da bi bolje objasnili što uključuje migrantsko iskustvo²⁹ možemo početi od razlikovanja migracijskog čina (selidba) i migracijskog procesa. Migracijski proces tek započinje, a ne prestaje inicijalnim činom selidbe, te se razvija kroz prostor i tijekom vremena (Castles, 2008). Prema nekim autorima prepreka u kreiranju zaokruženog područja istraživanja migracija je podjela migracijskog procesa u mnoštvo fragmentiranih etapa (odlazak, dolazak, povratak). Migracijski studiji sastoje se od dva relativno odvojena područja: istraživanje samog čina migracije kao kretanje kroz prostor (čime se bave ekonomisti ili geografi), te istraživanja etničkih zajednica i dijaspora (King, 2002). Oba aspekta tvore jedinstvenu „dinamičku cjelinu koja uključuju sve aspekte migrantove življene realnosti, a može se i nazvati migratornim procesom, naziv koji naglašava činjenicu kako migracija nije samo jednokratni događaj (engl. *single event*) kao npr. prelazak granice, već proces koji traje čitav život i koji utječe na sve aspekte migrantove egzistencije kao i na živote ne-migranata i zajednica u zemlji slanja i zemlji dolaska“ (Castles, 2000:15-16; O'Reilly i Benson, 2009). Zanimljivo, već je i J. Mangalam (prema Mesić, 2002:248) tvrdio kako se iz sociološke perspektive definiranju migracija osim prostornog i vremenskog aspekta, dodaje i još nešto: a to je konceptualizacija migracija ne kao čina već kao procesa koji se sastoji od a) društveno strukturalnih (pred)uvjeta migracija; b) društveno strukturirane posljedice migracija; c) donošenje odluke o migriranju temeljem vrijednosnih orijentacija migranata; d) promjene vrijednosnih orijentacija migranata u procesu migriranja.

Sličan, egzistencijalistički pogled na migracije dijele i mnogi antropolozi i kulturni geografi. King (2012a:25) piše kako je od početka 1990-ih (ako ne i ranije) studij migracija bio pod utjecajem novih perspektiva koje su proizašle iz kvalitativne sociologije, antropologije, socijalne geografije i kulturnih studija a koje su reflektirale rašireni „kulturni okret“ unutar društvenih znanosti. Ova epistemološka promjena nije toliko utjecala na teorije

---

²⁹ U pojedinim radovima koristi se i izraz migracijsko iskustvo i to često u preklapajućem značenju. U nastavku teksta koristit ću se izrazom migrantsko iskustvo jer nam se čini da se time više naglašava specifično, osobno iskustvo, osobna perspektiva, dok bi izraz migracijsko iskustvo bilo pogodnije za opisivanje zajedničkih iskustva pojedinih grupa, zajednica, nacija, država. Dakle, kod migrantskog iskustva naglasak je na pojedinačevu tumačenju i opisu događaja povezanih s migracijom, dok je kod migracijskog iskustva naglasak na zajedničkim obilježjima, obrascima procesa iseljavanja/useljavanja određene grupe u određenom vremenskom i geografskom okviru.

o *uzrocima* migracija, koliko je obogatila razumijevanje onog što se naziva migrantsko iskustvo (naglasak u originalu).³⁰ A. Fielding 1992. govori o preseljenju kao okosnici individualne biografije, odnosno, kao o „ekstremno kulturnom događaju“ (1992:201, prema Boyle, Halfacree i Robinson (1998:209)) i ideal-tipski ocrtava dvije glavne kulture migracija:

1. *migracija kao uspjeh i izazov*, što bi značilo da je migracija u životima migranata doživljena kao sloboda, kao novi početak, kao prilika da se vide druga mjesta, kao izlaz i
2. *migracija kao iskorijenjenost i kao tuga*, tj. migracija doživljena kao bijeg, premještenost, prekid, žrtva, kao propuštenost itd.

U ovom radu zastupamo mišljenje da ne postoji nešto što bi se moglo nazvati „kretanje bez trenja“ (Favell, Feldblum i Smith, 2007) tj. u potpunosti slobodno, neopterećeno seljenje, bez ikakvih socijalnih, psihološko-emozivnih, kulturnih, ekonomskih i političkih gubitaka (ili dobitaka), te da većina migrantskih iskustava izražava ambivalentnost, odnosno, nalazi se negdje između gore navedena dva ideal-tipska zamišljaja migracije. Ono što se postavlja kao istraživački izazov je a) kako zabilježiti, dokumentirati, operacionalizirati i „izmjeriti“ upravo to što bi se moglo nazvati migracijskim iskustvom, te b) kako ga tumačiti ili generalizirati, a s obzirom da se radi o osobnom iskustvu koje se „prostire“ na više lokacija, i uključuje različite društvene grupe, institucije i odnose. Kao i Peračković (2001:21) pitamo se „može li se migrantsko iskustvo uopće definirati i operacionalizirati kao neki općeniti sociopsihološki ili sociokulturni pojam“? Ali, krenimo prvo od pitanje što bi bilo migrantsko iskustvo. U svom istraživanju o kvaliteti života starijih ljudi na otocima Podgorelec (2008) prepoznaje migracijsko iskustvo (osobno ili člana obitelji) kao ono koje može utjecati na percipiranu kvalitetu života. S. Mežnarić u svom radu iz 1991. istražuje migracije, odnosno, migracijsko iskustvo kroz tzv. praktičnu svijest imigranata. Pojam praktična svijest uzima od Giddensa kako bi bolje naglasila „napetosti između individue i institucije u emigrantskoj situaciji“ (1991:100). Tvrdi kako je svakodnevnica upravo ključna za kritičko razumijevanje migracijskog procesa, stoga se i „treba okrenuti zbilji, ući u nju – pojedinačnu, svakodnevnu, nepouzdanu, nepodobnu za poopćavanje, „neznanstvenu“ dakle; ali jedino ona može dati informaciju o živom supstratu, o dinamici“ (1991:9). Autorica napominje da je intervju „jedini zasad dostupan način dobivanja izvorne, sociolojskim reduktivnim instrumentarijem još neposredovane informacije o tome što se događa s ljudima tokom selidaba i poslije njih“

---

³⁰ Isti autor nastavlja kako je taj trend doveo i do zblizavanja stila pisanja i istraživanja – slične migracijske studije danas pišu geografi, sociolozi, antropolozi... (2012a:24-25).

(Mežnarić, 1991:114). Mesić migracijsko iskustvo razlaže na migrantov „odnos prema postignutom materijalnom standardu s jedne strane, a s druge psihičku relaciju prema inicijalnim i kasnijim problemima kulturne integracije u imigracijsko društvo.“ Navodi ograničenja standardne ankete koje ne mogu doprijeti do „eventualno dubljih slojeva psihičkog nezadovoljstva i osujećenosti“ (1991:94-95). U ovom istraživanju bili smo vođeni potrebom da se detaljnije opišu iskustva života dolaznih migranata na otok Korčulu. U prvom redu zato jer su doseljenici na otok relativno rijetka pojava, te smatramo da takvih opisa nedostaje. Nadalje, njihova važnost iako nije brojčano značajna (kako ćemo vidjeti kasnije u Poglavlju o rezultatima) jest značajna u simboličkom smislu jer potvrđuje činjenicu da tradicionalno iseljenička područja za određene skupine stanovništva mogu imati privlačni karakter. U sljedećem poglavlju nastavit ćemo govoriti o važnosti bilježenja individualnih iskustava migracije te o dosad prepoznatim tipovima doseljenika na hrvatske otoke.

3.1. Ljudsko lice migracije

Potruga za „ljudskim licem globalne mobilnosti“ kako su Favell, Feldblum i Smith (2007) nazvali svoj zahtjev za empirijski utemeljenim studijama migracija započinje doslovno – ljudskim licem, odnosno, prikupljanjem osobnih iskustava migracija. Migrantsko iskustvo, pak, definitivno ovisi o tome što podrazumijevamo pod migrantom. Iako se ova rečenica čini suvišnom, ako samo uzmemo u obzir uobičajene tipove migranata (bez da uopće ulazimo u diskusiju o njihovoj reprezentativnosti i pojavi novijih, hibridnijih tipova) vidjet ćemo da ne možemo pretpostaviti jedno, već više migrantskih iskustava (npr. visoko-stručni, privremeni ili ilegalni migranti, izbjeglice, itd.). Svi oni mogu doživjeti svoju migrantnost na drugačiji način. Također, rodna perspektiva upravo kreće od izdvajanja ženskog i muškog iskustva kao bitno različitih, a jednako je i s etničkim, rasnim, pa i dobnim različitostima. Ako imamo toliko različitih tipova migranata, možemo li uopće pretpostaviti neko zajedničko migrantsko iskustvo? Složenost i različitost migrantskog iskustva prepreka je formiranju jedinstvene teorije o migracijama (Castles, 2010:1572), ali to nas u tematiziranju migrantskog iskustva u kontekstu ovog rada ne bi trebalo obeshrabriti. Nas zanima kakva su ta migracijska iskustva, koliko su međusobno slična, a koliko se razlikuju. Čini se kako na ovo možemo odgovoriti jedinom kreiranjem tipologije. No prije nego što krenemo u nabrojanje tipova migranta na hrvatskim otocima, treba reći nešto o samom iskustvu i zašto ga istraživati.

Važnost iskustva posebno je naglašena u fenomenološkoj istraživačkoj tradiciji. Gledano pojednostavljeno, fenomenološki pristup naglašava subjektivnost (više nego objektivnost), opis (više nego analizu), interpretaciju (radije nego mjerenje), individualno djelovanje (radije nego strukturu) (Denscombe, 2007). Fenomenologija je zainteresirana za ne-posredovano, izvorno doživljeno iskustvo, stoga je zadatak istraživača prenijeti to iskustvo što vjernije, odnosno, gledati na istraživani fenomen iz perspektive samih aktera. Stoga se posebna pažnja poklanja rutiniziranim i svakodnevnim aspektima društvenog života kako bi se razumjela priroda društvenog svijeta. Takvo istraživanje traži od istraživača odmak od zdravo-razumskih pretpostavki (Denscombe, 2007). Isti autor kao najveće prednosti fenomenologije ističe: uvid u izvorne doživljaje složenih fenomena (dubinskim analizama pojedinih problema želi se doprijeti ispod površnih shvaćanja); humanistički stil istraživanja (prema istraživačkim subjektima, tj. sudionicima istraživanja pristupa se s poštovanjem, a i u pokušaju da se istraživanje bazira na življenom iskustvu ljudi u svakodnevnim situacijama od istraživača se zahtjeva blizina predmetu istraživanja); prikladna za male istraživačke projekte (ne uključuje tehnološki sofisticiranu opremu, često je dovoljna jedna specifična lokacija, što

je prikladno za slučajeve kada se radi o istraživanju s malim proračunom i jednim istraživačem); opis iskustava može nam reći zanimljivu priču (koja je zanimljiva i širem krugu čitateljstva s obzirom da se bavi temom iz svakodnevnog života) (Denscombe, 2007:85).

Individualna iskustva sama po sebi nisu cilj fenomenološkog opisa, već nam oni samo pomažu „identifikaciji širih, esencijalnih svojstava toga iskustva“ (Denscombe, 2007:83). Ipak, iako nam se fenomenološka perspektiva čini vrlo bliskom i zanimljivom, fokus samo na iskustvu ne omogućuje nam da vidimo prave dimenzije istraživane pojave (koliki je broj ljudi zahvaćen navedenom pojavom, koliko je ta pojava značajna u nekom lokalnom kontekstu), te ne objašnjava njezine uzroke. Stoga je pojavne opise iskustva nužno dopuniti dostupnim informacijama koje se odnose na učestalost i društveni značaj.

Jasno je kako ni sama riječ migrant nije neutralna, odnosno, bez vrijednosne težine. To možda (još) nije toliko vidljivo u hrvatskom javnom i znanstvenom diskursu, ali u razgovoru sa Zapadno Europljanima i Sjeverno Amerikancima postaje.³¹ Migrantski život sve je više napunjen iskustvima kruženja, privremenosti, getoizacija i ilegalnosti. Iseljavanje ne samo što je postalo češće već je prema Papastergiadis (2000) postalo i kompleksnije iskustvo, a tome pridonose i već prije spomenuti novi oblici migracija koji su poremetili uobičajenu podjelu između migracija s jedne strane i drugih oblika ljudske prostorne mobilnosti – kao npr. putovanja, turizma, kruženja i sl. (King 2002:94).

3.1.1. Migracija – privremenost ili trajnost

Ono što se do sada shvaćalo kao određujuće za svaku migraciju, a tako i migrantsko iskustvo, svojevrsni migracijski koordinatni sustav bile su migracijske dihotomije, tj. osnovni migracijski polovi. Kategorije kao što su vanjske-unutarnje; trajne-privremene, legalne-ilegalne, prisilne i dobrovoljne služile su smještaju i definiranju različitih tipova migracija. Zbog novih prostorno-vremenskih fleksibilnosti shvaćanje migracija kao mjerljivog prostorno-vremenskog fenomena postaje otežano, a time i jednoznačno određivanje migracijskih pojava. Kao primjer možemo navesti dilemu koja se javlja kod korištenja termina trajno-privremeno, odnosno, mobilnosti i migrantnosti. Pokušaj sustavnog razlikovanja privremene mobilnosti i trajne migracije među prvima su prezentirali Bell i Ward (2000). Privremeno kretanje i trajna migracija nalaze se na istom kontinuumu kretanja

---

³¹ Kada bi tijekom razgovora sa stranim novodoseljenim stanovnicima otoka spomenula riječ migrant većina bi ih se nasmijala ili začudila jer sebe nisu nikada doživljavali kao tipične (radne) migrante.

stanovništva u vremenu i prostoru. Bell i Ward definirali su migraciju kao trajnu promjenu uobičajenog prebivališta (2000:90). Kretanje stanovništva događa se u dvije dimenzije – prostoru i vremenu, te se i definira u odnosu na postojeće vremenske i prostorne granice. Prema tome, trajna migracija se općenito razlikuje od privremene mobilnosti u vremenskoj dimenziji i dalje se određuje prema tipovima administrativnih granica koje su prijedene. Ključni koncepti za usporedbu trajne migracije s privremenom mobilnošću su *uobičajeno prebivalište* i *povratak*. Osobina trajne migracije je da uključuje prebivalište kao „cjelovit koncept“, te da se nema namjere povratka. Preseljenje je trajno, obilježava ga jednokratni prijelaz. S druge strane, unutar sfere privremenog kretanja manje težine pridaje se konceptu prebivališta, povratak je vjerojatan, a boravak na nekoj lokaciji promjenjivog trajanja. Problem se javlja kod pojma „uobičajeno boravište“ – određeni broj ljudi jednostavno nema uobičajeno boravište ili nema samo jedno uobičajeno boravište (npr. Halfacree, 2012). Razliku između mobilnosti i migracije osim kroz vremensko-prostornu, moguće je gledati kroz političku, klasnu, pa i kulturnu prizmu.

Penninx razlikuje poželjne, tražene putnike i migrante, te nepoželjne, tj. nepozvane migrante. Poželjni putnici i migranti su djelatnici međunarodnih organizacija i multinacionalnih kompanija i općenito visoko-obrazovani pojedinci. Njihova mobilnost je laka, jer od njih koristi imaju i globalne korporacije i nacionalne vlade. S druge strane, velik je broj nepoželjnih migranata kojima strogi europski regulacijski zakoni brane ulaz ili rad (Penninx, 2006:9). I Castles navodi sadržajno istu razliku, samo što je drugačije naziva. Prema njemu radi se o debati između mobilnosti i migracija koja se može locirati u političkom diskursu. Kretanje visoko obrazovanih pojedinaca naziva se profesionalna mobilnost, dok se ona nisko-obrazovanih osuđuje kao neželjena migracija. „Mobilnost je dobra jer predstavlja moderno, otvoreno društvo, dok je migracija loša jer pobuđuje arhaična sjećanja invazije i naseljavanja“ (Castles, 2010:1567). Na primjeru Njemačke slično primjećuje i Faist (2013). Prema njemu, radni migranti su potrebni, ali nisu dobrodošli, dok je kategorija dva, stručni kadar – poželjan i dobrodošao. Čini se kako radni migranti izazivaju negativne konotacije, dok su pozitivnije konotacije povezane s onima koji se smatraju mobilnijim. O'Reilly koristi nešto drugačije termine, ali razlika koju želi naglasiti je ista ona razlika između mobilnosti i migracije. Ova autorica opisuje tipičnog unutar-europskog migranta na primjeru britanskih migranata u Španjolskoj analizirajući njihove prakse mobilnosti, socioekonomski status i životni stil (O'Reilly, 2007:281). *Arhetipski post-moderni transmigrant* „iskorištava europsko pravo slobodnog kretanja i konstruira fluidne i fleksibilne migrantske putanje. Zamućujući razliku između migracije i turizma, oni migriraju, osciliraju, cirkuliraju ili obilaze unutar i oko

svoje zemlje i zemlje domaćina. Neki zadržavaju dom u više od jednog mjesta, neki rade na jednom mjestu a žive u drugom, drugi se jednostavno kreću, dok ostali samo posjećuju. Postoje peripatetički migranti, sezonski migranti i privremeni migranti i svaki pokušaj da se kategorizira njihovo kretanje pada u vodu jer oni sami periodički mijenjaju svoje oblike kretanja a uz to i svoj legalni status. Intenzivno se koriste modernim komunikacijskim tehnologijama kao i sve dostupnijem putovanju zrakom kako bi ostali u kontaktu s ljudima „kod kuće“. Ne sele se zbog posla ili azila, kao većina migranata, nitko od njih ne očekuje da se asimiliraju; s radošću zadržavaju svoju vlastitu kulturu i konstruiraju transnacionalne zajednice koje nadilaze mjesta. Postoje određena ograničenja i regulacije kretanja unutar Europe, ali migranti nalaze originalne načine kretanja preko i između granica i ograda, naizgled u mogućnosti da preokrenu svako novo pravilo u svoju korist. Koriste mogućnost kupovine jeftinijih nekretnina, manjih troškova života, i dobre infrastrukture (razvijene za turizam) kako bi poboljšali svoj vlastiti život. Kada stvari postaju preskupe u pojedinom kraju ili zemlji, oni odlaze, tražeći nova jeftinija mjesta koja mogu istražiti (O'Reilly, 2007:281).

Nasuprot ovom „arhetipskom post-modernom transmigrantu“, nastavlja autorica (O'Reilly, 2007:278), nalazimo (veće) mnoštvo pojedinaca „koji ne iskazuju fluidne i fleksibilne obrasce mobilnosti, već su se jednostavno preselili iz jedne zemlje u drugu. .. Prateći svoj san o tome da počnu iznova novi život, prodali su (sve) i preselili se. Nasuprot eliti koja je i prije živjela vani, za istraživanu populaciju nova zemlja (Španjolska) nije jednostavno nova točka na migrantskoj putanji, već konačna destinacija. Poput elita i oni kupuju u zemlji s nižim cijenama i s dobrom infrastrukturom, ali ova grupa više naglašava razloge za odlazak iz Britanije, nego privlačnost Španjolske. Migranti u studiji gledali su migraciju u duhu globalizacije, posebno sada kada Europa ima otvorene unutarnje granice, međutim oni ipak ostaju subjekti državnih kontrola. Njihov status u Španjolskom društvu je nejasan, u najboljem slučaju, oni su privremeni migranti, u najgorem turisti.“ O'Reilly ovdje zapravo govori o pripadnicima srednje klase koji migriraju, skupini koja je između polariziranih primjera izuzetno mobilne poslovne klase i očajnih i siromašnih radnih migranata ostala istraživački zanemarena. Koncept „srednje mobilnosti“ odnosno mobilnosti srednjih, tj. srednje klase (engl. *Middling mobilities*) (Conradson i Latham, 2005; Favell, Felblum i Smith 2006; Forsey, 2014) posebno je primjenjiv na Europu čiji su (unutarnji) migranti više pripadnici „normalne“ srednje klase, a manje elitni menadžeri ili čistači odnosno iregularni radnici (Scott, 2006:1107), iako je i ova situacija promijenjena proširenjem

Europske Unije 2004. na još osam novih zemalja.³² Favell, Felblum i Smith (2006:17) pišu kako su „prave“ elite kroz iskustvo školovanja ili posjeta obitelji gotovo rutinizirale međunarodni način života, a obzirom na to da su elita i šansa za nalaženje uspješnih poslova kod kuće puno im je veća pa nisu prisiljeni bolje poslove tražiti vani. Jednako tako oni nisu oni koji najviše iskorištavaju mogućnosti europske studentske mobilnost. Kako sve više država postaje visoko razvijeno vjerojatno će i biti sve više visoko stručnih migranata srednjeg podrijetla jer i ekonomije njihovih domovina podrijetla omogućuju šire distribuirane mogućnosti za migracijom. Iz radova koji koriste koncept srednje mobilnosti ne može se izvući neki zajednički motivacijski obrazac, već možemo govoriti o pluralnosti motiva, a pojam srednjosti samo ukazuje da ne pripadaju niti jednom od dva ekstremna pola koji opisuju pristup mobilnosti i kapitalu.

3.1.2. Život nakon migracije

Zanimljiv je rad autora Halfacreea i Rivere (2011) koji se bavi životom migranata nakon samog čina preseljenja analizirajući koliko njih nakon nekog vremena odluči otići. Iako se istraživanje temelji na ruralnim migrantima, rad je, uz određene dopune, moguće poopćiti i na druge tipove migranata. Autori kreću od razlikovanja:

- a) migracije kao zaokruženog, završenog događaja (engl. *bounded*) i
- b) migracije kao događaja (engl. *event-like*).

Shvaćanjem migracije kao događaja, koji je tek počeo, a ne završio selidbom, otvara se mogućnost za sve ono neočekivano čemu se migranti nadaju u bliskoj ili daljoj budućnosti. U toj perspektivi pojedinac se ne odbija od mjesta do mjesta poput kugle, već je poput klupka koje se namatajući izgrađuje. Vrlo važno je da je u tom „namatanju“ migrant pod utjecajem vanjskih faktora, odnosno, da je on kontekstualni subjekt što znači da se prilagođava danoj situaciji. U sljedećoj tablici autori razrađuju detaljnije svaku od ove dvije migrantske mogućnosti.

---

³² I u američkom kontekstu (Hoey, 2014a) vidi upravo srednju klasu kao onu koja je najosjetljivija na promjene uvjeta rada vidljive u postmodernom društvu, te koja kroz preseljenje u male gradove i sela pokušava ponovno sebi osigurati ono što smatra dobrim životom, odnosno povratiti ravnotežu između rada, obitelji i slobodnog vremena.

Tablica 2: Interpretativna mapa onih koji ostaju u zemlji dolaska

<i>Migracija kao zaokružena, dovršena akcija</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Poklapanje reprezentacije i očekivanja 2. Lokacijska inercija i nalaženje naknadnih opravdanja 3. Ustrajnost, borba i nevoljkost da se prizna poraz 	Proračunati subjekt
<i>Migracija kao događaj</i>	<ol style="list-style-type: none"> 4. Promjena životnih navika vezanih uz životni ciklus 5. Otvorenost za neočekivano 6. Refokusirani životi 	Kontekstualni subjekt

Preuzeto iz: Halfacree i Rivera, 2011:100.

Dakle, autori konstruiraju razloge koje bi mogli navoditi migrante da ostanu na određenoj lokaciji. Teoretski razlikuju proračunatog subjekta i kontekstualnog subjekta. Proračunati ili racionalni subjekt procjenjuje troškove i koristi od ostanka. Troškovi i koristi ne moraju biti monetarni i ne moraju se odnositi na sadašnjost već i na budućnost. Kontekstualni se subjekt prilagođava trenutnoj lokaciji, važnost pridaje trenutnim interakcijama i odnosima, te u konačnici slike mjesta prije same migracije postaju manje bitnim za nastavak života na novoj lokaciji. Iako u tablici nema mjesta za makro strukture, autori ih u objašnjenju tablice navode i kažu kako bi širi prikaz razloga zašto migranti ostaju na nekoj lokaciji trebao uključivati i ulogu širih ekonomskih faktora, unutar obiteljskih odnosa i drugih čimbenika koji se vezuju uz odabranu lokaciju. Stupanj do kojeg su te kategorije primjenjive na pojedine ispitanike varira (Halfacree i Rivera, 2011:99).

U sljedećem koraku možemo vidjeti kakve tipove migranata privlače hrvatski otočni krajevi.

3.2. Postojeće tipologije migranata na hrvatske otoke

U pojedinim domaćim radovima izdvojeno je nekoliko karakterističnih doseljeničkih skupina na hrvatskim otocima koje ćemo ovdje prezentirati.

Podgorelec i Klempić Bogadi (2013) u svom istraživanju društvenih procesa na manjim šibenskim otocima prepoznaju sljedeće skupine doseljenika: povratnike, dnevne i tjedne cirkulante, migrante životnog stila koji određeni dio godine žive na otocima, te bračne migrante – (većinom) žene koje zbog udaje za otočanina dolaze živjeti na otok ili se doseljavaju sa supruzima otočanima koji su se vratili na otok po umirovljenju. Kao posljednju (relativno malobrojnu) skupinu autorice navode radne imigrante.³³ Unutarotočnu migraciju (seljenje stanovnika unutar granica vlastitog otoka zbog mogućnosti školovanja ili zaposlenja) prepoznaju kao moguću opciju na većim otocima (Podgorelec i Klempić Bogadi 2013:42-51).

Bara (2014) je na temelju vlastita istraživanja migrantske umirovljeničke populacije na Lošinju i malim šibenskim otocima koristio kriterij dužine boravka, te je izlučio sljedeću tipologiju: stalni stanovnici, stanovnici s dugim boravkom, sezonski migranti, te cirkulanti. Također, za svaku od ovih skupina istraživao je razinu integracije u lokalnu zajednicu.

Zanimljiv primjer postojanja kontrakturnih migranata na nekom hrvatskom otoku u svom radu navodi Bokan (2012). Istražujući ekološke mikrosocijalne zajednice u Hrvatskoj autorica jednu takvu (žensku) zajednicu nalazi i na otoku Braču, te piše kako su pripadnice te zajednice „u lokalnoj sredini prošle put od društvenog neprihvatanja do razmjerno velike mjere integracije u otočki život“ (2012:183).

U teoretskom radu o umirovljeničkim migracijama Božić (2001) prepoznaje hrvatsku obalu i otoke kao potencijalno poželjna mjesta doseljavanja u prvom redu domaćih i stranih umirovljenika te piše kako se ne treba čuditi ako se njihov broj na Jadranu povećava.

Na ovom mjestu kao posebnu kategoriju posjetitelja hrvatskih otoka možemo spomenuti i relativno brojnu skupinu vlasnika objekata za odmor. Miletić (2011) analizirajući podatke prostorne razdiobe takvih objekata ustvrđuje kako se na otocima nalazi nadprosječni broj stanova za odmor. Usredotočujući se i empirijski na dva otoka – Vir (2006) i Zlarin (2013) ustvrđuje kako sekundarno stanovanje snažno preoblikuje otočnu zbilju. Za korisnike stanova za odmor na Zlarinu utvrđuje kako se „dobar dio njih vezao uz naselje i otok, prisutni su u životu lokalne zajednice te zainteresirani za razvoj otoka.“ Iako se se u slučaju

---

³³ Postojanje radnih migranata bilježi i Blagaić (2012:248) i to na Šolti zbog postojanja tvornice Jugoplastike: „u kazivanjima o došljakinjama i došljacima zabilježila sam netrpeljivost otočana i izražavanje sumnje u mogućnost prilagodbe novih stanovnika koji eto do danas ne mogu zbog, kako kažu, različitog mentaliteta, prihvatiti njihov način života“.

sekundarnog stanovanja radi o praksi koja se u bitnim odrednicama razlikuje od pojave koju mi istražujemo (štoviše, u ovom radu usredotočili smo se gotovo isključivo na primjere stalnog stanovanja) to unaprijed ne znači da ta grupa više ili manje redovitih posjetitelja nije relevantna za ovo istraživanje. Poznato je kako sekundarni stan može evoluirati u primarni, te kako iskustva prethodnog boravka na nekoj lokaciji u kasnijoj životnoj fazi mogu utjecati na odluku o trajnijem preseljenju.

Na ovom mjestu možemo spomenuti još jedan migracijski val na pojedinim hrvatskim otocima koji je bio aktualan početkom 1990-ih godina za vrijeme ratnih zbivanja u Hrvatskoj. Naime, jedan broj izbjeglica i prognanih bio je smješten na otocima s većim smještajnim kapacitetima. Čolić i Sujoldžić (1995) spominju da je samo na Hvaru bilo 985 takvih raseljenih osoba. Iako je njihov boravak bio privremen (većina njih napustila je otok) i prisilan, radi se relativno recentnom migracijskom valu kojeg treba spomenuti.³⁴

Vrlo je vjerojatno da u zemljama koje su doživjele značajna iseljavanja u prošlosti, kao što su na primjer Škotska, Španjolska, Irska, a tu možemo dodati i Hrvatska, ruralno-repopulacijski procesi uključuju složene međudnose između doseljenika, povratnih migranata, povremenih posjeta bivših stanovnika, vlasnika stanova za odmor i sličnih međukategorija. Dinamika ovih odnosa je složena i seže preko jednostavne slike odnosa *domaćih* i *stranaca* (Ní Laoire, 2007).

---

³⁴ Povezanost hrvatskih otoka i izbjeglištva vrlo je bogata i duga, a dovoljno je spomenuti kako su otoci pružali sigurnost mnoštvu izbjeglica posebno za vrijeme najezda Turaka.

Prostorno-demografski okvir

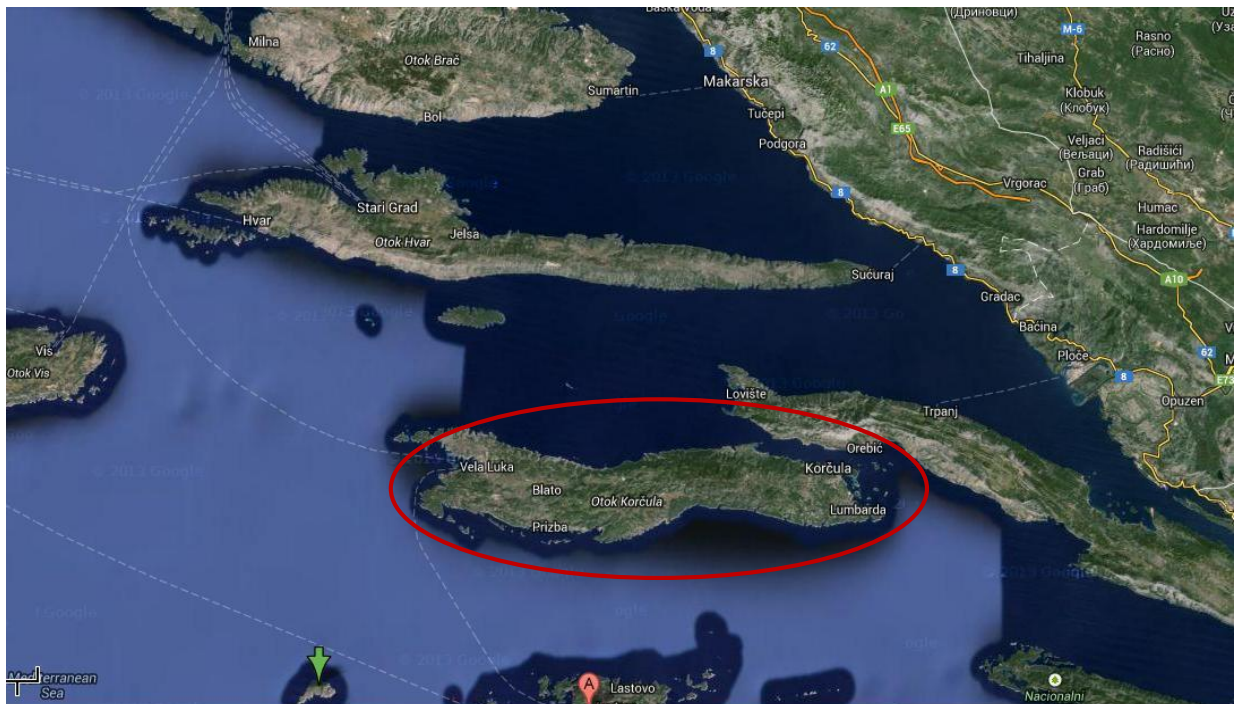

4. Otok Korčula

4.1. Povijesni i geografski pregled

Otok Korčula šesti je po veličini hrvatski otok površine 271,47 km². Pripada skupini južnodalmatinskih otoka, dužine je 47 km, a širine oko 7 km na najširem dijelu (Mirošević, 2008). Okružen je otocima Hvarom, Visom, Lastovom, Mljetom, a najbliži mu je poluotok Pelješac od kojeg je na jednom dijelu udaljen tek nešto više od jednog kilometra.³⁵ Gledajući u kontekstu hrvatskog otočnog prostora, Korčula i geografski i demografski pripada skupini većih otoka.

Slika 1: Otok Korčula (zaokružen) i okolni otoci i kopno

Izvor: GoogleMaps

Karakteristična za Korčula je gusta crnogorična vegetacija (borova šuma) na što je upućivala već i grčka inačica otočkog imena *Kórkyra Mέλaina* – Crna Korkyra. Tragovi naseljavanja otoka sežu sve do neolitika što potvrđuju materijalni ostaci nađeni u Veloj Spilji kraj Vele

³⁵ Morfološki, reljef Korčule obilježava izmjena uzvisina i polja u kršu, te razvedena obala – otok okružuju brojne uvale i manji otočići. Klima je mediteranska, s blagim zimama te suhim i vrućim ljetima. Srednja godišnja temperatura iznosi oko 16 °C – najtopliji je mjesec srpanj s prosječnom vrijednosti od oko 25 °C, dok je prosječna temperatura u siječnju i veljači od 7 do 9 °C (Krklec, Ljubenković i Bensa, 2011). Najviši vrh je Klupca s 569m. Otok nema tekućih voda, osim nekoliko stalnih ili povremenih podzemnih izvora. Jedan dio otoka napaja se vodom koja dolazi iz podzemnih voda koje direktno ovise o količini kiše (Vela Luka-Blato). Ostatak otoka spojen je na neretvanski vodovod.

Luke (Radić, 2005). U to vrijeme Korčula još nije bila otok, a kako se razina Jadranskog mora podizala, stanovništvo se, prema nalazu slojeva, okretalo moru, ribarenju, i sakupljanju školjaka. Na otoku se također nalaze brojna brončanodobna i željezno-dobna ilirska nalazišta. Grčka kolonizacija otoka odvijala se u dvije faze: u 6. st. pr. Kr. osnovana je grčka kolonija već spomenutog imena. Nova kolonizacija uslijedila je nešto kasnije, potkraj 4. st. pr. Kr., kada su Grci, ovaj put s otoka Visa, osnovali svoju koloniju u Lumbardi. Za vrijeme Grka, stanovništvo se pomiče iz unutrašnjosti i sa uzvisina na morsku obalu formirajući naselja na pozicijama koje su prirodno zaštićene i koje se mogu lakše obraniti (Mirošević, 2008). Nakon Grka i Ilira dolaze Rimljani i latiniziraju naziv mjesta u *Corcyra Nigra*. Ostaci rimskih naselja otkriveni su u okolici Lumbarde, Vele Luke i Blata. Većina ih je smještena uz rub polja u kršu ili uz obale zaklonjenih uvala (Mirošević, 2008). Nakon dolaska Hrvata pa do početka 15. st. nad otokom su se često izmjenjivale vlasti, da bi od 1420. pa do 1797. godine bio pod upravom Mletačke Republike. Nakon njezina pada, Korčula postaje dijelom Habsburške Monarhije, a kratko i Francuske. Ratno 19. i 20. stoljeće donijelo je kratkotrajnu francusku, rusku, britansku, talijansku i njemačku okupaciju, te nastanak i propast više kraljevina i država (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013).

Slika 2: Tipični otočni kultivirani krajolik

Foto: M. Marinović Golubić, veljača 2014., okolica Vele Luke

Najznačajnija mjesta na otoku su grad Korčula, općine Vela Luka, Blato, Smokvica i Lumbarda, te naselja Pupnat, Račišće, Žrnovo i Čara. Sva mjesta povezana su istom (glavnom) prometnicom, a dodatno su izgrađene i obilaznice (Slika 3). Od najzapadnijeg mjesta – Vele Luke, do Lumbarde na sasvim drugom kraju otoka dolazi se za otprilike četrdeset pet minuta vožnje automobilom. Osim automobilom, otok je moguće obilaziti i redovitom lokalnom autobusnom linijom koja vozi više puta dnevno.³⁶

Slika 3: Položaj najznačajnijih mjesta na otoku i cesta koja ih povezuje

Izvor: Turistička zajednica grada Korčule (<http://www.visitkorcula.eu>)

Osim ovih većih naselja, stalno ili privremeno naseljene su i mnoge uvale, te pojedini obližnji otoci. Upravno, otok pripada Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Dnevnim trajektnim linijama povezan je sa Splitom i Orebićem (na Pelješcu). Zbog geografskih (manja udaljenost) i praktičnih razloga (svakodnevna direktna trajektna veze) stanovništvo zapadnog dijela otoka tradicionalno više gravitira Splitu, dok je istočni okrenut Dubrovniku. Svako korčulansko mjesto ima različiti profil. Grad Korčula, Vela Luka i Blato kao najveća mjesta na otoku imaju i najviše infrastrukturnih i društvenih sadržaja – domove zdravlja, osnovne i srednje škole, vrtiće, domove kulture, banke, pošte, supermarkete, restorane, kafiće. Od svih mjesta na otoku *Korčula* je „najurbanija“, odnosno jedina ima status grada. Njezina „gradskost“ ne temelji se na broju stanovnika (jer ima manje od pet tisuća stanovnika) već je izvedena iz važnosti koje je mjesto imalo u prošlosti.³⁷ Korčulanska komuna imala je svoj statut već u 13.

³⁶ Ipak, gotovo svi ispitanici koji su sudjelovali u istraživanju imaju automobile i rijetko tko se potpuno oslanja na javni prijevoz. Oni koji nisu imali automobil imali su motocikl ili bicikl koji su im olakšavali kretanje.

³⁷ Otočne gradove na Jadranu karakteriziralo je između ostalog to što su u pravilu imali ograničenu i zbog konfiguracije terena često teško dostupnu i rijetko naseljenu agrarnu i ruralnu okolicu. Za njihov razvoj stoga je značajna orijentacija na more i kretanje roba i ljudi morskim putem, kako uzduž tako i preko Jadrana (Vrcan 1992:18). Isti autor opisuje važnost zidina otočnih gradskih naselja i piše: „gradske zidine nisu samo zidine koje štite grad i njegove stanovnike od pljačkaških pohoda i pohara, već su i granice koje vidljivo i simbolički

st. – Korčulanski statut „temeljna knjiga zakona koja je uređivala ukupni život Korčulanske komune, najstariji je pisani pravni spomenik u ovom dijelu Europe (1214.-1265.), i starošću prednjači među statutima dalmatinskih komuna“ (Sardelić, 2012:66). Značenje grada Korčule bilo je osobito važno u mletačko doba zbog strateškog položaja koji je omogućavao „osvajanje i čuvanje Jadrana“ (Lajić, 1992). Grad i danas izgleda kao da je prošlost „stala“ – opasan zidinama, pravilnog tlocrta, s kulama i uskim, kamenom popločanim uličicama, renesansnim balkonima i dovratnicima, isklesanim pročeljima crkava Korčula je zadržala duh starih dana u čemu leži velik dio njezine privlačnosti.³⁸ Zanimljiv je i interes različitih putopisaca 20. i 21. stoljeća upravo za Korčulu o čemu piše Filippi (2005). Npr. engleski književnik Richard Webster ovako opisuje što to u Korčuli osvaja: „*Ono po čemu se Korčula najprije zapazi jest izgled egzotično gostoljubivog starog grada kakav se vidi s broda kada prolazi kroz kanal što Korčulu razdvaja od vrletnog poluotoka Pelješca. Zatim, pri daljem istraživanju, čovjek je sklon pomisliti da je ono što privlači grananje njezine povijesti i umjetnosti. Konačno, treba podsjetiti da takve stvari odmah zaokupe pažnju promatrača. Možda je važna i neka vehementna jednostavnost – život harmoniziran u ilirskoj kombinaciji stijena i vina.*“ (Filippi, 1973).³⁹

Tradicionalno, stanovništvo Korčule bavilo se brodogradnjom, eksploatacijom kamena, raznim obrtima i poljoprivredom. Danas je grad u razvojnom pogledu okrenut turizmu i nema značajnijih gospodarskih djelatnosti. Kao i većina turističkih afirmiranih jadranskih mjesta pati od sezonalnosti. U jeku turističke sezone radi se cijeli dan i za lokalno stanovništvo nema mjesta odmora, grad vrvi od turista, dok je zima puno mirnija. Ipak, bez obzira na svoju ljepotu, te blizinu Dubrovnika koji je i najposjećeniji hrvatski turistički grad, Korčula se i dalje percipira kao pomalo uspavana i ne pretjerano razvikana destinacija.⁴⁰

U kulturno-folklornom smislu posebno su zanimljivi otočni mačevni plesovi – Moreška u gradu Korčuli i Kumpanija u Veloj Luci, Blatu, Čari, Pupnatu i Žrnovu. Osim viteških udruženja koja njeguju navedene plesove zanimljive su i bratovštine – katolička laička udruženja koja nisu značajna samo u vjerskom pogledu (sudjelovanje u proslavama

---

razdvajaju dva civilizacijska, kulturna, pa i egzistencijalna kruga te naglašavaju osobitost gradskog zajedništva, pripadanja i gradskog načina života“ (Vrcan 1992:5).

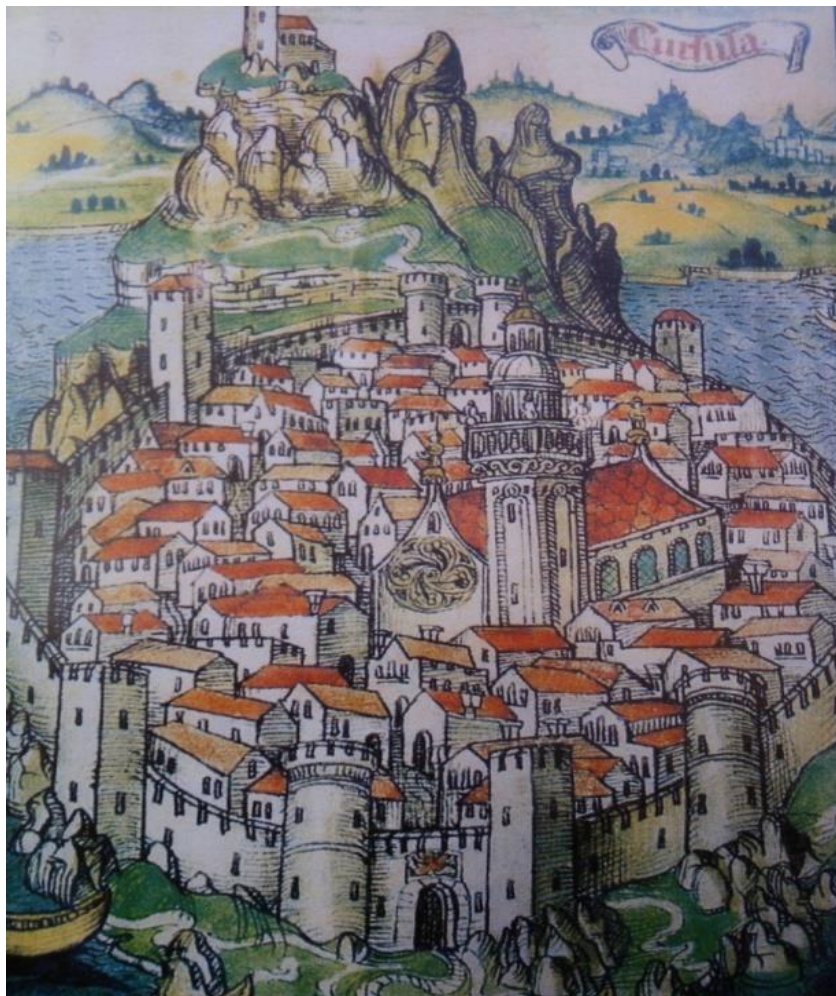
³⁸ Emisije o Korčuli i na Korčuli snimale su brojne televizijske kuće – francuske, britanske, američke. Ovdje spominjem samo neke novije primjere: emisija o moru „Thalassa“ programa France 3 (Perić, 2014); emisija o nacionalnim plesovima „Bare Feet“ postaje PBS, New York („Bare Feet” U Korčuli”, 2014); dokumentaristička emisija „House Hunters International“; kulinarski show BBC-a itd (Cahun, 2014).

³⁹ Slične elemente tzv. „spasiteljske etnografije“ – pokušaje da se dokumentira život u nestajanju u putopisima Korčule analizira i Grgurinović (2012). Alokronost je osobina koja se često pripisuje otocima, a označava nestodobnost, odnosno, izvan-vremenost, ne-uklopljenost u mainstream vremenski ritam i vrijednosti.

⁴⁰ Ovo je dojam samih sudionika istraživanja i o tome će još biti riječi u poglavlju Rezultati – Zašto Korčula?

vjerskih blagdana), već i u društvenom (pomaganje članstvu), financijskom (posudba novca, ulaganje u posjede i nekretnine), te kulturnom smislu (naručivanje i čuvanje umjetnina, očuvanje jezične i glazbene tradicije) (Tarle, 2010). Zanimljivo, najstarija crkvena pjesmarica na hrvatskom jeziku pripadala je upravo bratovštini Svih svetih s Korčule i potječe vjerojatno iz 15. stoljeća (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013a). Uloga bratovština jaka je i u identitetskom smislu kako na razini pojedinca i obitelji (zna se koje obitelji pripadaju kojoj bratovštini), tako i na razini lokalne zajednice – bratovština je otočka tradicija stara više od 600 godina, a stroga i naizgled nebitna unutarnja pravila (npr. koja svijeća se iznosi na koji vjerski blagdan) i mnogobrojne običaje bratovština stranci (ne-otočani) teško mogu dešifrirati i razumjeti.

Slika 4: Grad Korčula u 15. stoljeću (Konrad von Grünemberg, Pillgerreise von Konstanz nach Jerusalem)

Izvor: *Croatia, Homeland of Marco Polo* (2008)

Slika 5: Grad Korčula danas – pogled s mora

Izvor: <http://www.pticica.com/slike/korcula/1054166>

Slika 6: Grad Korčula danas – pogled s obližnje uzvisine

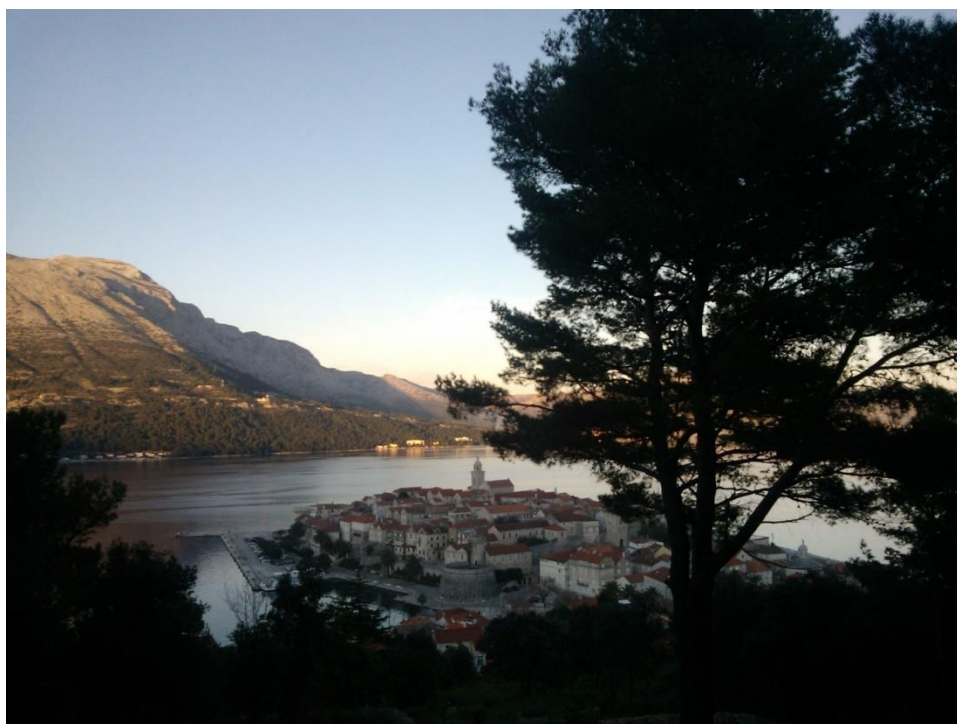

Foto: M. Marinović Golubić, veljača 2014.

Vela Luka najveće je i najmlađe mjesto na otoku, nastala u 18. stoljeću kao „specifičan oblik litoralizacije“ (Mirošević, 2008:156) premještanjem stanovništva naselja Blato u nekoliko kilometara udaljenu uvalu. Nenaseljenost te uvale i blizina mora pružili su dotadašnjim stanovnicima Blata mogućnost bavljenja ribarstvom, stočarstvom, poljoprivredom (Ostojić 1993:14) i pomorskom trgovinom viška poljoprivrednih proizvoda (Lajić 1994:51). Ta iseljenička kolonija sve više jača i već 1849. godine naselje ima 1085 stanovnika (Lajić 1994:52), od kojih je velika većina upravo iz Blata (Protić 1998:104), da bi nakon samo stotinjak godina *Vela Luka* brojčano nadmašila i Blato. Prvobitna akumulacija kapitala omogućila je razvoj brodogradnje i manufakture koji su kasnije poslužili kao osnovica za razvoj industrije (Mirošević 2008:177). Upravo je i najveći dio moderne industrije otoka bio lociran u *Veljoj Luci* i *Blatu*. Industrija je u *Blatu* smještena na rubnim dijelovima naselja i nije znatnije utjecala na fizionomiju naselja, za razliku od *Vele Luke*, gdje su brodogradilište i bivša tvornica ribe „oteli“ jedan obalni dio mjesta (Mirošević, 2008).⁴¹ Srce *Vele Luke* je riva, upotpunjena s većim brojem kafića od kojih njih nekoliko radi zimi i ljeti.⁴²

Slika 7: Dio *Veloluške* rive

Izvor: <http://www.croatianvillaholidays.com/en/croatia-destinations/vela-luka.php>

⁴¹ Neuklopljenost brodogradilišta „Greiben“ posebno je naglašena izgradnjom visokog zida (na čijem se vrhu nalazi bodljikava žica) koji ga i fizički odvaja od mjesta.

⁴² Malo iznad mjesta nalazi se najveći dućan široke potrošnje na otoku. Radi 7 dana u tjednu od 7 do 21 sat. Po ljeti ga posjećuju brojni turisti koji u njemu kupuju tjedne zalihe hrane koju sami spravlja i konzumiraju u apartmanima. Lokalni proizvođači hrane svoje povrće, voće i ribu skromno nude na „piaci“, tržnici koja radi samo ujutro.

Slika 8: Vela Luka – drvored čempresa prema groblju

Foto: M. Marinović Golubić, listopad, 2013.

Blato je jedno od najstarijih mjesta na otoku, smješteno u unutrašnjosti, uz plodno polje. Polje je ostavljeno za poljoprivrednu djelatnost, a naselje se širilo po okolnim brežuljcima. Mjesto je 1931. godine imalo preko 8.000 stanovnika i bilo je sve do 1981. najveće hrvatsko otočno mjesto. Danas kao podsjetnik na taj broj stoji mnoštvo praznih kamenih kuća.⁴³ Mjesto okružuju brojne linije suhozida i ako je Korčula najurbanije mjesto na otoku, onda je Blato svakako najruralnije – Blatsko polje najveća je obradiva površina na otoku.

---

⁴³ Masovno iseljavanje stanovništva Blata u 20. stoljeću ostavilo je traga. Blato je danas pionir pronatalitetne politike u Hrvatskoj. Među prvima su počeli davati financijske poticaje roditeljima razmjerne broju djece, studentske stipendije uz obavezu povratka te poduzetničke poticaje. Također, Blato se kroz različite medije promovira kao mjesto u kojem „nema krize“, „gdje se živi bez minusa i kredita“, gdje su obitelj i rad na prvom mjestu (Mrvoš-Pavić i Pavić, 2012; Orešić i Mihalić, 2012; Šilović, 2008).

Također treba dodati kako se život ne odvija samo u naseljima, već i u više ili manje skrovitim uvalama otoka.⁴⁴ Mjesta u unutrašnjosti otoka tijekom godina „širila“ su se u obližnje uvale, koje su im omogućile izvoz viška poljoprivrednih proizvoda, te bavljenje ribarstvom, a kasnije su bila mjesta oko kojih su se gradile kuće za odmor. Danas se te kuće u ljetnim mjesecima mahom iznajmljuju i stanovništvu služe kao dodatni izvor zarade.⁴⁵

Slika 9: Pogled na Blato s obližnjeg brežuljka

Foto: M. Marinović Golubić, listopad 2013.

---

⁴⁴ U par slučajeva sam do kuće ispitanika dolazila makadamskom cestom.

⁴⁵ Zanimljivo je primijetiti kako se u različitim vremenskim i povijesnim epohama davala prednost sasvim suprotnim strategijama smještanja naselja na samom otoku.

4.2. Demografsko-gospodarski pokazatelji

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine Korčula broji oko 15 i pol tisuća stanovnika (Tablica 3) što je čini drugim najnaseljenijim hrvatskim otokom⁴⁶.

Tablica 3: *Popis naselja i stanovništva otoka Korčule 1953.-2011. godine*

	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
Korčula	2.414	2.458	2.657	2.953	3.232	3.126	2.856
Čara	744	636	661	669	797	566	616
Pupnat	758	691	772	512	488	433	391
Račišće	1.057	945	644	511	456	468	432
Žrnovo	1.501	1.427	1.363	1.184	1.267	1.296	1.368
Blato	5.676	5.148	5.912	3.861	4.093	3.659	3.570
Potirna	111	68	25	13	14	21	23
Lumbarda	1.235	1.142	1.068	1.040	1.102	1.221	1.213
Smokvica	1.210	1.137	1.052	1.002	1.125	1.012	916
Vela Luka	4.310	4.297	4.193	4.398	4.464	4.380	4.137
<i>Ukupno</i>	<i>19.016</i>	<i>17.949</i>	<i>18.347</i>	<i>16.143</i>	<i>17.038</i>	<i>16.182</i>	<i>15.522</i>

Izvor: Državni zavod za statistiku. Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima; Naselja i stanovništvo RH 1857.-2001. <http://www.dzs.hr/>

Trenutni popisni podaci pokazuju trend smanjenja stanovništva – Popis stanovništva 2011. godine pokazao je 660 stanovnika manje nego Popis 2001. godine što je najveći apsolutni gubitak zabilježen u tom razdoblju na cijelom hrvatskom otočnom prostoru. Jedan dio gubitka možemo pripisati prirodnom padu stanovništva (483 više umrlih nego rođenih), a ostatak se odnosi na mehaničko kretanje stanovništva (177 više iseljenih nego useljenih) (Lajić i Mišetić, 2013:188). Nastavak je to negativnih demografskih trendova koji su započeli puno ranije (masovno iseljavanje s otoka započelo je krajem 19. stoljeća), a koji nisu samo karakteristični za otok Korčulu, već i za čitav hrvatski otočni prostor s izuzetkom premoštenih otoka. Sve do kraja drugog svjetskog rata stanovništvo Korčule se većinom isključivo bavilo zemljoradnjom. Oni koji se nisu bavili isključivo zemljoradnjom bili su obrtnici – brodari, kamenoklesari, građevinari, krojači, postolari, stolari, brijači ili nekih drugih struka. Neki su plovili na domaćim ili stranim brodovima, a uz rad na polju mnogi su morali i ribariti kako bi

⁴⁶ Korčula je dugo bila hrvatski najnapučeniji otok, a od 1981. godine to je Krk.

se prehranili. Do otvaranja brodogradilišta Greben u Veloj Luci 1948.g., na čitavom otoku postojala je samo jedna tvornica. Bio je to manji pogon za preradu ribe osnovan 1892.g. (Cetinić 1989; Mirošević 2006; Mirošević 2008:177). Na otoku je nakon Drugog svjetskog rata izgrađeno nekoliko tvornica – u prvom redu kako bi se spriječilo daljnje iseljavanje stanovništva. Do kraja 1980-ih zaposlenost otočana u industriji i proizvodnji te uslugama bila je dosta visoka – na otoku je radilo nekoliko tvornica, tri brodogradilišta, dvije brodarske tvrtke, više hotelsko-turističkih poduzeća i poljoprivrednih zadruga. Industrijaliziranost Korčule mogla se uspoređivati jedino s industrijalizacijom Krka (Stiperski, Malić i Kovačević 2002). Crkvenčić i sur. (1984) zaključuju kako analiza razvoja industrije otoka ukazuje da su se najviše razvile one grane koje su znale iskoristiti lokalne resurse: more i jeftinu radnu snagu – u brodogradnji, preradi ribe, te tvornicama trikotaže, krede, limene ambalaže, elektronskih uređaja. Početak 1990-ih donio je prelazak na tržišno gospodarstvo, te ne osobito uspješnu privatizaciju koja se i odrazila na broj zaposlenih. Kao ilustraciju negativnih ekonomskih trendova prikazat ćemo tablicu broja zaposlenih u industriji Vele Luke i Blata, dva centra u kojim je bila koncentrirana industrijska proizvodnja na otoku:

Tablica 4: *Broj zaposlenih u industriji Vele Luke i Blata, stanje 1984., 2008. i 2014. godine*

Vela Luka	Broj zaposlenih / godine		
	1984	2008	2014
Brodogradilište „Greben“	536	150	50-ak
Tvornica ribe „Jadranka“	230	ne radi	ne radi
Tvornica limene ambalaže	90	ne radi	ne radi
Tvornica elektronskih uređaja	70	33	6
Ukupno Vela Luka	926	183	56
Blato			
Tvornica trikotaže „Trikop“	365	ne radi	ne radi
Tvornica „Radež“	494	379	340
Tvornica „Karbon“	67	nema podataka	nema podataka
Ukupno Blato	926	379	340

Izvor: Podaci za 1984. godinu iz Crkvenčić i sur. (1984:97); za 2008. godinu iz Mirošević (2008:177-179); za 2014. godinu vlastito terensko istraživanje.

Sličan pad broja zaposlenih nalazimo i u gradu Korčuli. Sve brodarske tvrtke na otoku su se ugasile (Meditranska plovidba, Korčulanska plovidba). Ovo smanjenje broja zaposlenih u industriji djelomično je ublaženo zapošljavanjem u trgovini, turizmu i uslužnim djelatnostima.

Nakon što smo ukratko oslikali najvažnije geografske, povijesne i demografske osobine ovog južnodalmatinskog otoka u sljedećem koraku možemo krenuti na empirijski dio rada.

Metodološki okvir

5. Metodologija

5.1. Studija slučaja kao istraživački pristup

Ovaj rad studija je slučaja doseljavanja novog stanovništva na otok Korčulu. Zanimaju nas njihovi razlozi za doseljenje, dobni, socijalni i ekonomski status, poslovi i iskustva života na novoj lokaciji. Šire gledano, zanima nas što ih privlači na mjesta koja pokazuju negativne demografske trendove, odnosno, iz kojih se iseljava lokalno stanovništvo. Bitno je naglasiti kako ovo nije studija otočne zajednice, već pojave koju nalazimo na otoku. Također, u ovoj studiji nismo istraživali stavove lokalne populacije, već nam je fokus bio isključivo na novopridošlom stanovništvu.

Studija slučaja kao istraživačka strategija zajednička je psihologiji, sociologiji, politologiji, socijalnom radu, ekonomiji i drugim društveno-humanističkim znanostima. U svim ovim disciplinama potreba za studijom slučaja izranja iz želje da se razumije kompleksna društvena pojavnost. Općenito, studija slučaja označava „intenzivno proučavanje jednog slučaja“ (Gerring, 2004:352), „fokus na jednom određenom primjeru“ (Tight, 2010:329), „istraživanje jednog ili manjeg broja društvenih entiteta ili situacija o kojima se prikupljaju podaci iz različitih izvora i iznosi cjeloviti opis“ (Easton, 2010:119). U usporedbi s drugim metodama „snaga studije slučaja je u tome što omogućava da se dubinski istraži slučaj u okolnostima stvarnog života“ (Yin, 2006:111). Studija slučaja prikladna je u onim situacijama kada su naša istraživačka pitanja što?, kako? ili zašto?. U ovom radu studija slučaja je shvaćena kao istraživački okvir, strategija unutar koje će se koristiti nekoliko različitih istraživačkih metoda.

Studija slučaja ima dugu tradiciju u sociologiji,⁴⁷ štoviše, Gerring npr. tvrdi da je studija slučaja prva metoda društvenih znanosti (2006:x). Sve do kraja 1980-ih studija slučaja izjednačavala se svakim terenskim istraživanjem ili promatranjem uz sudjelovanje. Važan korak naprijed u razvoju i shvaćanju dosegnut je s redefiniranjem studije slučaja kao logičkog nacrtu koji koristimo u određenim jasno definiranim istraživačkim okolnostima (Platt, 1992).⁴⁸ Najvažniji koraci koje je potrebno napraviti prilikom izrade nacrtu studije slučaja tiču

---

⁴⁷ Najpoznatiji primjeri radovi su predstavnika Čikaške škole. O povijesti metode studije slučaja vidjeti Platt (1992).

⁴⁸ Yin (2004) studije slučaja dijeli na *holističke* (fokus je na cijelom slučaju) i *ukotvljene* (fokus je na manjim jedinicama unutar šireg slučaja), te na *pojedinačne* i *višestruke*. Stake (1994) razlikuje tri osnovna tipa studije slučaja: u prvom tipu koji naziva *intrinzična studija slučaja* istraživač/ica je zainteresiran/a upravo za taj određeni slučaj koji ne reprezentira ostale slične slučajeve, već je sam po sebi od interesa, te je cilj studije istražiti posebnosti vezane upravo uz taj slučaj. U drugom tipu studije zvanom *instrumentalna studija slučaja* sam

se: a) definiranja slučaja koji će se istraživati; b) odabira broja slučajeva (jednostruka ili višestruka analiza slučaja); c) oslanjanja li se (ili ne) na već postojeće teorije i kod odabira slučajeva i kod odabira metoda prikupljanja podataka (Yin, 2006). S obzirom na to da metoda studije slučaja smjera dubinskom istraživanju jednog ili manjeg broja slučajeva, potrebna „dubina“ može se postići jedino ako istraživač/ica osigura podatke iz više izvora, odnosno, podatke dobivene upotrebom različitih istraživačkih metoda. Tako dobivene podatke međusobno je moguće „triangulirati“,⁴⁹ to jest međusobno usporediti što pridonosi vjerodostojnosti samog istraživanja. Odabir konkretnog slučaja najvažniji je korak u samom istraživanju, a može biti vođen idejom da se izabere *tipični, ekstremni, ilustrativni* ili *longitudinalni* slučaj. U višestrukoj (grupnoj) studiji slučaja slučajevi mogu biti odabrani po načelu *potvrđnih*, odnosno sličnih slučajeva, *kontrastnih* slučajeva i *teoretski različitih* slučajeva (Yin, 2006:115).⁵⁰ U oba slučaja (i kada se odabire jedan i kada se odabire više slučajeva) potrebno je provesti „formalnu proceduru pregleda mogućih slučajeva“ koja se može bazirati na analizi dokumenata, literature ili raspitujući se kod ljudi upoznatih s potencijalnim slučajevima. Kriteriji za odabir su voljnost ključnih osoba da sudjeluju u istraživanju, potencijalno bogatstvo i dostupnost podataka, preliminarni dokazi da ćemo u odabranom slučaju naći pojavu, odnosno situaciju koja se želi istražiti (Yin, 2006).

---

slučaj je od sekundarnog značenja, njegova uloga je da pruži razumijevanje nečeg drugog, npr. da se dobije uvid u neku temu ili poboljša postojeća teorija. *Grupna studija slučaja* treći je tip studije, a radi se zapravo o proširenom prethodnom tipu (instrumentalnoj studiji) u kojoj se umjesto jednog istražuje više slučajeva (Stake, 1994:237-238).

⁴⁹ Triangulacija je ušla u upotrebu u društvenim znanostima kao metafora izvedena iz trigonometrije, odnosno, kartografije i navigacije. U osnovi se radi o tehnici lociranja određene točke na temelju podataka o poziciji druge dvije poznate točke (Berg, 2001:4). Prevedeno na jezik društvenih znanosti, triangulacija označava mogućnost gledanja na stvari iz više različitih perspektiva kako bi se dobio širi i precizniji uvid u istraživanu pojavu. Denzin (1978) navodi četiri moguća načina trianguliranja a to su: a) upotreba više tipova ili izvora podataka, b) više teorija, c) više istraživača, d) više metoda. Za mnoge istraživače triangulacija je ograničena na upotrebu različitih metoda prikupljanja podataka (najčešće tri) u istraživanju jedne pojave (citirano prema: Berg, 2001:4). Naravno, možemo se pitati što dobivamo triangulacijom? Miles i Huberman pišu kako u najboljem slučaju nalaze „možemo potvrditi a time ih i osnažiti, možda ih staviti 'u zagradu' ili dobiti nešto poput intervala pouzdanosti. [...] Može se dogoditi i da su drugi izvori nekonzistentni ili čak suprotstavljeni. Što u tom slučaju?“ Ovo naravno od nas može zahtijevati kompleksnije objašnjenje, ponovno preispitivanje nalaza ili inicirati sasvim drugačiji način promišljanja o tom problemu. Stoga bi zapravo triangulacija trebala biti ugrađena u same temelje načina na koji prikupljamo podatke, a ne samo analize (1994:267). Više o triangulaciji vidi npr. u: Denscombe, 2007:134-139.

⁵⁰ Različiti autori različito definiraju moguće kriterije za odabir slučajeva. Na primjer, Gerring (2006:89-90) navodi devet tehnika odabira slučaja, Denscombe (2007:40-42) osam, među kojim je uvrštena i situacija u kojoj istraživač nema kontrolu na odabirom slučaja npr. kada je istraživanje naručeno. U svakom slučaju od istraživača se očekuje da u izvještaju objasni svoj odabir konkretnih slučajeva, odnosno da podastre logiku kojom se vodio u odabiru.

Kao i svi istraživački pristupi i studija slučaja pati od određenih ograničenja.⁵¹ Ako istraživanje radimo samo na jednom ili nekoliko slučajeva logično je da se nakon samog istraživanja možemo pitati: koliko je odabrani slučaj reprezentativan, koliko su istraživački nalazi jedinstveni za određen izabrani slučaj i kako na temelju toga možemo donositi neke opće zaključke. Iako je svaki slučaj u nekom pogledu jedinstven, on je u isto vrijeme primjerak šire klase svoje vrste. Mjera do koje se nalazi studije slučaja mogu generalizirati ovisi o tome koliko je odabrani slučaj sličan drugim slučajevima svoje vrste. Na istraživaču je da definira osobine na temelju kojih se može izvršiti usporedba s drugim slučajevima iste vrste kako bi se moglo zaključiti koliko su istraživački nalazi relevantni i u drugim slučajevima. Iznošenje pojedinosti o lokalnom povijesnom, društvenom, institucionalnom ili fizičkom kontekstu također olakšava usporedbu (Yin, 2003). U ovom slučaju odabran je otok Korčula s obzirom na to da u odnosu na druge hrvatske otoke ima relativno velik broj stanovnika uslijed čije brojnosti možemo očekivati i više različitih tipova migranata. Ono po čemu nam se otok učinio dobrim primjerom za studiju slučaja je i raznolikost tipova naselja – na otoku je jedna gradska sredina, te više ruralnih naselja. Naravno, svjesni smo da bi nalazi studije bili puno uvjerljiviji da je u istraživanje bio uključen barem još jedan otok. Ipak navedeno nismo mogli postići zbog ograničenih vremenskih i financijskih resursa koji su nam u danom trenutku bili na raspolaganju. U budućnosti bi istraživanje svakako trebalo proširiti i na druge hrvatske otoke.

Ukratko, možemo zaključiti kako studiju slučaja shvaćenu kao istraživački pristup određuju sljedeće osobine: dubina studije radije nego širina studije; pojedinačno prije nego općenito; fokus na odnosima i procesima prije nego na ishodima; prirodno okruženje prije nego izolirani čimbenici; više izvora podataka i više metoda istraživanja prije nego jedna istraživačka metoda (Denscombe, 2007:37). U sljedećem odlomku prikazat ćemo kojim smo se istraživačkim metodama služili u istraživanju.

---

⁵¹ Iako je često korištena istraživačka strategija njezin status se uvijek iznova tematizira. Vidi npr. radove Eisenhardt, 1989; Flyvbjerg, 2006; Gerring, 2004, 2006; Platt, 1992; Stake, 1994; Tight, 2010; Verschuren, 2003; Yin, 2003, 2006 itd.

5.2. Korištene istraživačke metode i analize

Kvalitativne istraživačke metode odabrane su u prvom redu zbog toga jer se radi o relativno maloj i neistraženoj populaciji (doseljenici) koja statistički nije uvijek „vidljiva“. Kvalitativna istraživanja planiramo kada želimo „obuhvatiti kontekstualno bogatstvo istraživane pojave ili širu puninu ljudskih svakodnevnih iskustva. ... Privlačnost kvalitativnog istraživanja leži u činjenici da omogućuje izradu dubinskih studija o širokom spektru tema, ali u jednostavnim, svakodnevnim terminima“ (Yin, 2011:6). Isti autor navodi pet osobina kvalitativnog istraživanja:

1. istražuje značenja koja ljudi pridaju svojim životima;
2. prikazuje poglede i perspektive ispitanika;
3. uzima u obzir kontekst unutar kojeg ljudi žive;
4. pridonosi spoznajama o postojećim ili novim konceptima koje mogu pomoći u objašnjenju ljudskog ponašanja;
5. teži k upotrebi više izvora dokaza i ne oslanja se samo na jedan izvor (Yin, 2011:7-8).

U ovom istraživanju korišteno je više istraživačkih metoda i izvora podataka, a to su: a) anketni upitnik na uzorku od 37 novodoseljenih ispitanika, b) intervju (polustrukturirani) i grupni intervju na uzorku od 41 ispitanika (37 novodoseljenika i 4 ekspertna intervju), c) statistički podaci (Popisi stanovništva, podaci Ministarstva unutarnjih poslova).

U nastavku iznosimo nešto više o svakoj korištenoj istraživačkoj metodi.

5.2.1. Demografski upitnik

Demografski upitnik bio je planiran s obzirom na dva cilja: prvi, da se istraživanju osiguraju usporedivi odgovori na osnovna demografska pitanja i pitanja o osobnoj migracijskoj povijesti (koja se lako zaborave jednom kada se započne intervju), te kao svojevrsno zagrijavanje, priprema za intervju, kako za ispitanika, tako i za ispitivača. Informacije koje je demografski upitnik pokrивao (Prilog br. 1) ticale su se godine i mjesta rođenja, radnog, obrazovnog, bračnog i ekonomskog statusa, te koliko su se puta i gdje u životu selili. Također, upitnik je pokrивao i podatke o državljanstvu i nacionalnosti. Ti podaci su mi bili bitni kako bi ih mogla usporediti s podacima službene statistike (popisa stanovništva), a u kojima se koriste kategorije državljanstva, mjesta rođenja i zemlje podrijetla.

5.2.2. Intervju i grupni intervju

Uobičajeno razlikujemo tri vrste intervjuja:⁵² standardizirani (formalni ili strukturirani), nestandardizirani (neformalni ili nestrukturirani), te polustandardizirani (polustrukturirani ili fokusirani) intervju (Berg, 2001:68). U standardiziranom intervjuu pitanja su unaprijed pripremljena i zatvorenog su tipa, odnosno, radi se o onome što uobičajeno nazivamo upitnikom ili anketom. Ispitivač/ica najčešće ne postavlja dodatna pitanja i ne potiče ispitanike da detaljnije objasne svoj odgovor, već prati unaprijed zadani raspored. S druge pak strane, nestandardizirani intervju započinjemo kada unaprijed ne možemo odrediti koja su to nužna pitanja koja bi ispitanicima mogli postaviti ili kad istraživači/ice nisu upoznati s ispitanikovim životnim stilom, etničkim ili religijskim praksama i običajima i slično. U ovom tipu intervjuja istraživači razvijaju, prilagođavaju i postavljaju pitanja i potpitanja na licu mjesta, već prema danoj situaciji i ciljevima istraživanja (Berg, 2001:70). U trećem tipu, polustandardiziranom intervjuu istraživač ima prethodno pripremljen upitnik, odnosno napisanu listu istraživačkih pitanja – protokol – koja želi postaviti, ali za razliku od strukturiranog intervjuja redoslijed i način verbaliziranja određenog pitanja razlikovat će se sukladno kontekstu i okolnostima intervjuja. Umjesto zatvorenih, prethodno ponuđenih odgovora cilj je doprijeti do riječi i tumačenja samih ispitanika, odnosno, osvijetliti perspektivu sudionika (Miles i Huberman, 1994; Yin, 2011) . Pretpostavka ovog istraživanja je bila da razloge selidbe na otok ne bi mogli adekvatno ispitati standardiziranim upitnikom, jer je nužno čuti kontekst odluke i objašnjenje kako ga nude sami ispitanici, stoga se metoda polustrukturiranog intervjuja učinila najpogodnijom.⁵³ Brettell i Hollifield tvrde kako metodu životne priče (a mi bismo tu dodali i kvalitativni intervju) koristimo da bi zahvatili „bogatu teksturu življenog iskustva migranata i kulturnog konteksta odlučivanja“ (2007:12-13). Kvalitativni pristup istraživanju omogućuje dublji uvid u istraživano područje, teži kontekstualizaciji i cjelovitosti u objašnjavanju, što s druge strane može dovesti do toga da se izgubi fokus. Široki spektar tema koje su u intervjuima u sklopu ovog istraživanja navodili ispitanici poput stanovanja, posla, braka, djece, slobodnog vremena, jela, međuljudskih odnosa – bogatstvo je, ali i balast, stoga je prethodno postavljanje jasnih istraživačkih ciljeva prema kojima će se kasnije usmjeravati analiza od velike važnosti.

---

⁵² Neki autori razlikuju samo dva osnovna tipa intervjuja: strukturirani i kvalitativni intervju (Yin, 2011).

⁵³ Međutim, u ovom radu želja nije bila ostati samo na značenju, interpretaciji i diskursu sudionika istraživanja, već i promotriti njihove stvarne čine, prakse i odnose. U liniji je to s kritičko-realističkom vizijom svijeta u kojoj realnost nije ograničena na ono što možemo iskusiti ili na to kako je mi sami interpretiramo, već je kombinacija jednog i drugog (Iosifides, 2011).

5.2.2.1. Ispitanici i uzorak

Za istraživanje je bilo važno ne ogoliti koncept „novih otočana“ već prikazati što veći broj različitih domaćih i stranih migrantskih putova (Rivera Escribano, 2007:32). Stoga su i kriteriji za odabir ispitanika bili postavljeni široko – uvjet je bio da su došljaci ili povratnici na otok Korčulu, te da tu borave više od šest mjeseci godišnje. Točan kriterij dužine godišnjeg boravka nije uveden jer je svaki ionako arbitran, stavljena je tek donja granica (šest mjeseci), jer je želja bila „uhvatiti“ trajne otočne stanovnike, dakle, one koji stalno žive na otoku, ali i one koji otok kombiniraju s još nekom lokacijom, ali na taj način da je otok dominantna ili barem jednako-trajna stambena odluka.⁵⁴ Ispitanici su na otok došli u prosjeku prije 6 godina, iako ni tu nije bilo postavljenih kriterija, bilo je ispitanika koji su tek šest mjeseci na otoku i onih koji tu žive 16 godina.

Do ispitanika sam dolazila metodom snježne grude – preko sustava međusobnih preporuka (na svaki intervju nosila sam bilježnicu s kontaktima koje sam redovito dopunjavala). Ovakav tip uzorkovanja osigurao je i relativno dobar odaziv – u velikom broju slučajeva mogla sam se pozvati na osobu koja je potencijalnom ispitaniku poznata. Uz ovo, od velike mi je pomoći bilo nekoliko informanata iz tri različita mjesta na otoku (ljudi koji su dobro upoznati s društvenim događanjima) koji su mi ponudili svoje iskustvo i znanje za što uspješnije prikupljanje kontakata. Njihova pomoć bila mi je najvažnija u početnoj fazi istraživanja. Kako je istraživana tema (stranci na otoku) na neki način „javna“ odnosno ljudi znaju tko su među njima novodoseljeni stanovnici, nisam imala problema s pronalaženjem ispitanika, ali je izazov bio s njima ostvariti dobar početni kontakt.

U odabiru uzorka vodilo se računa o tome da se obuhvati područje čitavog otoka i da se u uzorku nađe više različitih tipova ispitanika, a s obzirom na to da sam na terenu vidjela

---

⁵⁴ Trajanje je jedno od temeljnih definicijskih odrednica migracije. Kako bi pobliže opisali problematičnost određivanja minimalnog kriterija prikazujemo kontinuum koji je za potrebe svog istraživanja razradila O'Reilly (1995:29; prema Božić, 2001:319): prva kategorija – iseljenici preselili su se trajno. Oni tvrde da žive u području useljenja, većinom posjeduju nekretnine te se ne žele nikada vratiti. Druga kategorija – stanovnici su koji imaju dom u zemlji imigracije prema kojoj se i orijentiraju te imaju legalan status, ali provode dva do pet mjeseci u godini u zemlji podrijetla gdje imaju drugi dom ili posjećuju prijatelje i rođake. Sezonski posjetitelji žive u zemlji podrijetla, ali provode godišnje dva do šest mjeseci (u jednome ili više posjeta) u novim odredištima. Orijentirani su prema zemlji podrijetla. Povratnici većinom imaju drugi dom, posjećuju novu destinaciju ovisno o obvezama. Turisti tvrde da su u području samo zbog odmora. Neki posjeduju apartmane, ali većina iznajmljuje prostor za kraći boravak“ (Božić, 2001:319). Ako bi ovu podjelu primijenili na naše istraživanje onda možemo reći da smo u empirijskom istraživanju obuhvatili prve tri kategorije na trajnijem polu kontinuuma, a to su iseljenici, stanovnici, te u manjoj mjeri sezonski posjetitelji.

kako se radi o izrazito raznolikoj skupini. Sveukupno, intervjuiran je 41 ispitanik/ica – 37 novodoseljenih stanovnika i 4 eksperta (detaljniji demografski pregled donosimo u poglavlju Rezultati). Ukupno trideset novodoseljenih ispitanika u uzorku na otoku boravi cijelu godinu, dok jedan dio (sedam) na njemu boravi između šest i dvanaest mjeseci godišnje. Što se tiče prostornog razmještaja, najveći broj ispitanika u uzorku živi u Veloj Luci (17), zatim slijede Korčula (9), Blato (4), Lumbarda (4), Smokvica (2) i Pupnat (1).

U kvalitativnim istraživanjima uobičajeno se navode dva kriterija za određivanje potrebnog broja ispitanika (Seidman, 2006:55). Prvi je dovoljnost (engl. *sufficiency*) i ukazuje na potrebu da uzorak bude dovoljno velik da su u njemu zastupljene različite kategorije ispitanika koje čine ciljanu populaciju. Drugi kriterij je zasićenost⁵⁵ (engl. *saturation*) i prema tome kriteriju dovoljan broj ispitanika određuje se prema točki u kojoj istraživač/ica procijeni da više nema napredovanja k novim spoznajama nego se u dobivenim podacima ponavlja ono što je već izrečeno. U ovom istraživanju vodili smo se principom zasićenosti, iako je financijsko i vremensko ograničenje utjecalo na to da uzorak nije bio veći, odnosno da istraživanje nije rađeno na barem dva otoka.

5.2.2.2. Predložak za intervju

Već je spomenuto kako se u ovom istraživanju koristila metoda polustrukturiranog intervjua. Predložak za intervju (Prilog br. 2) sastojao se od sljedećih tema: život prije doseljenja na otok, neposredne okolnosti koje su dovele do preseljenja, proces selidbe i preseljenja, život na otoku i svakodnevne aktivnosti, odnos s lokalnom zajednicom, ocjena pojedinih usluga i sadržaja na otoku, te planovi za budućnost. Vidljivo je da se htjelo obuhvatiti tri međusobno povezana aspekta migrantskog iskustva, a to su: život prije dolaska / odlučivanje / život nakon dolaska. Predložak se prilagođavao pojedinim ispitanicima i bio je okviran – intervju predstavlja interakciju dvoje ljudi, stoga ga i nije moguće unaprijed i do kraja planirati.⁵⁶ S druge strane unaprijed pripremljen predložak je poželjan ako se želi osigurati da na neke teme odgovore svi ispitanici (Šikić-Mićanović, 2012:36). Izbjegavala su se pitanja koja bi na neki način uključivala vrijednosnu evaluaciju samog preseljenja, odnosno, nije bio cilj da sudionici naknadno procjenjuju je li njihova odluka bila dobra ili loša, već su nas zanimali razlozi koji

---

⁵⁵ Pojam „zasićenost“ dolazi iz Utemeljene teorije (engl. *Grounded theory*) a označava točku u kojoj „dodatna analiza više ne pridonosi otkrivanju ničeg novog o kategoriji“ (Straus, 1987:21, citirano prema Denscombe, 2007:100).

⁵⁶ Iako je u nekim istraživanjima migranata korištena metoda nestrukturiranog upitnika (npr. O'Reilly, 2000), s obzirom na ograničeno vrijeme koje sam imala i na moju usmjerenost na sasvim određenu temu – migrantski razlozi, predložak za intervju pokazao mi se dosta korisnim vodstvom.

su vodili preseljenju, koja značenja ispitanici pridaju tome, te kako je tekao sam proces preseljenja i navikavanja na novi život.

Intervjui su se odvijali na hrvatskom (15) i engleskom jeziku (13), te u jednom slučaju španjolski (uz prisutnost treće osobe koja je prevodila pitanja i odgovore). Kako se radi samo o jednom intervjuu ostavili smo po strani moguća pitanja o autentičnosti intervjuja i ulogi prevoditelja u trokutu istraživačica – sudionica intervjuja – prevoditeljica. U par slučajeva jezik intervjuja je bila kombinacija hrvatskog i engleskog, ispitanici bi započeli na hrvatskom ali bi u jednom trenutku nastavili na engleskom ili bi samo ubacili koju englesku riječ.⁵⁷ Sposobnost prenošenja misli ovisi o poznavanju jezika, stoga je za istraživanje bilo važno da ispitanici odgovaraju na jeziku na kojem se lakše izražavaju. Ispitanici su se raspitivali na kojem jeziku mogu odgovarati, nakon čega ima je rečeno da odgovaraju na jeziku koji im je jednostavniji ili bi se dogovorili i našli zajednički jezik. Također, mnogi ispitanici – povratnici govore dijalektom kakav je na ovim prostorima bio u upotrebi prije 40 (ili više) godina kada su se s Korčule iseljavali njihovi roditelji ili oni sami. U tim situacijama moja djelomična upoznatost s krajem (korčulansko podrijetlo) pomogla mi je da ih bolje razumijem.⁵⁸

5.2.2.3. Vrijeme i mjesto provođenje intervjuja

Intervjui su bili provedeni u tri etape tijekom godine dana. Prva etapa bila je pilot istraživanje (kolovoz 2013.) s namjerom da se na malom uzorku „testiraju“ planirani predložak za intervju i upitnik. Zanimalo me kako će ispitanici reagirati na pojedina pitanja, hoće li ih razumjeti, trebam li ubaciti dodatna pitanja ili eventualno skratiti predložak za upitnik. Također, bilo mi je bitno da upitnik i predložak za intervju ne budu uvredljivi (s obzirom na to da su u istraživanju trebali sudjelovati ispitanici različite nacionalnosti, spola, dobi i vjeroispovijesti) (Berg, 2001:80; Vathi, 2011). Ipak, najvažnije mi je bilo vidjeti postoji li zanimanje za sudjelovanjem u istraživanju, te koliku stopu odbijanja mogu očekivati. Općenito, pilot istraživanje pokazalo mi se kao dobar uvod u ono što mogu očekivati na terenu, a tom prilikom prikupila sam i prve kontakte potencijalnih ispitanika,⁵⁹ te sam mogla početi planirati

---

⁵⁷ Pojedini ispitanici odgovarali su na engleskom ne zato što ne bi znali hrvatski već su se bojali da neće biti u mogućnosti dovoljno dobro se izraziti – smatrali su kako je za intervju potrebna jedna „viša“ razina znanja od primjerice znanja potrebnog za svakodnevno sporazumijevanje u dućanu ili sl.

⁵⁸ Jednako tako, vjerojatno je moje korčulansko podrijetlo navelo neke ispitanike da na pitanja koja su se odnosila na lokalnu zajednicu daju pristojne i očekivane odgovore.

⁵⁹ Prvoj ispitanici pristupila sam na plaži. Primijetila sam da sa svojom djecom ne govori hrvatski, dok s druge strane ta ista djeca uz materinji jezik izvrsno govore i hrvatski i to lokalnim dijalektom.

sljedeće putovanje na Korčulu. Također, kao rezultat spoznaja dobivenih kroz pilot istraživanja dodatno sam proširila upitnik, te predložak za intervju ubacivši neka dodatna pitanja i teme koje su se pojavile za vrijeme vođenja intervjuja.

Druga etapa terenskog rada odvijala se u listopadu 2013. Nekolicinu intervjuja dogovorila sam iz Zagreba, a ostatak sam planirala na licu mjesta u samoj Korčuli. Intervjue sam najčešće dogovarala telefonski ili e-poštom. U ostalim slučajevima, ispitanike bi potražila u njihovu domu ili na poslu, u kafiću ili na cesti, gdje god bi mi lokalno stanovništvo skrenulo pozornost na njih. S obzirom na to da se radi o relativno malim sredinama gdje su interakcije na javnim prostorima uobičajene potonja strategija je dobro funkcionirala.

Treća etapa terenskog istraživanja odvijala se u veljači 2014. godine. Mjesec veljača odabran je namjerno – u kasno proljeće, ljeto i jesen Korčulu posjećuje puno više sezonskih posjetitelja, dok je zima mjesec kada ih na otoku nema ili ima malo, te se tada tamo nalaze gotovo isključivo „trajniji“ doseljenici. Etapno terensko istraživanje za mene se pokazalo vrlo važnim i potrebnim. Prvo, vremenski odmak i analiza prvih materijala koje sam skupila stvorili su priliku da u drugoj fazi istraživanja poboljšam tehniku postavljanja pitanja, stila vođenja intervjuja i bilježaka. Također, pojavile su se i neke nove teme koju su u prvom istraživanju ostale nespomenute. Treće, imala sam prilike posjetiti neke ispitanike od prošlog puta i zabilježiti eventualne promjene koje su uslijedile u njihovom životu. To mi je ukazalo na nestalnost istraživane pojave – iako je moj fokus bio na stalnijem stanovništvu koje većinu godine provodi na otoku, dvoje ispitanika je u međuvremenu odselilo. Osim toga ti naknadni neformalni razgovori s ispitanicima – iako se nisu brojali kao intervjui – pomogli su mi steći bolji uvid u istraživanu pojavu i maknuti se od uobičajenih tema zadanih postojećim predloškom za intervju. Na ovom terenskom istraživanju organizirala sam, kada je to bilo moguće, da intervjuu u isto vrijeme prisustvuju i supruga i suprug. Tako sam, nadam se, dobila dvije, iako vrlo slične, ali drugačije obojane strane iste migrantske priče.⁶⁰ Intervjui s ispitanicima odvijali su se najčešće u domovima ispitanika ili u javnim prostorima (kafići, plaža), radnom mjestu, te u jednom slučaju u kući u kojoj sam bila smještena. Ispitanici su bili ti koji su određivali vrijeme i mjesto susreta i vrijeme i mjesto održavanja intervjuja. Najčešće, ako ispitanici nisu imali zadovoljavajuće riješeno stambeno pitanje (npr. žive u podstanarstvu ili u proširenoj obitelji, ili tek uređuju svoj životni prostor ili su smatrali da njihov prostor nije

---

⁶⁰ „Intervju u paru“ nije uvijek najpoželjnija istraživačka situacija. Na primjer L. Šikić-Mićanović piše kako je u njezinom istraživanju čija je tema bila položaj ruralnih žena u Hrvatskoj intervjuiranje u paru značilo manje slobode za intervjuiranu ženu i bio je znak svojevrsnog nadzora nad ženom od strane muža. Ali, nastavlja autorica, „i to se također pokazalo produktivnim. Premda nije bilo planirano, intervjuiranjem para umjesto pojedinca mogla sam čuti obje strane i steći dojam o interakcijama i unutarnjoj dinamici kućanstva te o načinu na koji pojedinci dogovaraju svoje potrebe unutar općih ciljeva kućanstva“ (2012:45).

dovoljno reprezentativan za posjete), neutralniji, prikladniji (ili čak formalniji od odlaska u kuću) bili su kafići.⁶¹ Svi intervjui rađeni su licem u lice. Također, sve intervjuje sam snimala (osim nekih dijelova intervjua sa zaposlenicima agencija za koje sam odmah nakon razgovora napravila bilješke). Transkripti su rađeni od riječi do riječi.⁶² U transkriptima sam ostavljala izraze kao u originalu. Nisam ispravljala eventualne jezične ili gramatičke pogreške (nastale zbog dijalektalnog govora ili nepotpunog poznavanja jezika, uključujući i moje greške u intervjuiima na engleskom jeziku). Pogreške sam ostavljala jer su tema rada doseljenici, kako bi se što vjernije prikazalo s kakvim se jezičnim ograničenjima ispitanici susreću. Svaki intervjui je popraćen bilješkama o okolnostima koje su pratile vođenje intervjua, lokaciji, vremenu i eventualnim osobitostima.

Osim pojedinačnih intervjua za potrebe ovog istraživanja provedeno je i devet grupnih intervjua. Namjerno ne koristimo termin fokus grupa jer se ovdje nije niti radilo o fokus grupi. U ovom istraživanju grupne intervjuje možemo definirati kao intervjuje s dva, odnosno tri ispitanika koji su nastali spontano ili su ispitanici izrazili želju da u razgovoru sudjeluju i njihov novodoseljeni prijatelj/ica, susjed/a, kolega/ica ili suprug/a. U svim grupnim razgovorima, a bilo ih je devet, ispitanici su se međusobno prethodno poznavali. Dakle da ponovimo – za potrebe istraživanja provedena su 22 pojedinačna intervjua i devet grupnih. Dobra strana grupnih intervjua je što su se ispitanici nadopunjavali, navodili različite aspekte istog događaja, posebno u slučaju kada se radilo o supružnicima. Također, ispitanici su bili puno spontaniji. Loša pak strana je u tome što su sudionici davali nešto kraće odgovore, te se teže stvarala atmosfera intimnosti. Pojedinačni intervjui u tom pogledu pružaju puno više mogućnosti za potpitanja, na raspolaganju je više vremena i sva je pažnja istraživača usmjerena samo na jednu osobu.

Intervjui sa zaposlenicima agencije za prodaju nekretnina i turističke agencije jedini su intervjui s predstavnicima lokalne zajednice (iako je razdvajanje lokalna zajednica – novopridošlo stanovništvo pomalo i umjetno, jer su novopridošli stanovnici ujedno i članovi lokalne zajednice, a između ostalog i vlasnici agencija za prodaju nekretnina). Ti intervjui trebali su biti kako ekspertni intervjui (nekretnine i turizam područja su blisko povezana s migracijom) tako i pogled u svijet lokalnog stanovništva. Ekspertni intervjui važni su iz dva

---

⁶¹ Također, muški ispitanici (bez obzira na dob ili bračni status) najčešće su razgovore dogovarali u kafiću. Ne treba zanemariti značaj mjesta odvijanja intervjua. Također, ne treba zanemariti niti popratne tehničke aspekte lokacijske odluke poput količine okolinske buke prilikom razgovora u kafiću ili neke druge moguće distraktore ako se na primjer razgovor vodi kod kuće ili na poslu.

⁶² Za 20 intervjua transkripte sam radila sama, ostalih devet je radila osoba s mnogo iskustva u tom poslu. Nekoliko transkripata nije transkribirano u cijelosti. Izostavljeni su oni dijelovi koji se u užem smislu nisu odnosili na istraživanu temu. Radi se o korisnom etnografskom materijalu koji se može i naknadno koristiti.

razloga – prvo jer istraživaču daju informacije i objašnjenja iz područja izvan istraživačeve kompetencije, i drugo, jer u isto vrijeme mogu biti i izvor informacija o potencijalnim ispitanicima te istraživača voditi k njima. Tko su „eksperti“ važni za pojedino istraživanje određuje istraživač sukladno istraživačkoj temi. Sam istraživač nije zainteresiran za individualne biografije eksperata, već za one informacije koje ekspert posjeduje kao član neke organizacije, institucije, kompanije i sl. Ta njegova znanja tiču se „uvjeta djelovanja, pravila odlučivanja, kolektivnih orijentacija i društvenih obrazaca interpretacije“ (Littig, 2013). Ekspertni intervjui u ovom slučaju pokazali su se kao jako dragocjeno iskustvo i dalo mi je sasvim nove i drugačije uvide u temu doseljavanja.

5.2.2.4. Trajanje intervjua

Intervjui u sklopu ovog istraživanja u prosjeku su trajali oko četrdeset i pet minuta do sat vremena – najkraći intervju trajao je devet minuta, najduži sat i trideset minuta. Pitanje idealnog trajanja intervjua često se postavlja, ali na njega nema idealnog odgovora, jer trajanje ovisi o temi i ciljevima istraživanja, ali i ispituvaču/ici i ispitanicima (Berg, 2001:80-81).

5.2.3. Statistički podaci

U ovom istraživanju korišteni su statistički podaci Popisa stanovništva Republike Hrvatske 2011. godine koji se odnose na migracijska obilježja stanovništva otoka Korčule. Također, u istraživanju se iznose podaci Ministarstva unutarnjih poslova koji se odnose na broj izdanih privremenih i trajnih dozvola boravka za strane državljane za sve hrvatske otoke. Nedostatnost statističkog bilježenja migranata problem je koji je već davno uočen kako u međunarodnoj tako i u domaćoj statistici (npr. Castles i Miller, 2009; Mesić, 2002). Službena statistika bilježi samo registrirane promjene, minimalnog trajanja od godine dana. Uz ove izazove, populacija koja je nama u istraživanju bila relevantna potencijalno ima heterolokalne navike stanovanja (kombinira dvije ili više stambenih lokacija), odnosno obilježja privremenosti i sezonalnosti, tako da oslanjanje na službene podatke ne daje sasvim jasnu sliku. Naravno, mnoštvo je i drugih podataka na raspolaganju ako se želi točnije definirati broj otočnih imigranata⁶³. Međutim, kako to nije bio primarni cilj ovog rada koristili smo se

---

⁶³ Salvà-Tomás (2002) se za određivanje broja stranog stanovništva na Balearima koristio sljedećim podacima: za trajno strano stanovništvo to su popisni podaci (popis stanovništva, registar birača i godišnji podaci o

samo gore navedenim službenim podacima. Osim toga, ovim istraživanjem obuhvaćeno je nekoliko različitih statističkih i konceptualnih kategorija doseljenika – vanjskih i unutarnjih, trajnih i privremenih što dodatno otežava pokušaj određivanja njihova broja.⁶⁴

---

strancima koji su ostvarili pravo na različite radne i boravišne dozvole). Za određivanje broja privremenog stanovništva procjena se temeljila na:

- broju prodanih avionskih karata različitih aviokompanija koje operiraju na Balearima,
- broju izdanih građevinskih dozvola,
- podacima o vlasništvu iz katastra,
- podacima o obveznicima plaćanja poreza za uslugu prikupljanja smeća i poreza na vozila,
- broju registriranih korisnika električne energije,
- ispitivanjem zaposlenika gradske uprave za planiranje,
- podacima lokalnog policijskog ureda,
- podacima zaposlenika pošte,
- informacijama socijalne službe (za iregularne migrante).

⁶⁴ O suvremenoj problematičnosti uobičajenih dihotomija migracijskih studija poput unutarnje-vanjske, trajne-privremene, dobrovoljne-prisilne, legalne-ilegalne vidjeti: King (2002).

5.3. Način analize podataka

U analizi kvalitativnih podataka Denscombe (2007) navodi pet koraka, a to su: 1. priprema podataka; 2. upoznavanje s podacima; 3. interpretacija podataka (stvaranje kodova, kategorija i koncepata); 4. provjera podataka; 5. prezentiranje podataka. U praksi ovi koraci ne predstavljaju linearan hod, već su više hodanje naprijed nazad. Miles i Huberman (1994) definiraju analizu u nešto malo drugačijim okvirima, odnosno, kao slijed sljedeće tri aktivnosti: redukcija podataka, prikaz podataka i izvlačenje zaključaka i verificiranje. Redukcija podataka odnosi se na „proces odabira, fokusiranja, pojednostavljivanja, apstrahiranja i transformiranja podataka koji se pojavljuju u terenskim bilješkama i intervjuima“ (Miles i Huberman, 1994:10). U svim ovim fazama kodiranje se pokazuje kao ključno jer se radi o matrici, odnosno načinu organiziranja i logičnog povezivanja materijala koji su u tom procesu agregiranja podesniji za tumačenje. U samom kodiranju kombinirali smo dva pristupa – jedan dio kodova kreirali smo unaprijed (kodovi su pratili predložak za intervju), dok je ostatak kodova nastao na temelju podataka koji se iznose u tekstu.⁶⁵ Prvu razinu kodova – onu deskriptivnu grupirali smo u manji broj općenitijih kodova (kategorija, tema) na temelju kojih je u konačnoj analizi izlučen još manji broj najopćenitijih kodova (tzv. analitičkih kodova (Richards, 2009:102), odnosno koncepata.

5.3.1. Kako osigurati pouzdanost i vjerodostojnost kvalitativne studije?

Kao metode osiguravanje pouzdanosti i vjerodostojnosti kvalitativne studije Yin navodi tri principa: transparentnost, metodičnost i prijanjanje uz dokaze. U nastavku ćemo objasniti što se misli pod svakim od tih principa posebno (2011:19-20).

a) Transparentnost se odnosi na „opisivanje i dokumentiranje kvalitativno-istraživačkih procedura, stavljanje svih podataka na raspolaganje drugim istraživačima, suradnicima, kolegama ili ispitanicima na provjeru“, a ta provjera može biti rezultat kritike, podrške ili poboljšanja. U konačnici ideja je da i drugi istraživači (ili bilo koji drugi zainteresirani akteri) budu u mogućnosti rekonstruirati način na koji smo došli do određenih podataka ili zaključaka.

---

⁶⁵ Miles i Huberman (1994) navode nekoliko osnovnih strategija kodiranja, a osnovna je razlika između kodova nastalih a priori, dakle, oblikovanih od strane istraživača/ica prije samog čitanja konkretnog materijala kao neka baza iz koje se kodovi pridodaju istraživačkom materijalu, te induktivnog kodiranja proizašlog na temelju sadržaja materijala.

b) Metodičnost znači da je „istraživač pratio zadane parametre istraživačke procedure kako bi se minimalizirala mogućnost obavljanja hirovitog ili nemarnog istraživačkog posla“ (Yin, 2011:19). Također, metodičnost se može odnositi i na potrebu da se samorefleksivno opiše vlastiti stav prema istraživanoj pojavi, odnosno da se naglasi odnos između istraživačeve vlastite pozicije, te događaja i sudionika na terenu.

c) Prianjanje uz dokaze upućuje na to da „bez obzira na to kakav tip podataka se prikupljao, zaključak studije mora biti izveden upravo u odnosu na te podatke“. Na ovom mjestu nalazimo razlikovanje kojeg smo se već ranije dotakli, a to je razlikovanje između onoga što su ispitanici rekli i što su zaista napravili. Naime, ako je cilj studije prikupiti različite opise nekog događaja ili nekog individualnog procesa, „dokaz“ će biti jezična konstrukcija ispitanika i kontekst unutar kojeg je izrečena. U ovim situacijama jezični izraz, odnosno ono što je izrečeno uzimamo kao realno, tj. kao ono što u istraživanju predstavlja stvarnost. U drugim studijama u kojima je fokus na ponašanju, ispitanikove riječi se promatraju kao samoiskazi o tome kako su se u određenim okolnostima ponašali. Stoga njihove riječi na neki način zahtijevaju osnaživanje, svojevrsnu provjeru (bilo kroz triangulaciju, bilo kroz usporedbu s ostatkom intervjua, usporedbom s temama u drugim intervjuima, bilo kroz statističke podatke, bilo kroz promatranje uz sudjelovanje kako bi se vidjelo je li se određeno ponašanje uistinu pojavilo) (Yin, 2011:20).

O sličnoj temi – kvaliteti kvalitativnih podataka – zanimljivo u svojoj disertaciji piše Bokan (2012:126) napominjući kako je svaka kvalitativna studija na neki način neponovljiva jer reflektira jedan konkretni povijesni, društveni te osobni moment te je naknadna vjerna rekonstrukcija tog trenutka vrlo teška. Ipak, dodaje, da bi se omogućilo ponavljanje nužno je dokumentirati postupke i izgraditi bazu podataka studije.

5.4. Etika i pozicija istraživača/ice

U ovom poglavlju bit će riječi o etičkim pitanjima koja su se javljala prije, u tijeku i nakon samog istraživanja. Etičke smjernice za istraživače nisu tek usputni aspekt istraživanja, već njegov integralni dio.⁶⁶ Otoci (odnosno male zajednice) u etičkom smislu pružaju pred istraživača nekoliko izazova na koje su oni različito odgovarali. Ponekad pripadnici lokalne zajednice nisu bili upoznati s činjenicom da je na otok došao/la istraživač/ica s ciljem istraživanja lokalne zajednice (npr. Ellis, 1995; Forsythe, 1980; Kohn, 2002). Na neki način skrivanje znanstveničkog identiteta je i razumljivo – spoznaja o prisutnosti istraživača narušila bi neposrednost života zajednice, te samo istraživanje, međutim to u ovom istraživanju nije bio slučaj jer su svi ispitanici bili prethodno upoznati s mojom ulogom, te ciljem i svrhom istraživanja. Također, u malim zajednicama u prezentiranju rezultata teže je zamaskirati identitet ispitanika – ponekad ni korištenje pseudonima umjesto imena nije dovoljno. Općenito, etički aspekti koje je potrebno promisliti i organizirati *prije* samog početka terenskog istraživanja (Gibson i Brown, 2009:60) tiču se:

- načina osiguravanja informiranog pristanka sudionika istraživanja,
- povjerljivosti podataka,
- izbjegavanja nanošenja štete i
- integriteta i profesionalnosti istraživača.

Informirani pristanak upućuje na to da je „osoba koja je pristala sudjelovati u istraživanju to učinila slobodne volje, bez bilo kakve prisile, bez elemenata prevare, obmane, ili sličnog nepravednog uvjeravanja i manipulacije“ (Berg, 2001:56). Obrazac informiranog pristanka najčešće se potpisuje, ali to u sociološkim istraživanjima koja se provode u Hrvatskoj nije uvjet, pa se niti u ovom istraživanju to nije tražilo, već je pristanak bio usmeni.⁶⁷ Prilikom upoznavanja s ispitanicima objasnila bih svrhu i cilj istraživanja, način

---

⁶⁶ Ovo istraživanje dobilo je odobrenje Povjerenstva Odsjeka za sociologiju za ocjenu etičnosti istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Etičke smjernice za istraživače (u Hrvatskoj i vani) propisuju kako pojedini Odsjeci, tako i profesionalna udruženja (poput American Sociological Association <http://www.asanet.org/about/ethics.cfm>, International Sociological Association http://www.isasociology.org/about/isa_code_of_ethics.htm, British Sociological Association <http://www.britisoc.co.uk/media/27107/StatementofEthicalPractice.pdf> i slično). Jasno je kako će uvijek biti etičkih dvojbi, te da nije moguće predvidjeti sve potencijalno štetne situacije, ali smjernice ih barem dijelom ograničuju. Guillemin i Gillam (2004) spominju dvije glavne etičke dimenzije – prvu nazivaju proceduralna etika, a drugu „etika u praksi“. Proceduralna etika odnosi se na ispunjavanje uvjeta zadanih od strane etičkog povjerenstva, i osiguravanje njihove provedbe u samom istraživanju. S druge pak strane etičke dileme u praksi, odnosno „etika u praksi“ tiču se izvanrednih etičkih situacija koje tijekom istraživanja mogu iskrnuti.

⁶⁷ I samo potpisivanje obrasca na kojem se nalazi ispitanikovo ime i prezime na neki način je etički dvojbeno, jer se istraživač prvo obavezuje ispitaniku jamčiti anonimnost, a nakon toga od istog ispitanika traži vlastoručni potpis ispod punog imena i prezimena zajedno s nazivom istraživanja (Berg, 2001:57).

zaštite anonimnosti, te planirani način korištenja podataka. Ukratko bih im rekla koja pitanja mogu očekivati u intervjuu. Ispitanici su bili upozoreni da u svakom trenutku mogu prekinuti istraživanje, te da nisu dužni odgovarati na sva pitanja ako to ne žele. Isti podaci o istraživanju nalazili su se na potvrdi koju je svaki sudionik istraživanja dobio. Potvrda je sadržavala puno ime i prezime istraživačice, naziv institucije u kojoj je zaposlena, opis i naziv istraživanja, planirani način korištenja podataka, te izjavu o tome da će podaci biti anonimni. Potvrda je bila sastavljena na engleskom i hrvatskom jeziku (vidi Prilog broj 4). Također, od ispitanika se tražilo usmeno dopuštenje za snimanje razgovora (ni jedan ispitanik nije odbio snimanje, neki bi samo pitali namjeravam li snimku negdje puštati nakon čega je moj odgovor bio da se radi o snimci koja je namijenjena isključivo u znanstvene svrhe). Čuvši da se radi o doktorskoj disertaciji ispitanici su bili manje sumnjičavi, te općenito spremniji za razgovor. Ispitanicima je ostavljeno vrijeme da potvrdu pročitaju i prouče. Neki bi potvrdu zadržali, a neki vratili, uz objašnjenje da su pročitali i da im više ne treba. Pojedini ispitanici dodatno su se raspitivali kako ću podatke koje su mi dali uključiti u doktorat, hoću li navoditi njihove riječi, te kakve znanstvene spoznaje je polučio razgovor vođen s njima. Neki su tražili da im detaljnije objasnim temu doktorata. Par ispitanika zamolilo me da im pošaljem sažetak na engleskom jer žele imati povratnu informaciju. S ispitanicima nisam dogovarala naknadno pregledavanje i kontrolu transkripata, iako se to u nekim uvodima u kvalitativna istraživanja navodi kao dobra praksa.⁶⁸

Osiguranje povjerljivosti podataka odnosi se na minimaliziranje mogućnosti otkrivanja identiteta ispitanika, odnosno na uklanjanje podataka iz istraživačkih izvještaja koji bi mogli ukazivati na identitet ispitanika. Pojam povjerljivosti povezan je s pojmom anonimnosti – u doslovnom smislu, piše Berg (2001:58) anonimnost znači da bi sudionici trebali ostati bezimeni. Na neki način to je nemoguće, posebno u kvalitativnim istraživanjima jer istraživač vrlo dobro zna tko su oni. Stoga je osiguranje najvišeg stupnja povjerljivosti „jedino“ što istraživač može ponuditi ispitaniku. Potencijalni problem javlja se ako više osoba radi npr. transkripte, ili ako je većem broju suradnika na projektu dostupan sirovi istraživački materijal. U slučaju doktorata većinu obrada radi samo jedna osoba, a tako je i ovdje, osim što je dio transkripata radila još jedna osoba, kojoj pak identitet osobe uključene u istraživanje nije bio poznat.⁶⁹ Povjerljivost podataka odnosi se i na razumno postupanje s elektroničkim

---

⁶⁸ Naime, osim što bi to dodatno produžilo već ionako dug proces prikupljanja, obrade i analize podataka, upitno je kako bi dobiveni materijal uvrstila u rad.

⁶⁹ Osiguranje povjerljivosti podataka posebno je aktualno u situaciji u kojoj većina istraživača svoje istraživačke podatke drži u elektroničkom obliku. Jednako kao što nije dobra situacija da istraživač/ica nema sigurnosne kopije podataka loša je i situacija u kojoj ima previše kopija istih (povjerljivih) podataka i u kojoj istraživač ni

verzijama povjerljivih dokumenata i osiguravanje zaštite od neovlaštene upotrebe, što znači da istraživač treba osigurati tek ograničeni broj kopija originalnih materijala koje će nakon isteka obaveznog roka čuvanja moći uništiti ili sigurno spremiti.

Prilikom navođenja citata u tekstu izostavljeni su svi oni podaci koji bi mogli ukazivati na identitet sudionika istraživanja, što uključuje korištenje pseudonima umjesto pravih imena, izostavljanje podataka o mjestu stanovanja ili bilo kojih specifičnih informacija. Ovakvo anonimiziranje teško je osigurati u manjim populacijama gdje bilo koja osobna karakteristika ili podatak iz osobne povijesti (zanimanje, podrijetlo) može ukazivati na jednu određenu osobu. Pored toga, izostavljanje podataka – odnosno prikrivanje određenih biografskih informacija unutar citata u tekstu jedan je oblik manipulacije podacima (Gibson i Brown, 2009:61), ali u ovom slučaju i opravdan. Ipak, najčešće su se izbjegavali takvi citati, te ako je bilo moguće, u tekstu se navode citati u kojima nije bilo takvih intervencija (prilikom navođenja citata u tekstu koristit ćemo sljedeće oznake: broj intervjua, tip migracije, te dob, npr. Intervju br. 1, bračna migrantica, 34 godine).

Tijekom samog terenskog rada ispitanici bi me često ispitali o drugim ispitanicima – koliko sam ih do sada intervjuirala, tko su drugi ispitanici, od kuda su itd. Podatke o ispitanicima nisam davala, ali s obzirom na to da je uzorak bio prikupljen metodom snježne grude, poneki ispitanici se i poznaju (iako ne svi sa svima) i moguće je da naknadno međusobno saznaju tko je od njih sudjelovao u istraživanju. Također, kako je određen broj intervjua rađen na javnim mjestima logično je da je i na taj način bilo vidljivo tko su ispitanici. Stoga ovdje razlikujemo dvije vrste podataka – jedna vrsta podataka odnosi se na podatke o tome tko su bili sudionici istraživanja, dok se druga vrsta podataka odnosi na sve ono što su pojedini ispitanici izjavljivali. Druga vrsta podataka drži se u tajnosti, dok za prvu to i nije sasvim moguće, a često nije ni potrebno.

Kako etičke dileme nisu rezervirane samo za terenski rad, tijekom pisanja rada držali smo se principa da u samom tekstu neće biti napisano ništa što ispitanicima ne bi mogli i osobno priopćiti (de Laine, 2000:191, citirano u Seidman, 2006:79). Također, poneke dvojbe javile su se u vezi toga hoće li ono što je napisano imati utjecaja na njihov položaj u zajednici, te općenito kako će reagirati na konačan tekst.⁷⁰

Osim gore navedenih etičkih dvojbi, u tradiciji kvalitativnih istraživanja poznati su pojmovi poput samorefleksivnosti ili pozicionalnosti, koji se odnose na posvješćivanje

---

nakon proteka određenog zakonski propisanog vremena ne uklanja tj. ne briše ili barem sigurno arhivira te podatke.

⁷⁰ Neki istraživači čak pišu o moralnoj i etičkoj hrabrosti potrebnoj da se vrati na teren nakon objave znanstvenog rada i suoči s mogućim posljedicama (Ellis, 1995). Iskreno, ne priželjkujem takav doček.

osobnih karakteristika i uvjerenja istraživača koje bi možda moglo utjecati na tijek i ishod istraživanja (Šikić-Mićanović, 2012). U tom pogledu za ovo istraživanje važna je činjenica koja se tiče mojeg podrijetla a koje se poklapa s mjestom istraživanja. Naime, Korčula je otok s kojeg potječu oba moja roditelja (oboje su u mladosti napustili otok), te otok godinama ljeti redovito posjećujem. Tu činjenicu prezentirala sam svim sudionicima istraživanja prilikom upoznavanja.⁷¹

---

⁷¹ Mišljenja sam kako se ta pozicija pokazala dosta zahvalnom, jer nisam bila niti sasvim „domaća“ niti sasvim „strankinja“ – oportuna situacija koja mi je olakšavala pristup kako stranim ispitanicima tako i povratnicima. Ipak, u razgovoru sa stranim doseljenicima na otoku postalo je jasno kako je činjenica jesam li s otoka ili ne manje važna u usporedbi s činjenicom jesam li domaća ili doseljena u zemlji u kojoj živim. U njihovu međusobnom druženju primjećivala sam kako dijele neka opća iskustva života u stranoj zemlji koja ja nemam.

Rezultati

6. Rezultati studije slučaja doseljavanja na Korčulu

U poglavlju Rezultati istraživanja prvo ćemo izložiti podatke službene statistike, zatim podatke dobivene demografskim upitnikom, a naposljetku ćemo analizirati intervju.

6.1. Statistički podaci – dimenzioniranje istraživane pojave

Na ovom mjestu bilo bi dobro istraživanu pojavu (useljavanje na Korčulu) dimenzionirati pri čemu se nužno pojavljuje problem raspoloživih podataka. Počet ćemo od doseljavanja na hrvatske otoke.

Prema podacima popisa stanovništva 2011. godine na svim hrvatskim otocima zabilježeno je 124.955 stalnih stanovnika što čini 2,9% ukupnog stanovništva Hrvatske (Lajić i Mišetić, 2013). Popisni podaci počevši od 1991. pokazuju trend porasta broja otočnog stanovništva. Od tada su u upotrebi i termini „fiktivno stanovništvo“ i „stanovništvo na papiru“ kojima se izražavala primijećena diskrepancija između realnog stanja i popisnog stanja. Na temelju terenskog uvida Podgorelec i Klempić Bogadi (2013) zaključuju kako prijavljeni broj stanovnika na nekim otocima za trećinu premašuje stvarni broj stanovnika na tim otocima. Lajić i Mišetić (2013:171) navode kako se povećanje stanovništva otoka može objasniti a) „boljem popisivanju inozemnog stanovništva“, b) željom vanjskih iseljenika da se registriraju kao stalni otočni stanovnici iz domoljubnih pobuda, c) prijavljivanjem vikendaša kao stalnih stanovnika kako bi se izbjeglo oporezivanje. Ovome možemo dodati i kako se kao otočno stanovništvo prijavljuju i oni otočnog podrijetla koji žive u priobalnim krajevima, a naslijedili su obiteljske kuće na otocima (Lajić i Mišetić 2013). Što se tiče doseljavanja stranaca na hrvatske otoke, prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova, Službe za strance i azil, na hrvatskim otocima je u razdoblju od 1.1.2009. godine pa do 31.5.2014. godine 2701 osoba tražilo dozvolu privremenog boravka, a u istom periodu njih 648 ostvarilo uvjete za stalni boravak⁷².

---

⁷² Kretanje i boravak stranaca u Hrvatskoj regulira se Zakonom o strancima (NN 130/11 i 74/13) i Zakonom o azilu (NN 79/07, 88/10 i 143/13). Pored ova dva zakona na snazi je i više rješenja, pravilnika, uredaba i odluka (<http://www.mup.hr/178393.aspx>). Pojam stranac u Hrvatskom zakonodavstvu ima dva značenja, a prema tome i prava: stranac kao državljanin europskog gospodarskog prostora, te stranac – državljanin trećih država. Boravak stranaca u Hrvatskoj može biti kratkotrajni (do tri mjeseca), privremeni (do godine dana) ili stalan (nakon pet godina neprekidnog zakonitog boravka u Hrvatskoj). Privremeni boravak može se odobriti u svrhu: spajanja obitelji, rada, srednjoškolskog obrazovanja i studiranja, znanstvenog istraživanja, humanitarnih razloga, rada raspoređenog radnika i u druge svrhe. Privremeni se boravak odobrava strancu ako „ima dostatna sredstva za uzdržavanje za sebe i članove svoje obitelji kako ne bi tijekom boravka u Republici Hrvatskoj postali teret za sustav socijalne skrbi i ima zdravstveno osiguranje“ (“Stranci,” n.d.).

Tablica 5: Strani državljani na hrvatskim otocima kojima je odobren boravak u razdoblju od 01.01.2009. do 31.05.2014. godine

Otok	Privremeni boravak	Stalni boravak
Krk	742	218
Hvar	318	75
Korčula	297	48
Brač	252	50
Lošinj	244	48
Otok Pag	175	36
Vir	122	34
Čiovo	114	14
Cres	96	11
Murter	95	19
Rab	79	44
Vis	67	30
Ugljan	57	11
Dugi otok	20	6
Lastovo	9	4
Prvić	7	-
Zlarin	7	-
Ukupno	2701	648

Izvor: Podaci Ministarstva unutarnjih poslova, Službe za azil i strance, 18.7.2014.

Vidljivo je kako je najviše dozvola traženo na našim najvećim otocima, Krku, Hvaru, Korčuli, Braču i Lošinju. Ako ove podatke usporedimo s podacima za Dubrovnik u istom vremenskom periodu vidjet ćemo da je na svim hrvatskim otocima traženo više nego dvostruko dozvola nego za isti period za područje grada Dubrovnika (1217 dozvola za privremeni boravak, 199 dozvola za stalni boravak). Prema popisu 2011. godine, 69% stanovništva Korčule od rođenja stanuje u istom mjestu (naspram 52% na razini Hrvatske), dok je 8,5% doseljeno iz inozemstva (za cijelu Hrvatsku taj postotak iznosi 11,7%), dakle niže od nacionalnog prosjeka (mala mobilnosti, visoka razina endogamije). Doseljavanje iz inozemstva odnosi se većinom na Bosnu i Hercegovinu, slijede zemlje bivše Jugoslavije i ostale strane zemlje. Ipak relativne vrijednosti koje su na Korčuli više nego na nacionalnom prosjeku tiču se dvojnog državljanstva. Ako pogledamo podatke o državljanstvu 2011. godine za otok Korčulu možemo vidjeti kako 111 osoba popisanih kao stanovnici Korčule nema hrvatskog

državljanstva, a njih 659 (ili 4,72%) ima dvostruko državljanstvo (hrvatsko i neko drugo). Usporedimo li ove podatke s nacionalnim prosjekom od 1,98% stanovništva koje uz hrvatsko ima neko drugo državljanstvo onda ćemo vidjeti da je postotak za otok Korčulu viši od prosjeka. Ako gledamo detaljnije navedene podatke o državljanstvu i doseljavanju, onda možemo primijetiti kako je najveći broj „stranaca“ (osoba bez hrvatskog državljanstva) koncentriran u gradu Korčuli, dok u Smokvici nalazimo najveći postotak osoba s dvojnim državljanstvom (6,22%) (Državni zavod za statistiku, 2015).

Doseljavanje na hrvatske otoke, tj. Korčulu očito nema oznaku masivnosti, ali možemo zaključiti kako interes za useljavanje u ovaj tip tradicionalno iseljeničkog područja svakako postoji. U sljedećim koracima istraživanja pobliže ćemo osvijetliti *kome* su to otoci zanimljivi i *kakav* život žele živjeti na njima.

6.2. Demografski upitnik – tko su ispitanici i od kuda dolaze?

Demografski upitnik ispunili su svi intervjuirani ispitanici/ice (osim eksperata) i njegova svrha je bila osigurati osnovne socio-demografske podatke i podatke o migracijskoj prošlosti svakog ispitanika. S obzirom da se radi o malom uzorku nisu računati postoci odgovora, već samo frekvencije. Nakon rezultata demografskog upitnika slijedi prikaz najvažnijih istraživačkih uvida temeljenih na intervjuima s novopridošlim stanovništvom i ekspertima. Na praktičnoj razini, ono što je otežalo moj pokušaj da opišem ljude koji su se preselili na Korčulu je poprilično jednostavna činjenica koje sam postala svjesna negdje nakon drugog ili trećeg intervjua: migracija zahvaća u mnoge sfere osobnog života. Dotiče se obiteljskih odnosa, posla, školovanja, uređenja doma, prijatelja. Radi se o velikoj količini varijabli – ili ako se držimo terminologije kvalitativnih istraživanja – tema koje treba povezati u smislene cjeline. Ta višeslojnost migracija natjerala me da se usmjerim samo na određene aspekte migrantskog iskustva. Stoga je ponešto izvornog materijala ostalo izvan opsega ove disertacije.

Od 37 intervjuiranih ispitanika koji su ispunili demografski upitnik njih 25 su bile žene a 12 muškarci. Dob ispitanika kretala se u rasponu od 21 do 75 godina, prosjek je 48 godina. Prema državi rođenja, najzastupljenija je Hrvatska (11), slijede Velika Britanija (7), Sjedinjene Američke Države (3), Bosna i Hercegovina, Italija, Južnoafrička Republika, Peru, Indonezija, Irska, Kanada, Kazahstan i Nizozemska (Tablica 1).

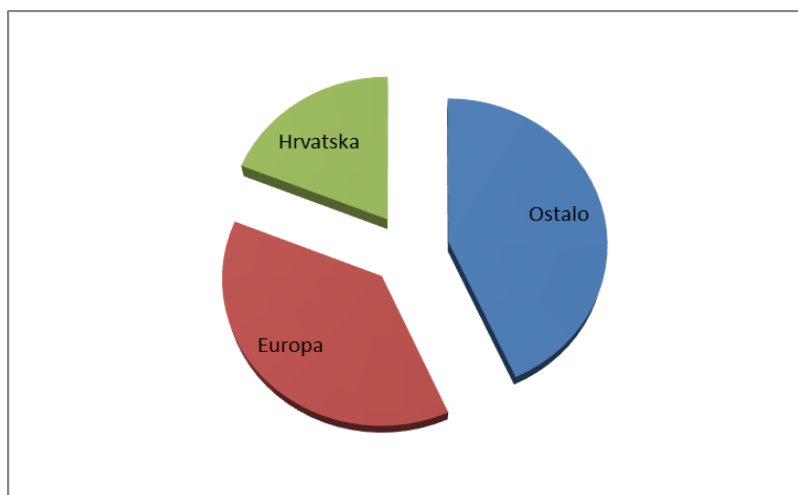
Australija, Nizozemska, Južnoafrička Republika i Kanada zemlje su u koje se stanovništvo Korčule iseljavalo u godinama prije i poslije Drugog svjetskog rata tako da se već iz tih podataka o mjestima rođenja da naslutiti da njihova veza s otokom nije sasvim slučajna. Naravno, država rođenja ne poklapa se uvijek s državom u kojoj su živjeli neposredno prije nego su se doselili na Korčulu. Tako određeni broj rođenih u Hrvatskoj nije živio u Hrvatskoj prije dolaska na Korčulu. Slično, određeni broj ispitanika rođenih u drugim zemljama nije do preseljenja na Korčulu živio u tim državama što bi značilo da je Hrvatska druga, treća ili n-ta zemlja u kojoj žive, odnosno, da se radi o povratnim migracijama ili remigraciji, odnosno, o „arkadnom“ seljenju iz jedne, u drugu ili pak treću državu. U tablici 6 usporedili smo države dolaska i države rođenja ispitanika.

Tablica 6: Ispitanici prema državi dolaska i državi rođenja

Država rođenja	Frekv.	Država dolaska	Frekv.
Hrvatska	11	Hrvatska	7
UK	7	UK	6
SAD	3	Australija	6
BiH	2	SAD	3
Italija	2	Nizozemska	3
Južna Afrika	2	BiH	2
Peru	2	Južna Afrika	2
Indonezija	1	Peru	2
Irska	1	Kanada	2
Kanada	1	Indonezija	1
Kazahstan	1	Njemačka	1
Nizozemska	1	Španjolska	1
Novi Zeland	1	Francuska	1
Njemačka	1		
Australija	1		
UKUPNO	37		37

Iz podataka što su ispitanici dali o tome gdje su živjeli prije nego što su se doselili na otok možemo ih podijeliti na nekoliko kategorija. Prva kategorija označava radi li se o unutarnjim (domaćim) ili vanjskim (međunarodnim) seliteljima. U našem istraživanju šesnaest ispitanika dolazi iz neke strane ne-europske zemlje, četrnaest iz neke europske zemlje, a sedam dolazi iz Hrvatske. Ako se pogledaju podaci iz upitnika koji se odnose na nacionalnost vidi se da je od 37 intervjuiranih ispitanika njih malo više od pola (20) hrvatske nacionalnosti, a 13 osoba iz uzorka ima dvojno državljanstvo.

Grafikon 1: Države dolaska ispitanika

Druga kategorija uz pomoć koje bi ispitanike mogli opisati tiče se prostorne mobilnosti. Prostorna mobilnost može se operacionalizirati na brojne načine, npr. brojem seljenja u životu. Prema tome su oni koji se češće sele mobilniji od onih koji su se manje selili u životu (uključuje samo one selidbe u drugo mjesto ili zemlju, dakle, ne selidbe unutar istog mjesta). U istraživanom uzorku taj broj je varirao od jedan do osam puta, a najčešće je iznosio dva puta. Međutim, ovo razlikovanje samo po sebi ne govori puno: možemo se pitati je li mobilnija osoba koja se jednom preselila iz kulturno i geografski poprilično udaljene zemlje u Hrvatsku (npr. Azije ili Južne Amerike) ili osoba koja se osam puta selila po Hrvatskoj. Osim toga određeni broj osoba u uzorku izmjenjuje otočnu adresu s još nekom kopnenom adresom, dakle, radi se opet o svojevrsnoj prostornoj mobilnosti, samo ovaj put je ta mobilnost ciklična. U sljedećoj tablici navodimo socioekonomska obilježja ispitanika u uzorku.

Tablica 7: Neka obilježja uzorka*

Obilježje	Učestalost (N=37)
Spol	
Ženski	25
Muški	12
Dob (u godina)	
Prosječna	48,7
Raspon	21-75
Bračno stanje	
U braku/izvanbračna zajednica	32
Razveden/a	3
Neudana/neoženjen	1
Udovac/udovica	1
Obrazovanje	
Srednja škola	15
Fakultet	22
Radni status	
Zaposlen/a	12
Mirovina	10
Samo-zaposlen/a	8
Nezaposleni	7
Koliko godina živi na otoku	
Raspon (u godinama)	0,5-16
Broj članova kućanstva	

Prosjek	2,86
Stanovanje	
Kuća ispitanikovih roditelja	10
Vlastita kuća – kupljena	10
Najam kuće/stana	6
Vlastita kuća – izgrađena	6
Vlastita kuća – naslijeđena	5
Znanje hrvatskog jezika	
Da	26
"Samo malo"	6
Ne	5

* U ovoj tablici nisu uključena četiri ekspertna ispitanika.

U uzorku se nalazi 25 žena i 12 muškaraca, prosječna dob ispitanica i ispitanika iznosila je 48,7 godina, najmlađa ispitanica imala je 21 godinu, a najstariji 75. Ispitanici su na otok došli u rasponu od prije pola pa do šesnaest godina. Što se tiče bračnog statusa velika većina ih je u braku ili izvanbračnoj zajednici (32). Ostali dio čine razvedeni/e, neudane/neoženjeni, udovci/ice. Tri četvrtine ispitanika je migriralo u paru, ostali pojedinačno.⁷³ Ispitanici žive u kućanstvima koja u prosjeku broje 2,86 člana. Nešto manje od pola ispitanika (16) ima djecu mlađu od osamnaest godina koja žive s njima u kućanstvu. Najveći udio ispitanika živi u vlastitoj kući (21), zatim u kući roditelja (10) ili u iznajmljenom stanu (6). Iznajmljivanje izvan turističke sezone još je uvijek na Korčuli relativna rijetkost – skromni su i potražnja i ponuda. U skupini onih koji žive u vlastitoj kući manji dio je kuću naslijedio ili izgradio, glavnina ih je kupila već izgrađenu kuću i preuredila (najčešće se kupuju polu-porušene kuće jer je i njihova cijena najpovoljnija). Petnaest ispitanika ima završenu srednju školu (odnosno neku kvalifikaciju ili zanat nakon osnovne škole), a dvadeset i dvoje ih je završilo fakultet. Prema radnom statusu ispitanike možemo podijeliti na sljedeći način: dvadeset ih je (samo)zaposleno, deset u mirovini, a sedam nezaposleno. Zaposleni ispitanici bave se različitim zanimanjima – jedan dio vezan je uz državne službe – zdravstvo, školstvo i javna poduzeća, drugi dio u trgovini te privatnim firmama. Polovica od zaposlenih su samozaposleni i to u sljedećim djelatnostima – turizam (turističke agencije, ronilački klubovi), umjetnost (izrada nakita, slikarstvo, pisanje i prevođenje, koreografija), ili neki specijalistički (konzultantski) poslovi koji im omogućuju rad od kuće. Nezaposlene su većinom žene –

⁷³ Ovaj nalaz u skladu je s nalazima prethodnih istraživanja o umirovljeničkim ili migracijama životnog stila gdje velika većina ispitanika migrira u paru. Razlika je to od klasičnih radnih migranata koji se najčešće sele sami, a kasnije ih eventualno prate članovi obitelji.

migrantice sa srednjom i visokom stručnom spremom, s manjom djecom, sa ili bez znanja hrvatskog jezika. Ispitanici koji još nisu stekli dob za mirovinu žive od uštedevine.

Već je spomenuto da je uzorak bio oblikovan tako da u njemu bude što više trajnih doseljenika, odnosno da je za odabir ispitanika uzet kriterij od minimalno šest mjeseci godišnjeg boravka na otoku. Od 37 ispitanika u uzorku njih 30 živi na otoku trajno, odnosno cijelu godinu, a 7 ih otok kombinira s još nekom lokacijom. Međutim, koliko je pojam trajnosti relativan vidljivo je iz sljedećih primjera: dvije ispitanice koje su na otoku živjele trajno, odnosno, cijele godine iselilo se par mjeseci nakon našeg intervjua. Jedna ispitanica dala je nagovijestiti odlazak, a druga nije. U oba slučaja razlog je bio posao – firme u kojima su bile zaposlene i zbog kojih su došle na Korčulu zbog ekonomske krize smanjile su obim poslova, čime su obje ispitanice bile pogođene – jedna je izgubila radno mjesto dok je u drugom slučaju suprug bio taj čiji je posao postao nesiguran. Stoga nije loše češće naglasiti kako je namjera ostanka nesigurna kategorija koju nije moguće unaprijed predvidjeti, te da dolazak i ostanak ne treba shvatiti konačno i statično.

U upitniku nije bilo direktnih pitanja o prihodima, već smo koristili tablicu materijalne deprivacije koji smo preuzeli od Eurostata, a kojom se iskazuje nemogućnost plaćanja određenih stavki koju većina ljudi smatra poželjnim ili nužnim za pristojan život⁷⁴. Dvije trećine ispitanika izjavljuje da si može priuštiti svih devet stavki nabrojanih u tablici, što bi značilo da ne pate od materijalne deprivacije, dok si jedna trećina ispitanika u uzorku ne može priuštiti jedan ili dva od devet navedenih indikatora što ukazuje na to da ne pate od značajnije materijalne deprivacije. Najčešće se radi o (ironično) tjedan dana odmora izvan kuće, nepredviđenim troškovima ili u tri slučaja o neimanju automobila. Ovaj nalaz (iako naš uzorak nije reprezentativan) pokazuje na to da novo-pridošli stanovnici na otoku Korčuli nisu uvijek pripadnici višeg društveno-ekonomskog sloja, već i srednjeg sloja. Slično na primjeru jednog dijela Britanaca koji se odlučuju svoj život provesti u sunčanoj Španjolskoj

---

⁷⁴ Pitanje je glasilo: Koje od sljedećih troškova iz Vašeg kućanstva možete plaćati?

- a) stanarinu, kredit/hipoteke ili režijske
- b) primjereno grijanje
- c) nepredviđene troškove (popravci/nadogradnja, zdravstveni troškovi, i sl.)
- d) prehranu koja uključuje izvore proteina svaki drugi dan (meso, riba, jaja, mliječni proizvodi, grah, grašak, leća);
- e) tjedan dana odmora tijekom godine izvan kuće/doma;
- f) automobil
- g) perilicu rublja
- h) televizor
- i) telefon i/ili mobitel

Prema ovoj skali ozbiljna materijalna deprivacija nastupa ako si ispitanik ne može priuštiti više od tri gore nabrojane stavke.

Za više podataka o rati materijalne deprivacije vidjeti http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:Severe_material_deprivation_rate

dokumentira O'Reilly (2007) zaključujući kako mnogi nisu u privilegiranom položaju unaprijed osigurane egzistencije već ovise o svojim poslovima u Španjolskoj koji su često nesigurni i privremeni. Isto i u svojoj etnografskoj analizi skupine ljudi koja živi ploveći na brodovima na Mediteranu Rogelja (2012) pita radi li se o luksuzu ili marginalnosti.⁷⁵

6.2.1. Tipologija dolaznih migranata na otok Korčulu

Već smo naglasili kako je u istraživanju bilo važno prikupiti što raznolikiji uzorak doseljenika koji bi reflektirao svu raznolikost imigrantskog procesa na Korčuli. Na taj način obuhvaćeno je nekoliko različitih statističkih i konceptualnih kategorija migranata – vanjskih i unutarnjih, umirovljenih i radno-aktivnih koje je bilo važno povezati u istu os, a na raspolaganju je bilo više kriterija. Npr. Benson (2010) je novopridošle doseljenike u ruralnu Francusku grupirala prema njihovom životnom ciklusu u vrijeme migracije, te dobila tri podgrupe a) obiteljske migrante (obitelji s maloljetnom djecom), b) umirovljenike migrante te c) sredovječne migrante bez djece. Ova podjela korisna je ukoliko želimo analizirati razlike u načinu života navedenih skupina nakon same migracije, te stupanj integracije. Nadalje, migrante možemo podijeliti i s obzirom na njihovu fiksiranost na otok, odnosno heterolokalnost, dakle s obzirom na to imaju li osim otočne još neku adresu, lokaciju na koju se vraćaju ili koju posjećuju⁷⁶. Kako je u radu naglasak na doseljavanje u prethodno iseljenička područja ispitanike smo na temelju podataka iz upitnika podijelili u tri osnovne grupe prema njihovoj glavnoj vezi s otokom:

- 1) **Migranti povratnici** (trinaest ispitanika) – u ovoj skupini radi se o otočanima (ili njihovoj djeci i potomcima) koji su veći dio života proveli izvan otoka, te su se na njega u određenoj životnoj fazi odlučili i vratiti. Od ukupno trinaest ispitanika koje možemo svrstati u ovu skupinu njih jedanaest se na otok vratilo iz Europe ili prekooceanskih zemalja, dok je dvoje živjelo u Hrvatskoj (Zagreb, Rijeka). Sedam slučajeva možemo nazvati povratnicima druge generacije jer se radi o djeci nekadašnjih otočnih emigranata koja osim povremenih ljetnih boravaka najčešće nisu imali duže iskustvo života na otoku. Osim umirovljenika – povratnika u ovoj skupini

---

⁷⁵ Siromaštvo i socijalna i ekonomska isključenost mogu biti upravo poticaj za doseljavanje, ali mogu se javiti i kao posljedica doseljenja.

⁷⁶ Na primjer, sedam ispitanika u uzorku na otoku boravi između 6 i 12 mjeseci godišnje što otvara pitanja poput gdje su ostatak godine, koji su razlozi takvog odabira, te na koji način kombiniraju život na više lokacija i sl. Pojam „heterolokalnost“ u značenju imanja više domova za različite namjene preuzimamo od Halfacreea (2012). Heterolokalnost je zanimljivo promišljati posebno u današnjoj situaciji kada migracije više nisu nešto trajno, već se sve više govori njihovoj privremenosti i sezonalnosti.

nalazimo i nešto mlađih ispitanika (mlađi od 45 godina su većinom povratnici druge generacije), a prosječna dob ove podskupine nešto je viša od prosječne dobi uzorka (prosječna dob uzorka je 48,7 godina, prosječna dob ove skupine je 51,9).

- 2) **Bračne migrantice** (dvanaest ispitanica) – u ovoj skupini nalazimo ispitanice koje su došle na otok uslijed udaje ili veze s otočaninom (sedam ispitanica) ili su se na otok „vratile“ sa suprugom povratnikom (pet ispitanica). Njihovo geografsko podrijetlo vrlo je raznoliko (četiri Hrvatice, ostale su druge nacionalnosti), kao i dob. Ovo je ujedno i najmlađa skupina – prosjek godina je 44,5. Zanimljivo je da u ovoj skupini nema niti jednog muškarca.⁷⁷ Četvrtina ih ne zna hrvatski jezik ili ga znaju „samo malo“, žive u kući koju su izgradili, odnosno, uredili zajedno sa suprugom (5) ili u suprugovoj roditeljskoj kući, sa ili bez suprugovih roditelja.
- 3) **„Doseljenici“** (dvanaest ispitanika) – u ovu treću skupinu grupirali smo migrante koji nisu imali nikakvih prethodnih bračnih ili rodbinskih otočnih veza.⁷⁸ Njihov put dolaska na otok bio je vođen inicijalnim turističkim posjetom koji je prerastao u trajniju povezanost s otokom ili se radilo o radnoj migraciji. U ovoj skupini dvoje ispitanika došlo je iz Hrvatske, dvoje iz BiH, a šestoro iz Velike Britanije i iz SAD-a. Pripadnici ove skupine uglavnom su zaposleni ili samo-zaposleni, visoko obrazovani, a prosjek godina im je 49,5. Već je spomenuto kako otok „uvozi“ usko profilirane radnike poput zdravstvenih, ali doseljenike na otok privlači i relativno neiskorišten turistički potencijal (npr. nekoliko ronilačkih klubova na Korčuli u vlasništvu je doseljenika isto kao i agencija za promet nekretnina i nekoliko specijaliziranih turističkih agencija). Ipak, veliku većinu ispitanika iz ove skupine ne možemo smatrati tipičnim radnim migrantima, u prvom redu je njihov dolazak na otok bio vođen željom za drastičnom promjenom životnog okoliša, a posao je pronađen naknadno imajući u vidu lokalne resurse i potrebe, te je izvedenica željene životne promjene.

Ove kategorije možda jesu analitički različite, ali u praksi (stvarnom životu) nalazimo i preklapanja. Na primjer, ono što je započelo kao radna migracija lako prerasta u bračnu. Stoga ove tipove migranata ne treba shvatiti kao zatvorene i nepovezane. U nastavku ćemo za svaki od navedenih tipova reći nešto više o načinu dolaska na otok, podrijetlu, poslovima i specifičnim iskustvima života na novoj lokaciji.

---

⁷⁷ Točnije, u uzorku je jedan ispitanik koji se lokalnom stanovnicom oženio nekoliko godina nakon dolaska na otok ali ga nismo svrstali u bračne migrante jer je njegov primarni razlog dolaska bio posao, odnosno vlasništvo nad nekretninom, a ženidba je uslijedila nešto kasnije.

⁷⁸ Podgorelec i Klempić Bogadi u svom istraživanju doseljenicima u pravom smislu te riječi nazivaju samo one ispitanike koji su na otok došli „nevezano i uz kakve rodbinske veze“ (2013:41). Preuzeli smo njihov argument.

6.3. Analiza intervjua – razlozi dolaska

U ovo dijelu analize intervjua prvo će biti riječi o razlozima dolaska da bi u drugom dijelu rezultata nešto rekli o iskustvu života na otoku.

6.3.1. Migranti povratnici na otok Korčulu

Najopćenitije, povratnikom shvaćamo osobu koja se vraća u zemlju podrijetla i „često još ima državljanstvo te zemlje“.⁷⁹ (Heršak, 1998:196). U migracijskim teorijama povratne migracije različito se konceptualiziraju. Osnovna razlika je a) u poimanju migranata kao onih koji bi se trebali u potpunosti integrirati i asimilirati u zemlji dolaska prema čemu povratak znači neuspjeh takve integracije, i b) između stava da uspješna integracija – asimilacija ne zahtjeva prekidanje veza s državom podrijetla, već upravo suprotno. Između ova dva oprečna stava nalaze se raznoliki modaliteti. Cassarino (2004) prikazuje šest mogućih tumačenja povratnih migracija unutar dominantnih teorija migracijskih studija što prikazujemo u sljedećoj tablici.

Tablica 8: Teorije povratnih migracija

	<i>Neoklasična ekonomska teorija</i>	<i>Nova ekonomija radnih migracija</i>	<i>Strukturalizam</i>	<i>Transnacionalizam</i>	<i>Teorija prekograničnih društvenih mreža</i>
<i>Povratne migracija</i>	Oni koji ostaju u zemlji dolaska su oni koji su uspjeli. Povratak je anomalija, ako ne i neuspjeh migrantskog iskustva.	Povratak je dio paketa migracijskog projekta („izračunata strategija“). Javlja se kada su u zemlji primitka migrantska očekivanja ispunjena.	Zemlja dolaska i zemlja povratka dva su odvojena svijeta: centar i periferija. Pretpostavka je da postoji malo razmjene između ova dva svijeta i da povratnik nije dobro upoznat sa situacijom u domovini.	Povratak nije nužno trajan. Pojavljuje se kada je prikupljeno dovoljno financijskih resursa za održavanje doma i kada su uvjeti u domovini povoljni. Povratak je pripremljen. Ima svoju društvenu i povijesnu pozadinu.	Povratak je osiguran i omogućen prekograničnim mrežama društvenih i ekonomskih veza kojima se prenose informacije. Povratak je samo prvi korak prema završetku migracijskog projekta.
<i>Povratnik</i>	Utjelovljuje neuspješnog migranta koji nije uspio maksimizirati svoju priliku.	Utjelovljuje uspješnog migranta čiji ciljevi su zadovoljeni.	Niti je uspješan, niti neuspješan. U zemlju podrijetla donosi ušteđevinu. Povratna očekivanja se mijenjaju i prilagođavaju strukturalnom	Pripada globalno razbacanoj migrantskoj grupi (ima tzv. svijet o dijaspori). Uspješna migrantska iskustva. Povratnik definira strategije kako održati i zadržati	Društveni akter s jasno definiranim vrijednostima i mogućim projektima u domovini. Prikuplja informacije o kontekstu i prilikama u zemlji podrijetla. Resurse mobilizira prije povratka,

⁷⁹ U povratnike smo uvrstili i unutarnje migrante, odnosno one otočane koji su s otoka emigrirali u druge dijelove Hrvatske i koji su se u jednom trenutku života odlučili ponovno vratiti na otok.

			kontekstu u domovini. Samo se bolesni, stari, umirovljeni i netaleantirani vraćaju	prekogranične aktivnosti i veze.	Pripada prekograničnim mrežama koje uključuju migrante i nemigrante.
<i>Motivacija povratnika</i>	Propast migrantskog iskustva. Mora se vratiti kući.	Osjećaj pripadnosti kući. Ciljevi zadovoljeni.	Pripadnost domu (domovini), nostalgija. Motivacija se prilagođava realnostima domaćeg tržišta i odnosima moći.	Pripadnost domu (domovini). Obiteljske veze su ključne. Društveni i ekonomski uvjeti povratka su procijenjeni kao relativno povoljni što motivira povratak.	Ukorijenjena i oblikovana društvenim, ekonomskim i institucionalnim prilikama kod kuće, kao i važnošću vlastitih resursa.

Preuzeto iz: Cassarino, 2004:269

U radu na povratne migrante gledamo kao jedne od mogućih tipova useljenika koje nalazimo u prethodno iseljeničkim krajevima. Ovdje smo osobito zainteresirani za razloge njihova povratka, posebno ako znamo da se radi o populaciji koja je iz iste zajednice jednom iselila.⁸⁰ Povratak može zahvatiti kako migrante prve generacije, tako i migrante svake sljedeće generacije, odnosno one koji sami nisu migrirali, ali su potomci migranata. Neki autori (Lajić, 1992) upravo povratne migrante vide kao idealne doseljenike na otočni prostor i to u prvom redu zbog „teške adaptacije neotočnog stanovništva na specifični, tradicionalno-konzervativni otočki način života“. „Otočanin-povratnik“ poznaje otočni stil života te prolazi lakšu psihološku, sociološku, klimatološku, etničku i drugu adaptaciju. Napominje kako suvremeni problemi gradskog života (nezaposlenost, stambena kriza, ekološki problemi) nagovještaju mogućnost reverzibilnih migracija već u bližoj budućnosti i to ne samo stanovništva u umirovljeničkoj dobi (Lajić, 1992:294). Iako je svakako istina da je bivšim otočanima poznat i blizak otočni život to unaprijed ne znači da je njihov dolazak (tj. povratak) i ostanak vjerojatniji nego drugih kategorija migranata. Čapo Žmegač piše kako su „novija istraživanja ustanovila da povratak nije nedvosmislen i jednostavan te su razvila temu njegove ambivalentnosti, i u prvoj i u kasnijim generacijama migranata povratnika. Na primjer, proučavanje "povratka" u domovinu tzv. druge generacije migranata, koju zbog podrijetla

⁸⁰ Šeparović, (1982:23) navodi podatak kako se u vremenu od 1945. do 1964. samo iz jednog mjesta na Korčuli (Blata) u Australiju iselilo 1328 ljudi. Kako nije bilo službene evidencije ovaj podatak temelji se na zapisima kroničara mjesta Mile Vojvodića. Bez točnih podataka o broju iseljenika s Korčule, ne možemo niti zaključiti koliki se udio njih na privremenom radu uistinu i vratio. Pretpostavljamo kako na povratne migrante (prve i druge generacije) otpada jedan dio od onih 659 stanovnika Korčule koji prema Popisu stanovništva 2001. godine imaju dvostruko državljanstvo a koje smo spominjali u Poglavlju o dimenzioniranju istraživane pojave. Tom broju treba pribrojiti i one koju su unutarnji povratni migranti, odnosno, one koji su se vratili iz drugih krajeva Hrvatske. Dojam koji proizlazi iz terenskog istraživanja je taj da, s obzirom na masovnost iseljavanja s Korčule u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata, nema tako masovnog povratka.

svojih roditelja smatraju i vlastitom zemljom podrijetla [...] pokazala su da zamišljena domovina, zemlja roditeljske čežnje i nostalgije, ne ispunjava njihova očekivanja“ (2010:14-15). Imajući na umu ovu dualnost (ideal naspram realnosti, neprirodnost prirodnog povratka) u nastavku ćemo izložiti motive za povratak na Korčulu zabilježene u intervjuima. Prije toga u tablici iznosimo neke osobine povratnih migranata u uzorku.

Tablica 9: Neke osobine povratnih migranata u uzorku

<i>Spol</i>	<i>Dob</i>	<i>Bračno stanje</i>	<i>Migrirao u paru ili sam</i>	<i>Imaju li djecu</i>	<i>Završena škola</i>	<i>Radni status</i>	<i>Dvostruko državljanstvo</i>	<i>Podvrsta povratne migracije</i>
M	61>	U braku	sam/a	Da	Fakultet	U mirovini	ne*	Povratnici 1. generacije
M	61>	U braku	par	Da	S. škola	U mirovini	ne	
M	61>	U braku	par	Da	S. škola	U mirovini	da	
M	61>	U braku	par	Da	S. škola	U mirovini	da	
Ž	46-60	Udovac/udovica	par	Da	S. škola	Nezaposlena	da	
Ž	46-60	U braku	par	Da	S. škola	Zaposlena	ne	
Ž	30-45	U braku	par	Da	Fakultet	Zaposlena	da	Povratnici 2. generacije
Ž	<30	Izvanbračna z.	sam/a	Ne	S. škola	Zaposlena	da	
Ž	30-45	U braku	par	Da	Fakultet	Zaposlena	da	
Ž	45-60	Neudana/neoženjen	sam/a	Ne	Fakultet	Samo-zaposlena	da	
M	30-45	Razveden/a	sam/a	Da	Fakultet	Zaposlen	ne*	
Ž	46-60	U braku	par	Da	S. škola	Nezaposlena	da	
M	61>	U braku	par	Da	S. škola	Nezaposlen	da	

* ispitanik unutarnji migrant (došao je iz drugog mjesta u Hrvatskoj)

Unutar skupine povratnika možemo razlikovati dvije podskupine: *povratnici prve generacije* i *povratnici druge generacije*. Iz tablice vidimo kako su povratnici prve generacije većinom migrirali u paru, imaju odraslu djecu, završenu srednju školu i u mirovini su. Povratnici druge generacije⁸¹ (rođeni u zemlji dolaska svojih roditelja) za razliku od povratnika prve generacije vraćaju se u radno-aktivnoj dobi, s malom djecom, imaju veći stupanj završene škole i ukoliko dolaze iz inozemstva, imaju dvostruko državljanstvo. Ono što je još zanimljivo za povratnike druge generacije u uzorku je činjenica da je polovici njih samo jedan roditelj rodnom iz Korčule, dok se podrijetlo drugog roditelja razlikuje i najčešće je druge nacionalnosti. U nastavku opisujemo motive povratka za obje skupine.

⁸¹ Za diskusiju o nazivima i definicijama druge generacije vidjeti Vathi (2011:105-112). Pod drugom generacijom najčešće podrazumijevamo djecu imigranata koja su rođena u zemlji dolaska ili djecu imigranata koja su u zemlji dolaska došla u dobi do polaska u osnovnu školu. Pojedina istraživanja pokušali su preciznije definirati drugu generaciju, tako da su se pojavili termini poput 1,75., 1,5., i 1,25. generacija (Rumbaut 1997, prema Vathi, 2011:106), a koji se odnose na djecu koja su u vrijeme imigracije bila mlađa od 6 godina, između 6 i 12 godina, odnosno, starija od 12 godina. U upotrebi je i termin druga i pol generacija (2,5. generacija) (Casacchia i Natale 2007, prema Vathi, 2011:106) koji se odnosi na djecu iz miješanih brakova.

6.3.1.1. Povratak prve generacije – dolazak nakon umirovljenja

Često se naglašava kako su migracije vezane uz prijelomne trenutke života kao što su ženidba, proširenje obitelji, rastava ili umirovljenje (npr. Boyle, Halfacree i Robinson, 1998; Božić, 2001; Benson i O'Reilly, 2009).⁸² U slučaju povratnih migracija na Korčulu umirovljenje se pokazuje kao jedan takav značajan prijelaz. Povratnici prve generacije obuhvaćeni ovim istraživanjem na otok su se vratili nakon umirovljenja ili bolesti koja ih je odvela u prijevremenu mirovinu.⁸³ S Korčule su emigrirali u razdoblju između 1960-tih i 1980-ih u različite svjetske i europske zemlje – Australiju, Kanadu, SAD, Južnoafričku Republiku ili u veće gradove u Hrvatskoj. Ispitanici su otok napustili u svojim ranim dvadesetim godinama i najčešće su već bili udani/oženjeni za otočana/otočanku. Bara (2014:3) zanimljivo primjećuje kako povratnici u različitim fazama svoga života prolaze kroz različite migrantske faze – odlaska, dolaska, povratka. Zato niti ne čudi što se u intervjuima s povratnicima prve generacije na Korčulu često isprepliću te tri epizode – traumatičan odlazak, teški počeci u zemlji dolaska, te povratak. Njihov prvi odlazak – onaj u iseljeničtvo objašnjavaju željom da poboljšaju vlastitu materijalnu situaciju, da izgrade ili poprave kuću i slično.⁸⁴ Taj odlazak na privremeni rad u sebi je u početku uključivao namjeru povratka, iako se točan trenutak povratka stalno odgađao i nije bio unaprijed definiran, te su u praksi mnoge trajne migracije započele kao privremene. Kako se na povratak gledalo na početku same migrantske avanture opisuju nam slijedeći primjeri povratnika koji su u stranoj zemlji proveli veći dio života i glavninu radnog vijeka. U primjerima koji slijede dva povratnik iz Australije govore kako su i zašto odgađali svoj povratak:

„Općenito, standard u Australiji je za čovjeka radnika dobar. Kao početnik, kao početnik kad sam došao, u godini dana ja bi se bio vratio da sam imao keša odma. Ali poslije se, nakon dvije godine dana, ne asimilirao se, ali prihvatiš rad i život. Intervju br. 14 (grupni), povratnik migrant, 64 godine.

„Ja sam iša na tri godine da bi nešto napravi novca i da bi kuću, kuću popravi i da bi živi ovdje, a onda se to otešlo dalje, kad si počeo primati novca i ima si neki posao pa te

---

⁸² Ovoj listi možemo pridodati i smrt. Neka su istraživanja zabilježila veliku želju migranata da se njihovo tijelo vrati tj. pokopa doma, jer su ih starenje i bolest „zatekli“ u zemlji u kojoj ne osjećaju da pripadaju (Gardner, 2002; Hunter, 2011a).

⁸³ Zbog teških poslova koje obavljaju, a čije su posljedice bolest ili ozljeda na radu, mnogi emigranti ne odlaze u starosnu mirovinu u dobi od oko 65 godina, već u prijevremenu u dobi od 50-ak godina što je slučaj i u ovom istraživanju.

⁸⁴ Jedan povratnik Korčulu je prvobitno napustio iz političkih razloga.

to povuče, povuče, zašto ne bi doša do kuće tamo, to, to jednostavno povuče. I opasno je što više stojiš tamo da ne ostaneš, ha-ha, za svagda.“ Povratni migrant, 66 godina.

U svom radu Gmelch (1980:138-140, prema Jeffery i Murison, 2011:132) kao potisne čimbenike povratnih migracije navodi nepovoljne ekonomske, društvene i/ili klimatske uvjete a kao privlačne čimbenike rodbinske veze i dužnosti i/ili osjećaj vjernosti spram zavičaja. Veze sa zavičajem u našem istraživanju održavale su se redovitim ili povremenim dolascima tijekom ljetnih ili nekih drugih praznika. Većinom su bili poduzeti s namjerom posjete rodbini ili poznanicima, posebno starijim roditeljima, ili zbog užitka, iako niti jedan povratnik prve generacije nije izjavio da se vratio zbog obiteljskih razloga. Razlozi za dolazak kako ih navode migranti povratnici prve generacije u ovom istraživanju rodoljubni su i subjektivni: povratak zemlji u kojoj su rođeni, nostalgija, ali i čisto praktični i objektivni – održati aktivnost nakon dolaska u mirovinu, istek dozvole boravka, osiguravanje ugodne budućnost kroz povratak s ušteđevinom. Ostanak nakon umirovljenja u stranoj zemlji još uvijek se smatra dvojbena. Uobičajeno je kako u znanstvenim radovima tako i u popularnom diskursu radne migracije smatrati okončanim dosežanjem dobi za mirovinu, te se u toj fazi predmnijeva povratak. Taj očekivani povratak u kasnijoj životnoj dobi (eng. *late-in-life return*) osporavaju mnoga istraživanja te se primjećuje kako migranti ostaju u zemlji u kojoj su proveli čitav ili barem veći dio radnog vijeka ili kombiniraju život na više lokacija zbog raznih administrativnih, zdravstvenih ali i obiteljskih razloga (npr. Bolzman, Fibbi i Vial, 2006; Hunter, 2011). Logično je onda pitati se kako to da su se naši ispitanici ipak vratili kada se većina njihovih su-otočana emigranata ne odlučuje na povratak. Ono što se odmah primjećuje je da gotovo svi povratnici prve generacije obuhvaćeni ovim istraživanjem imaju bračne drugove koji su isto s Korčule, te su se vratili s njima. Tek u jednom slučaju je povratni migrant prve generacije došao sam, ali ne za stalno jer je na otoku šest do devet mjeseci godišnje zato jer supruga još uvijek radi. Najveća kočnica dolasku za žene prema iskazima umirovljenika su djeca, odnosno nesklonost odvajanju od djece. Iako povratak u kasnoj životnoj dobi znači da su djeca, ako ih je par imao, odrasla, odvajanje je i dalje teško. Udaljene obiteljske i prijateljske veze održavaju telefonom, manje Skypom. Održavanje bliskih odnosa s djecom i unucima predstavlja im najveći izazov, obzirom na to da se nalaze u drugoj zemlji (zemljama).

Bez obzira što su rođeni na Korčuli i što su na Korčulu manje-više redovito dolazili povratak nije bio jednostavan. Povratak kako navode brojna istraživanja i kako smo već spomenuli (Čapo Žmegač, 2010; King i Christou, 2010; 2014; Markowitz i Stefansson, 2004) za povratnike prve generacije (a posebno druge) nije nimalo „prirodan“. Povratak među

„svoje“ ne znači nužno i automatsku integraciju. Njihova identifikacija s Korčulom je vrlo jaka, iako ih njihovo iseljeničko iskustvo čini različitim od ostatka lokalne zajednice. Njihova pripadnost iako neupitna (rođeni i odgojeni na Korčuli) nije u potpunosti postignuta. Povratnici u starijoj životnoj dobi druže se najviše među sobom, sa susjedima ili rođacima i manje inzistiraju na novim prijateljstvima. Ipak, jednom kada je povratak uslijedio on je vrlo vjerojatno trajan.⁸⁵ Iako se sve više naglašava mogućnosti da kroz kretanja između zemlje dolaska i zemlje primitka (ili neke treće zemlje) migranti održavaju društvene, ekonomske, poslovne, obiteljske i identitetske veze u više lokacija, istraživani povratnici prve generacije ne podržavaju u potpunosti te pretpostavke. Tome pridonose i neki sasvim praktični financijski razlozi – naime, zbog mogućih poreznih komplikacija povratnici se najčešće odlučuju na prodaju nekretnina u zemljama u kojima su živjeli. To i simbolički označava kraj njihovog boravka u toj zemlji i orijentaciju na novi dom u Hrvatskoj. Također, ta akumulacija kapitala im, uz „strane“ mirovine najčešće omogućava relativno ugodan život. Ova naravno treba uzeti uvjetno, jer nisu svi ispitanici još dosegli dob za mirovinu (ali npr. njihov bračni drug jest) stoga žive u međuvremenu od uštedevine ili od jedne mirovine. Ima i primjera povratka ispitanika u radno-aktivnoj dobi koji su se zaposlili nakon dolaska na otok. Ispitanici ne putuju često, već im u posjetu dolaze prijatelji i djeca. Ako putuju onda je to većinom u Splitu jednom mjesečno zbog nabavke ili posjete liječniku.

O tome kako novo-pridošlo stanovništvo provodi vrijeme na otoku bit će riječi u poglavlju o Migrantskom iskustvu, a sada ćemo nešto više reći o razlozima dolaska povratnika druge generacije.

6.3.1.2. Povratak druge generacije – obiteljski uvjetovani razlozi

Povratnici druge generacije u uzorku dolaze iz različitih svjetskih zemalja: Južnoafričke Republike, Njemačke, SAD-a, Kanade, Australije, a jedan ispitanik je iz Hrvatske. Svi redom redovito su posjećivali otok, te su njihovi doživljaji otočnog života bili vrlo pozitivni, povezani s djetinjstvom i mladošću, s odmorom, slobodom, zabavom kao što je vidljivo i iz ovog primjera povratnika druge generacije rođenom i odraslom u Kanadi⁸⁶:

---

⁸⁵ Iako su ekspertni intervjui upućivali na pojavu povratnika u kasnijoj životnoj dobi koji pola godine provode u nekoj stranoj zemlji, a pola na Korčuli mi u uzorku nismo imali takvih ispitanika jer smo više bili fokusirani na stanovništvo koji veći dio godine provodi na Korčuli.

⁸⁶ Ispitanik u intervjuu kombinira hrvatski i engleski jezik. Kao pripadniku druge generacije hrvatskih emigranata u Kanadi bliži mu je engleski jezik.

„Ja sam uvijek zna, doša sam ode prvi put u životu, um, bilo je rano u šesdeset i peta, četrdeset osma godina i ja sam se, I fell in love with here i to je to. I, onda sam, došao sam ovdje kad su moji se vratili ovdje na stalni boravak sedamdeset i četvrte godine ja sam tu doša kao možda ću ostati, ali kad sam vidi da, mora sam poč u vojsku ja sam reka ne, ne ja ću se vratiti doma [u Kanadu]. Ali one četiri miseci, kad sam bi ovdje ja sam se upozna s puno ljudi i ima sam dosta prijatelja i onda sam ovako svaku godinu, svaku drugu godinu sam svratio ovde, ali onda mi je bilo ovako fun, adventure, romance i to sve.“ Intervju br. 3 (u paru), povratni migrant, M, 65 godina.

U prosjeku su mlađi i obrazovaniji nego povratnici prve generacije, imaju dvostruko državljanstvo, jedan od roditelja im nije s Korčule ili iz Hrvatske, a troje ispitanika odgovaralo je na engleskom jer im hrvatski nije materinji jezik iako ga razumiju. King i Christou (2010) pišu o povratnicima druge generacije kao o „kontra-dijasporičnoj migraciji“, odnosno, kao o povratku raspršenog iseljenog stanovništva. Povratak druge generacije smatraju sve značajnijim fenomenom specifičnim upravo za one dijaspore koje su nastale kao posljedica radnih migracija ili izbjeglištva u prošlih pola stoljeća.⁸⁷

Razlozi za njihov dolazak različito su artikulirani – od „uvijek mi je bila želja vratiti se“ preko „zbog straha“, odnosno zbog veće fizičke sigurnosti koje nudi otok, „zbog veće slobode“, ali ono što ih povezuje je obiteljska ukorijenjenost razloga za povratak. **Obiteljsko-uvjetovani razlozi za povratak** pripadnika druge generacije strukturirani su ili oko a) povratka s roditeljima, b) povratka zbog obaveze prema starijim roditeljima ili c) povratka zbog želje da se vlastitoj djeci omogući sigurno i bezbrižno odrastanje. Krenimo od povratka s roditeljima:

„Mama i tata su htjeli doći doma... Recimo mama je htjela doći doma. Gore smo plaćali podstanarstvo jako skupo a ovdje imamo kuću i stan u Splitu tako da su to neke prednosti koje su gledali i htjeli su se odlučiti za život ovdje. Ja sam morala ić, i tako...“ Intervju br. 5, povratnica, 22 godine.

Već smo prije spomenuli kako pitanje djece u migracijskim studijama sve više dobiva na važnosti. Općenito se smatra da roditelji uvijek odabiru najbolji interes za dijete, te da će i dijete imati koristi od migracije.⁸⁸ Različitost interesa roditelja i djece nije teško razumjeti

---

⁸⁷ Čini se kako je osamostaljivanje Hrvatske imalo takvu privlačnu snagu okupljanja raspršene dijaspore, ali danas, nakon 25, godina tome više nije tako. Time je pojava povratka druge generacija koju nalazimo na Korčuli još i zanimljivija.

⁸⁸ U svom radu u kojem opisuje dinamiku odlučivanja o migraciju između roditelja i djece, Hutchins zaključuje: „Djeca koja su sudjelovala u istraživanju imala su različita iskustva. Neka su dijelila želje i stavove vlastitih roditelja, drugi su ih prihvaćali vjerujući kako su za njihovo dobro; treći su opet jasno naglašavali svoju neovisnost i tražili načine kako utjecati na obiteljsku odluku. Ackers and Stalford (2004: 122) predlažu da se obiteljsko odlučivanje shvati kao „jedan oblik zajedničke rasprave, prije donošenja odluke o preseljenju, u kojoj

posebice ako su djeca već dosegla određenu zrelost. A ako sagledamo dimenzije promjena koje migracija nosi djetetu ili mladoj osobi vidimo da su promjene uistinu tektonske stoga je otpor i razumljiv. I u sljedećem primjeru ispitanica, koja je rođena na Korčuli, govori kako nikada nije niti htjela otići i kako su je „roditelji odvucli“ u Ameriku iz koje se naposljetku i vratila:

„Nisam nikad ni htjela poć [s Korčule], eto, ali kako sam bila maloljetna, mama i tata su me odvucli u Ameriku, nisam imala izbora. Tako da mi je uvijek bila želja vratit se natrag. Nekako sam ovde mirna, ne znam, ovo misto nešto znači, ne mogu to objasniti, ovde sam mirna.“ Intervju br. 10, povratnica, 42 godine.

Ponekad je povratak dugo željeni grupni čin cjelokupne šire obitelji kao i u sljedećem primjeru pripadnika druge generacije koji se zajedno sa suprugom i djecom vratio na Korčulu iz Australije. Prije njega u Hrvatsku su se vratili i njegovi roditelji, te roditelji njegove supruge, a nakon njega to je učinio i njegov brat:

Suprug: „Uvijek smo smatrali kako je ovdje nekako mirniji život, bolji život za djecu. Ja se sjećam ka dijete sam imao toliko slobode, toliko prostora, toliko... [...] Mislim nikad nas nije, nikad nas nije vuklo poć živjet u Hrvatsku i poć živjet u neki veliki grad. Jer onda ako bi trebali živjet u gradu onda bi sigurno bili ostali u Sydneyju.

Supruga: Ali ne samo to, tvoji roditelji su bili ovdje, u Pupnat su se vratili živjet, a i moji roditelji su se vratili. Tako da nas je i to malo [potaklo]... Intervju br. 28 (u paru), supružnici povratnici druge generacije, 57 i 62 godine.

King i Christou (2010) pišu kako je potraga za pripadanjem i domom za drugu generaciju vrlo snažno i emocionalno iskustvo koje može utjecati na tijek života, kao što se pokazuje u ovim primjerima. Osim povratka s roditeljima, povratak može biti rezultat skrbi za starije roditelje. Iznosimo primjer povratnice iz Kanade:

„Volim putovati. Znate što? To mi je hobi. Putujem što više mogu. Tako da mi je, um, bilo jako privlačno živjeti u Europi. Plus, moj tata je iz Lumbarde i tamo se preselio nakon odlaska u mirovinu. Sada ima 76 godina i u dobroj je formi, ali ne voli putovati. Tako da smo sestra i ja dolazile ovdje. Um, a onda je 2005. godine umrla mama. I mislim da je, zato što sam sama i nisam udana i nemam djece, jedan dio mene uvijek

---

su djeca informirana o alternativama, te im je dopušteno izraziti njihove osjećaje i u potpunosti su upoznata s ishodom i razlozima koji stoje iza te konačne odluke“(Hutchins, 2011:1234).

želio biti blizu, blizu, blizu obitelji, tako da je to vjerojatno pomoglo da se vratim. Um, ovdje mi se stvarno sviđa.“ Intervju br. 23, povratna migrantica, 47 godina.⁸⁹

Želja da se vlastitoj djeci omogući sigurniji i bezbrižniji život nagnali su na povratak i mlađu ispitanicu iz Južnoafričke Republike:

„Imali smo vlastitu kuću, djeca su bila u vrtiću, a suprug je imao vlastitu firmu. Ali, samo, mislim, imali smo savršen život, ali jednostavno zbog straha. Zbog straha, zbog toga jer smo živjeli u kući cijelo vrijeme, unutar zidova. Zbog sigurnosti naše djece. Da nije bilo naše djece nikada se ne bi ovdje preselila. Marica: Dakle živjeli ste u Capetownu i imali ste problema? Da, poprilično je opasno živjeti tamo. Mislim, sve je prekrasno i nikada nam se ništa nije loše dogodilo, ali znate, vozite se u automobilu i ne možete otvoriti prozor jer će vam netko oteti automobil, ili, oko naše kuće imali smo zid visok dva i pol metra i još uvijek se djeca nisu smjela igrati vani u slučaju da netko ne preskoči zid. Zato jer neće samo doći u kući ukrasti nešto, nego će te ubiti zbog cipela.“ Intervju br. 2, povratna ispitanica, 32 godine⁹⁰.

Naspram takvog okruženja otočno okruženje uistinu izgleda kao raj, kao idealno mjesto za odrastanje, a posebno ako život u manjem mjestu omogućuje bolju balansiranje između posla i obitelji:

„Ali smo uvijek planirali doći nazad, jer jednostavno, ne znam, tamo sam živija, ali smatra sam da tamo se radi, ovdje se živi. Kad gledaš cjelokupni život, tamo je stvarno, ono ujutro si se digna, oša si na posa i doša si doma na večeru. A ovdje ti pošto je mala sredina ipak možeš dignit se, otići na posa, doći na ručak, otići opet raditi ako treba, doći na večeru, znači imaš stvarno puno više vremena bit skupa ako si od familije i to.“

Intervju br. 10 (grupni), povratni migrant, 43 godine.

Odluka da se započne život negdje drugdje događa se u kontekstu moralnih pitanja o tome što život čini vrijednim života – za ove migrante odabir gdje će se živjeti je također i odabir kako će se živjeti, te se ne radi samo o ekonomskoj odluci već i moralno-vrijednosnoj (Hoey, 2006:347).

King i Christou se pitaju kako u svjetlu migracijske teorije interpretirati povratak druge generacije, te sugeriraju kako povratak u domovinu druge generacije ne treba toliko promatrati kao dio nove mape europskih migracija, već više kao akt otpora spram

---

⁸⁹ Intervju vođen na engleskom jeziku. Ovu migranticu niti ne bi mogli nazvati tek povratnom migranticom, već je ona više primjer transmigrante. Ritam njezina boravka na Korčuli nešto je drugačiji nego ostalih ispitanika jer je ona jedina u uzorku koja na Korčuli živi 6 mjeseci godišnje, dok ostalih 6 mjeseci provodi u Kanadi (ostali ispitanici redom na Korčuli provode od 9-12 mjeseci godišnje).

⁹⁰ Intervju je vođen na engleskom jeziku.

hipermobilnosti i dislociranosti. Prema njima povratnici izriču nostalgiju za zamišljenom stabilnošću i smislenošću prošlih vremena i mjesta (King i Christou, 2010).

6.3.1.3. Planiranje i „tempiranje“ povratka

Povratni migranti pokazuju se kao oni koji dugo planiraju povratak i čekaju povoljan trenutak. U odlučivanju o migraciji obitelji dob djeteta je jedan od ključnih faktora koji se uzima u obzir (Ryan i Sales, 2013). Često puta se taj trenutak povezuje s djetetovom dobi i obrazovnoj fazi (polazak u osnovnu ili srednju školu, odlazak na fakultet):

„Planirali su dugo, pa su čekali trenutak kad je meni taman završio 8 razred da ovdje mogu krenut bar od početka u srednju da se uklopim nekako u školu, s jezikom i svim...“, Intervju br. 5, povratna migrantica, 21 godina.

Slično nalazimo i u drugom intervjuu povratnika s velikom obitelji. Na pitanje u kojem trenutku su se odlučili na povratak ovako odgovaraju:

(Suprug) Da, to je planirano bilo.

(Supruga) Taktika je to bila.

(Suprug) Prva, najstarija kćer je već bila upisana na faks. Ona je već pohađala prvu godinu. A onda je druga kćer, baš završila tu maturu i znači nakon toga se trebala i ona upisat, pa smo onda odlučili. E, sad moramo krenut, jer ako se sad i ona upiše na fakultet, znači imat ćemo dvoje djece koje će bit u Australiji.“ Intervju br. 27 (grupni), povratni migranti, 57 i 62 godina.

Također, povratak se nekad povezuje i s otvorenom poslovnom mogućnošću na otoku. Kako su takve prilike rijetke treba brzo reagirati:

„Pa ja i suprug smo uvijek imali nekako u planu ako je moguće da se vratim ode ... I ukazala se prilika da je učiteljica iz matematike išla u mirovinu i odlučili smo, već su se dica rodili, i odlučili smo eto, pokušat, pa šta bude, vratit se.“ Intervju br. 10 (grupni), povratna migrantica, 42 godine.

Ono što je također karakteristično za ovu grupu da najčešće posjeduje obiteljsku kuću na Korčulu koja je u velikoj mjeri olakšala njihov dolazak:

„Ma srićom je tata nagradio ovu kuću, ovo je bilo prazno, niko nije živio u njoj, tako da smo jednostavno došli ovdje. Tamo se to sve pokupi u kontejnere, doša kontejner, kuća je jedno vrijeme bila puna kutija, dok se nismo malo smistili.“ Intervju br. 10 (grupni), povratna migrantica, 42 godine.

Za razliku od povratnika prve generacije, u zemlji iz koje su došli ostavljaju kuću koju iznajmljuju – u isto vrijeme to im je svojevrsna odstupnica koja im u prvom redu osigurava određeni stalni pritek novca (iako ne dovoljan za pokrivanje svih mjesečnih troškova), a s druge strane sami sebi ostavljaju otvorenom mogućnost za povratkom. Također, obzirom da nisu u mirovini ne moraju toliko brinuti o poreznom aspektu te odluke.

U sljedećem odlomku reći ćemo nešto o drugoj skupini novodoseljenog stanovništva na Korčuli, a to su bračne migrantice.

6.3.2. Bračna migracija na Korčuli

Zasebnu skupinu u istraživanju novopridošlog stanovništva na Korčuli čine bračne migrantice. Njihovo geografsko podrijetlo, odnosno, nacionalnost vrlo je raznolika i nema neke izražene pravilnosti, odnosno ne radi se o organiziranom ili posredovanom upoznavanju. Prisustvo ove migrantske skupine možemo objasniti činjenicom da se značajan broj Korčulanana zapošljava na brodovima⁹¹ što otvara mogućnost započinjanja međunarodne veze:

„On i ja smo bili, mi smo radili na kruzeru. ... Tako smo se upoznali, na kruzeru. Onda one me pozvao jedanputa ovdje u Hrvatsku, ja sam došla krajem ljeta i bilo je super, oduševilo me.“ Intervju br. 8, Ž, 42 godine.

Osim toga, stanovništvo Korčule (isto kao i stanovništvo drugih hrvatskih otoka) se krajem 19. i u 20. stoljeća iseljavalo kako u prekomorske zemlje, tako i u ostale dijelove Hrvatske i tadašnje Jugoslavije. Nakon što su odlučili okončati svoj višegodišnji boravak izvan otoka, odnosno izvan Hrvatske, povratak je često značio dolazak sa suprugom „strankinjom“⁹². U niže navedenom citatu iz intervjuja ispitanica je došla iz Australije, suprug je rodom iz Korčule:

„Glavni razlog [za dolazak na otok] je bio moj suprug. Otišao je kada mu je bilo 15 godina...Uvijek se želio vratiti natrag. Vrlo je sentimentaln prema ovom kraju i činjenici da su njegov otac i njegov pra-pradjed živjeli ovdje i bili kršteni u crkvi u kojoj je on kršten.“ Intervju br. 23, Ž, 63 godine.

Jednako govori i ovaj primjer ispitanice iz Kanade udane za Korčulanina rođenog u Kanadi:

---

⁹¹ Lajić (1992:149) navodi podatak kako je u periodu između 1947-1965. samo na domaćim brodovima bilo zaposleno 1 109 pomoraca s otoka Korčule.

⁹² Ove dvije pojave dosta su pridonijeli trendu egzotizacije otoka tako da snahe Južnoamerikanke, Azijatkinje, Australke već tridesetak godina na otoku nisu novost. O egzotizaciji svakodnevnog života zanimljivo piše Enzensberger (1992:179; u Beck i Beck-Gernsheim. 2002:13)

„Bili smo zajedno jedno kratko vrijeme, kada me pitao bi li, ako ikada bude nešto ozbiljnije između nas, razmislila o tome da se s njim preselim na Korčulu. Marica: Znači razmišljao je o tome? Cijelo vrijeme.“ Intervju br. 3, bračna migrantica, 62 godine.

Također, upoznavanje odnosno započinjanje međunarodne ljubavne veze u nekoliko slučajeva započelo je turističkim posjetom otoku:

„...ja sam svako ljeto dolazila tu na odmor na par tjedana, i prije pet godina, ustvari šest godina sam došla isto na odmor i upoznala svoga muža. Klasična priča. I kako je on, on je iša mene posjetiti u Južnoj Africi, ali je rekao da, da ne postoji šansa i da će on poč tamo živjet tako da sam se morala odlučit i ja sam došla ovdje.“ Intervju br. 20, bračna migrantica, 42 godine.

Stoga unutar ove skupine bračnih migrantica možemo razlikovati tri podskupine: a) *supruge pomoraca*; b) *supruge povratnika*; c) *turistice supruge* (skupina koja je supruga upoznala za vrijeme turističkog posjeta otoku).⁹³ Osnovna razlika je u tome da se jedne kreću zajedno sa supružnikom, dok se drugi kreću da bi bili sa supružnikom (Santacreu, Baldoni i Albert, 2009:57). Iako bi supruge povratnika mogli smjestiti u našu kategoriju „povratnika“ smještamo ih u bračne migrantice. Naime, ključna osobina bračne migracije je da do nje „dolazi kao posljedica braka ili u vezi s osnivanjem bračne zajednice“ što je u njihovu slučaju glavni razlog dolaska (Heršak, 1998:21). Namjerno ne koristimo riječ partnerice jer se ovdje gotovo u svim slučajevima radi o suprugama. Naime, formalno ozakonjenje veze bilo je nužno ne bi li doseljenice (koje su najčešće druge nacionalnosti) mogle zadovoljiti zakonske uvjete boravka.⁹⁴

Općenito možemo reći kako su današnji oblici bračnih migracija u svijetu vrlo raznoliki, ilustraciju čega nalazimo kod Charsley (2014): „Međunarodni migranti mogu sa sobom iz zemlje dolaska dovesti supruge; dijaspora ponekad održava veze s domovinom predaka upravo kroz brak; u nekim dijelovima Azije žene migriraju iz siromašnijih u bogatije zemlje kako bi nadoknadile manjak ruralnih žena; turisti, međunarodni studenti ili poslovni ljudi buduće partnerice susreću na svojim putovanjima, međunarodne web stranice omogućavaju započinjanje *online* veza, dok specijalizirane firme namijenjene muškarcima bogatijeg Zapada organiziraju usluge upoznavanja i „romantične ture“ kako bi upoznali

---

⁹³ Svjesni smo kako naziv turistica-supruga nije sasvim adekvatan jer riječ turistica pomalo skriva činjenicu da bračne migrantice na otoku žive cijelu godinu.

⁹⁴ Stav vlasti vezanu uz bračnu migraciju varira među državama. Charsley (2014) navodi kako zemlje Južne Europe uobičajeno gledaju pozitivno na spajanje obitelji, kao nešto što bi moglo olakšati integraciju migranata, dok je u zemljama Sjeverne Europe obiteljska migracija viđena kao neželjeni nusprodukt ranije radne migracije.

buduće mladenke iz Istočne Europe, Azije ili Latinske Amerike“. Internacionalni brakovi (brak među pripadnicima različitih nacija ili brak u kojem supružnici žive unutar okvira različitih nacija), jednako kao i među-brakovi (engl. *intermarriage*) brakovi pripadnika/ica različitih grupa (etničkih, vjerskih, rasnih i slično), uvijek su bili prisutni, a ono što ih čini novim je njihova veća učestalost i složeniji oblici pojavnosti, odnosno življenja takvih brakova. Beck piše kako je internacionalni, multikulturni brak i metafora i indikator globalizacije osobnog života (Beck, 2000; prema Charsley, 2013:5). Niedomysl, Östh i van Ham (2010) taj fenomen nazivaju globalizacijom bračnog polja i na primjeru Švedske primjećuju kako nisu žene uvijek one koje su bračne migrantice. Neki autori predlažu i izmjenu pojmovnog aparata uvođenjem termina transnacionalni brak koji se za razliku od internacionalnog braka, događa unutar postojećih aktivnih transnacionalnih polja ili se mjesta prebivališta bračnih partnera prostiru izvan granica nacija-država. Takvo stanje može biti samo privremena faza a mogu predstavljati trajniji oblik bračnog odnosa (Charsley, 2013; Beck-Gernsheim, 2011; Schmidt, 2011).

Poput paradigmatičkih primjera iz knjige *Distant Love* (Beck i Beck-Gernsheim, 2014) i bračne migrantice u našem istraživanju žive svoje brakove i prakticiraju svakodnevni obiteljski život u različitim netradicionalnim modalitetima što je uvjetovano njihovom fizičkom udaljenošću od ostatka obitelji (npr. odrasle djece) ili suprugovim poslom. U više slučajeva preseljenju bračnih migrantica prethodili su periodi življenja u drugim zemljama.

Tablica 10: Neke osobine bračnih migrantica u uzorku

<i>Dob</i>	<i>Djeca <18</i>	<i>Završena škola</i>	<i>Radni status</i>	<i>Koliko dugo na otoku? (g.)</i>	<i>Broj članova kućanstva</i>	<i>Koliko mjeseci godišnje na otoku?</i>	<i>Znanje hrvatskog jezika</i>	<i>Podvrsta bračne migracije</i>
30-45	da	Srednja škola	Nezaposlena	5	5	12	Da	Supruga pomorca
30-45	da	Fakultet	Zaposlena	11	3	12	Da	
30-45	da	Srednja škola	Nezaposlena	3	5	12	Ne	
61>	da	Fakultet	U mirovini	0,5	3	12	Ne	Supruga povratnika
30-45	ne	Fakultet	Zaposlena	2	2	12	Da	
61>	ne	Srednja škola	U mirovini	13	4	12	Da	
30-45	ne	Fakultet	Zaposlena	4	2	12	Da	
30-45	da	Fakultet	Nezaposlena	2	4	9-12	Ne	Migrantica-turistica
42	da	Fakultet	Nezaposlena	5	4	12	Da	
42	ne	Fakultet	Samo-zaposlena	2,5	4	10	"Samo malo"	
73	ne	Srednja škola	U mirovini	15	2	12	Ne	
38	da	Srednja škola	Zaposlena	7	2	12	Da	

U tablici broj 10 dan je detaljniji opis bračnih migrantica u uzorku. Iz nje je vidljivo kako više od pola ispitanica u uzorku ima sveučilišno obrazovanje, četiri migrantice su nezaposlene, pet ih je zaposleno ili samo-zaposleno, a tri su u mirovini. Iako ih je pola u radno aktivnoj dobi zaposleno, često puta njihova strana znanja i diplome nisu adekvatno iskorištena i vrednovana. Fakultetski obrazovana ispitanica iz jedne prekoceanske zemlje koja radi kao prodavačica u trgovini ovako pričao o tome:

„Je, hvala Bogu, oni su mi dali stalni posao, ne mogu se žaliti. Da bi htjela promijeniti posao, bi, to je istina. Završila sam na fakultetu za turistički vodič, isto u Dubrovniku isto sam položila ispit da bi mogla voditi [turističke ture]. Vodila sam par puta, ali to nije to. Treba mi više vrijeme da se mogu izvježbati kao vodič. Ali bit će vrijeme, doći će.“ Intervju broj br. 8, bračna migrantica, 42 godine.

I same bračne migrantice zauzete brigom za mlađu djecu i kućanstvo aktivno ne traže posao čemu pridonosi i njihovo neznanje hrvatskog jezika. Pet bračnih migrantica od njih dvanaest ne zna hrvatski ili ga zna „samo malo“.⁹⁵ Značenje jezika u procesu migracije nije svedeno samo na komunikacijski aspekt. Jezik – bilo materinji, bilo jezik zemlje dolaska u procesu migracije osim komunikacijskog značenja može imati i identitetsko, integracijsko, statusno, te političko značenje (vidi npr. Vaughn, 2010). Ispitanice koje znaju hrvatski jezik (a kojima nije bio materinji) naučile su ga ili na suprugovu intervenciju ili preko svekrve (koje najčešće ne znaju engleski, tako da je učenje hrvatskog bio jedini način sporazumijevanja). Bračne migrantice – majke mlade djece inzistiraju na dvojezičnosti kod kuće i u situacija kada znaju hrvatski i kada ne znaju.⁹⁶ Odrastanjem u drugačijoj socio-kulturnoj sredini jezik postaje vrlo važno sredstvo izgradnje identiteta djece, te očuvanje integriteta same majke (što je ona, od kuda dolazi). Naravno, dvojezičnošću se osigurava i povezanost s majčinom obitelji. Također, ta znanja, prema riječima nekih ispitanica kasnije djeci omogućavaju da odaberu studij u nekoj drugoj zemlji, ili eventualno povratak u majčinu domovinu:

„Želim tamo zadržati svoju kuću u slučaju da bilo što ode krivim putem, i bio bi lijepo kada bi obje [misli na svoje kćeri] mogle tamo studirati.“ Intervju br. 13, bračna migrantica, 43 godine.

---

⁹⁵ „Samo malo“ njihova je subjektivna procjena znanja hrvatskog jezika a to uključuje poznavanje najčešćih svakodnevnih izraza dovoljnih za uspješno sporazumijevanje u trgovini i kafiću.

⁹⁶ Iako se pomalo i boje hoće li djeca kod kuće samo uz pomoć majke „dovoljno“ savladati jezik, razviti potencijale zato i nabavljaju slikovnice i igre na materinjem jeziku.

U nekim slučajevima potreba da majka nauči hrvatski značili su „obrnuti“ proces – djeca su učila majke hrvatski, a majke su u toj situaciji ograničili komunikaciju na „svom“ jeziku. Učenje jezika dodatno je otežano jer na otoku nema organiziranog tečaja hrvatskog jezika.⁹⁷

Bračne migrantice žive u kući koju je njihov suprug naslijedio od svojih roditelja ili u kućama koje su kupili ili izgradili zajedno sa suprugom. Dvije ispitanice žive sa svekrvom i svekrom u zajedničkom domaćinstvu. Za razliku od nekih drugih istraživanja u kojima su ispitanice spontano navodile neka (negativna) zapažanja vezane uz užu muževu obitelj (Trundle, 2009) u ovom istraživanju to nije navela niti jedna ispitanica koja dijeli kućanstvo sa suprugovim roditeljima.

6.3.2.1. Pregovaranje preseljenja

Udaljenost od obitelji, nepoznavanje jezike, ne imanje državljanstva, nezaposlenost stavlja bračne migrantice u potencijalno nepovoljnu i ranjivu situaciju (vidi npr. Merali, 2008; Trundle, 2009; Charsley, 2014).⁹⁸ Položaj žena pomoraca dodatno je otežan jer su veći dio godine same, okružene suprugovim srodnicima, prepuštena im je većina brige oko djece i kuće, te se u manjim zajednicama pomno prati svaki njihov korak, odnosno, sve njihove aktivnosti koje uključuju izlazak iz kuće. Ovakav tip socijalne kontrole (kroz rodbinu i susjedstvo) posebno su neshvatljivi ispitanicama koje su došle iz višemilijunskih gradova kao što su Lima, Surabaya, Sydney, Johannesburg.⁹⁹

*„Meni problem samo ljudi, ali muž govori ti si žena od pomorac. Oni [misli na ljude, sumještane] moraju pričat i to, ti ne idi za tim.“*¹⁰⁰ Intervju br. 1, Ž, 30 godina.

Usprkos svemu tome, preseljenje, odvajanje od obitelji, napuštanje dotadašnjeg posla smatraju se opravdanim kada je u pitanju viša svrha tj. ljubav.

„M: I onda si se zaljubila pretpostavljam? Koji je bio razlog da dođeš u Velu Luku živjeti? Suprug?“

---

⁹⁷ Neki od ispitanika su se sami udružili, te našli osobu koja ih je grupno podučavala hrvatski.

⁹⁸ U tom pogledu vrlo je zanimljiv rad C. Trundle koja je istraživala „Anglo migrantice“ u Firenci i dala njihov opis vlastitih životnih faza od početnih romantičnih i turističkih susreta pa sve do braka i majčinstva (ponekad rastave ili udovištva) i umirovljenja (2009:51). Prelazak iz romantične i slobodne faze u fazu braka s Talijanom donio je neočekivana ograničenja i u pogledu posla i u pogledu fizičkog kretanja, te, iz perspektive Anglo migrantica, neobično bliske obiteljske odnose, posebice sa suprugovim roditeljima (tj. majkom). Svi ti aspekti utjecali su na to da su mnoge opisivali svoj položaj kao ruban i izoliran (Trundle, 2009).

⁹⁹ Pojedine bračne migrantice u ovom istraživanju potječu upravo iz tih gradova.

¹⁰⁰ Ispitanica nije izvorna govornica hrvatskog jezika što se prepoznaje i po jezičnoj konstrukciji. U izvorni tekst smo intervenirali tek toliko da čitatelj može razumjeti tekst.

I: Je [glasani smijeh]. Osjećaš se, kad nekog toliko voliš, osjećaš se sigurno.“ Intervju broj 1, Ž, 30 godina.

Neki istraživači zagovaraju svojevrsni „emotivni okret“ u istraživanju migracija te tvrde kako su često puta ljubav, odnosno, afekti u samom „srcu migrantskog odlučivanja“ (Mai i King, 2009:296). Tvrde dalje, ljubavna motivacija do sada nije u migracijskim studijima zadobila značaj koji zaslužuje iako se u društvenim znanostima sve veća uloga pridodaje ulozi emocija u objašnjenju „ljudskog prostornog ponašanja“. Ljubavni migranti pojavljuju se kao sve značajniji i prisutniji tip migranata (o čemu smo više pisali u poglavlju broj 1.2) Mišljenja smo da emocije (u ovom slučaju zaljubljenost) uistinu igraju značajnu ulogu u migrantskom odlučivanju, međutim, kao što će biti pokazano malo kasnije pregovori partnera oko odabira zajedničkog mjesta stanovanja počivaju i na vrlo praktičnim razlozima kao što su mogućnost nalaska posla, dobivanja radnih i boravišnih dozvola, posjedovanje nekretnine, nižih troškova stanovanja, sigurnosti djece i sl. Također, predmet je i kompromisa pa tako migranti u različitim životnim fazama mijenjaju odredišta.

Preseljenje je u nekim slučajevima bilo spontano i očekivano kao što navodi ispitanica žena pomorca, podrijetlom iz Južne Amerike: *„Ja sam uvijek rekla, sam mislila, kad se, ali prije nego sam upoznala muža, kad žena se uda onda mora slijediti supruga. I tako sam napravila. Nisam ni mislila ću se vjenčati za jednog Hrvata, ne...“* (Intervju, br. 8., bračna migrantica, 42 godine). U drugim je bilo popraćeno intenzivnijim pregovorima među partnerima i usuglašeno nakon nekog vremena promišljanja i dogovaranja. Neke ispitanice priznaju da su nerado došle: *„Ja nisam mislila doći.“* (Intervju br.11, bračna migrantica, 37 godina) ili: *„Prvo sam rekla neću, neću, neću. Ne znam di ću doći, nemam obitelji kao što on ima tu.“* (Intervju br. 1, bračna migrantica, 30 godina). Najčešće, aspekt koji je preokrenuo vagu bio je suprugov posao. U nekoliko slučajeva, muškarci su bili spremni živjeti u domovini svojih supruge, međutim, ograničenja vezana uz dobivanje radne dozvole i reguliranje boravka doveli su do toga da se ipak odluče za Hrvatsku:

„Meni se uvijek svidilo doći ovdje, al' ajmo reći da nisam imala neki pravi razlog. I onda kad sam njega upoznala i kad je on rekao da mu se baš i ne sviđa, ne da mu se toliko ne sviđa nego on se ne bi mogao zaposliti dole [u Južnoafričkoj Republici], ni dobiti papire, moramo biti u braku 5 godina da bi on dobio da može dole živjeti i raditi, i ima dosta kriminala, previše kriminala. Intervju br. 20, bračna migrantica, 42 godine.

Općenito, slika muškarca kao glavnog hranitelja i glave obitelji snažno je prisutna u naraciji bračnih migrantica. Osim očekivanih uloga žena (da bude majka, da bude kod kuće i da prati supruga) i očekivane uloga muškarca kao onog koji je odgovoran za svoje roditelje također

utječe na odluku o tome gdje će supružnici živjeti kao što nam to pokazuje ova rečenica iz intervjua s mlađom migranticom-turisticom: „*Da nema suprugovih roditelja mi ne bi živjeli tu.*“ Intervju br. 21, bračna migrantica, 42 godine.¹⁰¹

U istraživanju je bilo i situacija kada se stvari nisu odvijale zamišljenim tokom, odnosno, kada je ljubavna priča završila razvodom. Ispitanica, druga generacija korčulanskih iseljenika u Australiji dolazeći na ljetne praznike upoznala se s otočaninom za kojeg se ubrzo i odlučila udati. Ovdje kratko opisuje svoje iskustvo:

„*Kako sam živjela? Moji mati i otac su iz [jednog mjesta s Korčule].¹⁰² Otac je gradi kuću ode i mi smo dolazili ono [iz Australije] na litovanje, dvi-tri godine stalno, pa sam se zajubila ode za jednoga Korčulanina i nažalost smo se rastavili. Nešto kasnije u intervjuu ista ispitanica govori: *Došla sam, pustila posal tamo [misli u Australiji] i sve, došla ovdje za njega. Marica: Kako su roditelji reagirali kada ste im rekli da se vraćate na otok? Bilo im drago, za jubav.*“ Intervju br. 26, bračna migrantica, 38 godina.*

Očito je kako uloga bračnih migrantica nije tek pasivna. Reći da je za njih lokacija bila akcidentalna značilo bi zanemariti njihovu hrabrost i spremnost da ostave svoj prijašnji život i dosele se na otok. Mnoge od njih imaju zanimljive ideje za pokretanje nekih aktivnosti koje bi poboljšale kvalitetu života na otoku. Ipak tek rijetke uspiju pokrenuti zamišljeno (npr. tečaj aerobika) jer su najčešće ograničene na ženske prijateljice koje su isto tako kao i one došle na otok, bez značajnije podrške lokalne samouprave ili ih pak njihovo nepotpuno znanje hrvatskog jezika sprječava u daljnjem nastojanju. Njihov potencijal akterica društvenih promjena (Burgess, 2004) još nije u punini iskorišten, iako već i samo njihovo prisustvo u lokalnoj zajednici na neki način „otvara“ zajednicu za drugačije, nove ideje.

U nastavku ćemo opisati motive za dolazak treće skupine migranata na Korčulu, a to su doseljenici.

---

¹⁰¹ Na Korčuli, kao i u mnogim drugim hrvatskim krajevima, bilo je uobičajeno da (najmlađi) sin živi sa suprugom i roditeljima u istom kućanstvu i brine se za njih, dok se za kćeri očekivalo da se nakon udaje presele u suprugovu kuću.

¹⁰² U ovom intervjuu izbačeno je ime mjesta na Korčuli koje se spominje u intervjuu radi zaštite privatnosti ispitanice.

6.3.3. Dospeljenici

U našoj predloženoj početnoj tipologiji migranata na Korčuli doseljenike smo definirali kao sve one koji su na otok došli nevezano uz rodbinske veze. Jednako kao i ostale grupe ispitanika i ovu ćemo dodatno razlomiti i podijeliti na dvije grupe – radne migrante (oni koji su na otok došli zbog posla) i migrante koji su otok vidjeli kao mjesto gdje će moći započeti novi život. Ovu drugu skupini možemo u užem smislu zvati i migrantima životnog stila, iako je taj pojam zamišljen kao onaj koji nadsvodi različite koncepte korištene u promišljanju migracija kao što su npr. umirovljeničke migracije i migracije u starijoj životnoj dobi koje smo mi već u ovim podjelama tematizirali, a kojima se zajedničkim pokazuje upravo motivacija za migracijom iskazana kao želja za promjenom načina života. Iako smo u teorijskom dijelu navodili neke od prigovora teoriji migracija životnog stila u samoj analizi materijala nismo našli podesniji teoretski koncept pod kojim bi mogli obuhvatiti odgovore poput ovog:

“Rekao sam si, to je to, radit ću ovdje još 6 mjeseci i to je to. Idem zato jer ovaj posao više ne mogu podnijeti. Bio mi je odvratn, u njemu nije bilo ničega što mi se sviđa, nije čak niti bilo bitno koliko novaca mogu zaraditi, bio mi je smeće. Više me uopće nije uveseljavao.” Intervju br. 18, migrant životnog stila, 34 godine.¹⁰³

Ovakvih primjera u intervjuima nalazimo još, npr.:

„Ja samo znam da sam, dok nisam došla ovdje, i ovdje jako puno radim, a da sam tamo radila toliko puno da mi se to, nekako mi se počeo svoditi život samo na posao i običi roditelje i to mi je bilo sve. Dođem navečer u osam umorna, da li njega vidim ili ne, on bi radio jednu prije podne smjenu, jednu poslije podne, ja bi radila dežurstva, pa bi išla u školu [predavati], tako da nam je to više postalo, baš nam je postalo mora. Dok nismo došli 2007. ovdje na godišnji i zaljubili smo se u ovo mjesto, a moj suprug kako je informatičar i kako nije mu bilo mrsko otić na adresu, tražio je adresu Doma zdravlja da li im treba zaposlenika.“, Intervju br. 29, migrantica životnog stila, 54 godine.

---

¹⁰³ Ovo je prijevod, intervju je vođen na engleskom.

Tablica 11: Neke osobine doseljenika u uzorku

<i>Spol</i>	<i>Dob</i>	<i>Djeca <18</i>	<i>Završena škola</i>	<i>Radni status</i>	<i>Koliko dugo na otoku? (g.)</i>	<i>Broj članova kućanstva</i>	<i>Koliko mjeseci godišnje na otoku?</i>	<i>Znanje hrvatskog jezika</i>	<i>Podvrsta doseljenika</i>
M	46-60		Fakultet	Samo-zaposlen	10	2	6-12	Da	Migranti životnog stila
M	46-60	1	Fakultet	Samo-zaposlen	7	3	12	Samo malo	
Ž	30-45	1	Fakultet	Samo-zaposlena	3	3	12	Samo malo	
M	30-45		S. škola	Samo-zaposlen	3	3	12	Samo malo	
M	61>		Fakultet	U mirovini	3	2	12	Ne	
Ž	61>		Fakultet	U mirovini	3	2	12	Ne	
Ž	46-60		Fakultet	Zaposlena	6	2	10,5	Da	
M	61>		Fakultet	U mirovini	6	2	10,5	Da	
Ž	46-60		S. škola	Zaposlena*	2,5	1	12	Da	
Ž	30-45	1	Fakultet	Zaposlena*	5	3	12	Da	
M	61>	2	Fakultet	Samo-zaposlen	11	4	12	Samo malo	Radni migranti
Ž	30-45	1	Fakultet	Samo-zaposlena	6	3	12	Da	

*Ispitanice unutarnje migrantice (došle su iz drugog mjesta u Hrvatskoj)

Skupina ispitanika koju smo nazvali migranti životnog stila na Korčulu dolaze iz Nizozemske, SAD-a, Velike Britanije, te Bosne i Hercegovine. Srednje su životne dobi (od 31 do 67 godina), troje ih je u mirovini, dok su ostali radno-aktivni. U ovoj skupini najviše je ispitanika samo-zaposleno. Naime, čini se kako iz ovog istraživanja možemo izlučiti dva moguća načina povezanosti migranata životnog stila i posla – prva opcija je da obavljaju posao koje im omogućuju rad na daljinu, poput umjetničkog, konzultantskog ili prevoditeljskog posla. Druga opcija je da posao odabiru naknadno, prilagođavajući se lokalnim potrebama i specifičnostima. U ovom drugom slučaju preseljenje najčešće predstavlja prekid s prijašnjim poslovima, a ako ne u potpunosti onda barem u pogledu rada s puno manje opterećenja ili puno više zadovoljstva. U slučaju Korčule migranti životnog stila odabiru poslove vezane uz turizam ili nastavljaju raditi u zdravstvu. Također, opaža se i visok stupanj završene škole gotovo svi ispitanici iz ove kategorije imaju završene fakultete.

Podrijetlo radnih migranata nešto je drugačije nego podrijetlo migranata životnog stila – dvije ispitanice dolaze iz Hrvatske, jedan je iz Velike Britanije, a četvrta ispitanica je iz jedne od zemalja bivšeg SSSR-a. I oni imaju visok stupanj naobrazbe, a zaposleni su u zdravstvu, turizmu, trgovini. Dvjema ispitanicama iz Hrvatske je bio ponuđen posao, točnije, jedna se javila na natječaj, drugu je poslala firma da vodi lokalnu podružnicu. Ostalo dvoje radnih migranata tu je došlo vođeno poslovnom mogućnošću vezanom uz turizam (ugostiteljstvo, ronilački klub).

6.3.3.1. Zašto Korčula?

U slučaju doseljenika, to jest onih ispitanika koji su se na Korčulu doselili nevezano od bilo kakvih prethodnih obiteljskih ili rodbinskih veza, prvo pitanje koja nam se postavlja je zašto baš Korčula. Živjeti u Dalmaciji za neke ispitanike bila je dugogodišnja želja:

„Godinama prije kad smo mi iz kontinenta .... išli na more ... jedno 15, 16 kilometara prije mora, prije obale zapuhne me onaj miris. Kad dođem ovdje, miris borovine, oni cvrčci, to je ostavilo traga, to nam je bila hrana nama kontinentalcima narednih sedam-osam mjeseci. To kad godinama tako traje, 20, 30 godina, onda to najedanput eksplodira.“ Intervju br. 29 (grupni), migrant životnog stila, 66 godina.

Gore spomenuti ispitanik je na Korčulu došao prije šest godina iz Bosne i Hercegovine. Slično kao i ostali pripadnici skupine migranti životnog stila opisuje kako je dugo imao želju preseliti se „negdje na more“. Sama Korčula desila se stjecajem okolnosti jer je supruga čula preko radija ponudu za *last minute* ljetovanje. Svidjelo im se ono što su vidjeli, a ispitanik je nakon povratka u Bosnu i Hercegovinu poslao upit jednoj zdravstvenoj ustanovi na otoku trebali li im zdravstvenih radnika, te dobio potvrdni odgovor. Kažu kako je slučajnost što se baš sve to poklopilo na Korčuli, ali da je dugo postajala ta „latentna želja da na kraju krajeva budemo negdje tu“. O dugogodišnjoj latentnoj želji da se preseli na neko drugo mjesto govori i supruga još jednog doseljenika:

„Tom, kao pravi Nizozemac, iz nekog čudnog razloga nije više želio živjeti u Nizozemskoj. Stalno je tražio neko drugo mjesto i onda, slučajno, dogodilo se da je to Korčula.“ Intervju br. 4, migrantica životnog stila, 55 godina.

Objašnjava kako prije njihovog turističkog putovanja na Korčulu, suprug nikada prije niti nije bio u Hrvatskoj. Korčula je prvo mjesto koje je posjetio, oduševio se, i iste godine kupili su polu-porušenu kuću u samom središtu Korčule. Odluka je bila impulzivna, ali samo zato jer su idealno mjesto tražili godinama. Svoj dolazak na Korčulu detaljno je opisao i jedan mlađi britanski par:

*„Supruga: Nakon što sam završila fakultet dva mjeseca smo putovali po Europi
Suprug: Prije osam godina.“*

Supruga: putovali smo i putovali, dva mjeseca, i došli u Korčulu i bila je to ljubav na prvi pogled, zaljubili smo se u Korčulu gotovo odmah.

Suprug: Vratili smo se ovdje za praznike, možda tri do četiri puta, nekako nam se svidjela Hrvatska kao zemlja, a za nas je ovo njezin najdraži dio.

Supruga: Očito je da smo putujući tražili mjesto gdje bi mogli živjeti, uvijek smo imali plan živjeti negdje vani, tako da smo pola putovali, a pola tražili neko mjesto u Europi gdje možemo ostati.

Suprug: Da, neko mjesto koje nije predaleke od Velike Britanije tako da je uvijek možemo posjećivati.

Supruga: Da, ali nikada nisam mislila da bi to mogla biti Hrvatska. Puno ljudi ide na mjesta kao što su Španjolska ili Francuska, ali ovo mjesto je jednostavno imalo nešto, hm, znate što? Jako volim Italiju i bila sam u Italiji i imala sam taj san da ću jednog dana živjeti u Italiji, ali nisam bila u prilici. A onda kada smo došli u Hrvatsku tu su mi se ostvarili svi ti romantični ideali o Italiji, mediteransku obala i more i ljudi koji su bili fantastični i to nam je bilo jako važno.“ Intervju br. 18, supružnici – migranti životnog stila, 31 i 34 godine.¹⁰⁴

„Idealna lokacija“ zapravo postoji kao više ili manje jasna slika u glavi, a kroz putovanja događa se svojevrsna rezonanca zamišljenog i realnog. Iako istraživanja u maniri migracija životnih stilova često naglašavaju kako ispitanici odabiru ruralne lokacije baš kao protutežu gradskim lokacijama, sama Korčula predstavlja primjer pozitivnog, neiskvarenog povijesnog grada, urbanu idilu (slično kao i npr. Firenca koju Trundle (2009:54-55) naziva tradicionalnim urbanim prostorom zamrznutom u vremenu). Već je spomenuto kako je u samom gradu Korčuli, prema podacima Državnog zavoda za statistiku koncentrirano najviše osoba bez hrvatskog državljanstva među ukupnim brojem takvih osoba na otoku. Ali potraga za novom destinacijom očito je samo refleksija jedne dublje potrage:

“Jednostavno htjeli smo promijeniti naš [misli na suprugu i sebe] život, nismo bili zadovoljni s vlastitim životnim stilom. Nismo uživali u poslu, radili smo dugo. Nemate vremena uživati u životu. Jednostavno smo shvatili da život u Velikoj Britaniji onako kako su svi navikli tamo živjeti nije za nas. Htjeli smo nešto laganije u čemu ćemo moći uživati.” Intervju br. 18, migrant životnog stila, 34 godine.¹⁰⁵

Ispitanik navodi kako mu je, nakon što bi većinu dana proveo na poslu ili na putovanju od doma do posla i natrag, dnevno ostajalo dva i pol sata da skuha i pojede, sjedne i odmori, pogleda televiziju i pripremi se za spavanje. *“Nije to bio baš neki život”* zaključuje. Uštedovina i prihodi od vlastite manje firme, u kombinaciji s troškovima života koji su na Korčuli puno niži nego u Londonu omogućuje im puno uravnoteženiji i opušteniji život, iako kako ćemo kasnije vidjeti ta transformacija nije bez žrtava u prvom redu na društvenom

---

¹⁰⁴ Intervju vođen na engleskom.

¹⁰⁵ Intervju vođen na engleskom.

planu. Mjesta s bogatim kulturnim nasljeđem ili netaknutom prirodom nude jedan oblik autentičnosti, kojeg manjka u gradskoj svakodnevnici. Upravo je to, prema Osbaldistonu (2012) jedno od objašnjenja što privlači ljude iz gradova u manja i udaljena mjesta.

Osim usporedbe s Italijom, jedan ispitanik Korčulu je usporedio s drugom poznatom turističkom destinacijom – Majorkom i to kakva je bila prije 30 godina kada se on tamo doselio iz jedne veće Zapadne zemlje:¹⁰⁶

„Jedan od razloga zašto mi se sviđa ovdje je zato što je Majorka bila ovakva prije 30 godina i možda je to i podsvesno. ... Korčula i Majorka su vrlo slične, ali Majorka se u zadnjih 15-ak godina jako izgradila. Ovdje primjećujem sve one prirodne ljepote koje na neki način tamo nestaju.“ Intervju broj 17, migrant životnog stila, 48 godina.

Spominje kako je kada je prvi put došao na Korčulu osjetio onaj isti miris mora kao na Majorki. Opisuje kako je njegov prijatelj iz Španjolske tu kupio polu razrušenu kuću koju je trebalo obnoviti. Kako je on u tome imao iskustva, prihvatio je poziv da tu dođe na „radne praznike“ (engl. „*work holiday*“). Uspješno su je gotovo sami obnovili znanjem koje su stekli na Majorci, te kupili još jednu u sličnom stanju. Za popravak druge kuće bilo je potrebno gotovo godinu dana, stoga je i počeo češće dolaziti na otok, duži boravci naposljetku su doveli do trajnog preseljenja. Ono što je započelo kao radni praznici traje već sedam godina. U međuvremenu je tu i zasnovao obitelj što je također pridonijelo njegovoj orijentaciji na Korčulu.

Još jedan par ispitanika kupio je polu porušenu kuću u unutrašnjosti otoka u jednom manjem selu. Ispitanici su sada u mirovini, a kao razlog dolaska ističu njihovu želju da se maknu od američkog potrošačkog društva i vrijednosti koje se u toj zemlji promoviraju.¹⁰⁷ Oboje su prethodno bili zaposleni u propulzivnim američkim sektorima gospodarstva – on u financijama, a ona u nekretninama. Iako su već bili u dobi kada mogu ići u mirovinu i dalje su naporno radili jer su imali privatne firme. U početku su na otoku samo kupili porušenu kuću, ali ne s namjerom da u njoj trajnije žive. Hrvatsku su izabrali zato jer su suprugovi djed i baka podrijetlom iz okolice Karlovca. Putovali su ovim dijelom Hrvatske i otok im se svidio, jer kako kažu „nije bila prevelika gužva“. Njihova želja da malo uspore poklopila se s velikom krizom dva sektora u kojima su radili. U jednom trenutku sva njihova financijska ulaganja u nekretnine činila su se propalim. Oporavili su se, ali su definitivno odlučili preseliti se ovdje.

---

¹⁰⁶ Zbog zaštite identiteta ispitanika ne navodimo iz koje je zemlje rodnom. Intervju vođen na engleskom.

¹⁰⁷ Ispitanica uz osmjeh priča kako se „Amerikanci hvale da ne koriste godišnji i da sami sebe radom tjeraju u grob“. Tako su i oni živjeli.

S ponosom ističu kako su kuću sami preuređivali.¹⁰⁸ U kući ne žele imati niti TV uređaj, cilj im je živjeti jednostavnim životom, izbjeci svaki „nepotreban stres“. Iz ovog primjera možemo plastično vidjeti kako je tekla izmjena „drugog“ u „prvi“ dom.

6.3.4. Stavovi eksperata

U ovom istraživanju funkciju eksperata preuzelo je četvero zaposlenika dviju agencija: jedne za promet nekretnina i jedne turističke agencije. Kako su oni ujedno i jedini ispitanici u istraživanju koji se nisu doselili na otok već na njemu žive cijeli život njihova percepcija doseljavanja ponešto je drugačija nego ona koju smo do sada prezentirali. Intervjui s ekspertima bili su posve nestrukturirani, dakle nije bilo unaprijed pripremljenog predloška.

Namjera razgovora sa zaposlenicima agencije za promet nekretnina je bila prikupiti informacije o interesu za kupovinom i iznajmljivanjem nekretnina na otoku. Interesiraju li se „stranci“ (dakle svi oni koji nisu s otoka) za kupovinu nekretnina, kakvih i na kojim položajima (u ruralnom ili urbanom okruženju, u osami, na moru ili u unutrašnjosti)? Kako se kreću cijene nekretnine, mogu li se uspoređivati s cijenama nekretnina sličnih dimenzija u drugim zemljama? Ispitanice su objasnile kako agencije postoji više od deset godina te da ju je osnovoao doseljenik na otok. Tvrde kako interes za nekretnine postoji, cijene ne padaju, prodavači su većinom lokalni stanovnici kojima se ne žuri. Stranci koji kupuju kuće većinom su starije dobi te u nekretninama borave dio godine, kada kupuju traže mir, okućnicu, ali mnogi od njih i odustanu od namjere kupovanja nakon dolaska na otok jer ima se Korčula učini i suviše mirnom. Namjera razgovora sa zaposlenicima turističke agencije bila je eventualno otkriti povezanosti između turističkih posjeta otoku i kasnijeg trajnijeg boravka. Također, zanimalo me ima li interesa za dužim najmom i je li bilo slučajeva interesa za kupovinom nekretnina nakon turističkog posjeta otoku.

Eksperti u intervjuima navode tri stvari koje smatraju važnim, a tiču se doseljavanja na otok: prvo, useljavanje na otok je marginalna pojava naspram masovnog iseljavanja mlađe populacije s otoka; drugo, kuće kupuje većinom starija populacija i u njima boravi manji dio godine; treće, oni koji dolaze s namjerom trajnog boravka na otoku odlaze nakon sedam do osam godina.

---

¹⁰⁸ Uz veće fizičke žrtve – on je pao s ljestva, a ona s krova. Ozljede su bile takve da su je morali helikopterom prebaciti u Split. Nisu mogli vjerovati da let nisu morali platiti, za hrvatski zdravstveni sustav imaju samo riječi hvale.

Krenimo redom. Prvi izazov doseljavanju koji eksperti primjećuju je – iseljavanje. Doseljavanje smatraju marginalnom pojavom naspram iseljavanju lokalnog, većinom mlađeg stanovništva. Iseljavanje povezuju s nedostatkom novih poslovnih mogućnosti, te smanjivanjem obima posla postojećih brodograđevnih kompanija na otoku. Novo stanovništvo (ne nužno otočnog podrijetla) smatraju potrebnim zbog osiguravanja demografskog opstanka, ali još važnije kao osigurač tako željene socijalne gustoće. To je nalaz koji se ponavlja u više istraživanja manjih, ali i većih hrvatskih otočnih zajednica (Bara, 2014; Klempić Bogadi i Podgorelec, 2011; Podgorelec, 2008; Podgorelec i Klempić Bogadi, 2013). Rogić (1988:220) analizirajući rezultate ankete među stanovništvom otoka Cresa iznosi jednaki nalaz uz dodatak da naseljavanje „ne smije biti masovno ni stihijsko“, te da otočno stanovništvo preferira doseljavanje mlađeg i stručno kompetentnijeg stanovništva. Svi ovi empirijski nalazi dokazuju da otočna zajednica nije zatvorena kako se to često prezentira. „Više ljudi“ znači zadržavanje postojeće infrastrukture i svako dijete se broji, u prenesenom, ali i doslovnom smislu:

“Ekspertica A: Znam da je patronažna rekla da ne pamti kada se rodilo tako malo djece. Ne znam prije godinu dana isto je bio problem hoće li moć biti dva razreda prvašića.

Ekspertica B: Da i to po njih 10 u razredu.

Ekspertica A: 16, tako je nešto minimum. I onda je doselila ova obitelj što sam rekla i spasili su barem dva-tri razreda, imaju blizance, duple blizance.”

Ne začuđuje stoga što kao najpoželjniju doseljeničku skupinu eksperti izdvajaju mlađe obitelji:

„Marica: Mislite li da će u budućnosti na otoku biti više stranaca?

Ekspertica B: Ljudi će kupovati nekretnine, ali življenja neće biti. Ljudi kupuju vikendice.

Ekspertica A: Možda će biti više umirovljenika. To penzioneri, ne znam već koliko njih iz hladnih krajeva, nama, mislim ne ništa ne znači. Marica: Za Blato?

Ekspertica B: Ma za cili otok.

Ekspertica A: E [potvrdno].

Ekspertica B: Nama trebaju ljudi koji će doć tu, ne znam, radit, imat dicu, koji će biti vidljivi.”

S druge strane eksperti iz agencije za turizam navode da otok najviše potencijala nudi upravo starijem stanovništvu sa već postojećom infrastrukturom poput ustanove za rehabilitaciju i više domova zdravlja. Migracije u kasnijoj dobi i demografska revitalizacija kako pokazuju

istraživanja nisu suprotstavljeni – postoji funkcionalna povezanost između ove dvije pojave. Dolazak umirovljenika sa sobom povlači potrebu zapošljavanja u određenim uslužnim sektorima. Interes za kupovinom kuća većinom iskazuje populacija u kasnijoj životnoj dobi, a nekretnine koriste manji dio godine, odnosno imaju obilježje onoga što nazivamo sekundarno stanovanje. Odabiru kuće s okućnicom u usamljenim uvalama, što eksperti promatraju kao znak njihove usmjerenosti k ambijentalnim kvalitetama mjesta više nego željom da se uključe u život zajednice, iako navode i suprotne primjere.

Zanimljivu poveznicu s našim istraživanjem nalazimo kod Eimermanna (2014a, 2014b, 2015). U navedenim radovima predmet istraživanja bila je švedska općina čija je lokalna samoupravo 2003. godine angažirala „privatnu migrantsko-konzultantsku agenciju“ kako bi zaustavila depopulaciju¹⁰⁹ i privukla međunarodne doseljenike, prvenstveno iz Nizozemske, ali i šire. Lokalna samouprava strateški je odabrala tražene profesionalne profile: kulinarsstvo, tehnologija i dizajn. Između 2004. i 2007. godine organizirana je kampanja kojoj je svrha bila promovirati navedenu općinu na međunarodnom planu i privući doseljenike. Cilj je bio privući pojedince (između 35 i 45 godina starosti) i mlade obitelji (s djecom do 10 godina) koji su već imali prethodne veze s općinom kako bi se umanjila mogućnost remigracije, tj. ponovne migracije. Autor navodi informaciju kako se „dijelom kao rezultat marketinških napora“ otprilike 50-ak nizozemskih obitelji preselilo u istraživanu švedsku općinu. Nekoliko godina poslije, oko 50 posto tih obitelji napustilo je svoj novi dom otišavši ili natrag u Nizozemsku, ili u neki od obližnjih zemalja ili općina/gradova. Sve to ukazuje kako je veći izazov od samog privlačenja stanovništva njegovo zadržavanje.¹¹⁰ A ovo nas vodi k trećem izazovu doseljavanju na otok koji eksperti vide, a to je odlazak doseljenika:

„Ekspertica B: Stranci koji dođu odu nakon sedam-osam godina. Prema našem iskustvu.

Ekspertica A: Da.

Marica: Zašto baš tada?

Ekspertica A: Zato što je na otoku premala količina ljudi, uvijek isti ljudi.

Ekspertica B: Nakon toga odluče prodati kuću.“

Ne postoje raspoloživi administrativni podaci o tome koliko dolaznih migranata uistinu i oстане na odabranoj lokaciji, koliko ih se vrati u zemlju podrijetla, ili migrira dalje na neku

---

¹⁰⁹ Broj stanovnika navedenog mjesta u pedeset se godina gotovo prepolovio: sa 11.723 koliko je imao 1968. godine u zadnjem popisu došao je do 6.973.

¹¹⁰ Nešto više o konceptu privlačnosti mjesta (engl. *place attractiveness*) vidi Niedomysl (2010).

treću lokaciju.¹¹¹ Relativno su malobrojna i istraživanja koja prate migrantske putanje pojedinaca ili obitelji u dužoj vremenskoj perspektivi (o tome vidi gore navedene radove Eimermanna, te rad Halfacreea i Rivere, 2012). Stoga je teško ovaj podatak o boravku dugom sedam-osam godina potvrditi ili usporediti s drugim istraživanjima. Premali broj ljudi koju navode eksperti kao izazov dužem ostanku doseljenika prevedeno na jezik sociologije moglo bi se opisati kao na otoku se ništa ne događa, nema inicijative, nema poticaja. Pa ipak, na odlazak novo-pridošlog stanovništva ne treba gledati vrijednosno, kao na neku vrstu neuspjeha doseljenika ili lokalne zajednice, jer ukoliko migrantske biografije promatramo u svjetlu Beckove teorije individualizacije koja naglašava upravo stalan odabir (u ovom našem konkretnom slučaju stambene lokacije) kao sredstvo izgradnje vlastita originalna svijeta i identiteta onda nam remigracija (preseljenje nakon preseljenja) postaje nešto bliže i „normalnije“ nešto što možemo shvatiti kao dio prosječnog životnog tijeka. Podvojenost migracijske odluke upravo se i očituje u tome da ne možemo unaprijed pretpostaviti radi li se o privremenom boravku ili o doživotnom preseljenju.¹¹²

Ukratko, možemo zaključiti kako je stav eksperata o doseljavanju dosta kritičan – smatraju to marginalnom pojavom naspram masovnog iseljavanju mlađe otočne populacije karakteristične za čitavo 20. i početak 21. stoljeća, iako primjećuju porast prodaje nekretnina.

---

¹¹¹ Jedna ispitanica je također spomenula isti podatak, ali pitala je mene imam li potvrdu za to. Rekla je kako sama zna dva ili tri para koji su otišli upravo u tom razdoblju.

¹¹² Eksperti su navodili još jednu opasku vezanu za doseljenike a tiče se njihove percepcije stranaca (povratnici, doseljenici) kao onih koji su puno poduzetniji nego domaće stanovništvo. Na pitanje zašto i kako to misle navode kako im se čini da su „puno neopterećeniji, puno bolje prepoznaju priliku“. O tzv. nepoduzetnosti (koja nije samo osobina otočne populacije, već i puno šireg nacionalnog prostora) govore i strani ispitanici koji to pripisuju: a) ostatku socijalističkog sustava koji nije poticao poduzetništvo; b) nesklonosti (nemogućnost) domaćeg stanovništva na putovanja i prikupljanje ideja izvana; c) kulturi iseljavanja u kojoj odlaze oni ambiciozniji i perspektivniji; d) ograničenjima koja postavlja država a koja se tiču visokih poreznih davanja, kompliciranih propisa; f) malom i ograničenom tržištu u kojem je teško preživjeti period izvan sezone.

6.4. Analiza intervjuja – iskustva dolaznih migranata na otoku Korčuli

Iako smo u prvoj fazi ispitanike podijelili na tri osnovne grupe i nekoliko podgrupa u daljnjoj analizi materijala na trenutak ćemo napustiti gore navedenu podjelu. Naime, za analizu iskustava života na otoku važnijim od prethodne povezanosti ili ne povezanosti s otokom pokazuje dob, odnosno, životna faza ispitanika, te njihova očekivanja od migracije.

6.4.1. Odnos s lokalnom zajednicom

Kako se u istraživanju radi o doseljenicima koji dolaze u relativno male zajednice (najveće mjesto na otoku ima oko 4.000 stanovnika) prihvaćenost od strane lokalne zajednice je prema riječima sudionika istraživanja vrlo bitna. Morska granica steže i granice među otočanima koji često imaju jak osjećaj solidarnosti, ali u isto vrijeme dijele i osjećaj da su stalno pod prismotrom stoga je njihov život u isto vrijeme i javan i privatn, te je nužno stalno prikladno održavanje (ne previše i ne premalo) međusobnih odnosa (Péron, 2004). Sudionici istraživanja opisivali su kako im je trebalo neko vrijeme da se priviknu na pozdrave na ulicama, na činjenicu da svi znaju tko su.¹¹³ Pozdravi na ulicama, poznata lica, spremnost da se pomogne pozitivne su odlike života u malim zajednicama:

„Pomaže se jedan drugome, znam kad smo došli ode (ovdje), prijatelji su svi došli pomoći i kad trebalo je iz kontejnera izvaditi te kutije i to sve. Moraš jedan drugome doći na ruku, tu smo u malome mistu i ako ne pomažeš jedan drugome kako ćemo, e to tako ide, što se toga tiče. I drago mi je recimo ako usporedim s Amerikom, što, kad god izađem u Luku, (Velu Luku) uvijek imaš neko poznato lice, nekoga koga ćeš pozdravit. Mi smo u Americi mogli danima šetat po ulicama između milijune ljudi, a ne poznaš nikoga. I to je ta razlika isto.“ Intervju br. 10, povratni migrant, 45 godina.

Druželjubivost je isto nešto što se primjećuje kao posebnost lokalnih otočnih zajednica i što razlikuje život u malom mjestu od života u velikom gradu:

„A vole se družiti, svak voli nešto malo popričati, kad izađemo u dućanu kupiti samo kruh, to može trajati uru ili dvije jer svak nešto ima za reći, onda zaustavi te pa ono priča priča ili ajmo čas na kaficu ili, ono, vole se družiti ljudi.“ Intervju br. 20, bračna migrantica, 42 godine.

---

¹¹³ Nekoliko ispitanika izjavilo je da im je neobično da ih se već pri prvom susretu oslovljava sa zamjenicom ti, umjesto očekivano Vi. Tu prisnost i otvorenost primjećuju i u kaficima i u restoranima.

Jednako tako pozdravi školske djece nešto je što se primjećuje kao lijepo, kao znak zajedništva. Ispitanica iz jednog većeg grada Velike Britanije to je posebno uočila kao nešto što bi rijetko doživjela tamo gdje je prije živjela:

„Lijepo je kad te školska djeca pozdravljaju, ja ih uopće ne prepoznajem, ali vjerojatno su me vidjeli okolo.“, Intervju br. 13, bračna migrantica, 43 godine.

Međutim, život u malim zajednicama ima i svoju težu stranu – druga strana života u maloj zajednici je da svi znaju sve i da se malo što može skriti. A ta izloženost nije ugodna:

„Mislim da je ovo lijepa zajednica. Svi se znaju, na što ja nisam navikla, iako niti to nije uvijek dobra stvar. Garantiram ti da će me netko u sljedećih par dana pitati s kim sam to neki dan sjedila u kafiću i razgovarala. A da si tek bila muško, uh, Bože, za dva sata svi bi brujali o tome! Ha-ha [glasni smijeh].“ Intervju broj 19, povratnica, 47 godina.

Sporiji ritam života uobičajeno se shvaća kao nešto pozitivno, ali za doseljenike ponekad je to i negativnost:

„Idu ljudi nekad na živce, pomalo, lako ćemo... Dobro, nekad to ima svojih čari, to je lijepo, ali u principu kad ti nešto treba riješiti i kad ti je malo ono stvarno priša, a svi ono pomalo, onda ti idu na živce.“ Intervju br. 26, povratni migrant, 38 godina.

Iako ih većina izjavljuje da se osjeća prihvaćenim¹¹⁴ razlikuju potpunu i djelomičnu prihvaćenost. Strani ispitanici za razliku od domaćih moraju svladati i jezičnu barijeru nužnu za uspješnu komunikaciju. Od 17 intervjuirana strana ispitanika njih 11 ne zna hrvatski ili ga zna samo malo što im predstavlja problem.

„Družimo se s lokalnim stanovništvom. Ne toliko koliko bi htjeli [on i supruga], većinom zbog jezika. Nismo još naučili hrvatski tako dobro koliko bi htjeli. Pokušali smo, uzimali smo lekcije, imali smo privatnog učitelja.“, Intervju br. 18, migrant životnog stila, 34 godine.

Najčešće je nepoznavanje jezika povezano sa imanjem supružnika kojemu hrvatski isto tako nije materinji jezik. Isti ispitanik opisuje svoje iskustvo igranja nogometa s prijateljima na Korčuli. Kaže kako se uvijek osjeća neugodno kada većina zbog njega priča engleski. Kada se zaborave i nastave na hrvatskom on i nenamjerno prestaje biti dio ekipe.¹¹⁵

---

¹¹⁴ Samo jedna ispitanica je rekla da se ne druži s lokalnim stanovništvom jednostavno jer nitko s njom ne razgovara.

¹¹⁵ Jedna povratna migrantica kaže kako vole obiteljske ručkove sa svojom hrvatskom rodbinom, ali i da je nakon toga „boli mozak“ jer uvijek svi govore brzo i u glas, a njezin hrvatski nije toliko dobar da bi mogla pratiti više paralelnih razgovora.

Iako su prihvaćeni, pojedini strani doseljenici pola u šali, pola ozbiljno kažu kako će za lokalnu zajednicu oni uvijek biti „ludi Englezi“, „luda Australka“ i slično:

„Da, prihvaćeni smo, ali mi smo outsidersi, u redu, tako da ljudi prihvaćaju da smo ovdje, ali mi, ovaj, mi nismo Korčulani i nikada nećemo biti.“ Intervju br. 16, radni migrant, 65 godina.

Nastavlja kako teritorijalnost nije osobina samo ove otočne zajednice već i da bi takva situacija bila i da se preselio u neko malo mjesto u Velikoj Britaniji. Kaže kako mu je jako važno biti dio lokalne zajednice i iako nikada nije svladao hrvatski jezik, osjeća da u velikoj mjeri sudjeluje u životu zajednice – njegova djeca tu idu u školu, i poslovno blisko surađuje s mnoštvom lokalnih službi. Isti ispitanik opisuje i razliku u stupnju prihvaćenosti dok je na otoku živio dio godine i kada se preselio trajno:

*„Hm, znate kada smo prvi put došli ovdje bili smo ljudi Englezi, i prvih par godina, nisam bio prihvaćen zato jer smo se zimi vraćali kući, nisam bio dio zajednice. Kada sam se ovdje preselio za stalno, stav prema meni počeo se mijenjati. Dakle živjeti ovdje puno vrijeme značilo je da smo puno prihvaćeniji od strane većine ljudi. Zato jer većina stranaca ovdje ima vikendice, ima ljudi koji tu dolaze iz Zagreba oni su i dalje outsidersi za lokalno društvo.“*¹¹⁶ Intervju br. 16, radni migrant, 65 godina.

Opisuje i nevoljkost da vlastite društvene kontakte ograniči isključivo na strane doseljenika kao što je on sam.

I dok ispitanici nemaju problema u ostvarivanju površnih kontakata, prilike za postizanje pravih prijateljstava su rijetke, stoga i razlikuju površna poznanstva od prijateljstva. Migrantica u nastavku opisuje kako nema prilike ništa raditi zajedno s pripadnicima lokalne zajednice, odnosno ne nalazi načina kako se zbliziti s lokalnim stanovništvom. To je čest primjer pogotovo kod samozaposlenih osoba koji se bave onim poslovima u kojima ne dolaze u kontakt s članovima lokalne zajednice:

„S lokalnim stanovništvom se družim, ali to zapravo i nije tako lako. Zato jer, ok, prvih par godina bilo je zbog jezika s moje strane. A drugo, što se tiče pozdravljanja, u redu, većina ih se ponaša prijateljski, ali jednostavno se ne miješamo. Ne znam kako da to postignem – oni znaju mene, ja znam njih, ali jednostavno nema nekog načina, nekog mjesta da se susrećemo i da se družimo, da nešto radimo zajedno i da se kroz to bolje upoznamo. Ne mogu navesti niti jedno takvo mjesto ili događaj. Mislim, lijepo mi je tu živjeti i ljudi su pristojni i uvijek će te pozdraviti, ali ne poznam ih dublje od

---

¹¹⁶ Intervju se odvijao na engleskom jeziku.

*toga... Osjećam se prihvaćenom, ali na dubljem nivou zapravo i ne. Kao da bi sada trebalo ići i malo dalje od samo Dobar dan. To bi bilo dobro, ali ne znam kako doći do toga, mislim da ta prilika mora doći s obje strane.*¹¹⁷ Intervju br. 21, bračna migrantica, 42 godine.

Same lokalne zajednice nemaju razvijene civilne akcije i inicijative – poput civilnog udruživanja kroz udruge, predavanja, radionice, malo je prilika i za volonterstvo. Sva ta događanja mogla bi funkcionirati kao kanali integracije, međutim takvih prilika nema puno. Ukoliko se takve stvari i organiziraju nisu dovoljno dobro razgllašene ili su namijenjene samo uskom krugu ljudi. Zato se i jedan dio ispitanika druži isključivo sa sebi sličnima – doseljenicima. Kako na otoku nema brojnijeg prisustva sasvim određenih nacionalnih zajednica (možda jedino manja skupina Engleza u gradu Korčuli) doseljenici se drže među sobom neovisno iz koje države dolaze. Potrebu za takvim zajedničkim akcijama doseljenici posebno primjećuju u pitanjima uređenja okoliša, te skrbi za starije stanovništvo. Jedna ispitanica u svojim srednjim pedesetim zaključuje kako za nju nema apsolutno nikakvih aktivnosti na otoku osim šetnje, plivanja, te eventualno bicikliranja. Kulturna događanja rezervirana su za ljeto – „kao da tu nitko ne živi zimi“ komentirala je jedna mlađa ispitanica.

Ispitanici često imaju i potrebu angažiranja u javnim stvarima (s manje ili više uspjeha i razumijevanja). Na pitanje zašto se javno politički angažirao jedan povratnik odgovora:

„Suprug: Zato što ne znam, vidio sam da, mislim, smatrao sam da se može puno bolje, da sve ovo što radimo možemo raditi puno bolje. Smatrao sam da neko tu koči, nešto tu nema, fali nešto. A onda čovjek misli, pa možda ću ja doprinijeti nešto. Supruga: Svak treba nekako pomoć da bi sve lijepo funkcioniralo i da svak da malo od sebe, od svoga vremena. Onda bi sve se lijepo složilo. A ako bi ljudi bili samo sebični, samo ja, ja, ja, ja to neću, neka to neko drugi, ako bi svak tako govorio ne bi se ništa moglo raditi.“

Intervju br. 27, povratni migranti, 57 i 62 godine.

Slično navodi još jedan bračni par:

„Gdje smo god došli, u koju god smo valu došli, nas dvoje smo počistili sve, skupili smo smeće, odnijeli u kontejner i bacili. ... Jer ako vi ne mislite za dobro, to je malo mjesto, ako ne mislite dobro vi svom mjestu, neće vam se vratiti djeca.“ Intervju br. 29, migrantica životnog stila, 54 godine.

Benson spominje kako je migrantova uspješna, odnosno, manje uspješna integracija u zajednicu dolaska „rezultat složenih preklapanja različitih čimbenika koji uključuju (između

---

¹¹⁷ Intervju se odvijao na engleskom jeziku.

ostaloga) želju i motivaciju samog doseljenika; prilike za interakciju sa lokalnom zajednicom; prihvaćenost od strane lokalne populacije, te pronalaženja zajedničkih interesa“ (Benson, 2010:48). U hrvatskom otočnom kontekstu Rogić izvodi zaključak kako je za oblikovanje osjećaja prihvaćenosti presudno koliko brzo novodošli prihvaćaju ili razvijaju životni i kulturni stil blizak onom što je zapisano u tradiciji otočke zajednice“, ali su takvi zahtjevi u većim mjestima manji (1988:222). Bara (2014:190) pak napominje kako oni koji su se odselili „zbog vlastitog izbora, a ne nužnosti“, pokazuju i različite varijacije želje za prilagodbom tako da ne možemo govoriti o unaprijed zadanim obrascima prilagodbe.

6.4.2. Navike putovanja

Putovanje je bitan dio otočkog života obzirom da određeni sadržaji nisu dostupni na otoku. Sudionici istraživanja iskazuju različite stupnjeve mobilnosti i navika putovanja. Najčešće, putovanje s otoka povezano je s odlaskom u nabavku, odlazak na specijalistički liječnički pregled ili željom da se „vidi nešto drugo“, „malo makne s otoka“, da se doživi gradski život. Otočni dućani dobro su opskrbljeni prehrambenim proizvodima, ali izbor odjeće, obuće i namještaja veći je na kopunu, a uz to su i cijene povoljnije. Najčešće se putuje u Split ili Dubrovnik. Vožnja trajektom od Splita do Vele Luke traje tri sata, katamaranom sat manje. Tome treba još pridodati i put do trajektnog pristaništa u Veloj Luci. Pojedini ispitanici govorili su kako su se znali dizati u 4 sata ujutro kako bi javnim prijevozom npr. iz Pupnata (mjesto iz unutrašnjosti otoka) stigli do 6 sati u Velu Luku na trajekt. Prevaliti put do Splita i natrag u jednom danu poprilično je naporna otočna rutina čak i za mlađe ispitanike:

„Imaš ograničeno vrijeme, tako da moraš ciljano znat gdje ideš, što ćeš obaviti. Brod dođe u 9 sati [u Split], odavde krene u 6 i tamo je u 9. I onda opet imaš katamaran [nazad] u 14 sati ili u 15 sati popodne brod. Stvarno se umoriš pa kad se vratiš opet spavaš cijeli dan.“ Intervju broj 5, povratna migrantica, 21 godina.

Zaposleni ispitanici za odlaske u Split preko tjedna ostavljaju nekoliko dana godišnjeg odmora koje onda ciljano koriste za putovanja. Iako dobar dio ispitanika s otoka putuje jednom mjesečno ili jednom u dva mjeseca, jedna manja grupa ispitanika nerado odlazi s otoka bilo gdje, odnosno, otok napuštaju samo kada apsolutno moraju. Putovanja im predstavljaju iskakanje iz svakodnevnice, iz ustaljenog ritma, fizički napor ili financijski trošak, vidjeti Split ili Dubrovnik nije im izazov, izbjegavaju potrošnju koja je svrha sama sebi i gužvu. Ipak, iako nisu tjelesno mobilni, mobilni su u virtualnom smislu, redovito koriste Skype, e-mail i ostale informacijsko-komunikacijske servise koji im omogućavaju

komunikaciju s obitelji i prijateljima. Otprilike jednom godišnje putuju u zemlju podrijetla ili im u posjet dolaze rođaci i prijatelji. Nasuprot ovoj skupini tjelesno ne-mobilnih, ali virtualno mobilnih sudionika, nalazimo i skupinu izrazito tjelesno mobilnih pojedinaca, od kojih dio posjeduje *jedan* dom, a dio *dva* doma boravak u kojima manje-više redovito izmjenjuju. Ovo izmjenjivanje mjesta stanovanja u našem istraživanju povezano je najčešće s poslovnim ili obiteljskim obavezama. Radi se o horizontalnom obrascu organiziranja stanovanja (Mišetić, 2006: prema Miletić, 2011:84) gdje su lokacije međusobno jednako značajne nasuprot vertikalnom, hijerarhijskom obrascu gdje je jedna lokacija „glavna“ a druga (ili druge) sporedne. Zanimljiv je stoga primjer ispitanice koja 6 mjeseci živi na Korčuli, 6 mjeseci u Kanadi. Njezin korčulanski posao povezan je s turizmom, a kanadski s rekreacijom.¹¹⁸ Kaže kako spaja najbolje od dva svijeta. Osim posla, na Korčuli je i zbog oca koji se tu vratio nakon mirovine.¹¹⁹ Za razliku od ispitanika koji *žive* na više lokacija, ima i ispitanika koji posjeduju kuću / stan na drugoj lokaciji, ali u njima ne žive već ih iznajmljuju. Ova strategija najčešće je „sigurnosni ventil“ u slučaju da se počele vratiti, a njoj pribjegavaju ispitanici s mlađom djecom. Međutim, ovo je većinom slučaj s povratnim migrantima druge generacije. Onu skupinu ispitanika koje smo nazvali migranti životnog stila najčešće nemaju takvih rezervnih resursa:

„Ovo je naša glavna adresa. I to je jako teško objasniti ljudima. Mislim da do njih još nije dospjelo da ja nemam luksuz birati jedno mjesto između njih više, već je moj dom ovdje i odavde pokušavam voditi svoju kompaniju.“ Intervju br. 4, migrant životnog stila, 47 godina.

Schiller, Basch i Blanc-Szanton početkom 1990-ih godina zabilježile su noviji tip migrantske populacije koji se sastojao od onih čije mreže, aktivnosti i oblici života uključuju i društva dolaska i društva odlaska. Takve migrante nazvali su transmigrantima, a transnacionalizam su definirali kao „proces u kojem migranti izgrađuju društvena polja koja vezuju zemlje podrijetla i zemlje primitka“. Transmigranti „razvijaju i održavaju višestruke obiteljske, ekonomske, organizacijske, religijske i političke odnose koji prekoračuju granice“ (Glick Schiller, Basch i Blanc-Szanton, 1992:1). Iako se pojam od tada više puta redefinirao i propitivao (za detaljniju raspravu o tome vidi npr. Kuti, 2012) njegova važnost ogleda se u

---

¹¹⁸ Zanimljivo opisuje kako joj je dnevni ritam jednak i na Korčuli i u Kanadi, samo joj je posao drugačiji. Isto napominje i jedna bračna ispitanica, te govori kako je njezina svakodnevna rutina u malom selu od 300 stanovnika u osnovi jednaka kao i kada je živjela u Sydneyu, te opisuje kako kao majka i žena ima sasvim ista zaduženja kao u Sydneyu. Dnevni raspored ispitanika ovisi o njihovom radnom, dobnom i obiteljskom statusu, te o veličini samog naselja unutar kojeg su smješteni (u većim mjestima na otoku odlazak na jutarnju kavu u kafić je svojevrstni „ritual“).

¹¹⁹ Napominje kako nije udana i nema djecu što joj u velikoj mjeri olakšava mobilnost.

tome što dinamizira shvaćanje migracija kao multilokalnog fenomena, povezujući zemlju odlaska i dolaska za razliku od prethodne perspektive prema kojoj su to bile dvije zatvorene i nepovezane sfere. Transnacionalne aktivnosti mogu se različito operacionalizirati, a zanimljiv model i njegovu empirijsku primjenu u istraživanju albanskih, bošnjačkih i kineskih migrantskih skupinu u Hrvatskoj nalazimo kod Kuti (2011). Autorica transnacionalne aktivnosti dijeli na ekonomske, političke, kulturne i socijalne (obiteljske i prijateljske). U ovom istraživanju nalazimo primjere obiteljskih, prijateljskih i poslovnih veza koje se protežu na više država ili kontinenta, a održavaju se više ili manje intenzivno putovanjima, Skypom, mailom, telefonom, praćenjem televizijskih kanala, a niti slanje paketa poštom nije rijetkost. Ipak, mnoštvo je faktora koji ispitanici navode a koji ograničavaju takvu razmjenu. Nedostatak slobodnog vremena ili nedostatak financija sprječavaju češća putovanja, poslovne obaveze u „sezoni“, te obaveze školske djece također se pojavljuju kao prepreka dužim boravcima izvan otoka. Ispitanici navode i još uvijek visoke tarife hrvatskih tele i mobilnih operatera za međunarodne pozive, nepostojanje internetske veze, a dio njih navodi kako su nakon nekog vremena određene veze i izbljedile.

U opisima navika putovanja možda i najizravnije dolazi do izražaja ono što bi mogli nazvati „subjektivni osjećaj otočnosti“, odnosno, ono što bi prema sudionicima istraživanja bila posebnost života na otoku. Jedan dio ispitanika je opisujući kada i gdje putuju spontano zaključivao kako je život na otoku drugačiji zato jer svaki odlazak s otoka zahtjeva planiranje.

„Suprug: Ideja udaljenosti čini se, čini se veća kada si na otoku. Zahtjeva planiranje. Marica: Više planiranja? Suprug: Više planiranja nego što ti treba kada, recimo, uskočiš u bus ili dođeš do stanice vlaka i odeš. Pretpostavljam da je iz Splita drugačije. Kreneš...[prekida ga supruga]. Supruga: Iz Splita je drugačije, ti si, za koliko, za četiri do pet sati ti su u Zagrebu. Drugačije je. Suprug: U tom smislu je drugačije, izolira te, u tvojoj percepciji i u realnosti, izoliraš sebe i više nego što je dobro.“ Intervju br. 4, migranti životnog stila, 47 i 55 godina.¹²⁰

S druge strane jedna manja grupa ispitanika „otočnost“ je poistovjećivala s osobinama života u malim zajednicama, s nepostojanjem većih gradskih središta na otoku. U njihovim odgovorima nalazimo prostorno zatvorene opise života na otoku poput: „*osjećala sam se kao riba u zdjeli*“ (Intervju br. 2), „*osjećala se kao u zatvoru, ali sada sam naučila*“ (Intervju br. 1) ili: „*Toliko ti toga fali ovdje, totalno si ograničen sa svih [strana] i odvojen od grada od*

---

¹²⁰ Intervju vođen na engleskom.

normalnog, od Splita, od nečega. Kada si navikao na takav život velika je to razlika. Osjetiš to.“(Intervju,, br. 5).

Za razliku od ovih opisa, značajan dio ispitanika nema razvijen osjećaj da žive na otoku, a brod kao jedini način odlaska s otoka više ne vide kao značajniju prepreku:

„Ja ne vidim razlika između kopna i otoka osim što, što si za kopno vezan u ovom slučaju brodom pa si tu malo uskraćen da kažem ako ćemo to tako gledat. Ostalo se u principu sve na isto.“ Intervju br. 6, radna migrantica, 47 godina.

Ovo Čaldarović (2011:216) naziva „prirodnom“ otočkom situacijom jer je otok po svojoj definicija izoliran od ostatka zajednice (kopna). Ovu prometnu razdvojenost nije moguće prevladati (teorijski jedino mostom) već se može tek ublažiti češćim i bržim trajektnim linijama. Ispitanik koji ima iskustvo života na više hrvatskih otoka ovako uspoređuje svoja iskustva:

„Nije svaki otok isti. Recimo život na Visu je jedno, život na Korčuli je drugo, a primjerice život na Lastovu je nešto treće. Sve ovisi o broju stanovnika, ovisi o blizini kopna, infrastrukturi i tako dalje. Recimo konkretno kad pogledaš Vis, život tamo zimi je očajan. Mislim da ostane 1000 ljudi na otoku i to je to. Praktički ne vidiš nikoga na ulici. Ti koji jesu su u kućama i nemaš ono, niti društva niti ništa, niti posla. Dok recimo tu konkretno nemaš osjećaj da si na otoku. Puni su kafići, ima ljudi na ulicama, događa se nešto. Nekako je sasvim nešto drugo. Dok po priči, koliko čujem, na Lastovu je još puno gore nego na Visu.“ Intervju br. 26, povratni migrant, 38 godina.

Ovdje primjećujemo kako broj stanovnika i blizina kopna u velikoj mjeru utječu na subjektivni osjećaj otočnosti, te na percipiranu kvalitetu života, što je nalaz koji posebno ističu i drugi istraživači (Bara, 2014:117; Podgorelec i Klempić Bogadi, 2013:14).¹²¹

---

¹²¹ Definicija otoka kao „komad kopna okružen vodom“ neprecizna je jer ne kazuje ništa o veličini kopna, pa je bilo potrebno detaljnije definirati kada je kopno preveliko pa postaje kontinent, a kada je premalo i postaje hrid (Royle, 2007). Također, voda se može smatrati samo jednim od medija odnosno barijera koje može razdvajati „otoke“, a koju je nekad lakše preći nego npr. neku kopnenu barijeru (poput planine ili prašume) (Baldacchino, 2007). Pitt govori o „socijalnim otocima“ – u smislu razdvojenih društvenih zajednica, i to ne nužno uslijed geografske udaljenosti (Pitt, 1980). Broodbank razlikuje dva tipa otoka: analitičke otoke, na kojima ne postoji velika mogućnost da će se stanovnici osjećati poput otočana (npr. Australija), te spoznate otoke (orig. *perceived*) čija je otočnost iskustveno doživljena od strane samih stanovnika ((Broodbank, 2000:16).

6.4.3. Djeca na otoku¹²²

Obiteljski migranti koje smo obuhvatili ovim istraživanjem dovode u fokus temu odrastanja djece na otoku. Najopćenitiji i najčešći kontekst spominjanja djece bio je onaj o idiličnom odrastanju. Jednako tako misle ispitanici koji imaju manju djecu i oni čija su djeca već odrasla:

„Supruga: Da sada imam malu djecu, dovela bi ih ovdje bez okolišanja. Ovo je predivno mjesto za odrastanje. Pogledaj kako su djeca ovdje zdrava. Suprug: Ne samo što su zdrava, nego je predivno kako svi drže na oku manju djecu koja se igraju vani. Supruga: Da, ali pogledaj samo kako su zdravi, kako su koordinirani, u moru su kao ribe, na tlu su kao male mačke. Nitko nije pretio, to je rijetkost. ... djeca su zdrava.“
Intervju br. 4, supružnici – migranti životnog stila, 47 i 55 godina.

„Ovdje djeca su sigurna. Djeca nemaju, nisam vidila ništa neobično kod djece. Recimo tamo [Peru – ispitanica je prije živjela u toj zemlji] uvijek morate gledat ko je taj čovjek, ko je ta žena, zašto gleda dijete tako, zašto govori tako. Ovdje se zna ko je ko i dijete se lijepo može igrati vani. Tamo ne, tamo je toliko grozno, nikad se ne zna, dijete šeta cestom i više ga nema.“, Intervju br. 8, bračna migrantica, 42 godine.

Međutim, daljnja analiza pokazuje ambivalentnost teme djece na Korčuli, jer usprkos idiličnosti, s doseganjem određene dobi djece pojedini roditelji počinju osjećaju da im otočni okviri postaju pretijesni. Naravno, taj osjećaj je subjektivan jer otok ima više srednjih škola, tako da djeca nisu primorana kao na nekim drugim manjim hrvatskim otocima napustiti otok kako bi nastavili školovanje.¹²³ Ispitanica koja kaže da se upravo radi sigurnosti djece preselila na otok malo kasnije u intervju govori sljedeće:

„Marica: Imate li nekih posebnih planova za budućnost? Ispitanica: Da, da se preselimo [glasan smijeh]. Kada kćer dođe do dvanaeste godine želim se preseliti na kopno. Mislim da je to grozna dob za njih da budu na otoku. Marica: Zašto? Zbog

---

¹²² Već samo iskustvo trudnoće na otoku (bez bolnice) ponešto je teže i rizičnije nego na kopnu. Trudnice na redovite preglede putuju u Split ili Dubrovnik, a tjedan, dva prije samog termina poroda upućuju se u bolnice „na čekanje“. Ako dijete kojim slučajem urani šalje se helikopter.

¹²³ Srednje škole postoje u Korčuli, Blatu i Veloj Luci. Iako je izbor programa koje srednje škole nude raznolik (gimnazija, ekonomska škola, ugostiteljska, elektrotehnička, strojarska, šumarska) pojedinih profila nedostaje – npr. medicinskog tako da je za pohađanje pojedinih specifičnih programa ipak potrebno otputovati u neko veće gradsko središte (npr. Dubrovnik).

škole? Ispitanica: *Ne, nego zato jer nemaju ništa što bi mogli raditi. Pa tako nakon škole imaju drogu, alkohol...*¹²⁴ Intervju br. 2, povratna migrantica, 32 godine.

I jedna druga ispitanica ima želju otići kada djeca dođu u dob upisa u srednju školu. Smatra kako je za djecu dobro da prošire horizonte i da „ne misle da je otok cijeli svijet“. Razmišlja o Splitu ili Zagrebu.¹²⁵ Na otoku Korčuli roditelji teoretski imaju tri izbora: ostaviti djecu da se školuju gdje su sada, poslati ih same na školovanje u Split ili Zagreb, odseliti se u veće centre zajedno s djecom. Druga dva izbora rijetki roditelji mogu si priuštiti, ne samo iz financijskih razloga, već i zbog šire-obiteljskih ili poslovnih razloga, te se rijetki sele s djecom.

Sudionici istraživanja – roditelji školske djece bitnim dijelom obrazovanja smatraju i vanškolske aktivnosti. Navode kako je ponuda vanškolskih aktivnosti za djecu na otoku dobra. Njihova vizija obrazovanja nije svedena samo na ono što se uči u školi, već žele da djeca pohađaju glazbenu školu, idu na sport, ples. Naglašavaju kako je za razliku od predimenzioniranih gradova, ovdje sve puno manje i bliže zbog čega i imaju puno više vremena na raspolaganju s djecom. Nerado pomišljaju na odvajanje od djece i s olakšanjem primjećuju da na otoku ima srednjih škola. Jedan dio roditelja bio bi sretan kada bi na otoku postojala i neka viša škola odnosno fakultet kako djeca niti za tu obrazovnu razinu ne bi bila uskraćena.

Osim izazova vezanim uz nastavak školovanja na otoku i provođenja slobodnog vremena ispitanici su kao problem navodili i prilagodbu djecu na novu školsku sredinu koja u nekim slučajevima nije bila laka (pad razreda, ismijavanje, izolacija).

---

¹²⁴ Angažiranjem saborske zastupnice Ruže Tomašić (udane za Korčulanina) da se uhvate lokalni narko-dileri problem raširenosti narkomanije na otoku postao je puno poznatiji hrvatskoj javnosti. Škrabalo i Lalić (2009:71) navode procjenu iz 2006. godine da je, od tadašnjih 820 mladih u Veloj Luci u dobi od 15 do 29 godina njih 150 konzumiralo drogu. Tom broju autori pribrajaju i još 150 ovisnika iz Blata, Smokvice i ostalih mjesta na otoku, te zaključuju kako se radi o pojavi koja je na otoku puno učestalija nego u ostatku Hrvatske. Dojma smo da je pojava konzumiranja droge danas nešto manje ili se o njoj manje piše u medijima.

¹²⁵ Corbett (2009) istražuje povezanost između formalnog obrazovanja i napuštanja ruralnih krajeva. Ustvrdjuje kako, ironično, djeca u ruralnim krajevima uče kako otići, te se odlazak smatra poželjnim. Smatra kako treba promijeniti percepciju da oni koji ostaju u ruralnom i udaljenom kraju (njegovo istraživanje rađeno je u jednom ribarskom naselju u Kanadi) nisu dovoljno kvalitetni (ili ambiciozni). Obiteljsko preseljenje zbog školovanja djece istražuje Forsey (2014). U studiji slučaja bogatog rudarskog naselja na Zapadu Australije ustvrdjuje kako je općina odlučila strateški ulagati u srednjoškolsko obrazovanje kako bi spriječila da im se visokoobrazovani kadar iseljava zbog školovanja djece. Preseliti se s djecom u veći gradski centar u našem istraživanju iskazuju većinom žene pomoraca.

Zaključak

7. Useljavanje u tradicionalno iseljenička područja: narav pojave

U ovom radu istraživali smo pojavu doseljavanja na otok Korčulu, odnosno doseljavanja koje je uslijedilo nakon 2000. godine. Naš interes bio je usmjeren na domaće i strane useljenike koji većinu godine žive na otoku, odnosno kojima je otok mjesto stalnog boravka. Rad smo započeli tezom o globalnoj pojavi sve raznolikijih tipova migranata i sve većem broju migrantskih odredišta. Ishodišta ove pojave prepoznali smo u globalizaciji, razvoju informacijsko-telekomunikacijske tehnologije i prometa, fleksibilizaciji rada i zarađivanja, porastu životnog standarda (u nekim dijelovima svijeta, a u drugima pad), te procesu individualizacije. Stoga smo htjeli provjeriti redefinira li se time i privlačnost prostorno i gospodarskih perifernih lokacija koje je do sada karakteriziralo iseljavanje stanovništva. U migracijskim studijima prostor Hrvatske i općenito Srednje Europe do sada nije dobio dovoljnu pažnju kao dolazno područje.

U teorijskom uvodu dan je pregled postojećih teorijskih pristupa migracijama. Naveli smo šest različitih objašnjenja ljudskog dobrovoljnog migracijskog ponašanja: ekonomsko, psihosocijalno, makro-ekonomsko i političko, kulturalno, zatim objašnjenja iz perspektive društvenih mreža i transnacionalizma, te posljednje rodno objašnjenje. Zaključili smo kako ova tumačenja nisu dostatna za objašnjenje interesa za doseljavanjem u gospodarski i demografski ispražnjena područja, ali s vrijednim kulturnim i ambijentalnim resursima. Sve je više selitelja koji kao razloge selidbe navode bolju i ugodniju klimu, ljepši ili zdraviji okoliš, veću kvalitetu života. Stoga smo posegnuli i za objašnjenjima koja promjene mjesta prebivališta vezuju uz promjene vezane uz životni ciklus i životni stil.

Govoreći o migracijama životnog stila zaključili smo kako se radi o širokom teorijskom konceptu koji povezuje više raspršenih migrantskih fenomena kao što su umirovljeničke migracije, migracije ugodnosti, migracije vezane uz sekundarno stanovanje, te kontra-gradske migracije. Ono što je zajedničko svim ovim pojavnostima je želja za samo-realizacijom kroz prostornu promjenu. Na empirijskoj razini registrirani motivacijski obrazac migranata životnog stila je onaj bijega od rizika, nesigurnosti zaposlenja, ispraznosti, brzog životnog ritma, besmisla. Post-migrantski život se prikazuje kao antiteza životu prije migracije, a odlikuje ga pronalaženje ravnoteže između rada i slobodnog vremena, veća kvaliteta života i sloboda od prijašnjih ograničenja. Takva migracija iako osoban čin karakteristika je postmodernog vremena u kojem su pojedinci prinuđeni odabirati vlastiti životni stil i životno mjesto. Na strukturalnoj razini, pojava migranata životnog stila

uvjetovana je relativnom ekonomskom privilegiranosti pojedinaca razvijenijih dijelova svijeta, postmodernom refleksivnošću, nastankom lokacija koje nude alternativne životne stilove i općenitijom lakoćom kretanja preko granica. Migracija time sve više postaje izraz potrošačkog društva u kojem se kroz preseljenje „kupuje“ ugodnija klima, ljepši ili zdraviji okoliš, uzbuđenje. U tematiziranju migracija životnog stila posebna važnost pridaje se odabiru lokacije. Odredišta se odabiru ili kroz osobna iskustva tih mjesta u vidu prijašnjih turističkih posjeta ili putovanja ili kroz njihovu medijsku reprezentaciju. Naveli smo i kako tipove odredišta možemo grupirati u tri osnovne kategorije: ruralna idila, obalno utočište, kulturna/duhovna privlačnost.

Također, za objašnjenje interesa za doseljavanje u hrvatske tradicionalne iseljeničke krajeve bitnim treba shvatiti i čin pristupanja Europskoj Uniji kojom je Hrvatska postala dio zajedničkog europskog prostora. Taj zajednički europski prostor karakteriziraju sloboda kretanja i prijenos različitih prava što svakako na strukturnoj razini olakšava unutareuropske migracijske tokove.

U drugom dijelu teorijskog dijela dotakli smo se migrantskog iskustva. Naveli smo kako se bitnim pokazuje shvatiti migraciju ne samo kao jednokratni prijelaz granice, već kao proces koji traje čitav život i koji utječe na mnoštvo aspekata migrantova života. O crtali smo dva glavna poimanja migracija odnosno migrantskog iskustva: migracija kao uspjeh i izazov, te migracija kao iskorijenjenost i tuga. Mišljenja smo kako se većina migrantskih doživljaja nalazi negdje između ova dva ideal-tipska zamišljaja migracije. Bilježenje individualnih iskustva migracije posebno nam se čini važnim za prepoznavanje općih, ali i lokacijski specifičnih migracijskih tema i uvjeta. Uz migracijsko iskustvo dotakli smo se i pitanja trajnosti, odnosno privremenosti migracija. Migracijski studiji u zadnje vrijeme doživjeli su pravo pomlađivanje u vidu transnacionalizma, te okreta k mobilnosti. Nuspojava tog pomlađivanja su znatna dekonstrukcija postojećih migracijskih binarnosti poput međunarodnih i unutarnjih migracija, trajnih i privremenih, dobrovoljnih i prisilnih (King, 2002). To je poprilično „zakompliciralo“ zaključivanje o tipovima migranata što potvrđuje i smiješak i čuđenje ispitanika kada bi rekla da se bavim doseljenicima – migrantima. Velik broj stranih ispitanika u uzorku sebe nikada nije percipirao kao migrante. U zemljama iz kojih oni dolaze (mahom anglosaksonski kulturni krug) riječ migrant ima ponešto negativnu konotaciju. Sama riječ migrant nije neutralna, odnosno, bez vrijednosne težine, odnosno,

vezuje se najčešće uz radne migracije kako na engleskom tako i na hrvatskom jeziku.¹²⁶ Uz to, intenziviranje prakse putovanja i turističkih aktivnosti dodatno usložnjuju pokušaj da se jednostavno opišu ljudi koji mijenjaju države prebivališta.

Došavši tako i do istraživačkog dijela rada u prvom koraku opisali smo geografske, povijesne, te demografske i gospodarske osobitosti otoka Korčule. Otok Korčula sa svojih petnaest i pol tisuća stanovnika drugi je po naseljenosti hrvatski otok. Podaci popisa 2001. i 2011. godine pokazuju kontinuirani pad stanovništva što je posljedica u prvom redu negativnog prirodnog kretanja stanovništva (veliki broj umrlih, manji broj rođenih), te iseljavanja. U isto vrijeme, iako u manjem broju Korčula „uvozi“ stanovništvo za potrebe lječilišnog turizma, a radi se o visokoobrazovanim migrantima medicinskog profila. Još je nekoliko lokalnih posebnosti koje utječu na pojavu imigracije: gospodarska orijentacija na turizam, višedesetljetna tradicija zapošljavanja muškog dijela stanovništva na brodovima i s time povezana bračna migracija. Snažna emigracija prije i poslije drugog svjetskog rata znači i postojanje povratnog migrantskog toka.

Kao glavnu istraživačku strategiju izabrali smo studiju slučaja. Područje otoka izabrali smo vodeći se kriterijem da su otoci primjeri tradicionalno iseljeničkih područja. S obzirom da na malim otocima vjerojatno ne bi naišli na značajniju brojnost pojave koju istražujemo (novodoseljeno stanovništvo) ograničili smo se na veće otoke. Od većih otoka njih tri je povezano s mostom (Krk, Pag, Vir), te pokazuju i nešto drugačije demografske trendove. Stoga su nam iz grupe većih otoka preostali otoci Hvar, Brač i Korčula. Sva tri otoka do određene mjere prate sličnu povijesnu i socio-ekonomsku matricu, a između njih izabrali smo Korčulu, u prvom redu jer je najnaseljeniji, te zato jer ima više raznolikih tipova naselja – uključujući i jedno gradsko naselje.

U radu je primijenjen kvalitativni pristup zbog toga jer se radi o relativno maloj i neistraženoj populaciji (doseljenici) koja statistički nije uvijek „vidljiva“. U okviru ovog pristupa korištene su sljedeće istraživačke metode: anketni upitnik na uzorku od 37 novodoseljena stanovnika, promatranje, intervju na uzorku od 41 ispitanika (37 novodoseljenika i 4 ekspertna intervju), te analiza statističkih podataka (Popisa stanovništva i Ministarstva unutarnjih poslova). Demografski upitnik planiran je s obzirom na dva cilja: kao priprema za intervju, te da se istraživanju osiguraju usporedivi odgovori na osnovna demografska pitanja. Polustrukturirani intervjui činio nam se kao najpogodnija metoda kojom

---

¹²⁶ Terminološku neadekvatnost, ali u drugom značenju opisuje i Mesić na primjeru jednog domaćeg istraživanja te piše kako „dobar dio ispitanika pokazuje nelagodu zbog naziva migranti koji je kolokvijalno vezan uz političku emigraciju, dok je on za istraživače jednostavno *terminus technicus*“ (Mesić, 1991:93).

možemo ispitati razloge selidbe na otok, jer je o zaključivanju o motivima bilo nužno čuti kontekst odluke i objašnjenje kako ga nude sami ispitanici.

Najveći izazov istraživanju predstavljala je raznolikost ispitanika. Iako im je svima zajedničko do su se odnekud doselili na otok, kontekst njihova dolaska sasvim je bio različit. Kriteriji za odabir ispitanika bili su postavljeni široko (nije bilo bitno radi li se o domaćim ili stranim doseljenicima, povratnicima ili radnim migrantima), a jedini čvrsto postavljen uvjet je bio da na otoku borave više od 6 mjeseci godišnje, odnosno da na otoku posjeduju *dom*. Drugim riječima, naš interes bio je usmjeren na domaće i strane useljenike koji većinu godine *žive* na otoku, odnosno kojima je otok mjesto stalnog boravka ili mjesto gdje borave većinu godine. Ovaj vremenski kriterij bio je uveden zato jer su nas zanimali *trajni* posjetitelji otoka, te smo se htjeli kako u teorijskom tako i u empirijskom dijelu rada odmaknuti od privremenih posjetitelja otoka. Kako smo u teorijskom dijelu rada vidjeli, jasna podjela između privremene mobilnosti i trajne migracije sve je teže uočljivija, što se pokazalo i u empirijskom dijelu – dvije ispitanice koje su trajno živjele na otoku do kraja samog istraživanja su se iselile. Iako smo u uzorku pokušali prikupiti ispitanike iz svih mjesta na otoku, te što raznolikijih migrantskih putanja napominjemo kako uzorak nije reprezentativan.

U istraživanju smo prepoznali tri skupine migranata: **povratnike**, **bračne migrantice**, **doseljenike**. U skupini povratnika radi se o otočanima (ili njihovoj djeci i potomcima) koji su veći dio života proveli izvan otoka, te su se na njega u određenoj životnoj fazi odlučili i vratiti. Najveći dio vratio se iz prekoceanskih zemalja i Europe, dok je nešto manji dio koji je došao iz drugih dijelova Hrvatske. Osim povratnika prve generacije koji većinom dolaze nakon umirovljenja nalazimo i povratnike druge generacije koji se vraćaju u radno-aktivnoj dobi. Možemo zaključiti kako je za povratnike prve generacije dolazak na otok povezan najčešće s umirovljenjem, a izražava se kao želja da se „dođe živjeti i umrijeti na ovoj zemlji gdje sam rođen“. Nisu zainteresirani za traženje plaćenog posla, ekonomske prilike na otoku ne utječu na njihov socio-ekonomski status, akumulirana ušteđevina ili „strana“ mirovina omogućava im ugodan iako ne luksuzan život. Njihov povratak na otok znači i potragu za novim dnevnim sadržajima koji bi mogli zamijeniti prijašnji odlazak na posao te se vraćaju tradicionalnim djelatnostima, maslinarstvu, vinarstvu, poljoprivredi bez komercijalizacije – samo za vlastite potrebe. Povratnici – umirovljenici najčešće se druže među sobom, sa susjedima i rođacima, manje inzistiraju na novim prijateljstvima, iako imaju veliki krug poznanika. Njihove navike putovanja povezane su s mjesečnim odlascima u Split zbog kupovine ili zbog posjeta liječniku, djeca i prijatelji dolaze u posjetu njima na otok. Udaljenost od djece nadoknađuju telefonom ili e-mailom, manje se služe Skypom, a njihov

povratak je najčešće trajan. Povratnici druge generacije izražavaju raznolike motive za povratkom, ali najvažnijim se pokazuje obiteljski kontekst. Vraćaju se ili sa svojim roditeljima, ili zbog starijih roditelja ili zbog želje da svojoj djeci osiguraju bolju i sigurniju budućnost. Činjenica da na otoku posjeduju obiteljsku kuću mnogima je olakšala povratak. Visoko su obrazovani i dolaze s djecom (mlađom od 18 godina), ali ne svi, jer jedino u ovoj skupini ima i „samaca“. Većinom su zaposleni ili samo-zaposleni, s relativno brojnim društvenim vezama (poznanstvima), te s brojnim inicijativama za poboljšanje uvjeta života.

Kao drugu zasebnu skupinu izdvojili smo bračne migrantice koje su se na otok doselile zajedno sa suprugom otočaninom ili zbog udaje/veze za otočaninom. To je ujedno i najmlađa skupina u uzorku. Njihovo znanje hrvatskog jezika u polovini slučajeva je ograničeno, najčešće nisu zaposlene ili su u mirovini. Preseljenju bračnih migrantica na Korčulu prethodili su periodi življenja obitelji u drugim zemljama. Najčešće radi se o suprugama pomoraca, suprugama povratnika ili suprugama koje su to postale nakon turističkog posjeta otoku upoznavanjem te udajom za otočanima.

Kao treću zasebnu skupinu možemo izdvojiti doseljenike, odnosno, one koji su na otok došli nevezano od rodbinskih veza. Neki od njih privukla je poslovna prilika (zdravstvo, trgovina, ugostiteljstvo, ronjenje) dok je put dolaska na otok za druge bio vođen inicijalnim turističkim posjetom koji je prerastao u trajniju povezanost. Pripadnici ove skupine visoko su obrazovani, a prosjek godina im je 49,5 dolaze ih Hrvatske i Bosne i Hercegovine, te Velike Britanije i SAD-a. Možemo ih podijeliti na dvije skupine – na klasične radne migrante, te na migrante životnog stila koji su odabrali Korčulu kao mjesto gdje će započeti novi, uravnoteženiji i usporeniji život, a posao koji obavljaju pronašli su, odnosno, osmislili naknadno procjenom lokalnih potreba i resursa. U slučaju Korčule, turistička aktivnost pokazuje se bitnim čimbenikom kako u početnom upoznavanju s lokacijom, tako i u prepoznavanju poslovnih prilika od kojih je većina posredno ili neposredno povezana s turizmom. Međutim, radi se o poslovnim poduhvatima manjeg opsega stoga se pitanje početnih resursa doseljenika postavlja kao posebno važno u planiranju selidbe. Naime, turistička aktivnost, iako razvijena, nije takvog tipa (ne traje cijelu godinu i nije elitna) da bi doseljenicima osigurala lagodan život već traži ulaganje koje si mogu priuštiti samo oni s određenom vrstom kapitala (nekretnina, ušteđevina, posebna znanja i iskustva).

Eksperti su bili jedini predstavnici lokalne zajednice koje smo intervjuirali. Ulogu eksperata preuzeli su zaposlenici agencije za turizam i prodaju nekretnina. Navode tri stvari koje smatraju važnim a tiču se doseljavanja na otok: a) useljavanje na otok je marginalna pojava naspram iseljavanja mlađe populacije s otoka; b) kuće kupuje većinom starija

populacija, u njima boravi manji dio godine; c) određeni broj onih koji dolaze s namjerom trajnog boravka na otoku odlaze nakon nekoliko godina. Radi se o već opisanoj privremenosti koju oni objašnjavaju činjenicom da na otoku nema dovoljno ljudi, odnosno, događanja, međutim za ovo nismo našli empirijsku potvrdu. U ovom radu se htjelo izbjeći nasilno razdvajanje lokalnog i novo-pridošlog stanovništva. Postojanje takve binarne sheme u prvom redu ne podržavaju povratnici, a onda i ostali doseljenici koji se nalaze negdje između ova dva konstrukta, odnosno nisu niti sasvim domaći, ali niti puki posjetitelji otoka jer samom svojom odlukom da na otoku žive većinu godine postaju dijelom te iste zajednice trajnih stanovnika otoka. Eksperti izražavaju pozitivan stav o dolasku migranata na otoku, jer su svjesni da demografska obnova nije moguća samo „iznutra“, odnosno, bez dolaska stanovništva s kopna, što je nalaz koji se poklapa s drugim, sličnim hrvatskim istraživanjima otočnih zajednica.

Ono što se nakon provedene tipologizacije pokazuje je da na način života više utječe položaj unutar životnog ciklusa, a manje sam način ili razlog zbog kojeg su migranti stigli na otok. Za razliku od nekih drugih manjih hrvatskih otoka, Korčula je infrastrukturno solidno opremljena: ima više domova zdravlja, osnovne i srednje škole, vrtiće, domove kulture, banke, pošte, supermarkete, restorane, kafiće. Međutim, možemo reći kako bi sada trebalo jačati tzv. socijalnu infrastrukturu – društvene inicijative, lokalne akcije, udruge, zajednice građana, a koje bi onda pridonosile kako i porastu kvalitete života na otoku, a tako i integraciji doseljenika u zajednicu. Dio migranata koji dolaze na otok možemo svakako smatrati potencijalnim akterima društvenih promjena koje ne bi bilo loše uključiti u buduće strategijsko promišljanje otočnog razvoja.

Možemo završiti mišlju kako doseljenike u tradicionalno iseljeničke krajeve poput otoka u velikoj mjeri privlači ideja mediteranskog opuštenog načina života, života bez gužve, života u bliskom dodiru s prirodom, života u malim zajednicama. U nekom budućem istraživanju svakako bi trebalo pokušati utvrditi okvirni broj doseljenika kako domaćih tako i stranih te usporediti s nekim drugim otokom ili tradicionalno iseljeničkim područjem. Također, u istraživanje bi bilo dobro osim doseljenika uključiti i lokalnu zajednicu.

Rijetka su longitudinalna istraživanja koja prate migrantsku putanju pojedinca ili obitelji kroz određeni vremenski period. Kako terenski rad zapravo nikada ne prestaje ostavljamo otvorenu mogućnost da u nekoj budućoj perspektivi „pratimo“ migrantsko ponašanje ovdje opisanih pojedinaca i obitelji.

Literatura

8. Literatura

- Abercrombie, N., Hill, S. i Turner, B. S. (2008). *Rječnik sociologije*. Naklada Jesenski i Turk.
- Amit, V. (2007). *Going First Class?: New Approaches to Privileged Travel and Movement*. Berghahn Books.
- Andrijasevic, R. (2010). *Migration, Agency and Citizenship in Sex Trafficking*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.
- Anić, V. (2003). *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- Arango, J. (2000). Explaining Migration: A Critical View. *International Social Science Journal*, 52(165), 283–296. <http://doi.org/10.1111/1468-2451.00259>
- Bakewell, O. (2010). Some Reflections on Structure and Agency in Migration Theory. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1689–1708. <http://doi.org/10.1080/1369183X.2010.489382>
- Baldacchino, G. (2006). The Brain Rotation and Brain Diffusion Strategies of Small Islanders: Considering “Movement” in Lieu of “Place.” *Globalisation, Societies and Education*, 4(1), 143–154.
- Bara, M. (2014). *Umirovljeničke migracije na hrvatskim otocima: integracija migranata u lokalne zajednice*. Doktorska disertacija. Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb.
- “Bare feet” u Korčuli. (2014). <http://www.korcula.hr/17342/bare-feet-u-korculi/> (pristupljeno 2. veljače 2015.)
- Beck-Gernsheim, E. (2011). The Marriage Route to Migration: of border artistes, transnational matchmaking and imported spouses. *Nordic Journal of Migration Research*, 1(2), 60–68. <http://doi.org/10.2478/v10202-011-0008-y>
- Beck, U. i Beck-Gernsheim, E. (2001). *Individualization: Institutionalized Individualism and Its Social and Political Consequences*. London: Sage.
- Beck, U. i Beck-Gernsheim, E. (2014). *Distant Love*. Wiley.
- Bell, M. i Ward, G. (2000). Comparing temporary mobility with permanent migration. *Tourism Geographies*, 2(1), 87–107. <http://doi.org/10.1080/146166800363466>
- Benson, M. (2010). The Context and Trajectory of Lifestyle Migration. *European Societies*, 12(1), 45–64. <http://doi.org/10.1080/14616690802592605>
- Benson, M. i O'Reilly, K. (ur.). (2009a). *Lifestyle Migration: Expectations, Aspirations and Experiences*. Farnham: Ashgate Publishing, Ltd.

- Benson, M. i O'Reilly, K. (2009b). Migration and the search for a better way of life: a critical exploration of lifestyle migration. *The Sociological Review*, 57(4), 608–625. <http://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2009.01864.x>
- Benson, M. i Osbaldiston, N. (2014). New Horizons in Lifestyle Migration Research: Theorising Movement, Settlement and the Search for a Better Way of Life. U: M. Benson i N. Osbaldiston (ur.), *Understanding Lifestyle Migration: Theoretical Approaches to Migration and the Quest for a Better Way of Life* (str. 1–23). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Berg, B. L. (2001). *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. Allyn and Bacon.
- Blagaić, M. (2012). Otočna ekonomija – epizoda “Jugoplastika.” *Etnološka tribina*, 42(35), 243–258.
- Bokan, N. (2012). *Konceptualni pristupi ekološkim mikrosocijalnim zajednicama: Studija slučaja u Hrvatskoj*. Doktorska disertacija. Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb.
- Bolzman, C., Fibbi, R. i Vial, M. (2006). What To Do After Retirement? Elderly Migrants and the Question of Return. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32(8), 1359–1375. <http://doi.org/10.1080/13691830600928748>
- Böröcz, J. (1996). *Leisure migration: a sociological study on tourism*. Pergamon.
- Bousiou, P. (2008). *The Nomads of Mykonos: Performing Liminalities in a “queer” Space*. Berghahn Books.
- Boyle, P., Halfacree, K. H. i Robinson, V. (1998). *Exploring Contemporary Migration*. Harlow: Routledge.
- Božić, S. (2001). Posljednja avantura: umirovljeničke migracije, klima i »ugodnosti«. *Migracijske i etničke teme*, 17(4), 311–326.
- Božić, S. (2006). The Achievement and Potential of International Retirement Migration Research: The Need for Disciplinary Exchange. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32(8), 1415–1427. <http://doi.org/10.1080/13691830600928805>
- Božić, S., Kuzmanović, B. i Barada, V. (2013). Strani radnici u Hrvatskoj: porijeklo, status, orijentacije. *Migracijske i Etničke Teme / Migration and Ethnic Themes*, 29(3), 367–404. <http://doi.org/10.11567/met.29.3.3>
- Braun, M. i Arsene, C. (2009). The demographics of movers and stayers in the European Union. U: E. Recchi i A. Favell (ur.), *Pioneers of European Integration: Citizenship and Mobility in the EU* (str. 26–52). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Brettell, C. B. i Hollifield, J. F. (ur.). (2007). *Migration Theory: Talking across Disciplines*. Routledge.

- Broodbank, C. (2000). *An Island Archaeology of the Early Cyclades*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Burgess, C. (2004). (Re)constructing identities: international marriage migrants as potential agents of social change in a globalising Japan. *Asian Studies Review*, 28(3), 223–242. <http://doi.org/10.1080/1035782042000291079>
- Bushin, N. (2009). Researching family migration decision-making: a children-in-families approach. *Population, Space and Place*, 15(5), 429–443. <http://doi.org/10.1002/psp.522>
- Cahun, D. (2014). BBC će snimati na Korčuli [Neovisni informativni portal]. <http://ikorcula.net/25578-bbc-ce-snimati-na-korculi/> (pristupljeno 2. veljače 2015.)
- Cassarino, J.-P. (2004). Theorising Return Migration: The Conceptual Approach to Return Migrants Revisited. *International Journal on Multicultural Societies*, 6(2), 253–279.
- Castles, S. (2000). International Migration at the Beginning of the Twenty-First Century: Global Trends and Issues. *International Social Science Journal*, 52(165), 269–281. <http://doi.org/10.1111/1468-2451.00258>
- Castles, S. (2010). Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1565–1586. <http://doi.org/10.1080/1369183X.2010.489381>
- Castles, S. i Miller, P. M. J. (2009). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Palgrave Macmillan.
- Cetinić, M. (1989). *Korčula u revolucionarnom radničkom pokretu, narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji: 1919-1945*. Korčula: Grafički zavod Hrvatske.
- Charsley, K. (ur.). (2013). *Transnational Marriage: New Perspectives from Europe and Beyond*. Routledge.
- Charsley, K. (2014). Marriage Migration. U: B. Anderson i M. Keith (ur.), *Migration: The COMPAS Anthology*. Oxford: COMPAS.
- Collinson, S. (2009). *The Political Economy of Migration Processes: An Agenda for Migration Research and Analysis* (Working Paper No. WP 12-2009). Oxford: International Migration Institute, University of Oxford.
- Conradson, D. i Latham, A. (2005). Transnational urbanism: Attending to everyday practices and mobilities. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31(2), 227–233. <http://doi.org/10.1080/1369183042000339891>
- Cook, J., Dwyer, P. i Waite, L. (2011). The Experiences of Accession 8 Migrants in England: Motivations, Work and Agency. *International Migration*, 49(2), 54–79. <http://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2009.00595.x>

- Corbett, M. (2009). Rural Schooling in Mobile Modernity: Returning to the Places I've Been. *Journal of Research in Rural Education*, 24(7), 1–13.
- Crkvenčić, I., Feletar, D., Malić, A., Počakal, M. i Riđanović, J. (1984). Geografske osnove suvremenih promjena zapadnog dijela otoka Korčule. *Hrvatski geografski glasnik*, 46.(1.), 81–107.
- Croatia, Homeland of Marco Polo*. (2008). Croatian National Tourist Board.
- Čaldarović, O. (2011). *Urbano društvo na početku 21. stoljeća*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk; Hrvatsko sociološko društvo.
- Čapo Žmegač, J. (2010). Različiti pristupi povratnim migracijama: primjer Hrvatske. *Studia ethnologica Croatica*, 22(1), 11–38.
- Čolić, S., i Sujoldžić, A. (1995). Neki aspekti i pretpostavke akulturacije prognanih i izbjeglih obitelji na otoku Hvaru. *Migracijske i etničke teme*, 11(1), 37–52.
- D'Andrea, A. (2007). *Global Nomads: Techno and New Age as Transnational Countercultures in Ibiza and Goa*. Routledge.
- Denscombe, M. (2007). *The Good Research Guide*. McGraw-Hill Education.
- Državni zavod za statistiku. Stanovništvo prema državljanstvu po gradovima i općinama, Popis 2011. (pristupljeno 2. veljače 2015.)
- Duplančić Leder, T., Ujević, T. i Čala, M. (2004). Coastline lengths and areas of islands in the Croatian part of the Adriatic Sea determined from the topographic maps at the scale of 1 : 25 000. *Geoadria*, 9(1), 5–32.
- Easton, G. (2010). Critical realism in case study research. *Industrial Marketing Management*, 39(1), 118–128. <http://doi.org/10.1016/j.indmarman.2008.06.004>
- Eimermann, M. (2014a). Ambivalent Dutch lifestyle migrants in rural Sweden. *AEMI Journal*, 12, 48–57.
- Eimermann, M. (2014b). Flying Dutchmen? Return Reasoning Among Dutch Lifestyle Migrants in Rural Sweden. *Mobilities*, 0(0), 1–20. <http://doi.org/10.1080/17450101.2014.980128>
- Eimermann, M. (2015). Lifestyle Migration to the North: Dutch Families and the Decision to Move to Rural Sweden. *Population, Space and Place*, 21(1), 68–85. <http://doi.org/10.1002/psp.1807>
- Eisenhardt, K. M. (1989). Building Theories from Case Study Research. *The Academy of Management Review*, 14(4), 532–550. <http://doi.org/10.2307/258557>
- Ellis, C. (1995). Emotional and Ethical Quagmires in Returning to the Field. *Journal of Contemporary Ethnography*, 24(1), 68–98. <http://doi.org/10.1177/089124195024001003>

- Faist, T. (2000). *The volume and dynamics of international migration and transnational social spaces*. Oxford University Press.
- Faist, T. (2013). The mobility turn: a new paradigm for the social sciences? *Ethnic and Racial Studies*, 36(11), 1637–1646. <http://doi.org/10.1080/01419870.2013.812229>
- Faist, T., Fauser, M. i Reisenauer, E. (2013). *Transnational Migration*. John Wiley & Sons.
- Favell, A. (2001). Migration, mobility and globaloney: metaphors and rhetoric in the sociology of globalization. *Global Networks*, 1(4), 389–398. <http://doi.org/10.1111/1471-0374.00022>
- Favell, A. (2008). *Eurostars and Eurocities*. Malden: Wiley-Blackwell.
- Favell, A., Feldblum, M. i Smith, M. P. (2007). The human face of global mobility: a research agenda. *Society*, 44(2), 15–25. <http://doi.org/10.1007/BF02819922>
- Favell, A. i Recchi, E. (2009). Pioneers of European integration: an introduction. U: E. Recchi i A. Favell (ur.), *Pioneers of European Integration: Citizenship and Mobility in the EU* (str. 1–25). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Filippi, Ž. (1973). Uz antropološki esej Richarda Webstera, “Korčula, moreška i Shakespeare”. *Književna Smotra*, 5(15).
- Filippi, Ž. (2005). *Corcyra Mediterranea*. Split: Laus.
- Findlay, A. i Rogerson, R. (1993). Migration, Places and Quality of Life: Voting with their Feet? In A. G. Champion (Ed.), *Population Matters: The Local Dimension* (str. 33–49). London: SAGE.
- Flyvbjerg, B. (2006). Five Misunderstandings About Case-Study Research. *Qualitative Inquiry*, 12(2), 219–245. <http://doi.org/10.1177/1077800405284363>
- Forsey, M. (2014). Learning to Stay? Mobile Modernity and the Sociology of Choice. *Mobilities*, 0(0), 1–20. <http://doi.org/10.1080/17450101.2014.927202>
- Forsythe, D. E. (1980). Urban Incomers and Rural Change: The Impact of Migrants from the City on Life in an Orkney Community. *Sociologia Ruralis*, 20(4), 287–307. <http://doi.org/10.1111/j.1467-9523.1980.tb00716.x>
- Gardner, K. (2002). *Age, narrative and migration: the life course and life histories of Bengali elders in London*. London: Berg Publishers.
- Gerring, J. (2004). What Is a Case Study and What Is It Good for? *The American Political Science Review*, 98(2), 341–354.
- Gerring, J. (2006). *Case Study Research: Principles and Practices*. Cambridge University Press.
- Gibson, W. i Brown, A. (2009). *Working with Qualitative Data*. SAGE.

- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford University Press.
- Gosnell, H. i Abrams, J. (2011). Amenity migration: diverse conceptualizations of drivers, socioeconomic dimensions, and emerging challenges. *GeoJournal*, 76(4), 303–322. <http://doi.org/10.1007/s10708-009-9295-4>
- Grgurinović, I. (2012). Alokronizam i spasiteljska etnografija. Michael Donley na Korčuli. *Etnološka tribina*, 42(35), 153–167.
- Halfacree, K. (2012). Heterolocal Identities? Counter-Urbanisation, Second Homes, and Rural Consumption in the Era of Mobilities. *Population, Space and Place*, 18(2), 209–224. <http://doi.org/10.1002/psp.665>
- Halfacree, K. i Rivera, M. J. (2012). Moving to the Countryside ... and Staying: Lives beyond Representations. *Sociologia Ruralis*, 52(1), 92–114. <http://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2011.00556.x>
- Haug, S. (2008). Migration Networks and Migration Decision-Making. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(4), 585–605. <http://doi.org/10.1080/13691830801961605>
- Hedberg, C. i do Carmo, R. M. (ur.). (2012). *Translocal Ruralism* (Vol. 103). Dordrecht: Springer Netherlands.
- Heršak, E. (ur.). (1998). *Leksikon migracijskog i etničkog nazivlja*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti; Školska knjiga.
- Hoey, B. A. (2006). Grey Suit or Brown Carhartt: Narrative Transition, Relocation and Reorientation in the Lives of Corporate Refugees. *Journal of Anthropological Research*, 62(3), 347–371.
- Hoey, B. A. (2009). Pursuing the Good Life: American Narratives of Travel and a Search for Refuge. U: M. Benson i K. O'Reilly (ur.), *Lifestyle Migration: Expectations, Aspirations and Experiences* (str. 31–50). Farnham: Ashgate Publishing, Ltd.
- Hoey, B. A. (2014a). *Opting for Elsewhere: Lifestyle Migration in the American Middle Class*. Nashville: Vanderbilt University Press.
- Hoey, B. A. (2014b). Theorising the “Fifth Migration” in the United States: Understanding Lifestyle Migration from an Integrated Approach. U: M. Benson i N. Osbaldiston (ur.), *Understanding Lifestyle Migration: Theoretical Approaches to Migration and the Quest for a Better Way of Life* (str. 71–91). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Huete, R., Mantecón, A. i Estévez, J. (2013). Challenges in Lifestyle Migration Research: Reflections and Findings about the Spanish Crisis. *Mobilities*, 8(3), 331–348. <http://doi.org/10.1080/17450101.2013.814236>
- Huijsmans, R. (2011). Child Migration and Questions of Agency. *Development and Change*, 42(5), 1307–1321. <http://doi.org/10.1111/j.1467-7660.2011.01729.x>

- Hunter, A. (2011a). *Retirement Home? France's migrant worker hostels and the dilemma of late-in-life return*. Doktorska disertacija. University of Edinburgh.
- Hunter, A. (2011b). Theory and practice of return migration at retirement: the case of migrant worker hostel residents in France. *Population, Space and Place*, 17(2), 179–192. <http://doi.org/10.1002/psp.610>
- Hutchins, T. (2011). “They Told Us in a Curry Shop”: Child–Adult Relations in the Context of Family Migration Decision-Making. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(8), 1219–1235. <http://doi.org/10.1080/1369183X.2011.590926>
- Iosifides, T. (2011). *Qualitative Methods in Migration Studies: A Critical Realist Perspective*. Ashgate Publishing.
- Jeffery, L. i Murison, J. (2011). The temporal, social, spatial, and legal dimensions of return and onward migration. *Population, Space and Place*, 17(2), 131–139. <http://doi.org/10.1002/psp.606>
- Jentsch, B. i Simard, M. (2009). *International Migration and Rural Areas: Cross-national Comparative Perspectives*. Ashgate Publishing.
- Jones, V. (2010). “They don't speak English”: language, migration and cohesion. <https://www.opendemocracy.net/5050/vaughan-jones/they-dont-speak-english-language-migration-and-cohesion> (pristupljeno 2. veljače 2015.)
- Jong, G. F. D. i Gardner, R. W. (1981). *Migration Decision Making: Multidisciplinary Approaches to Microlevel Studies in Developed and Developing Countries*. Elsevier Science & Technology Books.
- Kaufmann, V., Bergman, M. M. i Joye, D. (2004). Motility: mobility as capital. *International Journal of Urban and Regional Research*, 28(4), 745–756. <http://doi.org/10.1111/j.0309-1317.2004.00549.x>
- King, R. (2002). Towards a new map of European migration. *International Journal of Population Geography*, 8(2), 89–106. <http://doi.org/10.1002/ijpg.246>
- King, R. (2009). Geography, Islands and Migration in an Era of Global Mobility. *Island Studies Journal*, 4(1), 53–84.
- King, R. (2012a). *Theories and Typologies of Migration: An Overview and a Primer*. Malmö: Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare (MIM) Malmö University.
- King, R. (2012b). *From life-stage to lifestyle migration: British international retirement migration to the Mediterranean*. MIM Research Seminar 5, Malmö University.
- King, R. i Christou, A. (2010). Cultural geographies of counter-diasporic migration: perspectives from the study of second-generation “returnees” to Greece. *Population, Space and Place*, 16(2), 103–119. <http://doi.org/10.1002/psp.543>

- King, R. i Christou, A. (2014). Second-Generation “Return” to Greece: New Dynamics of Transnationalism and Integration. *International Migration*, 52(6), 85–99.
<http://doi.org/10.1111/imig.12149>
- King, R., Warnes, T. i Williams, A. M. (2000). *Sunset Lives: British Retirement Migration to the Mediterranean*. Berg.
- Kohn, T. (2002). Becoming an islander through action in the Scottish Hebrides. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 8(1), 143–158.
- Korpela, M. (2009). Western lifestyle migrants in Varanasi, India. U: M. Benson i K. O’Reilly (ur.), *Lifestyle Migration: Expectations, Aspirations and Experiences* (str. 15–31). Farnham: Ashgate Publishing, Ltd.
- Koser, K. (2007). *International Migration: A Very Short Introduction*. OUP Oxford.
- Krklec, K., Ljubenković, I. i Bensa, A. (2011). Prirodni resursi otoka Korčule. *Geoadria*, 16(1), 3, 3–25.
- Kuti, S. (2011). *Transnacionalni socijalni prostori. Prekogranične veze migrantskih skupina u Hrvatskoj*. Doktorska disertacija. Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb.
- Kuti, S. (2012). Koncepti transnacionalnih socijalnih prostora i polja u istraživanju migracijskih i postmigracijskih procesa. *Migracijske i etničke teme*, 28(2), 119–141.
- Kuti, S. i Božić, S. (2011). Analitičke dimenzije za istraživanje transnacionalnih aktivnosti: primjer kineskih migranata u Hrvatskoj. *Revija za Sociologiju*, 41(3), 315–340.
<http://doi.org/10.5613/rzs.41.3.3>
- Lajić, I. (1992). *Stanovništvo dalmatinskih otoka*. Zagreb: Consilium i Institut za migracije i narodnosti Sveučilišta u Zagrebu.
- Lajić, I. (1994). Demografski razvitak Vele Luke. *Luško Libro: Godišnjak Društva „Vela Luka“*, (2), 51–57.
- Lajić, I. i Mišetić, R. (2013). Demografske promjene na hrvatskim otocima na početku 21. stoljeća. *Migracijske i etničke teme*, 29(2), 169–199.
<http://doi.org/10.11567/met.29.2.3>
- Leksikografski zavod Miroslav Krleža. (2013a). Bratovštine. U: S. Ravlić (ur.), *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=9306> (pristupljeno 2. veljače 2015.)
- Leksikografski zavod Miroslav Krleža. (2013b). Korčula. U: S. Ravlić (ur.), *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=33131> (pristupljeno 2. veljače 2015.)
- Littig, B. (2013). *Expert Interviews. Methodology and Practice*. IASR Lecture Series, University of Tampere.

- <http://www.uta.fi/english/doctoralschool/ilmoitus2.html?id=87297> (pristupljeno 2. veljače 2015.)
- Mai, N. i King, R. (2009). Love, Sexuality and Migration: Mapping the Issue(s). *Mobilities*, 4(3), 295–307. <http://doi.org/10.1080/17450100903195318>
- Markowitz, F. i Stefansson, A. H. (2004). *Homecomings: Unsettling Paths of Return*. Lexington Books.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. i Taylor, J. E. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431–466. <http://doi.org/10.2307/2938462>
- Merali, N. (2008). Theoretical Frameworks for Studying Female Marriage Migrants. *Psychology of Women Quarterly*, 32(3), 281–289. <http://doi.org/10.1111/j.1471-6402.2008.00436.x>
- Mesić, M. (1991). *Vanjske migracije i društveni razvitak*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti.
- Mesić, M. (2002). *Međunarodne migracije. Tokovi i teorije*. Zagreb: Zavod za sociologiju. Filozofski fakultet u Zagrebu.
- Mežnarić, S. (1991). *Osvajanje prostora – prekrivanje vremena. Migracije umjesto razvoja*. Zagreb: Sociološko društvo Hrvatske.
- Miles, M. B. i Huberman, M. A. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Miletić, G.-M. (2006). Stavovi lokalne javnosti o nekim socijalno-ekolozijskim posljedicama izgradnje stanova za odmor na otoku Viru. *Društvena istraživanja*, 15(1-2), 43–60.
- Miletić, G.-M. (2011). *U potrazi za drugim prostorom*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Miletić, G.-M. (2013). Jednom nogom na otoku: sekundarno stanovanje na Zlarinu. *Migracijske i Etničke Teme / Migration and Ethnic Themes*, 29(2), 225–249. <http://doi.org/10.11567/met.29.2.5>
- Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske. *Stranci*. <http://www.mup.hr/main.aspx?id=47#14> (pristupljeno 2. siječnja 2015.)
- Mirošević, F. (2006). Iseljavanje s otoka Korčule u razdoblju od 1921. do 1931. godine. *Godišnjak Grada Korčule*, (11), 317–333.
- Mirošević, L. (2008). Društveno-geografska preobrazba zapadnog dijela otoka Korčule. *Geoadria*, 13(2), 155–185.

- Morawska, E. (2007). International Migration: Its Various Mechanisms and Different Theories that Try to Explain It. *Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations*, (1/07), 32.
- Morokvasic, M. (1984). Birds of Passage are also Women... *International Migration Review*, 18(4), 886–907.
- Mouzelis, N. (1999). *Sociologijska teorija – što je pošlo krivo?*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- Mrvoš-Pavić, B. i Pavić, S. (2012). Dobar život – u Blatu; Najveće selo bivše Juge živi bez minusa i kredita. *Novi List.hr*. <http://www.novolist.hr/content/view/full/118962> (pristupljeno 2. veljače 2015.)
- Nejašmić, I. (2013). Demografsko starenje na hrvatskim otocima. *Migracijske i Etničke Teme / Migration and Ethnic Themes*, 29(2), 141–168. <http://doi.org/10.11567/met.29.2.2>
- Niedomysl, T. (2010). Towards a Conceptual Framework of Place Attractiveness: A Migration Perspective. *Geografska Annaler: Series B, Human Geography*, 92(1), 97–109. <http://doi.org/10.1111/j.1468-0467.2010.00335.x>
- Niedomysl, T., Östh, J. i van Ham, M. (2010). The Globalisation of Marriage Fields: The Swedish Case. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(7), 1119–1138. <http://doi.org/10.1080/13691830903488184>
- Ní Laoire, C. (2007). The “green green grass of home”? Return migration to rural Ireland. *Journal of Rural Studies*, 23(3), 332–344. <http://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2007.01.005>
- OECD. (2013). *International Migration Outlook 2013*. OECD Publishing. http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/international-migration-outlook-2013_migr_outlook-2013-en (pristupljeno 2. veljače 2015.)
- Oliva, J. (2010). Rural Melting-pots, Mobilities and Fragilities: Reflections on the Spanish Case. *Sociologia Ruralis*, 50(3), 277–295. <http://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2010.00516.x>
- Ono, M. (2014). Commoditization of Lifestyle Migration: Japanese Retirees in Malaysia. *Mobilities*, 0(0), 1–19. <http://doi.org/10.1080/17450101.2014.913868>
- O'Reilly, K. (2003). When is a tourist? The articulation of tourism and migration in Spain's Costa del Sol. *Tourist Studies*, 3(3), 301–317. <http://doi.org/10.1177/1468797603049661>
- O'Reilly, K. (2007). Intra-European Migration and the Mobility—Enclosure Dialectic. *Sociology*, 41(2), 277–293. <http://doi.org/10.1177/0038038507074974>
- O'Reilly, K. i Benson, M. (2009). Lifestyle Migration: Escaping to the Good Life? In *Lifestyle Migration: Expectations, Aspirations and Experiences* (pp. 1–13). Farnham: Ashgate Publishing.

- Orešić, B. i Mihalić, D. (2012). Zlatno Blato. Malo misto u kojem se ne zna za krizu. *Globus*. <http://globus.jutarnji.hr/hrvatska/zlatno-blato> (pristupljeno 2. veljače 2015.)
- Osbaldiston, N. (2010). Chasing the Idyll Lifestyle: The Seachange Problem. *Social Alternatives*, 29(1), 54.
- Ostojić, N. (1993). Vela Luka: historijsko-topografski prikaz. *Luško Libro: Godišnjak Društva „Vela Luka“*, (1), 13–21.
- Papastergiadis, N. (2000). *The Turbulence of Migration: Globalization, Deterritorialization and Hybridity*. Wiley.
- Papastergiadis, N. (2010). Wars of Mobility. *European Journal of Social Theory*, 13(3), 343–361. <http://doi.org/10.1177/1368431010371756>
- Penninx, R. (2006). Introduction. U: R. Penninx, M. Berger i K. Kraal (ur.), *The Dynamics of International Migration and Settlement in Europe: A State of the Art* (str. 7–17). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Peračković, K. (2001). *Stavovi povratnih migranata o privatizaciji u Hrvatskoj*. Magistarski rad. Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb.
- Perić, N. (2014). Francuska TV ekipa snima na Korčuli. <http://dubrovacki.hr/clanak/63631/francuska-tv-ekipa-snima-na-korculi> (pristupljeno 2. siječnja 2015.)
- Péron, F. (2004). The Contemporary Lure of the Island. *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie*, 95(3), 326–339. <http://doi.org/10.1111/j.1467-9663.2004.00311.x>
- Pitt, D. (1980). Sociology, islands and boundaries. *World Development*, 8(12), 1051–1059. [http://doi.org/10.1016/0305-750X\(80\)90093-5](http://doi.org/10.1016/0305-750X(80)90093-5)
- Platt, J. (1992). “Case Study” in American Methodological Thought. *Current Sociology*, 40(1), 17–48. <http://doi.org/10.1177/001139292040001004>
- Podgorelec, S. (2008). *Ostarjeti na otoku*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti.
- Podgorelec, S. i Klempić Bogadi, S. (2013). *Gradovi potopili škoje – promjene u malim otočnim zajednicama*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti.
- Portes, A. (2003). Conclusion: Theoretical Convergencies and Empirical Evidence in the Study of Immigrant Transnationalism. *International Migration Review*, 37(3), 874–892. <http://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2003.tb00161.x>
- Portes, A. (2010). Migration and Social Change: Some Conceptual Reflections. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1537–1563. <http://doi.org/10.1080/1369183X.2010.489370>
- Protić, I. (1998). *Župa Blato*. Blato.

- Radić, D. (2005). Vela spila: preliminarna analiza starijeneolitičkih i mezolitičkih naslaga iz sonde istražene 2004. godine. *Opuscula Archaeologica Radovi Arheološkog zavoda*, 29(1), 323–348.
- Richards, L. (2009). *Handling Qualitative Data: A Practical Guide*. Sage.
- Rivera Escribano, M. J. (2007). Migration to Rural Navarre: Questioning the Experience of Counterurbanisation. *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie*, 98(1), 32–41. <http://doi.org/10.1111/j.1467-9663.2007.00374.x>
- Rogelja, N. (2012). Liveboards in the Mediterranean: luxury or marginality?: ethnographic reflections on maritime lifestyle migrations. *Dve Domovini*, 119–130.
- Rogić, I. (1988). Otvorenost: odnos spram novodošlih. In I. Rogić (Ed.), *Projekt Cres-Lošinj. Studija društvenih procesa*. (pp. 218–223). Zagreb: Urbanistički institut SR Hrvatske.
- Rogić, I. i Čizmić, I. (2011). *Modernizacija u Hrvatskoj i hrvatska odselidba*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Ryan, L. i Sales, R. (2013). Family Migration: The Role of Children and Education in Family Decision-Making Strategies of Polish Migrants in London. *International Migration*, 51(2), 90–103. <http://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2010.00652.x>
- Salamońska, J., Baglioni Grifone, L. i Recchi, E. (2013). *Navigating the European Space: Physical and Virtual Forms of Cross Border Mobility among EU Citizens* (Working Paper). Pescara.
- Salazar, N. B. i Zhang, Y. (2013). Seasonal Lifestyle Tourism: The Case of Chinese Elites. *Annals of Tourism Research*, 43, 81–99. <http://doi.org/10.1016/j.annals.2013.04.002>
- Salvà-Tomàs, P. (2002). Tourist development and foreign immigration in Balearic Islands. *Revue Européenne Des Migrations Internationales*, 18(1), 87–101.
- Santacreu, O., Baldoni, E. i Albert, M. C. (2009). Deciding to move: migration projects in an Integrating Europe. U: E. Recchi i A. Favell (ur.), *Pioneers of European Integration: Citizenship and Mobility in the EU* (str. 52–71). Edward Elgar Publishing.
- Sardelić, S. (2012). Tradicijska kultura Mediterana – proučavanje i prezentacija. *Etnološka istraživanja*, (17), 65, 87–82, 105.
- Schmidt, G. (2011). Migration and Marriage. *Nordic Journal of Migration Research*, 1(2), 55–59. <http://doi.org/10.2478/v10202-011-0007-z>
- Scott, S. (2006). The Social Morphology of Skilled Migration: The Case of the British Middle Class in Paris. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32(7), 1105–1129. <http://doi.org/10.1080/13691830600821802>

- Seidman, I. (2006). *Interviewing as Qualitative Research: A Guide for Researchers in Education and the Social Sciences*. New York, London: Teachers College Press, Columbia University.
- Šeparović, Z. (1982). *Od Sydneya do San Franciska: dijaspora ili rasutost mještana Blata na Korčuli diljem svijeta*. Čakovec: Zrinski.
- Šikić-Mićanović, L. (2012). *Skriveni životi – Prilog antropologiji ruralnih žena*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Šilović, M. (2008). Blago dici šta žive u Blatu. *Slobodna Dalmacija*.
<http://www.slobodnadalmacija.hr/Spektar/tabid/94/articleType/ArticleView/articleId/893/Default.aspx> (pristupljeno 2. siječnja 2015.)
- Škrabalo, M., i Lalić, D. (2009). Malo misto-veliki problem: Odnos lokalne zajednice u Veloj Luci spram ovisnosti o drogi. U: I. Prica i Ž. Jelavić (ur.), *Destinacije čežnje, lokacije samoće: uvidi u kulturu i razvojne mogućnosti hrvatskih otoka* (str. 71–90). Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Hrvatsko etnološko društvo.
- Špoljar Vržina, S. (2013). Novi pogled na “hrvatske odselidbe.” *PILAR – Časopis za društvene i humanističke studije*, VIII(15-16), 135–156.
- Stake, R. E. (1994). Case Studies. U: N. K. Denzin i Y. S. Lincoln (ur.), *Handbook of qualitative research* (str. 236–247). Sage.
- Stiperski, Z., Malić, A. i Kovačević, D. (2002). Međuzavisnost dostupnosti, gospodarstva i revitalizacije hrvatskih otoka. *Sociologija i prostor*, 39(1/4 (151/154)), 153–168.
- Tarle, C. (2010). Korčulanske bratovštine i njihov značaj za grad.
<http://www.korcula.hr/2135/korculanske-bratovstine-i-njihov-znacaj-za-grad/>
 (pristupljeno 2. siječnja 2015.)
- Tight, M. (2010). The curious case of case study: a viewpoint. *International Journal of Social Research Methodology*, 13(4), 329–339. <http://doi.org/10.1080/13645570903187181>
- Tomić-Koludrović, I. i Leburić, A. (2002). *Sociologija životnog stila*. Jesenski i Turk.
- Trundle, C. (2009). Romance Tourists, Foreign Wives or Retirement Migrants? Cross-cultural Marriage in Florence, Italy. U: D. M. Benson i M. K. O'Reilly (ur.), *Lifestyle Migration: Expectations, Aspirations and Experiences* (str. 51–67). Farnham: Ashgate Publishing.
- UN DESA. (2013). *United Nations Population Division – International Migration Report 2013*. New York.
- Van Dam, F., Heins, S. i Elbersen, B. S. (2002). Lay discourses of the rural and stated and revealed preferences for rural living. Some evidence of the existence of a rural idyll in the Netherlands. *Journal of Rural Studies*, 18(4), 461–476.
[http://doi.org/10.1016/S0743-0167\(02\)00035-9](http://doi.org/10.1016/S0743-0167(02)00035-9)

- Van Hear, N. (2010). Theories of Migration and Social Change. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1531–1536. <http://doi.org/10.1080/1369183X.2010.489359>
- Van Liempt, I. i Doornik, J. (2006). Migrant's Agency in the Smuggling Process: The Perspectives of Smuggled Migrants in the Netherlands. *International Migration*, 44(4), 165–190. <http://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2006.00383.x>
- Vathi, Z. (2011). *The Children of Albanian migrants in Europe: Ethnic identity, transnational ties and pathways of integration*. Doktorska disertacija. University of Sussex.
- Verschuren, P. (2003). Case study as a research strategy: Some ambiguities and opportunities. *International Journal of Social Research Methodology*, 6(2), 121–139. <http://doi.org/10.1080/13645570110106154>
- Vertovec, S. (2007). Super-diversity and its implications. *Ethnic and Racial Studies*, 30(6), 1024–1054. <http://doi.org/10.1080/01419870701599465>
- Vrcan, S. (1992). *Otočki gradovi u urbanoj transformaciji u jadranskom području*. Rukopis. Split.
- Waldren, J. (2009). Lifestyle Afterthoughts. U: K. O'Reilly i M. Benson (ur.), *Lifestyle Migration: Expectations, Aspirations and Experiences* (str. 153–164). Farnham: Ashgate Publishing.
- White, A., Ni Laoire, C., Tyrrell, N. i Carpena-Méndez, F. (2011). Children's Roles in Transnational Migration. *Journal of Ethnic & Migration Studies*, 37(8), 1159–1170. <http://doi.org/10.1080/1369183X.2011.590635>
- Williams, A. M. i Hall, C. M. (2000). Tourism and migration: New relationships between production and consumption. *Tourism Geographies*, 2(1), 5–27. <http://doi.org/10.1080/146166800363420>
- Yin, R. K. (2003). *Case Study Research: Design and Methods*. Sage.
- Yin, R. K. (2006). Case Study Methods. U: J. L. Green, G. Camilli i P. B. Elmore (ur.), *Handbook of Complementary Methods in Education Research* (str. 111–122).

Prilozi

Prilog br. 1

Redni broj:

Mjesto:

Datum:

UPITNIK

1. Spol:

2. Godina rođenja:

3. Mjesto rođenja:

4. Bračno stanje:

- a) U braku
- b) Izvanbračna zajednica
- c) Razveden(a)
- d) Udovac/udovica
- e) Neoženjen/neudana

5. Imate li djece?

- a) Ne
- b) Da → Broj djece i njihova dob

6. Koju školu ste završili?

- a) Bez škole
- b) Nepotpuna OŠ
- c) OŠ
- d) Srednja škola
- e) VŠS
- f) Fakultet

7. Trenutno ste:

- a) Zaposlen; → Gdje je osoba zaposlena i što radi?
- b) Samo-zaposlen; → Gdje je osoba samo-zaposlena i što radi?
- c) Nezaposlen; → Koliko dugo?
- d) U mirovini → Gdje ste bili zaposleni do odlaska u mirovinu?

8. Koliko dugo živite na otoku (u godinama)?

9. Koliko članova živi u vašem kućanstvu?

<i>Broj</i>	<i>Srodstvo</i>	<i>Dob</i>
1		
2		
3		
4		
5		
6		

10. Gdje ste i koliko dugo živjeli prije nego što ste se doselili na otok?

<i>Godine</i>		<i>Mjesto</i>	<i>Država</i>
<i>Od</i>	<i>Do</i>		

11. Koliko mjeseci godišnje provodite na otoku?

12. Gdje trenutno živite?

- a) Vlastita kuća/stan – kupovina
- b) Vlastita kuća/stan – nasljedstvo
- c) Vlastita kuća/stan – izgradnja
- d) U kući/stanu roditelja ili rođaka
- e) Najam kuće/stana
- f) Nešto drugo, što?

13. Koje od sljedećih troškova iz Vašeg kućanstva možete plaćati?

- a) Stanarinu, kredit/hipoteke ili režije
- b) Primjereno grijanje
- c) Nepredviđene troškove (popravci/nadogradnja, zdravstveni troškovi, i sl.)
- d) Prehranu koja uključuje izvore proteina svaki drugi dan (meso, riba, jaja, mliječni proizvodi, grah, grašak, leća);
- e) Tjedan dana odmora tijekom godine izvan kuće/doma;
- f) Automobil
- g) Perilicu rublja
- h) Televizor
- i) Telefon i/ili mobitel

14. Koje jezike govorite?

- a) Hrvatski;
- b) Engleski
- c) Neki drugi, koji?

(U slučaju da hrvatski nije materinji jezik: Kojim jezikom govorite kod kuće?)

15. Koje ste vjeroispovijesti?

- a) Rimokatoličke
- b) Pravoslavne
- c) Protestantske (koje?)
- d) Islamske
- e) Ne pripada niti jednoj vjeroispovijesti
- f) Ostale
- g) Ateist, agnostik

16. Koje ste nacionalnosti?

17. Jeste li državljanin Republike Hrvatske? Imate li državljanstvo neke druge države?

18. Imate li neki hobi?

Prilog br. 2

No:

Place:

Date:

DEMOGRAPHIC DETAILS

1. Gender:

2. Year of Birth:

3. Place of Birth:

4. Marital Status:

- f) married
- g) cohabiting
- h) divorced
- i) widowed
- j) single

5. Do you have any children?

- c) no
- d) yes → Number of children and age

6. What is your level of education?

- a) no schooling
- b) incomplete primary school education
- c) primary school
- d) secondary school
- e) tertiary education

7. What is your employment status?

- a) employed → What kind of work?
- b) self-employed → What kind of work?
- c) unemployed → For how long?
- d) retired → What kind of work did you do before retirement?

8. Length of residence on the island (in yrs)?

9. How many persons live in your household?

<i>No</i>	<i>How are they related to you</i>	<i>Age</i>
1		
2		
3		
4		
5		
6		

10. Where did you live and for how long before moving to this island?

<i>Year</i>		<i>Place</i>	<i>Country</i>
<i>From</i>	<i>To</i>		

11. How many months a year do you spend on the island?

12. Where do you live at the moment?

- g) your own house/apartment – bought
- h) your own house/apartment – inherited
- i) your own house/apartment – built
- j) parent or relative owned house/apartment
- k) rented house/apartment
- l) something else, what?

13. Which of the following can this household afford:

- a) to pay rent, mortgage or utility bills
- b) to keep home adequately warm
- c) to face unexpected expenses
- d) to eat meat, fish or a protein equivalent (eggs, dairy products, grains, beans, lentils) every second day
- e) to have a week's holiday away from home
- f) a car
- g) a washing machine
- h) a colour television
- i) a telephone

14. Which languages do you speak?

- a) Croatian
- b) English
- c) Other, which one?

(If Croatian is not their mother tongue: Which language do you speak at home?)

15. What is your religion?

- a) Catholic
- b) Orthodox
- c) Protestant (which one?)
- d) Islam
- e) Does not belong to a religion
- f) Other
- g) Atheist, agnostic

16. What is your nationality?

17. Do you have Croatian citizenship? If no, specify.

18. Do you have a hobby?

Thank you

PREDLOŽAK ZA INTERVJU

1. Život prije nego što ste se doselili na Korčulu

Možete li opisati svoj život prije nego što ste se preselili na Korčulu (probati dobiti odgovor za svaku lokaciju navedenu u Upitniku).

Kakav je bio Vaš život?

Kakvo Vam je bilo školovanje?

Kako ste živjeli?

Čime ste se bavili?

Možete li mi reći nešto o svojoj obitelji?

Kakav stil života ste vodili?

2. Koje su neposredne okolnosti dovele do preseljenja

Koji je bio glavni razlog/razlozi dolaska? U kojem životnom trenutku ste donijeli odluku o preseljenju?

Je li to bila iznenadna ili planirana odluka?

Zbog čega ste odabrali baš otok Korčulu?

Jeste li prethodno imali neka iskustva/veze s Korčulom (npr. majka i (ili) otac su s otoka)?

Kakve su bile Vaše prethodne spoznaje o Korčuli? Kakva su bila Vaša očekivanja, da li ste se iznenadili kada ste tu došli (pozitivno/negativno)?

3. Proces selidbe

Kako je tekao proces preseljenja i uređenja/ pronalaska/ kupovine kuće?

Kako bi opisali proceduru dobivanja viza, dozvola, državljanstva i sl.? Jeste li se susreli s nekim preprekama?

Imate li osim ove otočne i neku drugu kopnenu adresu, mjesto u koje se redovito vraćate? Ako da, koja vam je primarna adresa, otočna ili kopnena, kako usklađujete život na više lokacija?

Održavate li obiteljske, prijateljske ili poslovne kontakte s mjestom/zemljom iz kojeg ste se doselili? Kako (telefonom, mailom, Skypom...)? Koliko često?

4. Život na otoku i svakodnevne aktivnosti

Kako bi opisali život na otoku?

Kako izgleda Vaš dnevni raspored? Možete li mi opisati svoj jučerašnji dan?

Čime se bavite u slobodno vrijeme?

Ukoliko imate djecu koja su se vama preselili, kako su se prema vašem mišljenju prilagodili? Možete li dati neki primjer?

Kada putujete s otoka, zbog kojih je to najčešće razloga?

Koliko često putujete na kopno, je li Vam se nekada dogodilo da zbog lošeg vremena niste mogli napustiti otok?

5. Lokalna zajednica

Gdje žive ljudi s kojima se najradije družite?

Družite li se s drugim mještanima, sudjelujete li u nekim lokalnim aktivnostima? Kojim i na koji način?

Kako biste svojim riječima opisali ljude koji žive u Vašem mjestu?

Što Vam se najviše sviđa kod ljudi koje svakodnevno susrećete u svom mjestu? Što Vam se najmanje sviđa?

Osjećate li se prihvaćeni u mjestu/zajednici u kojoj živite? Da li Vam je to važno?

Govorite li hrvatski, imate li problema u svakodnevnoj komunikaciji s lokalnim ljudima, razumijete li njihove izraze, način govora?

6. Kako biste ocijenili sljedeće usluge i sadržaja u Vašem mjestu/na otoku:

Zdravstvene usluge?

Trajektna povezanost?

Škola, vrtić (ako imaju djecu)?

Rad lokalne administracije?

Broj i opremljenost dućana?

Kafići i restorani?

Uređenost mjesta?

Kulturna događanja (koncerti, predstave, festivali)?

Ponuda raznih tečajeva?

Ponuda sportskih treninga?

Osjećate li da na otoku imate sve što Vam treba?

Što je po vašem mišljenju najveća prednost, a što najveći nedostatak života u Vašem mjestu/ otoku?

Je li bilo kakvih problema od kada živite ovdje?

Imate li neki prijedlog za daljnji razvoj Vašeg mjesta/otoka?

7. Planovi i želje za budućnost

Kakvi su Vaši planovi i želje za budućnost? Namjeravate li u budućnosti ostati živjeti ovdje (zašto)? Namjeravate li u budućnosti otići s otoka (gdje, zašto)?

8. Ima li još nešto što bi htjeli dodati?

Hvala

1. Life before moving to Korčula

Could you please describe your life before you came to Korčula? (Try to get an answer for every location mentioned in Demographic details).

What was your life like in?

Could you tell me about your educational/schooling experiences?

How would you describe your standard of living in?

What did you do?

Could you tell me about your family in?

What kind of lifestyle did you have?

2. Circumstances that led to moving

What was/were the main reason/reasons for coming here? Can you remember, at which moment in your life, did you decide to move?

Was that decision sudden or planned?

Why did you choose the island of Korčula?

Did you previously have some experiences/connections with Korčula (for example, your mother and/or father are from here)?

What was your previous knowledge about this island? What did you expect? Were you surprised when you came here? Was this positive or negative?

3. Process of moving/adjustment

How did the process of moving, finding/buying/furnishing your home go?

How would you describe the procedures of getting visas, permits, citizenship, etc? Were there any obstacles?

Beside this island address, do you have another (mainland) address, a place that you go back to regularly? If yes, which one is your primary address and how do you manage life at two locations?

Do you maintain family, friend or business contacts with the place/country that you moved from? How (by phone, mail, Skype...)? How often?

4. Life on the island and everyday activities

How would you describe life on this island?

What is your daily schedule like? Could you please describe your day yesterday?

What do you do in your free/leisure time?

If the participant has children that also moved – How do you think your children adapted to living in this new environment? Could you please give examples of this adaptation?

For what reasons do you ever have to leave this island?

How often do you travel to the mainland? Have you ever not been able to leave the island because of bad weather?

5. Local community

Where do your friends live?

Do you socialise with local people? Do you participate in local activities? Which activities and in which way?

How would you, in your own words, describe people who live here (town/village)?

What do you like the most about people you meet here often? What do you like the least?

Do you personally feel accepted in the community where you live? Is this important to you?

Do you speak Croatian, do you have any problems in every day communication with local people? Do you understand their expressions, way of talking?

6. How would you evaluate any of the following services and facilities at this location/ island:

Health services?

Ferry connections?

Kindergarten, school, (if they have any children)?

Local administration?

Number and variety of shops?

Cafes and restaurants?

Tidiness and appearance of place?

Cultural events (concerts, shows, festivals)?

Existence of various courses?

Possibilities of joining sport or recreational clubs?

Do you feel that you have everything you need on the island?

In your opinion, what is the biggest advantage, and what is the biggest disadvantage of living here/on the island?

Have you had any kind of problems since living here?

Do you have any suggestions for the future development of this location/island?

7. Plans and wishes for the future

What are your plans and wishes for the future? Do you plan to stay here in the future (why)? or Do you plan to leave the island (why and where)?

8. Is there anything you would like to add?

Thank You

Prilog br. 5

Zagreb, 3.10.2013.

LOGO INSTITUTA

POTVRDA

Potvrđujemo da će mr. sc. **Marica Marinović Golubić** (br. osobne iskaznice: 105544332 PU Zagrebačka) iz Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar, tijekom 2013. i 2014. godine za potrebe svog doktorata provoditi istraživanje o doseljenicima na otoku Korčuli. Cilj istraživanja je istražiti motive, podrijetlo, poslove i iskustva života na otoku novo-doseljenog stanovništva.

Ova potvrda izdaje se kao dokaz da je ovlaštena u ime Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar obaviti spomenute ankete i intervjue.

Ljubazno Vas molim da surađujete s nama i da odvojite vremena za razgovor s našom zaposlenicom. Istraživanje je anonimno, a rezultati će biti korišteni isključivo u znanstvene svrhe. Od velike bi nam pomoći bilo Vaše mišljenje te osobna iskustva. Ukoliko imate bilo kakvih pitanja slobodno kontaktirajte našu zaposlenicu putem e-maila Marica.Marinovic-Golubic@pilar.hr, ili mobitela 091/515 1997.

Unaprijed se zahvaljujemo na suradnji!

S poštovanjem,

Ravnatelj Instituta

Prof. dr. sc. Vlado Šakić

Prilog br. 6

Zagreb, 3/10/2013

Institute's Logo

CERTIFICATION

We confirm that **Marica Marinović Golubić**, M.Sc. (ID No.: 105544332 PU Zagreb) from the Institute of Social Sciences Ivo Pilar, will be conducting interviews as part of her doctoral research about new island immigration in 2013 and 2014. The aim of this research is to investigate immigration motives, personal backgrounds, employment histories, and the island life experiences of immigrants that have moved to the island of Korčula.

This documentation confirms that Marica Marinović Golubić is authorized by the Institute of Social Sciences Ivo Pilar to conduct surveys and interviews for her doctoral research.

We kindly ask you to cooperate and participate in this research by making time to talk with our research assistant. This research study guarantees anonymity as well as confidentiality and results will be used for scientific purposes only. Your personal opinion and experiences are of great value to us. If you have any questions regarding this research please contact Ms Marinović *via* e-mail Marica.Marinovic-Golubic@pilar.hr or by phone 091/515 1997.

Thank you in advance for your cooperation!

Sincerely,

Director of the Institute

Prof. Dr. Vlado Šakić

Prilog br. 7

Popis tablica i grafikona

Tablica 1: Teoretski pristupi migracijama i njihove osnovne karakteristike

Tablica 2: Interpretativna mapa onih koji ostaju u zemlji dolaska

Tablica 3: Popis naselja i stanovništva otoka Korčule 1953.-2011. godine

Tablica 4: Broj zaposlenih u industriji Vele Luke i Blata, stanje 1984., 2008. i 2014. godine

Tablica 5: Strani državljani na hrvatskim otocima kojima je odobren boravak u razdoblju od 01.01.2009. do 31.05.2014. godine

Tablica 6: Ispitanici prema državi dolaska i državi rođenja

Tablica 7: Neka obilježja uzorka

Tablica 8: Teorije povratnih migracija

Tablica 9: Neke osobine povratnih migranata u uzorku

Tablica 10: Neke osobine bračnih migrantica u uzorku

Tablica 11: Neke osobine doseljenika u uzorku

Grafikon 1: Države dolaska ispitanika

Prilog br. 8

Popis fotografija

Slika 1: Otok Korčula (zaokružen) i okolni otoci i kopno

Slika 2: Tipični otočni kultivirani krajolik

Slika 3: Položaj najznačajnijih mjesta na otoku i cesta koja ih povezuje

Slika 4: Grad Korčula u 15. stoljeću

Slika 5: Grad Korčula danas – pogled s mora

Slika 6: Grad Korčula danas – pogled s obližnje uzvisine

Slika 7: Dio Veloluške rive

Slika 8: Vela Luka – drvored čempresa prema groblju

Slika 9: Pogled na Blato s obližnjeg brežuljka

Životopis

10. Životopis

Marica Marinović Golubić rođena je 17. 9. 1978. u Splitu. Osnovnu i srednju školu završila u Zagrebu gdje je na Hrvatskim studijima 2002. godine diplomirala sociologiju i filozofiju. Na Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar kao znanstvena novakinja zaposlena je od 2006. godine. Iste godine upisuje doktorski studij sociologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Do sada je surađivala na više domaćih i međunarodnih znanstvenih projekata. Urednica je novakinja časopisa *Društvena istraživanja*.

Popis objavljenih radova:

Štambuk, M.; Marinović Golubić, M.; Bušljeta, A. (2011). Model razvoja zaštićenog područja kao opći model razvitka ruralnih regija. U: Šundalić, A.; Zmaić, K.; Sudarić, T. (Ur.). *Gospodarske i kulturne odrednice regionalnog identiteta*. Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera, Ekonomski fakultet, Poljoprivredni fakultet, str. 219-242.

Marinović Golubić, M. (2012). Obilježja funkcioniranja lokalnih političkih institucija – pogled iz perspektive načelnika općina triju županija sjeverozapadne Hrvatske. *Socijalna ekologija* 21(1): 53-76.

Štambuk, M.; Kranjčević, J.; Marinović Golubić, M. (2013). Utjecaj planiranih obalnih naselja sekundarnog stanovanja na socijalni i prirodni okoliš – primjeri s otoka Paga. U: Galić, B.; Žažar, K. (Ur.) *Razvoj i okoliš*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 297-307.

Štambuk, M., Marinović Golubić, M.; Bušljeta Tonković, A. (2013). Grad Gospić: 10 godina napretka (1997. – 2007.). U: Holjevac, Ž. (Ur.). *Gospić: grad, ljudi, identitet*. Zagreb – Gospić: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 575-583.

Kranjčević, J.; Marinović Golubić, M. (2014). Prostor kao element ruralne rekonstrukcije. U: Štambuk, M.; Šikić-Mićanović, L. (Ur.). *Ruralna općina: sutra. Društvena re/konstrukcija na ruralnom teritoriju*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 85-98.